

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MESLEKİ EĞİTİM FAKÜLTESİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ BİLİM DALI

**6-8 YAŞ KEKEME ÖĞRENCİLERİN PSİKO-SOSYAL VE AKADEMİK
YÖNDEN KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLERİN ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN,
VELİ GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ÖZGE PINARCIK

DOKTORA TEZİ

Danışman
DOÇ. DR. HAKAN SARI

KONYA-2013

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özge PINARCIK
	Numarası	074138031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi/Çocuk Gelişimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tezin Adı	6-8 Yaş Kekeme Öğrencilerin Psiko-Sosyal Ve Akademik Yönden Karşılaştıkları Güçlüklerin Öğrenci, Öğretmen, Veli Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kuralları çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özge PINARCIK
	Numarası	074138031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gel.ve İv. Yönetimi / Çocuk Gelişimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hakan SARI
Tezin Adı	6-8 yaş kekeime öğrencilerin Psiko-Sosyal ve Akademik yönden zorlukları, güçlüklerin öğrenci, öğretmen, veli görüşleri açısından değerlendirilmesi	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma 27.../08.../2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Ömer Ali Üye İmza
Prof. Dr. Ali Murat Sınver Üye İmza
Doç. Dr. Hakan SARI Danışman İmza
Yrd. Doç. Dr. Murat Koşar Üye İmza
Yrd. Doç. Dr. Yahya ÇIKM Üye İmza

Alaaddin Keykubat Kampüsü - Selçuklu/ KONYA
Tel: 0 332 223 2446 Fax: 0 332 241 05 24
<http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/>

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 6-8 yaş kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerinin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri açısından incelemek üzere tasarlanmıştır. Çalışmanın her aşamasında birçok kişinin desteği vardır. Bundan dolayı;

Çalışmam süresince her zaman yenilikçiliği ve derin tecrübeleriyle beni destekleyen, farklı bakış açıları kazandıran ve değerli zamanını benden esirgemeyen değerli hocam Özel Eğitim Bölüm Başkanı ve aynı zamanda tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hakan SARI'ya sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Araştırmamın başından sonuna kadar maddi ve manevi desteğini esirgemeyen başta değerli annem Hediye PINARCIK olmak üzere, kıymetli aileme sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca Konya ilinde görev yapan, araştırmamda veri toplamak amacıyla görüşme yapmayı kabul eden değerli öğretmenlere katkılarından dolayı teşekkür ederim. Yine araştırmamda veri toplamak amacıyla görüşme yapmayı kabul eden kıymetli veli ve öğrencilere de teşekkür eder ve Allah'tan şifa dilerim.

Alperen'ime...

ÖZET

Kekemelik, konuşmanın olağan akışında tutukluk meydana gelmesi, sözcük ve harflerin istem dışı tekrarlanması, seslerde uzatmalar görülmesi, konuşmada gözlemlenen psikolojik, nörolojik ve fizyolojik etkenlerle de ilişkili olduğu bilinen, konuşmanın ritminin bozulmasıdır. Bir konuşma sorunu olan kekemelik aynı zamanda bireylerin psiko-sosyal ve hatta akademik becerilerine de yansımakta ve hatta temel oluşturmaktadır. Kekemelik sorunu yaşayanların konuşmalarındaki aksaklıklar nedeniyle konuşurken kendilerini rahat ve güvende hissetmediklerinden çevrelerindeki kişilerle olan iletişimlerine ek olarak akademik başarılarında da sorunlar yaşanabilmektedir.

Bu çalışmada 6-8 yaş kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerinin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Kekemelik sorununun beş ila altı yaşlarında başladığı düşünülürse bu sorunla baş edebilmenin 6-8 yaş çocukları için ne kadar zor olduğunu, psiko-sosyal ve akademik yönden ne kadar örselendikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle çalışmada 6-8 yaş çocuklarının psiko-sosyal ve akademik yönden karşılaştıkları sorunlar veli, öğretmen ve çocukların görüşleri ışığında derinlemesine incelenmiştir.

Çalışmada veriler nitel araştırma yöntemlerinden “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği” ile Konya İli Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı okullarda eğitimlerine devam eden 6-8 yaş aralığındaki 30 kekeme öğrenci, bu öğrencilerin öğretmenlerinden 30 öğretmen ve bu öğrencilerin anne veya babalarından 30 veli, gönüllülük ilkesine bağlı olarak yansız atama yolu ile seçilerek görüşleri alınmıştır. Veriler teknolojik kayıttan yazılı formlara “transkriptlere” dönüştürüldükten sonra “İçerik Analizi Tekniği” ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonunda kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin en çok psiko-sosyal alanda güçlükleri olduğu, veli ve öğretmenlerinin çocuklarını psiko-sosyal alanda yaşadıkları sorunları en aza indirebilmek veya ortadan kaldırmak konusunda yetersiz bilgilere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kekemelik, kekemelik kuramları, psiko-sosyal beceri, akademik beceri.

SUMMARY

Stuttering is a disorder in the rhythm of speech that is an occurrence of seizure in the nature of speech, involuntary repetition of words and letters and sound prolongations and that is known to be related to psychological, neurological and physiological factors observed in speech. Stuttering that a speech problem also reflects psycho-social and even academic skills of individuals and also forms a basis. Because those having stuttering problem due to the breakdowns in speech do not feel at ease and safe, problems could be experienced in their academic achievements in addition to their communication with people around them

In this study, it was aimed to examine psycho-social and academic difficulties experienced by 6-8 years old stuturer pupils in respect of pupil, teacher and parents opinions. If it is considered that the stuttering problem started between the ages of five to six, it is understood how it was difficult to cope with such a problem for children between the ages of 6 to 8 and how they would be worn-out academically. Therefore, problems experienced psycho-socially and academically by the children between the ages of six to eight have been examined thoroughly in the light of parents, teachers and children.

In study, with the “semi-structured interview technique” from qualitative research methods, 30 stuturer this pupils between the ages of six to eight attending schools of the Konya Provincial Directorate of National Education, 30 teachers of these pupils and 30 parents of these pupils were chosen using random technique and their opinions were received. After the data were converted into the written forms “transcripts” from technological records, they have been analysed by using “Content Analysis Method”.

At the end of this study, it is concluded that pupils having stuttering problem principally had difficulties in psycho-social environment and the parents and teachers had insufficient knowledge to minimize and remove the problems experienced by children in psycho-social environment.

Key Words: Stuttering, Stuttering Theories, psycho-social skills, academic skills of stuttering children.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iv
SUMMARY	v
İÇİNDEKİLER	vi

BÖLÜM I: ALANYAZINI

I.1. Giriş	1
I.2. Bilişsel Gelişim	1
I.3. Bilişsel Gelişim Kuramları	2
I.4. Sosyal Gelişim.....	13
I.5. Sosyal Gelişim Kuramları	15
I.6. Konuşma Bozuklukları	18
I.7. Kekemelik.....	22
I.7.1. Kekemeliğin Tanımı.....	22
I.7.2. Kekemelik Kriterleri	24
I.8. Dünyada Kekemelik	25
I.9. Türkiye’de Kekemelik.....	26
I.10. Kekemeliğin Nedenleri.....	28
I.11. Kekemeliğin Nedenlerine Yönelik Kuramlar.....	29
I.11.1.Yapısal Kuramlar	29
I.11.1.1.Organik ve Genetik Kuramlar	29
I.11.1.2. Biyo-kimyasal ve Fizyolojik Kuramlar	31
I.11.1.3. Nörolojik Kuramlar	32
I.11.2. Psikolojik Kuramlar	34
I.11.3. Öğrenme ve Şartlanma Kuramları	35

I.11.3.1. Diagnosojenik (Tanı Kökenli) Kuram.....	36
I.11.3.2. Süretililik (Süreklilik) Kuramı	37
I.11.3.3. Yaklaşma-Kaçınma Çatışması Kuramı	37
I.11.3.4. Beklenti Kuramı	37
I.11.4. Son Yıllardaki Kuramsal Gelişmeler	38
I.11.4.1. Talepler ve Kapasiteler Kuramı.....	38
I.11.4.2. Nöro-Psiko-Linguistik Kuram.....	39
I.12. Kekemeliğin Yaygınlık ve Sıklığı	39
I.13. Kekemelik Türleri	42
I.14. Kekemeliğe Sahip Çocukların Özellikleri.....	43
I.14.1. Kekemelik Davranışları	43
I.14.2. Bedensel Tepkiler.....	44
I.14.3. Kaygı Düzeyi	44
I.14.4. Kaçınma Davranışı (Sosyal Fobi)	46
I.14.5. Alternatif İletişim Biçimleri.....	48
I.14.6. Kekemelik ve Cinsiyet	49
I.14.7. Kekemelik ve Genetik.....	50
I.15. Kekemeliğin Diğer Alanlarla İlişkisi.....	52
I.15.1. Kekemelik, Dil, Zeka İlişkisi ve Kişilik Özellikleri	52
I.15.2. Kekemelik ve Dil	53
I.15.2.1. Sözcük Sonu Tekrarı	58
I.15.2.2. Sözcük Uzunluğu.....	60
I.15.2.3. Fonoloji.....	61
I.15.2.4. Sesbilgisel Sesletim	62
I.15.2.5. Kelime Sıklığı.....	62

I.15.3. Kekemelik ve Zeka	63
I.15.4. Kekemelik ve Kişilik.....	64
I.16. Kekemelik Sağaltımı ve Sağaltım Yöntemleri	66
I.16.1. Kekemelik Sağaltımı	66
I.16.2. Kekemelik Sağaltım Yöntemleri.....	67
I.16.2.1. Davranış Değişikliği, Nefes Egzersizleri, Konuşma Terapisi ile Sağaltım Yöntemi	67
I.16.2.2. Öğrenme Temeline Dayalı Sağaltım Yöntemi	68
I.16.2.3. Terapi Yöntemleriyle Sağaltım	69
I.16.2.4. Psikoterapi Yöntemiyle Sağaltım	69
I.16.2.5. Ritm Terapisi Yöntemiyle Sağaltım.....	70
I.16.2.6. Son Yıllarda Uygulanan Sağaltım Yöntemleri.....	71
I.17. Amaç.....	72
I.18. Önem	73
I.19. Sayıtlar	73
I.20. Sınırlılıklar.....	73
I.21. Tanımlar	73

BÖLÜM II: YÖNTEM

II.1. Araştırma Modeli	75
II.2. Çalışma Grubu	76
II.2.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri	77
II.2.2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri.....	77
II.2.3. Araştırmaya Katılan Velilerin Demografik Bilgileri	79
II.3. Veri Toplama Araçları	80
II.4. Verilerin Toplanması Süreci	84

II. 4. 1. Görüşmelerin Yapılması	84
II. 5. Verilerin Analizi.....	85

BÖLÜM III: BULGULAR

III.1. Öğrencilerin Görüşlerinden Ortaya Çıkan Bulgular	88
III.1.1. Kekemeliğin Ortaya Çıkmasına Yönelik Öğrenci Görüşleri.....	88
III.1.1.1. Konuşmada Kekemelik Sorunu Yaşadıkları Yerler ve Dereceleri ..	88
III.1.1.2. Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	90
III.1.1.3. Şarkı Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri	92
III.1.1.4. Tekerleme Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	93
III.1.1.5. Şiir Okurken Görülen Kekemelik Dereceleri	94
III.1.1.6. Hayvanlarla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	95
III.1.1.7. Soru Sorarken Görülen Kekemelik Dereceleri	96
III.1.1.8. Sorulara Cevap Verirken Görülen Kekemelik Dereceleri	97
III.1.2. Kekemeliğin İletişimdeki Diğer Bireylere Göre Farklı Derecelerde Olması.....	98
III.1.2.1. Tanıdığı ve Tanımadığı Kişilerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	98
III.1.2.2. Kendinden Büyüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	101
III.1.2.3. Anne-Babalarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	104
III.1.2.4. Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	104
III.1.2.5. Akranlarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	106
III.1.2.6. Kardeşleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	107
III.1.2.7. Kendinden Küçüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	109
III.1.3. Konuşurken Gösterdikleri Bedensel Tepkilere Yönelik Görüşler.....	110

III.1.3.1. Jest ve Mimiklere Yansıma.....	111
III.1.3.2. Vücudunda Kasılmalara Neden Olma	112
III.1.3.3. Tiklere Neden Olma.....	113
III.1.3.4. Ellerinde Titremeye Neden Olma	115
III.1.3.5. Göz Teması Kurma.....	116
III.1.3.6. Vücutlarının Bir Yeriyle Oynama.....	117
III.1.4. Kekemeliğin Başka Sorunlara Neden Olmasına Yönelik Görüşler	118
III.1.4.1. Çevrelerindeki Kişilerle İletişim.....	119
III.1.4.2. İçine Kapanıklık.....	120
III.1.4.3. Arkadaşları Tarafından Dışlanma	121
III.1.4.4. Arkadaşları Tarafından Alay Edilme	122
III.1.4.5. Derse ve Etkinliklere Katılma.....	124
III.1.4.6. Ders ve Etkinliklerde Görev Alma	125
III.1.4.7. Akademik Başarı.....	127
III.1.4.8. Yetişkinlerin Olumsuz Tutumu	128
III.1.4.9. Şiddet Eğilimi	129
III.1.5. Kekemelik Sorunu Yaşadıklarında Gösterdikleri Davranışlara Yönelik Görüşler	131
III.1.5.1. Kekelediklerinde Gösterdikleri Tepkiler	131
III.2. Öğretmenlerin Görüşlerinden Ortaya Çıkan Bulgular.....	134
III.2.1. Kekemeliğin Ortaya Çıkmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri	134
III.2.1.1. Konuşmada Kekemelik Sorunu Yaşadıkları Yerler ve Dereceleri	134
III.2.1.2. Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	136
III.2.1.3. Şarkı Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri	138
III.2.1.4. Tekerleme Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	139

III.2.1.5. Şiir Okurken Görülen Kekemelik Dereceleri	140
III.2.1.6. Hayvanlarla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	141
III.2.1.7. Soru Sorarken Görülen Kekemelik Dereceleri	142
III.2.1.8. Sorulara Cevap Verirken Görülen Kekemelik Dereceleri	143
III.2.2. Kekemeliğin İletişimdeki Diğer Bireylere Göre Farklı Derecelerde Olması.....	144
III.2.2.1. Tanıdığı ve Tanımadığı Kişilerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	144
III.2.2.2. Anne-Babalarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	146
III.2.2.3. Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	146
III.2.2.4.Okuldaki Diğer Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	148
III.2.2.5. Akranlarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	149
III.2.2.6. Kendinden Küçüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri	151
III.2.3. Konuşurken Gösterilen Bedensel Tepkiler ve Bu Tepkilerin Derecelerine Yönelik Görüşler	151
III.2.3.1. Jest ve Mimiklere Yansıma.....	151
III.2.3.2. Vücudunda Kasılmalara Neden Olma	153
III.2.3.3. Tiklere Neden Olma.....	155
III.2.3.4. Ellerinde Titremeye Neden Olma	156
III.2.3.5. Göz Teması Kurma	158
III.2.3.6. Vücutlarının Bir Yeriyle Oynama.....	159
III.2.4. Kekemeliğin Başka Sorunlara Neden Olmasına Yönelik Görüşler	161
III.2.4.1. Çevrelerindeki Kişilerle İletişim.....	161
III.2.4.2. İçine Kapanıklık.....	163

III.2.4.3. Arkadaşları Tarafından Dışlanma	164
III.2.4.4. Arkadaşları Tarafından Alay Edilme	166
III.2.4.5. Ders ve Etkinliklere Katılma	168
III.2.4.6. Ders ve Etkinliklerde Görev Alma	170
III.2.4.7. Akademik Başarı.....	173
III.2.4.8. Şiddet Eğilimi	175
III.2.5. Kekemelik Sorunu Yaşadıklarında Gösterilen Davranışlara Yönelik Görüşler	176
III.2.5.1. Kekelediklerinde Gösterdikleri Tepkiler	176
III.3. Velilerin Görüşlerinden Ortaya Çıkan Bulgular	178
III.3.1. Kekemeliğin Ortaya Çıkmasına Yönelik Veli Görüşleri.....	179
III.3.1.1. Konuşmada Kekemelik Sorunu Yaşadıkları Yerler.....	179
III.3.1.2. Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi	180
III.3.1.3. Şarkı Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri	182
III.3.1.4. Tekerleme Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri.....	183
III.3.1.5. Şiir Okurken Görülen Kekemelik Dereceleri	185
III.3.1.6. Hayvanlarla Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi.....	186
III.3.1.8. Sorulara Cevap Verirken Görülen Kekemelik Derecesi.....	188
III.3.2. Kekemeliğin İletişimdeki Diğer Bireylere Göre Farklı Derecelerde Olması.....	189
III.3.2.1. Tanıdığı ve Tanımadığı Kişilerle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi	190
III.3.2.2. Kendinden Büyüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi	192
III.3.2.3. Anne-Babalarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi.....	194
III.3.2.4. Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi	196

III.3.2.6. Kardeşleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi.....	199
III.3.2.7. Kendinden Küçüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi	200
III.3.3. Konuşurken Gösterilen Bedensel Tepkiler ve Bu Tepkilerin Derecelerine Yönelik Görüşler	201
III.3.3.1. Jest ve Mimiklere Yansıma.....	202
III.3.3.2. Vücudunda Kasılmalara Neden Olma	203
III.3.3.3. Tiklere Neden Olma.....	204
III.3.3.4. Ellerinde Titremeye Neden Olma	205
III.3.3.5. Göz Teması Kurma	207
III.3.3.6. Vücutlarının Bir Yeriyle Oynama.....	208
III.3.4. Kekemeliğin Başka Sorunlara Neden Olmasına Yönelik Görüşler	209
III.3.4.1. Çevrelerindeki Kişilerle İletişim.....	210
III.3.4.2. İçine Kapanıklık.....	211
III.3.4.3. Arkadaşları Tarafından Dışlanma	212
III.3.4.4. Arkadaşları Tarafından Alay Edilme	214
III.3.4.5. Ders ve Etkinliklere Katılma	215
III.3.4.6. Ders ve Etkinliklerde Görev Alma	217
III.3.4.7. Akademik Başarı.....	220
III.3.4.8. Yetişkinlerin Olumsuz Tutumu	221
III.3.4.9. Şiddet Eğilimi	223
III.3.5. Kekemelik Sorunu Yaşadıklarında Gösterilen Davranışlara Yönelik Görüşler	224
III.3.5.1. Kekelediklerinde Gösterdikleri Tepkiler	224

BÖLÜM IV: TARTIŞMA

IV.1. Kekemelik ve Genetik İlişkisi	227
---	-----

IV.2. Kekemelik ve Bedensel Tepkiler İlişkisi	228
IV.3. Kekemelik ve Cinsiyet İlişkisi.....	228
IV.4. Kekemelik ve Dil İlişkisi.....	230
IV.5. Kekemelik, Zeka ve Akademik Başarı İlişkisi	230
IV.6. Kekemelik ve Kişilik İlişkisi	231
IV.7. Kekemelik ve İletişim Becerileri İlişkisi	234
IV.8. Veli ve Öğretmenlerin Kekemeliğe Yönelik Görüşlerinin Karşılaştırılması	235
IV.9. Veli ve Öğretmenlerin Kekemelik Tedavisine Yönelik Görüşleri	236
BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER	
V.1. Sonuç.....	237
V.2. Öneriler	239
KAYNAKÇA.....	241
İNTERNETTEN YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	262
EKLER	263

BÖLÜM I: ALANYAZINI

I.1. Giriş

Bu bölümde 6-8 yaş çocuklarının bilişsel, psiko-sosyal ve dil gelişim alanları, kekemelik, kekemeliğin psiko-sosyal, akademik ve dil beceriyle olan ilişkileri ve kekemelik sağaltımı ile ilgili alanyazını detaylı olarak taranarak elde edilen bilgiler sistemli bir biçimde ve alt başlıklar halinde sunulmuştur.

I.2. Bilişsel Gelişim

Biliş; dikkat, örüntü tanıma, duyuşsal kayıtlar, bilişsel nörobilim ve bellek gibi pek çok bireysel süreçleri ve yapıları içerir. Gelişim psikologlarına göre, bu süreçlerden her biri yaşla birlikte değişim göstermektedir. Bu nedenle bilişin yaşa bağılı gelişimi, birbirinden farklı süreçlerin sistematik olarak incelenmesini gerektirmektedir (Solso, Maclin ve Maclin, 2007).

Bilişsel gelişim ise; her türlü gelişim alanıyla ilişkili ve işbirliği halinde gerçekleşen, doğumdan başlayarak çevre ile etkili etkileşimi sağlayan, bilginin edinilip kullanılmasına yardım ederek dış dünyanın da anlaşılmasına yarayan, bilginin saklanması, yorumlanması, yeniden düzenlenmesi, değerlendirilmesi ve kullanılmasını ifade eden bütün bilişsel süreçleri içine alan bir gelişim alanıdır (Aral, Baran, Bulut ve Çimen, 2000; Senemoğlu, 2007; Solso, Maclin ve Maclin, 2009).

Atkinson (1995) bilişsel gelişimi, bilişsel süreç içinde algılama, hatırlama, muhakeme, karar verme ve problem çözme gibi olgulardan oluşan değişikliklerin bütünü olarak tanımlamaktadır (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ve Nolen-Holeksema, 2008). Piaget ise, bilişsel gelişimin, beyin ve sinir sisteminin olgunlaşmasıyla bireyin çevresine uyumuna yardımcı bulunan bütün deneyimlerin bir birleşimi olduğunu düşünmektedir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005; Bayhan ve Artan, 2005; Solso, Maclin ve Maclin, 2009).

Bu düşünceler bağlamında bilişsel kuramcılar, davranışın ortaya çıkmasını sağlayan olgunun zihin olduğunu savunmaktadırlar. Düşünceler, duygular, anılar, beklentiler, değerler ve yeteneklerin de katılmasıyla gelen uyarıcıya verilecek tepkiye karar veren zihindir. Yine bilişsel kuramcıların görüşlerine göre, insanın diğer canlılardan ayrılmasına neden olan en belirgin özelliği, onun dışarıdan gelen

uyarıcıları işleyebilme ve bu uyarıcıları anlamlandırabilme yeteneğidir. Daha başka bir ifadeyle, bireyin davranışı basit bir zincirleme uyarın-tepki bağlantısı değil, içinde bulunduğu ilişki örüntüsü ve daha derinde yatan bilişsel süreçlere bağlı olarak gerçekleşmektedir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995).

Bilişsel süreç kelimesiyle ifade edilmek istenen ise, algılama, dikkat, gizil güç, bellek, düşünme gibi zihinsel bilgi işlem süreçleridir. Birey bu bilişsel süreçleri kullanarak, geçmiş olayları hatırlamakta, sorunları çözmekte, kendisi ve çevresi ile ilgili yeni bilgiler edinmekte ve edindiği bu bilgileri kullanarak da gelecekle ilgili planlar yapmaktadır (Ömeroğlu ve Kandır, 2007; Cüceloğlu, 1997).

Bilişsel gelişimin amacını ise, soyut şekilde akıl yürütme, varsayımlar, durumlar hakkında mantığa dayalı düşünme, kuralları daha karmaşık ve daha yüksek yapıda örgütleyebilmedir. Yapılan tanımlardan anlaşıldığı üzere bilişsel gelişim, çocuğun gördüğü, duyduğu, dokunduğu, tattığı nesnelere hakkında düşünebilmesini ifade etmektedir (Bayhan ve Artan, 2005). Etki tepki ilişkisi, olaylardaki ardışıklık, nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılıkları algılama, bellek, dikkat, objeleri sınıflandırabilme ve mantık yürüterek cevap verme bu düşüncenin kapsadığı konular arasındadır (Goswami, 2002; Bayhan ve Artan, 2005; Solso, Maclin ve Maclin, 2009).

Bilişsel gelişim, tüm gelişim alanları ve yaşla ilişkili olarak gelişen ve ilerleyen, algılama, dikkat, bellek gibi zihinsel süreçleri içeren, içinde bulunulan çevre ile de sürekli bir etkileşime dayanan bir gelişim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Biliş ve bilişsel gelişim kavramları ayrıntılarıyla açıklandıktan sonra çocukların en önemli gelişim özelliklerinden biri olan bilişsel gelişim kuram ve kuramcılarına yer verilmiştir.

I.3. Bilişsel Gelişim Kuramları

Fogarty (1990)'nin belirttiği üzere Jean Piaget, Lev Vygotsky, Erik Erikson gibi eğitim biliminin önde gelen isimleri çocukların entelektüel yeteneklerinin ortaya çıkışı ve gelişimine ilişkin çok sayıda kuram geliştirmişlerdir (aktaran Sarı, 2012). Bu bölümde çocuk gelişiminin öncü kuramcılarının bilişsel gelişim kuramları ve kuramlarının aşamaları açıklanmaktadır. Bu bölümde Piaget'nin Bilişsel Gelişim

Kuramı, Bilgiyi İşleme Kuramı, Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı 6-8 yaş çocukları dikkate alınarak incelenmiştir.

Jean Piaget (1896-1980) geliştirdiği Bilişsel Gelişim Kuramı'nda bilişsel gelişim dönemlerini; duyuşsal-motor (0-2 yaş), işlem öncesi (2-7 yaş), somut işlemler (7-12 yaş) ve soyut işlemler (12 yaş sonrası) olmak üzere dört dönem içinde incelemektedir (Erden ve Akman, 1997). Bu kurama göre 6-8 yaş çocukları işlem öncesi dönem ve somut işlemler dönemi içinde yer almaktadır.

İşlem Öncesi Dönem (2-7 yaş): İki-yedi yaş arası yılları içeren ve okulöncesi eğitim kurumlarında geçirilen dönem işlem öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem işlemlerin henüz yapılamadığı ancak işlemlerin yapılabilmesi için gerekli bilişsel becerilerin ve yapıların kazanıldığı dönemdir. Bu dönem çocukları benmerkezcil bir düşünce yapısına sahiptirler (Erden ve Akman, 1997). Çocuklar, kararlarını koşullara göre değil olayların sonucuna bakarak verirler, haklı ya da haksız olmayı da yine sonuca göre değerlendirirler. İşlem öncesi dönemdeki çocuklar, başkasının bakış açısından yapılar oluşturamazlar bir diğer deyişle empati kuramazlar. Bu evrede çocuklar, benmerkezciliğin etkisiyle kendilerini olayların merkezinde görmektedirler (Erden ve Akman, 1997; Arı, 2003).

İşlem öncesi dönemde kelimeleri kullanmaya başlayan çocuklar, kelimeler ile bu kelimelerin sembolize ettiği nesne arasındaki ilişkiyi kavramaya başlarlar. Piaget'ye göre kelimelerin temelinde sembollerini kullanabilme yeteneği yatmaktadır. Bahsi geçen dönemde konuşmaya, yürümeye başlayan ve bunlara ek olarak yeni yaşantılar deneyimleyen çocukların bu dönemde bol miktarda sembol kullanması, dil gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir (Cüceloğlu, 2003).

Bazı araştırmacılar bu dönemi de kendi içinde, sembolik dönem ya da kavram öncesi dönem (iki-dört yaş) ve sezgisel dönem (dört-yedi yaş) olarak nitelendirilen iki döneme ayırmaktadır. Buna karşın bu çalışmada, dönemin özelliklerinin bir bütün olarak yansıtılması için işlem öncesi dönem tek bir başlık altında incelenmiştir. Çocuklar bu dönemde, kendilerine özgü nitelikleri olan çok fazla sembolik oyunlar oynarlar (Aydın, 2000). Bu aşamada çocukların düşünme becerisi duyuşsal-motor döneme nazaran daha fazla gelişmiştir. Buna rağmen bu

dönemde bulunan çocuklar, neden-sonuç ilişkisini anlayacak bilişsel yeterlikten henüz yoksun olduklarından konular arasında mantıksal ilişki kuramazlar. Bunun sonucu olarak bu dönemin işlem öncesi dönem adıyla anılmasının nedeni, çocukların bu dönemde işlem yapacak bilişsel yeterlikten yoksun olduklarını belirtmektir (Aydın, 2000).

Yine bu dönemde nesnelere görünüşünün etkisi altında bulduklarından, çocuklar, korunum ilkesini henüz kazanmamışlardır. Bu dönemin önemli sorunlarından bir tanesi de tersine çevrilemezlik ilkesidir. İşlem öncesi dönemde çocuklar, eş zamanlı olarak birden fazla etken üzerinde düşünemezler. Bu dönem çocuklarında göze çarpan bir diğer özellik özelden özele akıl yürütmedir. İşlem öncesi dönemde çocuklar tümdengelim ve tümevarımı kullanamazlar (Newman, 2003). Buna karşın maddeleri belirgin özellikleriyle ve tek bir kategori altında sınıflandırabilirler. Animizm (cansız varlıkları canlıymış gibi nitelendirme), cansız olan nesnelere yaşamsal öğeler yükleme eğilimine çocuklarda sıklıkla rastlanılmaktadır. Çocukların büyük bir bölümü bu dönemde, olay ve durumları ayrıntıları dikkate almadan genel olarak algırlar. Bunun sonucu olarak da birbiriyle ilişkisiz olan obje ve kavramları bütünleştirmektedirler. Bu durum ise “bütünleştirme” kavramıyla ifade edilmektedir (Newman, 2003; Cirhinlioğlu, 2001).

Piaget'e göre, bilişsel gelişim açısından bakıldığında iki-yedi yaşlar, sembolik fonksiyonun ortaya çıktığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar, kazanmış oldukları sembollerini konuşmalarında, oyunlarında ve hatta oyuncaklarında sıklıkla kullanırlar. Dil hızla gelişmektedir. Bu duruma ek olarak, çocuklar, nesnelere zihinlerinde canlandırabilme yetisini de kazanmışlardır (Kandır, 2003). Çocukların bu dönemdeki gelişim özelliklerinden bir tanesi de çevrelerinde gördüklerini taklit etmeye çalışmalarıdır. Çocukların yüz ifadelerini tanımada zorlanmadıkları görülmektedir. Çevreleriyle sürekli bir etkileşim halindedirler. Örneğin, bir fıkrayı öğrenen çocuk, çevresindekilere öğrendiği bu fıkrayı defalarca anlatır. Çocuğun, fıkrayı defalarca anlatması, onu özümlemeye, kavramaya çalıştığını göstermektedir (Kandır, 2003).

Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş): İşlem öncesi dönemden sonra yedi-on bir yaşları arasında görülen somut işlemler dönemi başlamaktadır. Zihinsel yapı en

yoğun ve hızlı değişimini bu dönemde gösterdiğinden bu dönem, Piaget'nin çalışmalarında en fazla ağırlık verdiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar artık somut olarak görüp dokunabildiği nesnelere üzerinde fikir yürütebilmekte, onlarla ilgili zihinsel işlemler yapabilmektedirler (Şengül, 1997). Çocuklar artık ağırlık, miktar, hacim konservasyonunu (korunumu) kazanmış, sıralama, sınıflama, gruplandırma ve dönüşüm yapabilir hale gelmişlerdir. İşlem öncesi çocuklar, nesnelere aralıklı bir şekilde dizildiğinde sayının artacağına ya da geniş bardaktaki suyun uzun ince bardağa dökülmesiyle miktarının değişeceğine yönelik hatalar yaparken somut işlemler devresinde, özellikle de devrenin sonlarına doğru bu hatalar tamamen ortadan kalkmaktadır. Çünkü çocuk artık mantıksal düşünebilmekte, edindiği bilgileri de saklayabilmektedir (Şengül, 1997).

Piaget'e göre bu dönemin en önemli özelliklerinden biri; nesnenin biçimi değiştiğinde, ağırlık ve miktarının sabit kalacağını öğrenme anlamına gelen, Korunum (Değişmezlik) İlkesi'nin kazanılmasıdır. Korunum; ağırlık, sayı, miktar ve hacim korunumu olarak çeşitlendirilmiştir (Aydın, 2005). *Ağırlık Korunumu*; bir nesnenin görünümü ve hacmi değişse bile ağırlığının sabit kaldığının bilinmesidir. Örneğin bir kilo pamuk ile bir kilo tahtanın eşit ağırlıkta olduğunu söyleyen bir çocuk, ağırlık korunumunu kazanmış demektir. *Sayı Korunumu*; aynı sayıdaki nesnelere, birbirine bitişik olarak veya birbirinden ayrı ve dağınık olarak sıralansalar bile, her iki grubun da eşit sayıda nesne içerdiğinin anlaşılabilmesidir (Aydın, 2005). *Miktar Korunumu*; şekilleri değiştiğinde bile nesnelere miktarının aynı kalacağını bilinmesidir. Örneğin, düz duran aynı uzunluktaki iki hortumdan biri kıvrıldığında, kıvrılan hortumun diğer hortuma eşit olduğunu söyleyebilen bir çocuk bu korunumu kazanmıştır. *Hacim Korunumu ise*; nesnenin şekli değiştiğinde bile hacminin değişmeyeceğinin bilinmesidir. Örnek vermek gerekirse, ince uzun ve kısa geniş iki ayrı kaba dökülen aynı miktardaki sıvının miktarının değişmeyeceğini anlayan çocuk bu korunumu kazanmış demektir (Aydın, 2005).

Somut işlemler döneminde çocukların bilişsel yapıları, bazı problemleri zihinsel olarak çözebilecek düzeye gelmiş olmasına karşın, bir problemin çözülmesi, somut nesnelere bağlantılı olmasına bağlıdır. Bu dönemdeki çocuklar

konuşmalarında soyut kavramları kullanıyor olmalarına rağmen bu kavramların içeriklerini kavramada güçlüklerle karşılaşır (Erden ve Akman, 2002).

Vygotsky (1896-1980) ise, gelişimin biyolojik ve kültürel yönlerinin niteliksel olarak birbirlerinden farklı olduğunu ileri sürmekle birlikte, temel olarak beraber işleyen süreçler olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre çocuk fiziksel olarak büyüdükçe ve kendi davranışları üzerindeki kontrolü arttıkça, konuşma gibi işaret ve araçları kullanma becerileri de artmaktadır (aktaran Uğurtay, 2007). Vygotsky, özellikle çocuk gelişiminin yaşa bağlı niteliksel değişimleri üzerinde durmaktadır. Vygotsky'e göre yaş, geçici bir özellikten olmaktan çok psikolojik bir kategoriye ya da gelişim dönemini ifade etmektedir. Buradan hareketle yaşın, daha çok kültürel ve toplumsal yönlerini vurgulamaktadır (Uğurtay, 2007).

Vygotsky'nin sosyo-kültürel öğrenme kuramına göre, bilişsel gelişim, çocuğun düşünce ve davranışlarında, her ne kadar toplumdan topluma değişiklik görülse de sosyal çevreyle etkileşim sonucunda adım adım ilerlemektedir (Woolfolk, 1998 aktaran Gallagher, 1999). Öğrenmenin en çok sosyo-kültürel yönleri üzerinde duran Vygotsky (Driscoll ve Nagel, 2002), araştırmalarında çocuğun neyi ve nasıl öğrendiğini belirlemeye çalışmıştır (Bodrova ve Leong, 1996; Driscoll ve Nagel, 2002). Vygotsky'nin araştırmalarının başlangıç noktası, küçük çocukların birçok fizyolojik ve psikolojik eğilimlerle doğmalarına karşın, yeteneklerinin büyük ölçüde kültürel pratikler ve içinde yaşadıkları topluluğun düşünce sistemleri tarafından biçimlendiriliyor olmasıdır (Nicolopoulou, 2004).

Vygotsky'nin teorisi, sosyal çevre ile bilişin bir birleşimidir. Çocuk düşünce ve davranış yollarını toplumla etkileşimde bulunarak geliştirir ve bunun sonucunda daha bilgili bir kişi haline gelebilir. Vygotsky, çocuğun düşünme ve davranışlarında meydana gelen gelişimin bu sosyal etkileşime bağlı olduğuna inanmaktadır. Bu düşünme ve davranış biçimlerinin ise toplumlar arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir (Berk ve Winsler, 1998).

Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramının temel kavramı, çocuğun kendi başına bağımsız olarak problem çözme olarak belirlenen gerçek gelişim düzeyi ile bir yetişkin rehberliğinde ya da daha yetenekli akranlarla işbirliği yaparak problem

çözme olarak belirlenen gizil gelişim düzeyi arasındaki fark olarak tanımlanan kişisel gelişim alanıdır (Nicolopoulou, 2004). Kişisel gelişim alanı (Zone of Proximal Development) (ZPD); çocukların çevresindeki diğer insanların yardımıyla nasıl öğrendiklerini açıklayan bir yaklaşımdır. Vygotsky'e göre, kişisel gelişim alanı çocukların yetenekli akranları ile işbirliği yaparak ya da yetişkinlerin yardımıyla oluşan ve çocukların potansiyellerinde var olan gelişim seviyeleri ile sergiledikleri gelişim seviyeleri arasındaki farklılıktır (Nicolopoulou, 2004).

Öğrenmeyi bir anlamda sosyal etkileşim yoluyla kültürleme olarak açıklayan Vygotsky, kişinin psikolojik süreçlerinin bile, çevre tarafından etkilendiği görüşünü savunmaktadır. Kültürleme; topluma özgü düşünce, inanç ve duyuş özelliklerinin çevresi yoluyla çocuğa aktarılmasıdır. Bu aktarımda kavram ve olguları belirli simgeler aracılığıyla taşıyan dil kullanılır (Aydın, 2001). Bunun yanında dil, önemli bir sosyal süzgeç ve yargı birimi olarak görülmektedir. Örneğin iyi, kötü, güzel çirkin, çalışkan, tembel gibi değer yargısı olan kavramlar, kültürün doğrudan yansımaları olan dil aracılığıyla kazandırılmaktadır. Vygotsky, yardımseverlik, işbirliği, hakkaniyet, değerbilirlik, uzlaşma, saldırganlık gibi psikolojik özelliklerin de yine kültürleme yoluyla kavratıldığını ileri sürmektedir (Aydın, 2001).

Vygotsky'e göre, çocuğun bilişsel gelişiminde yetişkinler çok önemli bir role sahiptir. Çünkü çocuğun tek başına başarabildiği işler olduğu gibi bir yetişkinin rehberliğinde veya kendisinden daha bilgili bir akranıyla yapacağı işbirliğiyle de başarabileceği durumlar mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında bireyin kendi başına yapabilecekleri ile yetişkin rehberliğinde ya da akranlarıyla işbirliği yaparak başarabileceği durumlar arasındaki fark, Vygotsky'nin deyimiyle bireyin yakınsal gelişim alanı/gelişime açık alanı (Zone of Proximal Development) (ZPD)'ni oluşturmaktadır (Moll, 1994 aktaran Gallagher, 1999). Vygotsky'e göre yetişkinin, çocuğun bilgiyi içselleştirmesine ve bilgiyi kazanmasına yardımcı olabilmesi için iki noktanın belirlenmesi gerekir. Bunlardan ilki, çocuğun bir yetişkinin yardımı olmadan, bağımsız olarak kendi başına sağlayabileceği gelişim düzeyini belirlemektir. İkincisi ise, bir yetişkinin rehberliğinde ya da yardımıyla çalıştığı zaman gösterebileceği potansiyel gelişim düzeyini belirlemektir. Bu ikisi arasındaki

fark ise, çocuğun “gelişmeye açık alan”ı (ZPD) olarak karşımıza çıkmaktadır (Ahioglu, 2008). Vygotsky'nin gelişim ve eğitim alanlarına getirdiği en önemli kavram “gelişmeye açık alan” kavramıdır. Bütün bunlardan yola çıkılarak Vygotsky'e göre öğretim, çocuğun gelişimini ileriye götürebildiği derecede iyidir ve bunun yanında öğretim, çocuğun gelişmeye açık alanını etkili olarak kullanmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, doğrudan bire bir öğretimin yanında çocukların çocuklarla ve yetişkinlerle etkileşimlerini sağlayan öğretim biçimleri çocukların bilişsel gelişimlerinde önemli rol oynamaktadır (Ahioglu, 2008).

Çocuğun bilişsel gelişiminin ilerlemesinde, bir diğer ifadeyle gelişmeye açık alanının etkili olarak kullanılmasında öğretmen, diğer yetişkinler ve diğer çocuklar önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu nedenle okullar ve öğretmenler, çocukları çalışmalarında aşırı derecede bağımsız bırakmamalıdır. Çünkü aşırı bağımsız bırakılmak bilişsel gelişimi yavaşlatmaktadır (Aydın, 2003). Gelişimin tam olarak sağlanabilmesi için çocuğun daha sistematik ve karmaşık durumlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Çocuğun giderek karmaşık hale gelen bu durum ve olguları tam olarak anlayabilmesi için ise bir yetişkinin ya da o alanda uzman bir kişinin yardımına ihtiyacı vardır (Aydın, 2003). Gelişime açık alanda, sosyal etkileşimler aracılığıyla kazanılan sosyal bilgi, bireysel bilgi haline gelerek büyür ve daha karmaşık hale gelir. Bütün bunların sonucu olarak gelişim, belirli bir toplum içinde bireyin başarılı bir yetişkin olmasını sağlamaktadır (Senemoğlu, 2005).

Kültürel araçlardan biri olan dilin kullanımı da bilişsel gelişim açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu cümleden hareketle Vygotsky, ileri düzeydeki bilişsel süreçlerin temelinde dili görmektedir (Berk ve Winsler, 1998). Çocuklar düşündüklerini ifade edebildikleri ölçüde düşünme düzeyleri de gelişir (Driscoll ve Nagel, 2002). Çocuğun bilişsel gelişiminde kendisinden daha büyük çocuklar ve yetişkinler, kilit rol oynamaktadırlar. Çocuklar, yetişkinlerin rehberliğinde, daha karmaşık düşünceler ve beceriler geliştirerek buna dayalı olan problem çözme becerisini de geliştirebilecektir. Bu sayede de gelişmeye açık alana yönelik öğrenme gerçekleşecektir (Bodrova ve Leong, 1996; Driscoll ve Nagel, 2002). Bu aşamada Bruner'in “yapı iskelesi” kavramı (rehberlik, açıklamalar yapmak, anlatmak) ile Vygotsky'nin “gelişime açık alan” (ZPD)'ı birbiriyle örtüşmektedir. Bruner'e göre

tam bir bilişsel gelişim için sadece bir kültürün içinde doğmak yeterli değildir, bunun bütüncüsel olarak bilişsel gelişimde çocuğun anne-baba, öğretmen ve toplumun diğer üyeleriyle etkileşimi ve onların rehberliği de gereklidir (Senemoğlu, 1998).

Bruner'in teorik yaklaşımı ise, Piaget'in teorisinden farklılıklar göstermekle birlikte gelişimine farklı bir bakış açısı getirmesi itibariyle incelenmeye değer bir yaklaşımdır. Her iki bilim adamının da hemfikir olduğu temel ortak yaklaşım, insan gelişiminin bir seri ilerleyici ve her bir aşamanın nitelik olarak diğerinden farklı aşamalardan oluştuğu prensibidir (Aydın, 2005). Piaget'den sonra bilişsel gelişim kavramını evrensel bir bakış açısıyla inceleyenlerden biri de Bruner'dir. Bruner'e göre gelişim yaşam boyu devam eder ve eylemsel, imgesel ve sembolik olmak üzere üç aşamadan meydana gelir. Eylemsel evre, sıfır-üç yaş arasında kapsar ve çocuğun nesnelere doğrudan etkileşerek, bir başka ifadeyle yaparak yaşayarak öğrendiği evredir. Bilişsel gelişimin eylemsel evresinde olan çocuklar için, en kolay ve anlayabilecekleri mesaj eylemlerdir (Senemoğlu, 2005). İmgesel evrede bilgi, sözcükler ve kavramlar yoluyla edinilmektedir. İmgesel evre Piaget'nin işlem öncesi evresini karşılamaktadır. Sembolik evrede ise, yaşam bütünüyle mecazlar, formüller ve simgeler yoluyla anlatılmaktadır. Sembolik evreye ulaşılması, bireyin zengin yaşantılar kazanmasını sağlar. Bruner bütün bunlara ek olarak çocuğun gelişiminde daha çok psikolojik dinamiklere ağırlık vermektedir (Aydın, 2003). Psikolog olan Bruner, ilk olarak algı ve düşünme konularında çalışmıştır. Bruner'e göre çocuklar, araştırarak ve keşfederek öğrenmektedirler (Bruner, Goodnow ve Austin, 1956 aktaran Driscoll ve Nagel, 2002). Ona göre çocuk en iyi keşfederek öğrenmektedir. Keşfederek öğrenen bir çocuk, kendi bilişsel yapılarını yaptığı etkinliklerle sürekli düzenler, oysa çocuk öğrenmede pasif durumdayken, sadece öğretmenin yönergelerine göre hareket ederek onun verdiği cevaplarla yetinerek, kendisi yeni herhangi bir şey geliştiremeyecektir (Driscoll ve Nagel, 2002). Bruner'e göre bilişsel gelişimin temel amacı, bireye dünyanın ve gerçeğin bir modelini sağlamak olmalıdır. Bu model, bireyin çevresindeki nesnelere, kişiler, sözcükler ve fikirlerle etkileşim kurarak elde ettiği yaşantıların sonucunda bilgilerin belleğe depolanması yoluyla oluşur (Erden ve Akman, 1996).

Ayrıca Bruner, bilişsel gelişim süreçlerini inceleyen bir kuramın dikkate alınması gereken noktalar olduğunu savunmaktadır. Bu noktalar aşağıda sıralanmıştır (Senemoğlu, 2005):

1)Bilişsel gelişim, tepkilerin uyarıcıdan bağımsız bir hale gelmesidir. Başlangıçta çocuklar uyarıcıların kontrolü altındadır ve farklı uyarıcılara belli yollarla tepkide bulunurlar. Ancak zaman içerisinde, tepkiler uyarıcıdan bağımsız hale gelir. Özellikle çocukta dilin kazanılmasıyla uyarıcıları kontrol etme, yönlendirme, daha özgün davranma gözlenir.

2)Gelişim, bilgi işleme sürecinin ve bilgiyi depolama sisteminin gelişmesine bağlıdır. Çocuk dili öğrenmeden, dünyayı anlamlandıramaz. Yaşantı kazanma ise, sözel, görsel, matematiksel ve ya müziksel dünyanın zihinsel temsilcilerinin kazanılmasını gerektirmektedir.

3)Bilişsel gelişim için sistemli bir öğretici-öğrenici etkileşiminin gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Bruner'e göre, baba, anne, öğretmen ve toplumun diğer üyeleri çocuğa öğretmekle yükümlüdür. Sadece bir kültür içerisinde doğmak, tam bir bilişsel gelişim için yeterli görülememektedir. Öğreticiler, kültürü yorumladıkları şekliyle çocukla paylaşmalıdır. Bu durum, Vygotsky'nin kuramında da önem taşımaktadır.

4)Bilişsel gelişimde dil en önemli bir anahtar olarak görülmektedir. İnsanlar birbirleriyle iletişimi dili kullanarak kurarlar. Kavramları da yine dil yoluyla öğrenir, öğretir ve sorunlarını dil yoluyla tartışırlar. Dilin yapısı ve işlevleri bilişsel gelişimin önemli bir parçası olarak görülmektedir.

Günümüzde uyarıcıların duyu organları tarafından alınarak davranışa dönüştürülmesi sürecinde bilgilerin nasıl kazanıldığının ortaya konulmasında en çok kabul gören hipotezlerden bir tanesi bilgiyi işleme kuramıdır. Bilgi işleme kuramı üzerinde çalışan araştırmacılar, bireyin bilgiyi toplama, toplanan bilgiyi örgütleme, depolama ve hatırlama aşamalarını incelemişlerdir (Erden ve Akman, 1997).

Piaget, bilişsel gelişimin altında yatan zihinsel süreçlerin sadece nitel yanı ile ilgilenmiş olmasına karşın, bilgi işleme kuramı Piaget'den farklı olarak, gelişimin nicel ve psikometrik yanı ile ilgilenmiştir (Çelen, 2007). Bilişsel gelişim üzerine

geliştirilen bilgi işleme kuramı; Piaget ve onu izleyenlerin ilgilendiği olguların çoğunluğuna benzemekle birlikte Piaget'in kuramından farklı olarak bilgisayarı, insan belleğini temsil eden bir model olarak kabul etmektedir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005). Bilgi işleme kuramının kuramcıları belleğin, bilgisayara benzeyen bir şekilde mantıksal kurallar aracılığıyla bilgiyi işleyen bir sistem olduğunu, bilginin türü ve miktarı ile sınırlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine bu kuramda çocukların yeni stratejiler oluşturup bunları durumlara genellemeleri üzerinde durulmuştur. Bilgi işleme yaklaşımı, belleğin algılama, dikkat ve hafızada çözümü için kullanan bir bilgisayara benzettiği, bilişsel bakış açısını ifade etmektedir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005).

Bilgiyi işleme kuramı dikkati, bilginin duyuşsal kayıttan kısa süreli belleğe geçişindeki en önemli kontrol mekanizması olarak görmektedir. Kurama göre dış dünyadan alınan bilgiler, zihinsel işleme sisteminin ilk ögesi olan duyuşsal kayıta ulaşmaktadır. Duyusal kayıt, duyu organlarının ulaşabileceği sınırsız miktardaki bilgiyi alabilecek geniş bir kapasiteye sahip olmasına karşın bilgileri çok kısa bir süre için tutabilmektedir. İşlenmesi ve daha uzun bir süre depolanması istenen bilgiler duyuşsal kayıttan kısa süreli belleğe aktarılmaktadır (Öztürk, 1999). Bu aşamada görülen dönüşüm seçici algı olarak adlandırılmaktadır. Sınırsız kapasiteye sahip olan duyuşsal kayıttan sınırlı bir işleme kapasitesine sahip olan kısa süreli belleğe hangi bilgilerin gönderileceğine karar veren mekanizmaya dikkat denilmektedir. Dikkat mekanizması aracılığıyla kısa süreli belleğe gönderilmeyen bilgiler duyuşsal kayıttan atıldığından ve her hangi bir işlemeye tabi tutulmadığından öğrenilmesi mümkün olmamaktadır. Bir diğer ifadeyle açıklamak gerekirse, bir bilginin öğrenilebilmesi için mutlaka kısa süreli belleğe gönderilmesi ve orada işlenmesi gerekmektedir. Sistemdeki bilgi işlemenin en aktif olduğu öge kısa süreli bellektir. Ancak kısa süreli belleğin kapasitesinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Öztürk, 1999). Miller, yaptığı çalışmada kısa süreli belleğin kapasite sınırlarını yedi $\pm$ iki birim olarak ortaya koymamaktadır. Duyusal kayıttan bilginin dikkat yoluyla kısa süreli belleğe aktarılabilmesi için önemli olan bir diğer nokta, kısa süreli belleğin daha önceki bilgileri işleyerek uzun süreli belleğe aktarması ve yeni bilgileri işlemeye hazır olması (yani boş olması) gerektiğidir. Aksi durumda,

gelen bilgiler, dolu olan kısa süreli bellekte yer olmadığından geri döner ve işlemeye alınmaz. İşleme alınmayan bilgiler ise duyuşsal kayıttan kaybolmaktadır (Öztürk, 1999).

Bilgiyi işleme kuramı araştırmacıları temel olarak şu dört sorunun cevaplarını aramaktadırlar:

1) Yeni bilgi dışarıdan nasıl alınmaktadır?

2) Dışarıdan alınan bilgi nasıl işlenmektedir?

3) Bilgiyi uzun süreli bellek nasıl depolamaktadır?

4) Uzun süreli bellekte depolanan bilgi nasıl geri çağrılıp hatırlanmaktadır?

(Senemoğlu, 2007).

Bilgiyi işleme kuramında iki temel sayılı olduğu görölmektedir (Erden ve Akman, 1996):

1) Öğrenme sürecinde öğrencinin aktif olarak katılmak zorunluluğu vardır. Birey dışarıda bulunan uyarıcıların duyu organlarına gelmesini beklemek yerine, uyarıcıları arama eğilimdedir. Birey etkileşim kurduğu uyarıcılara kendince anlam verir ve yorumlar.

2) Ön bilgiler ve bilişsel beceriler de öğrenmeyi etkilemektedir. Bu nedenle bireyin ön bilgileri ve bilişsel becerileri duyuşlarına gelen uyarıcıları anlamasına ve yorumlamasına yardımcı olmaktadır.

Piaget'in bilişsel ve zihinsel süreçlerle açıkladığu bilişsel gelişim kuramını Vygotsky, biyolojik ve kültürel unsurlarla birlikte gelişen, çevre ve dil gelişimin önemli bir etken olduğu bir gelişim alanı olarak açıklamaktadır. Bruner'in bilişsel gelişime yönelik oluşturduğu kuram, Piaget'in kuramına dayanmakla birlikte Bruner, Piaget'ten farklı olarak çocuk gelişiminde psikolojik faktörlerin de önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

Bu bölümde bilişsel gelişim ile ilgili temel kavramlar, bilişsel gelişime yönelik çalışmalar yapan kuramcılar ve bilişsel gelişimin temel taşları niteliğindeki kuramlar aktarılmıştır. Bir sonraki bölümde ise çalışmanın ana unsurlarından bir diğeri olan sosyal gelişime yer verilmiştir.

I.4. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim; toplumsal davranış, duygular, tutumlar, değerler açısından bireyin yaşam boyunca gösterdiği sürekli ve olumlu değişimlerin bütünü olarak adlandırılmaktadır. İnsanın içinde yaşadığı toplumun kendisinden beklediği ya da yapmasını istediği davranışları yapacak biçimde yetişmesi sosyal gelişimi oluşturmaktadır (Aral, Baran, Bulut ve Çimen, 2000). Bir başka tanımda sosyal gelişim, çocuğun toplum içinde insanlarla iyi geçinebilmesi ve karşılıklı uyumu olarak ifade edilmektedir. Bu tanımlara dayanarak sosyal gelişimin doğduğu andan başlayarak, yaşam boyu süren ve kişinin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayan bir süreç olduğu söylenebilir (Aral, Baran, Bulut ve Çimen, 2000).

Yaşamın ilk yıllarında çocuk ailesiyle yoğun bir ilişki içinde bulunmaktadır. Doğumla başlayan sosyalleşme süreci, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini aile içinde kazanmasını sağlar. Aile ile çocuk iletişim ve etkileşimi, çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde en önemli etkidir (Akçamete, 2003). Aile üyelerinin özellikleri ve aile içindeki iletişimin yanı sıra, akraba, eğitimci ve akran ilişkileri, çevrenin çocuktan beklentileri, saldırganlık, bağımlılık, liderlik ve iletişim kurma yeteneği de çocuğun sosyalleşmesini etkilemektedir (Çimen, 2000; Akçamete, 2003).

Anne-baba tarafından gösterilen sevgi, dengeli bakım ve beslenme, çocuğun temel güven duygusunu pekiştirir. Çocuğun bu yıllarda anne ve babasıyla ilişkilerinde sıcak ve hoş izlenimler varsa, başkalarına karşı da benzer biçimde davranacaktır. Daha kısa bir anlatımla çocuk, aile içinde kendine yapılan sosyal davranışları başkalarına da yansıtacaktır (Kulaksızoğlu, 2001). Çocuk aile dışındaki ilişkilerinde olumsuzluklarla karşılaşılıyorsa, reddedilmiş, itilmişse, bu tür sosyal ilişkileri tekrarlamak istemeyecektir. Olumlu sosyal ilişkilerin ise tekrar edildiği görülmektedir. Olumlu sosyal deneyimler, çocuğun sosyal deneyimlerini tekrarlamaya teşvik eder niteliktedir (Kulaksızoğlu, 2001).

Çocuğun sosyal yönden gelişebilmesi için atılacak ilk adım, bir arkadaş grubuna girmesini sağlamaktır. Çünkü çocuk, grup oyunları içinde, arkadaşları ile etkileşim kurarak sosyalleşir. Grup oyunları, çocuğun yaşantısında en doğal ve zengin ortamlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Dinç, 2002). Çocuk paylaşmayı,

işbirliği yapmayı, sorumluluk almayı, kendi haklarını korumayı, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermeyi, lider ya da üye olmayı, kazanıp kaybetmeyi, görgü kurallarını, yarışmayı ve dayanışmayı grup oyunları yolu ile kazanmaktadır. Bu sayede çocuk toplumsal yaşamın yöntem ve kurallarını benimseyerek sosyalleşmektedir (Aral, Baran, Bulut ve Çimen, 2000; Dinç, 2002).

Sosyalleşme, bireyin içinde bulunduğu grubun bir üyesi olarak kazandığı değerler, tutumlar, ilgiler, beceri ve bilgilerden oluşan bir süreçtir. Bir diğer ifadeyle, uygun kalıpların, değerlerin, hislerin öğrenilerek içselleştirilmesini içermektedir. Sosyalleşme, bireyin yaşadığı çevrede duyduklarını öğrenmesine, tatmin edici ilişkileri ve potansiyelleri geliştirmesine imkan tanımaktadır (Akkuş, 2005). Sosyalleşmenin amacı, öz benliği geliştirme, öz disiplin öğretme, hırs aşılama, sosyal rolleri ve gelişimsel becerileri öğretmedir. Ayrıca sosyalleşme, bireyin yalnızca içinde yaşadığı kültürün unsurlarını algılamasını ve benimsemesini değil, aynı zamanda kişilik ve benlik kazanmasını da sağlamaktadır (Akkuş, 2005).

Bilindiği üzere altı ve on iki yaşları arasındaki çocuklar zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedirler. Okulda geçirdikleri bu zamanın büyük bir bölümü de akademik eğitime ayrılmasına rağmen bu yaşlardaki çocukların toplumsal davranışlarının çoğunu öğrendikleri yerler okul ve oyun alanlarıdır. Toplumsal davranışların öğrenilerek topluma uyum sağlanmasında aile, okul ve akranlar etkili rol oynamaktadır (Gardner ve Gardiner, 1995).

Çocuğun çevresine uyumunu etkileyen etmenler şöyle sıralanabilir:

1) Ev dışında güçlü motivasyona sahip olsalar bile sosyal davranış biçimlerinin zayıf olduğu ailelerde çocuklar, iyi bir sosyal uyum gösteremezler.

2) Aile içinde çocukların örnek alacakları modeller zayıfsa, ev dışındaki sosyal uyumları ciddi biçimde engellenir.

3) Sosyal uyum için motivasyonun az olması, çoğunlukla ev içinde ve dışında edinilen ilk sosyal deneyimlerin yetersizliğinden doğar.

4) Bütün bu olumsuz koşullar altında bile, çocukların sosyal uyum gösterebilmeleri için güçlü motivasyonları olabilir. Bu olumsuz koşullara karşın

çocukların öğrenmeyi gerçekleştirecek küçük bir yardıma ve rehberliğe gereksinimleri vardır (Yavuzer, 1996).

I.5. Sosyal Gelişim Kuramları

Sosyal gelişim ile ilgili insanın gelişimine ilişkin farklı yönleri ele alan üç klasik kuram; Freud'un Psiko-analitik ve Erikson'un Psiko-Sosyal kuramlarıdır.

Yirminci yüzyılın başlarında Sigmund Freud'un insan davranışını anlamaya yönelik düşünceleri psikoloji alanında yeni bir çığır açmıştır. Freud'un alanda çığır açan bu düşüncelerine Psikanaliz Kuram denilmektedir. Bu kurama göre, normal gelişimin sağlanabilmesi için gelişimin her döneminde bireyin temel ihtiyaçlarının doyurulması gereklidir. Bireyin bu temel ihtiyaçları doyurulmazsa kişilik gelişimi engellenmiş olur (Arı, 2003). Freud kuramında kişilik gelişimini çeşitli dönemlerle açıklar ve her bir dönem belli bir kritik gelişimi kapsamaktadır. Bir dönemdeki ihtiyaçlar tam anlamıyla karşılanamadığı zaman o döneme aşırı bir bağımlılık olmakta bu bağımlılık da sonraki aşamada meydana gelecek kişilik gelişimi engellenmektedir. Freud'un psikanalitik kuramı üç temel yapı üzerinde şekillenmektedir. Bu yapılar; bilinç kategorileri, kişilik yapısı ve psiko-seksüel gelişimdir (Arı, 2003; Senemoğlu, 2004). Freud'a göre kişilik yapılarının gelişimi sırasında çocuk, oral (sıfır-bir yaş), anal (bir-üç yaş), fallik (üç-beş yaş), gizil (beş-on bir yaş) ve genital (buluğ ve ötesi) olmak üzere beş dönemden geçmektedir (Doğan, 1995; Köroğlu, Güleç ve Sayıl, 1997). Bu kurama göre 6-8 yaş çocukları gizil (latent) dönem içinde yer almaktadır.

Gizil (Latent) Dönem: Dördüncü gelişim dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde oral, anal ve fallik dönemlerde kazanılan özelliklerin yeni bir özümlemesi yapılarak bu özellikler pekiştirilmektedir. Bu dönem ergenlik fırtınası öncesindeki durgunluk dönemi olarak görülmektedir. (Senemoğlu, 2003). Latent dönemde çocuk zevk ve haz gibi duygularını bastırmakla beraber davranışlarına bunu yansıtılmamaktadır. Anne babanın cinsellik hakkında konuşmayı hoşça gitmeyen bir davranış olarak çocuğa benimsetmesi ve hatta ceza uygulama tehdidinden dolayı çocuk, cinsel söylemlerden uzak durmaktadır (Selçuk, 2001). Erkek çocuklar ceza olarak cinsel organının kesileceği korkusuyla, kız çocuklar da anne ve babasının

sevgisini kaybetme endişesiyle cinsel hareketlerde bulunmamaktadırlar. Ceza korkusuyla cinsel dürtü ve fantezileri bastırarak bilinçaltına iten çocuk, enerjisini sosyal ve zihinsel etkinlikler gibi toplumun kabul ettiği davranışlara yönlendirmektedir. Freud'un belirttiği cinsel dürtü ve saldırganlık enerjisini, çocuk bu evrede öğrenme, araştırma, arkadaşlarıyla iyi ilişki kurma, toplumsal olaylara ilgi duyma şeklinde dışarı yansıtmaktadır (Selçuk, 2001).

Erikson tarafından geliştirilen bir diğer kuram, gelişimde psiko-sosyal faktörleri konu edinmektedir. Erikson önceleri klasik psikanalitik kuramı benimsemiş olsa da sonraları psikanalizin eksik kalan yanlarını görerek kendi kuramını geliştirmiştir ancak kuramını geliştirirken psikanalizden de yararlanmıştır. Kendi geliştirdiği kuramında psikanalitik kuramdan farklı olarak, çocukluk dönemlerinin yanında, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine de yer vermiştir (Selçuk, 2000). Zamansal farklılıkların haricinde, insan gelişiminde kültürel, sosyal ve çevresel etkenlerin önemini de vurgulamıştır. Psikanalitik kuramda bilindiği üzere bir dönemde ortaya çıkan bir problem daha sonraki dönemleri mutlak surette etkiler. Erikson'a göre ise uygun çevresel şartlar sunulduğunda daha önceki yaşantılara bağlı olmaksızın sağlıklı dönemler geçirilebilir. Freud kuramında normal dışılık üzerinde dururken Erikson daha çok normallik ve sağlıklı olma üzerinde durmuştur (Selçuk, 2000).

Erikson'un geliştirdiği kuramda diğerleri ve kültür önemli yer tutmaktadır. Erikson'un kuramındaki dönemlerin belirli bir takım gelişimsel görevleri vardır. Bu kuramın öngördüğü dönemlerde de bir takım krizler yaşanmaktadır. Yaşanan bu krizlerin sonucunda kişinin belirli görevleri yerine getirmesi ve bir takım özellikleri kazanması beklenmektedir (Arı, 2003). Bu kurama göre 6-8 yaş çocukları başarıya karşı aşağılık duygusu dönemi içinde yer almaktadır.

Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu (6-11 Yaş): Okul çağı olarak nitelendirilen bu dönemde çocuğun okula başlamasıyla sosyal dünyası çok genişler. Öğretmen ve akranların çocuk üzerindeki etkisi artış gösterirken anne-babanın etkisi azalmaktadır. Çocuk bu yeni dünyaya uyum sağlayabilmek amacıyla bir şeyleri başarmak zorundadır. Öğretmenlerinin olduğu kadar anne-babasının ve arkadaşlarının da çocuktan beklentileri vardır. Öğretmen öğrencisinin okumayı,

aritmetiği öğrenmesini beklerken anne-babalar çocuklarının başarılı olmasını bekler. Okul çağı çocuğunun bu beklentilerde başarılı olabilmesi için pek çok yeni şey öğrenmesi gerekir (okuma-yazmayı, kurallara uymayı, akranlar arası ilişkiyi). Çocuk başardıkça da başarıları çevresi tarafından onaylanır (Arı, 2005).

Çocuğun bu dönemden kendisine çıkardığı kimlik duygusu, “iş yapma hakkında öğrenebildiğim neyse, ben oyum” dur. Kimlik bunalımının bu dönemdeki görünümü “kendisine görev belirleme” ve “işe yaramazlık duygusu” arasındaki çatışmadır ve kimlik bunalımın bu çatışması olduğu gibi gençlik dönemine yansır. İşe yaramazlık duygusu, okul çağından çıkarılan aşağılık duygusunun gençlik dönemine bir yansıması olarak anlaşılabilir (Dereboy, 1993). Gerçekten de kimlik bocalaması içerisindeki ergenlerin en önemli sıkıntılarında biri, etkinliklerini boş ve anlamsız olarak nitelendirmek, işe yarayacak bir şeyler yapmakta olduklarına ya da yapacaklarına inanmamaktır. Başarılı olma ve kendini başarılı görme duygusunun ergenlik yıllarındaki yansıması ise “görev belirleme” yetisi olacaktır. Bu yeti sayesinde de genç kendisinden beklenen işlerle uğraşmayı anlamlı bularak ve bu işleri üstesinden gelebileceği işler olarak görür ve benimser (Dereboy, 1993).

Sosyal gelişim, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal çevre ile bir uyum ve ahenk içinde yaşayabilmesi, toplum içinde kendinden beklenen davranış, tutum ve değerleri gerçekleştirebilmesi sürecidir. Sosyal gelişim ile ilgili çalışmalar yapan Freud çoğunlukla cinsel dürtüler üzerinde durduğu kuramında, çocuğun gelişiminin her döneminde temel ve baskın ihtiyaçları olduğunu ve bu ihtiyaçların gerektiği gibi karşılanmadığı takdirde gelişiminin olumsuz etkileneceğini belirtmektedir. Bu duruma ek olarak Freud, kuramında belirlediği dönemlerdeki ihtiyaçların doyurulmadığı durumlarda, bu döneme bağımlılık oluştuğunu da belirtmektedir. Erikson ise, psiko-sosyal gelişim kuramını geliştirirken Freud’un Psikanaliz kuramını benimsemekle birlikte, psikanaliz kuramında bir eksiklik olarak gördüğü ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine de yer vermiştir. Bir diğer deyişle Erikson, psikanaliz kuramından yola çıkarak bu kuramın eksik gördüğü yönlerini tamamlayarak psiko-sosyal gelişim kuramını oluşturmuştur.

6-8 yaş çocuklarının bilişsel gelişim ve sosyal gelişim süreçleri ile ilgili bilgiler verildikten sonra çalışmanın ana temasını oluşturan kekemelik konusuna yer

verilmesi uygun görülmüştür. Kekemelik, konuşma bozuklukları içinde yer aldığından öncelikle konuşma bozuklukları hakkında kısa bir bilgilendirme yapıldıktan sonra kekemelik ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

I.6. Konuşma Bozuklukları

Konuşma bozukluğu, konuşma üretimi sağlayan –solunum, sesleme ve artikülasyon-sistemlerinin birinde veya birkaçında görülen bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Turan ve Akoğlu, 2011). Bir diğer deyişle, konuşma bozukluğu; hece, sözcük ve cümleleri söylemede gözlenen her tür aksaklık olarak değerlendirilebilir. Kekemelik gibi aşırı güçlüklerle, burundan konuşma, yanlış konuşma gibi bazı güçlükleri de kapsamaktadır (Öncül, 2000). Konuşma bozukluğunda, organik veya görevsel nedenlerle konuşmanın anlaşılmasını güçleştirecek biçimde değişkenlik göstermesi durumu söz konusudur (Enç,1974). Bir konuşma eğer hoş olmayan bir sesle veya yaşına uygun olmayan, anlaşılmayan bir şekilde yapılırsa, normalden farklılık göstererek dikkati konuşan kişiye çekerse, bu durum genellikle özürlü konuşma olarak kabul edilir (Kirk ve Riper, 1962). Johnson (1956) ise konuşma bozukluğunu, ‘Çocuğun konuşması, dinleyenlerin dikkatini ne söylediğine çektiği kadar daha çok nasıl söylediğine çektiği zaman özürlüdür’ şeklinde tanımlanmaktadır. Bütün bu tanımlardan sonra konuşma bozukluğunu şu şekilde tanımlamak mümkündür: konuşma bozukluğu; konuşmanın olağan akışında, ritminde, tizliğinde, vurgularında, ses birimlerinin çıkarılışında, eklemlenişinde, anlam bozukluğu bulunması durumudur (aktaran Özsoy,1982). Çocuğun konuşma güçlüğü yaşıyor olarak kabul edilmesi için, aşağıdaki durumlardan en az birinde güçlük yaşıyor olması gerekir. Bunlar:

- 1)konuşmanın anlaşılır şekilde olmaması,
- 2)konuşmanın duyulmasında yetersizlik olması,
- 3)sesin bozuk ve tırmalayıcı olması,
- 4)sesin çıkarılmasının, ritminin ve vurgularının bozuk olması,
- 5)dil yönünden kelime dağarcığı ve gramer yetersizliklerinin olması,

6)konuşmanın bireyin yaşına ve fiziksel yapısına uygunsuz olmasıdır (Zan, 2005).

Dil ve konuşma bozuklukları, çocukluk çağında en çok karşılaşılan problemlerden biridir. Dil ve konuşma gelişimi normal olmayan çocuklarda görülen bir güçlük olarak tanımlanmaktadır. Dil ve konuşmada görülen yetersizlik, sözel iletişimde farklı düzey ve biçimlerde ortaya çıkan aksaklık ve düzensizlikler nedeniyle dili kullanma, konuşmayı öğrenme ve iletişimde karşılaşılan güçlükler, bireyin eğitim performansını ve sosyal uyumunu da olumsuz yönde etkilemektedir (Çiyiltepe, 2005).

Dil ve konuşma bozukluklarının yaygınlığının belirlenmesi konusunda bazı problemlerle karşılaşılabilmektedir. Dil ve konuşma bozuklukları sık sık diğer yetersizlik durumları ile birlikte veya bu yetersizliklerin bir sonucu olarak görülmesine karşın yaygınlık raporlarında, rakamlar sadece birincil tanılara göre düzenlenir. Bir diğer deyişle, diğer yetersizlik durumları ile birlikte görülen konuşma bozukluklarına yaygınlık raporlarında yer verilmemektedir. Bu nedenle dil ve konuşma bozukluklarının yaygınlığı konusunda kesin rakamları elde etmek mümkün olamamaktadır. Buna karşın, çocukların yaklaşık yüzde beş (%5)'inin dil ve konuşma bozukluklarına sahip olduğu tahmin edilmektedir (Friend, 2008). Ayrıca dil ve konuşma bozuklukları ile tanı alma olasılığının, kızlara göre erkeklerde iki kat daha fazla olduğu bildirilmektedir (Ergül, 2010).

Dünyada dil ve konuşma bozukluklarının okul çağı çocuklarında görülme sıklığının kaba bir tahminle yüzde beş (% 5) olduğu saptanmıştır. Bu oranın çoğunlukla ses bozukluklarını (yüzde üç, % 3) ve kekemeliği (yüzde bir, % 1) içerdiği bilinmektedir. Yaşın artması ile bu bozuklukların azaldığı görülmekle birlikte gecikmiş sesletim ve sesbilgisel sorunları bu yaş çocuklarında tahminen yüzde iki ila üç (%2-3) arasında değişmekte ve normal sınırın üstündeki işitme kayıpları okul çağı çocuklarının yüzde beş (%5)'inde görülmektedir (Maviş, 2011).

Türkiye'de Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, Konuşma Engellilerin Eğitimi Anabilim dalı tarafından gerçekleştirilen dil ve konuşma sorunlu çocukların taramasına ilişkin bir çalışmada, Eskişehir ili ilköğretim okulları ana sınıfı

ve birinci sınıflarında % 5.1 oranında konuşma sorunlu çocuk saptanmıştır (Konrot, 1998). On altı milyon (16.000.000) anaokul, ilkokul ve ortaokul çocuğuyla yapılan benzer bir çalışma, % 3.5 öğrencinin dil ve konuşma sorunları olduğunu ortaya koymuştur (İl Özel Eğitim Konseyi Raporu, 1990-91). Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesindeki yirmi beş metropol ildeki elli dokuz özel ve resmi kurumdan örneklem alınarak yapılan bir diğer araştırmada ise, hizmet verilen özür grupları sıralanarak bunların içinde kekemelik, gecikmiş konuşma, sesletim ve ses bozuklukları ile özel öğrenme güçlüğü % 10 üzerinde oranlarla en fazla gözlenen dil ve konuşma sorunları arasında yer almışlardır (Topbaş, Konrot ve Ege, 2002; Maviş, 2011). Konuşmada meydana gelen bu tür bozukluklar dinleyiciyi olumsuz olarak etkilemekte ve iletişim sürecine de zarar vermektedir (Ergül, 2010). Söz konusu bu konuşma bozuklukları genel olarak artikülasyon, ses ve akıcılık bozuklukları olmak üzere üç grupta incelenmektedir.

1) Artikülasyon (sesletim) Bozuklukları: Konuşma bozukluklarının en yaygın olarak görülen türüdür. Artikülasyon, konuşma seslerinin üretilmesidir. Dinleyicinin iletilmek istenen mesajı tam olarak anlayabilmesi için konuşmadaki kelimelerin bütün seslerini anlaması gerekmektedir. Konuşmadaki sesler doğru olarak çıkartılamazsa, sesler birbiriyle karıştırılabilir bu durum da mesajın yanlış anlaşılmasına veya hiç anlaşılmasına yol açabilir. Örneğin, “k” sesini “t” olarak çıkaran bir çocuk “kara kedi” demek yerine “tara tedi” dediğinde kelimeler farklılaşır, anlaşılmaz bir hale gelerek mesaj anlamını yitirir (Ergül, 2010).

Artikülasyon bozukluğu, konuşma seslerinin çıkartılış yerlerinde, biçimlerinde, zamanlamasında, yönünde, hızında ve basıncında birtakım hataların yapılması veya dudakların, dilin, yumuşak damağın ve yutağın birlikte hareketlerinde bir hata olması sonucunda ortaya çıkan bir sorundur. Sesletim sorunları, çoğunlukla kişinin hatalı hareketlerinden kaynaklanıyor olsa da kimi durumlarda anatomik bozukluklar nedeniyle kişi istese bile doğru sesletimi gerçekleştiremeyebilir (örneğin, dudak-damak yarıklarına bağlı olan sesletim sorunları) (Turan ve Akoğlu, 2011).

Artikülasyon bozuklukları, motor unsurlar ile ilişkilidir. Bununla birlikte bozukluk, artikülatörlerin bulunduğu konuşma çıkışı alanında meydana gelir ve genellikle bir tür yapısal problemle veya artikülatörün yerleşimiyle ilişkilendirilir.

Artikülasyon bozuklukları, dudağın veya damağın doğuştan kusurlu olan damak yarığının veya disartri (söyleyiş bozukluğu), konuşma apraksisi ya da serebral palsinin sık rastlanan bir sonucudur (Turan ve Akoğlu, 2011).

2) Ses (Fonasyon) Bozuklukları (Disfoni): Sesin üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; 1) perdesi, 2) şiddeti ve 3) kalitesidir. Bu bileşenlerde görülecek herhangi bir problem ses bozukluğuna yol açar (Ergül, 2010). Ses telleri, gırtlığın içinde yer alan bir çift dudaktır. Konuşma sesinin tonu, bu dudaklar kapalıyken, akciğerlerden itibaren havanın etkisiyle seri olarak açılıp kapanması sonucunda meydana gelen titreşimlerin bir sonucudur. Bu dudaklar her açıldığında, akciğerlerden gelen hava pulsatif (nabızlı) bir soluk biçiminde gırtlak üstü düzeneğe (yutak, ağız ve burun boşluğu) gönderilir. Gırtlak üstündeki düzenekte bulunan yapıların aldığı değişik biçimlere bağlı olarak da bu boşluklarda bulunan hava molekülleri titreşime (rezonans) girerler. Bu durum da konuşmada anlam aktarmak için kullandığımız farklı sesleri oluşturur. Tüm bu cümlelerden hareketle, gırtlakta meydana gelen herhangi bir olumsuzluk, ses tellerinin düzenli titreşim yapmasını engelleyerek sesin bozulmasına neden olur. Ses bozuklukları, sesin kesilmesi, kısılması, yaşa ve cinsiyete uygun bir tona sahip olunamaması, sesin çatlaması gibi terimlerle ifade edilebilir. Ses bozukluğu, gırtlakta meydana gelen yapısal (anatomik) ve/veya fizyolojik değişikliklerden etkilenebileceği gibi, gırtlakta herhangi bir sorun olmamasına karşın kişinin sesini işlevsel olarak doğru kullanamadığı durumlarda da meydana gelebilir (Konrot, 2003).

Bir diğer ifadeyle, ses bozuklukları çoğunlukla gırtlığın patolojik durumlarını içerir ve ses tellerinin enflamasyonu (şişmesi), kronik larenjit (gırtlak iltihabı), vokal nodüller (doku büyümesi), vokal polipler (kitle), kontak ülserler, kistler, kanser, gırtlak felci, atrofi (dokunun sonradan küçülmesi) ve diğer yapısal durumlarda görülür. İşlevsel sorunlar gibi sesin/ses tellerinin kötü kullanımına bağlı olarak gelişen bu durumlar, gırtlığın zorlamalı kullanımının ortadan kaldırılmasının yanı sıra ses sağlığı programları düzenlenerek de çoğunlukla giderilebilir (Konrot, 2003).

3) Akıcılık Bozuklukları: Konuşmanın akışının normal olmayan bir vurgulama/ritim veya ses, hece, kelime ve kelime gruplarının tekrarı ile kesintiye

uğramasıdır (Olsen, Steelman, Buffalo ve Montage, 1999). Akıcısızlığın bozukluk olarak kabul edilmesi için, konuşmacının anlaşılabilirliğinin azalması, konuşabilmek için dikkat çekecek kadar çok çaba sarf etmesi ya da konuşma akışındaki bölünmeleri çok sık yaşaması gerekmektedir (Maviş, 2011). Akıcılık bozuklukları, iletişimin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde çoğu zaman sınırlılıklara neden olmaktadır (Shames, 1990; Turan ve Akoğlu, 2011).

Akıcılık bozuklukları arasında en sık görüleni kekemeliktir. Çocuklar ve yetişkinlerin yaklaşık yüzde biri (% 1) kekeme olarak kabul edilmektedir. Kekemelik, erkeklerde kızlara oranla daha sık görülmektedir. Bununla birlikte, anne-baba ve öğretmenlerin çok önemsemedikleri çocukluk kekemeliği, çocukların çoğu tarafından atlatılabilmektedir. Bu çocuklar, çoğunlukla düzenli ve çabasız akıcısızlık kullanmakta ve duraksamalarının farkında değil gibi gözükümler. Bu duruma ek olarak, bir ya da iki yıldan fazla süre kekemelik sorunu yaşayanların kronik kekeme olarak kalma riskleri oldukça fazladır (Maviş, 2011).

I.7. Kekemelik

Bu bölümde kekemeliğin tanımı yapılarak, kekemeliğin ilk ortaya çıkışından başlanarak tarihçesi hakkında bilgiler, kekemeliğin nedenleri; psiko-sosyal, akademik, dil alanlarıyla olan ilişkileri, Türkiye’de ve dünyadaki yaygınlık ve sıklığı, sağaltımı hakkında bilgi verilerek sağaltımında kullanılacak yöntemler ortaya konulmuştur.

I.7.1. Kekemeliğin Tanımı

Kekemelik, Uluslararası Hastalıklar Sınıflaması’nda (1992) (International Classification of Diseases- 10 “ICD-10”) bireyin ne söylemek istediğini bilmesine karşın bir sesin istem dışı tekrarlanması veya kesilmesi sonucu konuşma ritmindeki bozukluklar olarak tanımlanmaktadır. Amerikan Konuşma, Dil ve İşitme Derneği’nin (1999) (American Speech Language Hearing Association “ASHA”) tanımına göre ise, kekemelik; bütünüyle ya da kısmi şekilde görülen sözcük tekrarı, anlaşılabilir ses uzatmaları ve sessiz boşluklarla görülen konuşma bozukluğudur. Bu duruma ek olarak, bu bozukluğa belirtilerden kaçma ve/veya kaçınma gibi ek (ikincil) davranışlar da eklenebilir. Amerikan Psikiyatri Birliği’nin (APA) (2000) yapmış

olduğu tanıma göre de kekemelik, konuşma akışındaki meydana gelen tutukluk, bir sözcük ya da sesin tekrarlanarak duraklanması, sesin uzatılması, anlamlı bir konuşmada psikolojik, nörolojik ve fizyolojik etkenlerin rol aldığı bir ritim bozukluğudur.

Zeka Geriliği Tanılama ve İstatistik El Kitabı (2005) (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders “DSM-IV”) ise kekemeliği, ses ve hece yinelemeleri, sesleri uzatma, ünlemler, sözcüklerin parçalanarak söylenmesi, duyulabilir ya da sessiz boşluklar, dolambaçlı yoldan konuşma, sözcükleri aşırı bir fiziksel gerginlikle söyleme ve sözcüklerin hecelerini yineleme durumlarından en az birinin olduğu, konuşmanın akıcılığında ve zamanlama örüntüsünde bozukluk olması biçiminde tanımlamaktadır (Öztürk, 1994; Karacan, 2000). DSM-IV’e (2005) göre kekemeliğin temel özelliği, bireyin yaşına uygun olmayan, konuşmasının zaman örüntüsünde ve olağan akıcılığındaki bozulmadır (Ölçüt A). Bu bozulmalar da genellikle ses veya hecelerin tekrarları veya uzatmalarıyla ortaya çıkar (A1 ve A2). Konuşma akıcısızlıklarının çeşitli tipleri, araya ses/sözcük eklemeleri (A3), tamamlanmamış/bölünmüş sözcükleri (A4), işitilebilir veya sessiz boşlukları (A5), problemlili sözcüklerden kaçınmak için sözcük değiştirmek için yapılan dolambaçlı ifadeleri (A6), aşırı fiziksel gerilimle üretilen sözcükleri (A7) ve “ben ben ben onu gördüm” şeklinde tek heceli bütün sözcüklerin tekrarlarını (A8) içerebilir. Akıcılıkta görülen bu bozukluk, akademik ve mesleki başarıyı olumsuz etkilediği gibi toplumsal iletişimi de engellemektedir (ASHA, 1999).

Wingate (1964), Yaruss (1998), Roth ve Worthington (2005) kekemeliği konuşmanın akışındaki durakların süresinin ve/veya sıklılığının normalden daha fazla olmasıyla nitelendirilen bir bozukluk olarak tanımlamaktadır. Bloodstein (1995)’in aktardığına göre kekemelik, konuşma akıcılığının veya ritminin boşluklar veya belirli kesintilerle bölünmesidir. Fışılığlı ve Ungan’ın (1992) tanımına göre kekemelik, konuşmanın planlama safhasında ve üretimindeki aşırı zorlanma, konuşmanın sürekliliğinde yaşa ve düzeye uygun olmayan kesilmelerdir. Bir diğer ifadeyle, kekemelik işitilebilir şekilde ya da sessiz olarak, hecelerin/seslerin uzatılması veya tekrar edilmesi şeklinde, istemdişı gerçekleşen sözel iletişimdeki akıcılık bozukluğudur (Büchel ve Sommer, 2004). Bir başka bir tanımda ise kekemelik,

konuşma esnasında konuşmayı sağlayan kasların bunu zorlaştıracak ve olanaksızlaştıracak biçimde kullanılması şeklinde ifade edilmektedir (Kehoe, 1998). Yapılan bütün bu tanımların yanı sıra kekemelik yalnızca konuşmada görülen bir akıcılık bozukluğu değildir. Kekemelikte bunlara ek olarak konuşma kesintilerine eşlik eden psikolojik durum, kişilik özellikleri ve tutumların da etkisi vardır (Madanoğlu, 2005).

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkılarak kekemelik sorunu yaşayan bireylerin kekeme olarak tanımlanabilmesi için belli başlı özellikler göstermesi beklenmektedir. Bu özellikler kekemelik kriterleri başlığı altında incelenmiştir.

I.7.2. Kekemelik Kriterleri

Bir iletişim bozukluğu olan kekemeliğin kriterleri DSM IV'de (2005) şu şekilde açıklanmaktadır:

1) Aşağıdakilerden birinin ya da birden çoğunun sık ortaya çıkması ile belirgin hale gelen, konuşmanın akıcılığında ve zamanlama örüntüsünde bozukluk olabilir (kişinin yaşı için uygun değildir):

1.1) Ses/hece yinelemeleri görülebilir (Bütün gün yü-yü-rümüş),

1.2) Sesleri uzatmaya rastlanabilir (Bbbbbütün),

1.3) Ünlemler görülebilir (Bütün, yani, gün yürümüş),

1.4) Sözcüklerin parçalanması (Örneğin; bir sözcük içinde ara vermeler) görülebilir,

1.5) Duyulabilir ya da sessiz bloklar (Konuşma sırasında doldurulan ya da doldurulamayan ara vermeler) oluşabilir (-konuşma yok- Bütün gün yürümüş),

1.6) Dolambaçlı yoldan konuşulabilir (söylenmesi sorunlu sözcüklerden kaçınmak için bu sözcüklerin yerine başka sözcükleri kullanılabilir),

1.7) Sözcükler aşırı bir fiziksel gerginlikle söylenebilir,

1.8) Tek heceli sözcük yinelemeleri görülebilir (Bü-Bü-Bü-Bütün gün yürümüş),

2) Konuşma akıcılığındaki bozukluk okul başarısını, mesleki başarıyı ya da toplumsal iletişimi de bozmaktadır.

3) Konuşmayla ilgili devinsel (motor) ya da duyuşsal bir bozukluk ya da çevre yoksunluğu olsa bile konuşma zorlukları genellikle bunlara eşlik edenlerden çok daha fazladır.

Sınav, çekinilen kişilerle konuşma, korku, endişe duyguları yaratan ortamlar, derse kalkmak gibi Psikolojik streslerin yoğun olduğu durumlarda kekemeliğın arttığı görülür. Çocuğın hoşlandığı durumlar olarak düşünölen şarkı söyleme ve şiir okumada genellikle kekeleme görülmez. Ağır kekeleme durumlarında tekrarlayan vücut hareketlerinin de konuşmaya eşlik ettiği gözlenmektedir (Öztürk, 2004).

I.8. Dünyada Kekemelik

Kekemeliğe bütün toplumlarda rastlanılmakla birlikte, kekemelik oranı kültüre ve cinsiyete göre değışiklik göstermektedir (Bolat, 1999). Kekemeliğın her kültürde, her çağda ve toplumda görülmesi evrensel bir bozukluk olduğunu kanıtlamaktadır. Ancak farklı dilleri konuşanlar üzerinde yürütölen çalışmalar, evrensellik bağlamında değerlendirilebilecek kekemeliğın, o dilin özelliklerinden ne oranda etkilendiğini ortaya koymasından önemli görölmektedir. Kekemelik ile dilbilimsel faktörler arasındaki bağlantı, takılmaların sözcüğün neresinde ortaya çıktığı tarzındaki araştırmalarla ortaya konulmuştur (Yairi ve Ambrose, 2005b).

Batı toplumlarında kızların ve erkeklerin psiko-sosyal çevrelerinin değışik olması dolayısıyla erkeklerin çevrenin beklentileriyle daha fazla stres altına girdiğı ve bu stresin de kekemeliğın ortaya çıkmasına neden olduğu ileri sürölmektedir. Bir başka görüşe göre ise; kızlara oranla erkeklerin fiziksel yapısının konuşma bozukluğunun gelişmesine daha yatkın olmasıdır (Dumanoğlu, 2006). Bu görüşlerin haricinde fiziksel ve psikolojik faktörleri birleştiren görüşler de ortaya atılmaktadır. Bu görüş ele alındığında ise; erkeklerin gelişiminin kızlardan daha yavaş olması gerçeğine karşın, başarı ve diğer konularda erkeklerden beklentiler fazladır ve erkekler ailedeki otorite figürüyle daha fazla çatışma içindedirler. Bu koşullar da güvensizliğın erkeklerde, kızlardan daha fazla ortaya çıktığı, bu güvensizlik ve

anksiyetenin de dolaylı yollardan konuşmayı etkileyebileceği ileri sürülmektedir. Ayrıca, kız çocuklarının konuşma organlarının erkeklere kıyasla daha erken gelişimini tamamlamasının da, erkeklerde kekemelik oranının yüksek olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Dumanoğlu, 2006).

Amerika Birleşik Devletlerinde üç milyon, bütün dünyada ise elli beş milyon kişinin kekeleyiği tespit edilmiştir (Büchel ve Sommer, 2004). Buna rağmen Amerika'daki kıızılderili kabilelerin bazılarında ve İngiliz Ganası yerli kabilelerinden bazılarında hiç kekeleyen olmadığı gibi, dillerinde kekemelik anlamında bir sözcüğün bulunmadığını gösteren araştırmalar vardır (Özsoy 1982; Riper, 1992).

I.9. Türkiye'de Kekemelik

1996 yılında Türkiye'de yürütülen bir araştırmaya göre dil ve konuşma bozuklukları içinde kekemeliğin görülme sıklığına bakıldığında yüzde on dokuz (%19) oranında ilk sırada yer almaktadır. Konuşma bozuklukları ile ilgili çalışmalar başladığından beri kekemelik diğer konuşma bozukluklarına göre daha fazla ilgi görmektedir (Topbaş, Konrot ve Ege, 2002; Wingate, 2002).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1995-1996 öğretim yılında yapılan bir araştırmaya göre Rehberlik Araştırma Merkezlerine dil ve konuşma bozuklukları nedeni ile başvuranların sayısı iki bin dokuz yüz kırk altıdır. Bu başvuruları özür türlerine göre sınıflandırmak gerekirse yüzde kırk altı (%46) sesletim bozukluğu, yüzde yirmi altı (%26) ritim bozukluğu, yüzde yirmi beş (%25) gecikmiş konuşma, yüzde üçü (%3) diğer dil ve konuşma bozukluğu şeklinde olduğu görülmektedir (Topbaş, Konrot ve Ege, 2002).

Öge'nin (2004) ilköğretimin I. basamağındaki çocuklarda görülen dil ve konuşma bozukluklarını öğretmenlerden bilgi alma yoluyla belirlemiş olduğu araştırmasında toplam on bir okulda yetmiş yedi öğretmenle görüşülmüştür. Öğretmenler aracılığı ile ulaşılan iki bin üç yüz elli altı çocukta öğretmenlerinin gözledikleri dil ve konuşma bozukluklarının sınıflandırılması ve sıklığı ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Çalışma grubuna katılan iki bin üç yüz elli altı çocuktan yüz otuz birinde dil ve konuşma sorunu olduğu öğretmenler tarafından ortaya koyulurken dil ve konuşma sorunlarının görülme yüzdesi %5.56 olarak ortaya

çıkıştır. Bu araştırmaların yanında, Akgün'ün (2005) normal akıcılık gösteren çocuklar ile kekeme olan çocukların akıcısızlık özelliklerini karşılaştırdığı, Atlas'ın (2007) kekeme çocukların akıcısızlık sıklığı ile akıcısızlık tipleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmalar da Türkiye'deki alan yazında yer almaktadır. Maviş ve Topbaş'ın (2005) çalışmasında DİLKOM (Dil ve Konuşma Bozuklukları Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi)'a dil ve konuşma bozukluğu tanısı ile başvuran yedi yüz yetmiş dört vaka incelendiğinde en sık gözlenen dil ve konuşma bozuklukları sırasıyla yüzde otuz onda yedi (%30.7) ile sesletim/sesbilgisel bozukluk, yüzde yirmi dört onda beş (%24.5) ile kekemelik ve yüzde yirmi üç onda altı (%23.6) ile gecikmiş dil ve konuşma bozukluğu olarak gözlenmiştir. DİLKOM vakaları üç ila on iki yaş aralığında toplanırken, altı ila on iki yaş arasındaki çocuklarda bahsi geçen bu dil ve konuşma sorunlarının ağırlık kazandığı gözlenmektedir. Türkiye'de yapılan bir başka araştırmada da, Ankara civarındaki ilkokul çocuklarında yapılmış ve bu çocuklarda kekemeliğin yaygınlığı yüzde bir onda altı (%1.6) ve yüzde üç onda bir (%3.1) arasında bulunmuştur (Öztürk, 1994).

Kudal Ertaş (1990) yine Ankara ilinde ilkokul çağındaki dokuz bin dokuz yüz yetmiş üç çocuk üzerinde konuşma, ses ve akıcılık bozukluklarının dağılımına ilişkin yapmış olduğu tarama çalışmasında, akıcılık bozukluklarının yaş büyüdükçe artış gösterdiğini ve bu bozuklukların kız erkek oranının 1/4 olduğunu bildirmiştir. Ankara'da yapılan bir diğerk çalışmada ise Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı bölümünde dört yüz elli iki çocuk arasında kekemeliğin %4,38 oranında görüldüğü bulunmuştur (Öztürk, 2004). Sonuç olarak kekemeliğin toplumlarda yaklaşık olarak yüzde bir (%1) yaygınlık ve yüzde beş (%5) sıklıkta olduğu ifade edilebilir (Yairi ve Ambrose, 2005a; Guitar, 2006; Bloodstein ve Ratner, 2008).

Yukarıdaki araştırma sonuçlarına bakıldığında, dil ve konuşma bozukluklarının özellikle okulöncesi ve okul çağı çocuklarında yaygın ve sık görüldüğü söylenebilir. Dil ve konuşmanın hangi nedenle olursa olsun kesintiye uğraması insan yaşantısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenin sonucu olarak iletişim sorunları ciddi sorunlar olarak görülmekte ve sorunların ciddi olması, giderilmesi yönünde de ciddi uygulamalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır (Topbaş, Konrot ve Ege, 2002).

I.10. Kekemeliğin Nedenleri

Kekemeliğin oluşumu üzerine kanıtlanamamış olmakla birlikte pek çok neden ileri sürülmektedir. Genetik özelliği, öğrenilen bir davranış olması, psikolojik faktörler veya birçok nedenin bir araya gelmesi, çocuklarda sıklıkla rastlanan bu konuşma güçlüğünü ortaya çıkaran nedenler arasında gösterilmektedir (Maviş, 2005). Bütün bu nedenlerin sonucu olarak iletişimde aksamalara yol açan bu bozukluk uzun yıllardan beri araştırma konusu olagelmıştır. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar kekemeliğin nasıl başladığı, akıcısızlık özellikleri, kekemelerde görülen ikincil davranışlar ve kekemelik sağaltımının etkileri hakkında bilgi verici niteliktedir. Bunlara ek olarak kekemelerde gözlenen fonolojik özellikler, dil gelişimi, kekemeliğe eşlik eden diğer bozukluklar, kekemeliğin fizyolojik ve akustik özelliklerini de içeren çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Yairi ve Ambrose, 1993). Bu araştırmaların bir kısmında çocuklara uygulanan dil testlerinin sonuçlarına bakılarak, kekeleyen ya da konuşmada akıcısızlık gösteren çocukların, normal konuşan çocuklara oranla dilsel becerilerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ryan, 1992). Araştırmaların bu sonuçlarına bakılarak kekemelik ve dil fonksiyonları arasında ne denli güçlü bir ilişki olduğu da ortaya çıkmaktadır. Bütün bu araştırma bulgularına karşın araştırmalardan elde edilen sonuçların tam anlamıyla açık olmadığı ve kekemelik ile dil faktörleri arasında karmaşık bir ilişki olduğu görülmektedir (Spencer, Packman, Onslow ve Ferguson, 2005).

Uzmanlar yaptıkları çalışmalarda kekemeliğin tanımı ve nedenleri konusunda bir anlaşmaya varamadıklarından nedenlerine ilişkin birçok kuram ortaya atmışlardır (Shipley ve McAfee, 2004). Kekemeliğe yönelik ilk kuramlara göz attığımızda bu kuramların eski Yunanistan'a kadar dayandığı görülmektedir. O dönemlerde ortaya atılan bu kuramlarda kekemeliğin dil kuruluşundan kaynaklandığı ön düşünülmektedir. On dokuzuncu yüzyıla gelindiği zaman kekemeliğe konuşma organlarının olması gerekenden farklı oluşu sebep olarak gösterilmiştir (Büchel ve Sommer, 2004).

Kekemeliğin nedenini açıklamaya yönelik yapılan çalışmalarda, dilin kısa oluşu, kuruluşu ve konuşma yolundaki bozukluklar sorumlu tutularak merkezi sinir sistemi (MSS) anomalileri neden olarak gösterilmiş ve hatta epilepsi ile ilişkisi

araştırılmış ise de, kesin olarak belirli bir biyolojik ve nörolojik neden saptanamamıştır (Öztürk, 1994; Weber-Fox, 2001).

I.11. Kekemeliğin Nedenlerine Yönelik Kuramlar

Günümüze gelinceye kadar kekemeliğin ortaya çıkmasındaki nedenlerle ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Bu konuyu araştıran araştırmacılar, yaptıkları çalışmaların sonucuna dayanarak kekemeliğin nedenini açıklamaya çalışmışlardır. Hatta bununla da yetinmeyerek çalışmalarının sonucunu bir kuram haline getirmişlerdir. Bu durum sonucunda kekemeliğin oluşumuna neden olan etmenler, farklı araştırmacıların oluşturdukları kuramlarla açıklanmaktadır. Araştırma sonuçlarından oluşturulan bazı kuramlar kekemeliğin hem gözlenen özelliklerini hem de nedenlerini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bu bölümde kekemelik kuramları; “Yapısal Kuramlar”, “Nevrotik Kuramlar”, “Öğrenme ve Şartlanma Kuramları” ve “Son Yıllardaki Kuramsal Gelişmeler” başlıkları altında incelenecektir.

I.11.1.Yapısal Kuramlar

Yapısal faktörler, bireyin kekeleyesine eğilimli olmasına neden olan faktörler olarak ifade edilir. Bu faktörler arasında, genetik eğilimin ve sol el baskınlığının olabileceği belirtilmiştir. Hızlı konuşma için zamanlama hataları, sensori-motor dönüşüm için kapasitenin yeterli olmaması, konuşma ve dil için normal olmayan hemisferik lokalizasyon gözlenebilir (Shapiro, 1999).

I.11.1.1.Organik ve Genetik Kuramlar

Kekemeliği konuşma fonksiyonlarında bir çökme olarak değerlendiren araştırmacılar, kekemeliğin temelinde organik bir bozukluğun olduğunu düşünmektedirler. Bu görüşler, kekemeliği olan bireylerin dillerinde bir problem olduğunu ileri süren Aristo’dan beri devam etmektedir (Kidd, 1983). Organik kuramlar, kekemeliği olan bireylerin, biyo-kimyasal, beyin anatomisi veya konuşma kaslarının koordinasyonunda bir problem olduğunu öne sürmektedir. Yıllar önce öne sürülen görüşlere göre dilin büyük olması, sol eli kullanma veya sol eli kullanmamaya zorlanma kekemelik için önemli bir sebep olarak görülmektedir (Yairi ve Ambrose, 2005b).

Orton (1928) ve Travis (1931), kekemeliği olan bireylerin büyük bir çoğunluğunun sol elini kullanıyor olmasına rağmen aileleri tarafından sağ ellerini kullanmaya zorlandıklarını gözlemlemişlerdir ve buna dayanarak 1920'lerde serebral dominans kuramını ortaya atmışlardır. Kurama göre bu değişim ve zorlama her iki hemisferin de konuşmadan tam anlamıyla sorumlu olamamasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da nöro-motor organizasyon kurma ve konuşmada bazı zamanlama problemlerine bir diğer deyişle kekemeliğe sebep olmaktadır (aktaran Guitar, 2006).

Wingate (1969-1970), (aktaran Owens, Metz ve Haas, 2003) değiştirilmiş vokalizasyonlar hipotezinde, sesin alçaltılması (fısıldama) ve seste yapılan değişikliklerle (şarkı söyleme ya da geciktirilmiş işitsel dönüt) kekemeliğin azaltılabileceğini ileri sürmektedir. 1970'lerde yapılan araştırmaların çoğu doğal konuşmadaki ünlü ve ünsüz sesler arasındaki hızlı geçişlerin azaltılmasının kekemeliği azalttığını göstermiştir. Wingate ve diğer araştırmacılar bu bulgulara dayanarak kekemeliği olan bireylerde, işitilebilen seslerin çıkarılmasını sağlayan kaslar ile konuşma üretiminde var olan diğer kaslar arasında bir koordinasyon bozukluğunun olduğunu ileri sürmüş iseler de kekemeliğe ilgili organik bir bozukluk kesin olarak tanımlanamamıştır. Bütün bunlara karşın gırtlak, nöro-musküler organizasyon ve serebral baskınlık konularına gösterilen ilgi devam etmiştir (aktaran Kidd, 1983).

Kekemelikte cinsiyet, ikiz olma durumu ve kalıtım faktörleri gibi genetik temelindeki çalışmalar kekemeliğin ortaya çıkışında genetik etkinin de etkili olabileceğini düşündürmektedir (Kidd, 1983). Genetik temelli çalışmalarda, kızlara oranla erkeklerde kekemeliğin daha yaygın görüldüğü (3:1) ve ailede başka bir kekemelik yaşayan birey varsa genel topluma göre kekemeliğin ortaya çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Bloodstein ve Ratner, 2008). İkizlerle yapılan çalışmaların sonucunda, kekemeliğin yüzde onbeş (%15) ile yüzde otuz (%30) oranında çevresel faktörlerden etkilendiği, yüzde yetmiş (%70) ile yüzde seksenbeş (%85) oranında ise genetik eğilimin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Howell, 2007). Andrews'in (1990) rastgele seçilen üç bin sekiz yüz on ikizle yaptığı çalışma da bu oranı destekler niteliktedir. Çalışmada kekemeliğin yüzde yirmi dokuz (%29)

oranında çevresel faktörlerden, yüzde yetmiş bir (%71) oranında ise genetik faktörlerden etkilendiği ortaya koyulmuştur (aktaran Peters ve Guitar, 1991).

Riper'in (1971 aktaran Guitar, 2006) kekemeliği olan bireylerin aile öyküsünü gözden geçirdiği yirmi çalışmaya göre, ailede var olan kekemelik oranı yüzde yirmi dört (%24) ile yüzde seksen (%80) arasında ortalama yüzde kırk iki (%42) değişmektedir. Yine ikizlerle yapılan çalışmalarda çift yumurta ikizlerine oranla tek yumurta ikizlerinde kekemelik daha yüksek bir oranda görülmektedir. Buna rağmen bazı tek yumurta ikizlerinde kekemelik konusunda uyumsuzluk görülmektedir ki bu da genetik etki kadar çevresel etkinin de önemini vurgulamaktadır (Guitar, 2006). Kekemelikte genetik temellerin varlığı kabul edilse de ortaya çıkmasında ailede genlerle sağlanan kalıtım söz konusu değildir (Kidd, 1983). Kekemelikteki genetik etki diğer bozukluklarda olduğundan daha güçlüdür. Kekemeliğin tek yumurta ikizlerinin her ikisinde birden görülme oranı yüzde altmış (%60) hatta daha fazla iken, çift yumurta ikizlerinde her ikisinde birden görülme oranı yüzde yirmi-yirmi altı (%20-26) şeklinde gözlemlenmiştir (Riley, 2003).

Janssen, Kraaimaat ve Brutton (1990), kekeme çocuklarla yaptıkları bir araştırmada, ailesinde kekemelik öyküsü bulunan ortaokul ve lise öğrencisi çocuklar ile ailesinde kekemelik öyküsü bulunmayan çocukların, motor konuşma davranışları ve sesli sessiz uzatmalarının sıklığı bakımından önemli ölçüde birbirlerinden farklılaştıklarını bulmuştur. Araştırma sonuçları, ailelerinde kekemelik öyküsü bulunan gruptakilerin nöro-motor işlevlerinin, genetik itibarıyla kekemeliğe yatkın olmalarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

I.11.1.2. Biyo-kimyasal ve Fizyolojik Kuramlar

Bu kuramda temel itibarıyla, konuşmadaki bozulma ve bölünmelerde normal konuşma için gerekli olan nöro-musküler düzenleme, pürüzsüzlük, konuşma hızı, konuşmaya ilişkin kaygıyı içeren psikolojik gerilim veya duyguların etkili olduğu düşünülmektedir (Bloodstein, 1995). Kuramın ortaya çıkmasında kekemelik ile ilişkili nöro-psikolojik, beyin dalgaları, kan kimyası, bazal metabolizma ile ilgili yapılan araştırmalar rol oynamıştır. Kekemeliğin nedenini, konuşma esnasında ortaya çıkan fizyolojik ve aero-dinamik kavramlarla açıklamaya çalışan araştırmacılar,

kekemeliğe, fonasyon, solunum ve sesletim ile ilgili işbirliğindeki bozulmalar olarak bakmışlardır (Bloodstein, 2002).

Schwartz (1990) ise, kekemeliğin ses tellerinde görülen aşırı gerilimden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Schwartz'ın görüşüne göre, gerilimi ses tellerinde odaklaştırma eğilimi doğuştan gelen bir tepkidir. Birey kaygı verici bir durumla karşı karşıya kaldığı zaman konuşmak için ses tellerini bir araya getirdiğinde, gerilimin fazlalığı ses tellerinin aniden kapanmasına neden olur. Schwartz, ses tellerindeki bu ani kapanmayı “laringospazm” kavramıyla ifade etmektedir. Kekemelik ise laringospazma verilen tepki olarak ifadesini bulur.

Bu kuramcılar arasında yer alan West (1958), kuramını kekeleme anında görülen nöbetler ve kan-şeker dengesizliğiyle ilişkilendirmiştir. Kekemeliği epilepsiyle ilgili bir konvülsif (sarsıcı, çarpınmalı, ani kasılma) bozuklukla ilişkili, saranın değişik bir şekli olan piknolepsiye benzer bir bozukluk olarak formüle etmiştir (aktaran Bloodstein ve Ratner, 2008). Bu kuram, kekemelikte nöropsikolojik, beyin dalgaları, kan kimyası, bazal metabolizma araştırmalarıyla ilişkilidir. Kekemeliğin nedenini, konuşma sırasında meydana gelen fizyolojik ve aerodinamik olaylarla açıklamaya çalışan araştırmacılar (Adams, 1988), kekemeliğe, seslerin çıkarılması (fonasyon), solunum ve artikülasyonla ilgili problemler olarak bakmışlardır (Shames, Wiig ve Secord, 1998).

I.11.1.3. Nörolojik Kuramlar

Kekemelik üzerine yapılan araştırmaları bir diğer perspektiften ele alan Orton-Travis tarafından ortaya atılan Serebral Dominans kuramı doğrultusunda yürütülmüştür (Perkins, 1990). Bu kuram doğrultusunda konuşma mekanizmasının beynin sağ ve sol hemisferlerinden aldığı sinir uyarılarını konuşmanın eş zamanlı yürütülebilmesi için düzenlemesi gerekir ki bu da hemisferlerden birinin diğerine göre daha baskın olması gerekliliğini doğurmaktadır. Kekeme olan kişiler de ise, bu baskınlığın gerektiği kadar olgunlaşmamış olduğu gözlenmektedir (Manning, 2001).

Serebral baskınlık kuramından yola çıkılarak, akustik uyarının merkezi işleminden geçmesi ve konuşma üretimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla üç ila dokuz yaş arasında yetmiş dokuz çocukla yürütülen bir çalışmaya göre üç-altı yaş

arasında işitsel baskınlığın gelişmemesiyle birlikte el baskınlığının kekemeliğin kronikleşme olasılığıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Brosch, Haege, Kalehne ve Johannsen, 1999).

Travis'e göre insan bedeni simetrik bir yapıdadır yani vücudun bir yarısındaki yapı ve kaslar, vücudun diğer yarısının bir kopyasıdır. "Serebral Baskınlık" kuramına göre dilin sol ve sağ yarısı, çene ve diğer konuşma yapıları motor sinir itkilerini iki hemisferdeki ayrı ayrı kaynaklardan almaktadır. Bu itkiler arasında gerekli uyumun olması için bir yarımkürenin baskın olması gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle Serebral Baskınlık kuramında kekemelik, dil fonksiyonlarında hemisferik baskınlığın uygun şekilde gelişmemiş olması şeklinde açıklanmaktadır (Kaplan ve Sadock, 2004).

Sol eli kullanma genellikle kekemelikte etkin bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sol elini kullanan çocuğun sağ elini kullanmaya zorlanması da kekemeliğin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Belgin, 1985). Kekemeliğin, konuşmanın idaresini üstlenmede hemisferler arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir. Serebral dominansı kusursuz olarak kazanmış bireylerde sol hemisfer konuşmanın kontrolünü üstlenmiş olması gerekmektedir; buna karşın bireylerin serebral dominansı kazandıkları süreçte bir sorun oluşmuşsa, bu bireyler kekemelik riski taşımaktadırlar. Çocuğun kendi doğal el tercihini baskı altına almak, serebral dominansın oluşumunu engelleyerek kekemeliğe yol açar. Sağ el kullanımına zorlanan bireylerin daha sonra kendi doğal tercihleri olan sol ellerini kullanmaya başladıklarında kekemeliklerinin durduğu belirtilmiştir (Kulak Kayıkçı, 2007).

Son yıllarda fonksiyonel görüntüleme teknikleri (functional magnetic resonance imaging) ile yapılan çalışmalar, kekemelikte premotor alanların üst düzey aktivasyonunu ve motor konuşma sisteminin sol lateralizasyonunun tam olarak tamamlanmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca öncelikli durumda olan işitme alanının baskılandığı ve normalde olması gerekenden daha az aktivasyon gösterdiği görülmüştür (Ingham, Fox, Ingham ve Zamarripa, 2000). Kekemelerin dil ve konuşma işlevlerinin bütünü ya da bir bölümü sağ hemisferde görülmektedir ve

zamanlama problemleri kekemeliğin temel belirtisi sayılabilir. Bu durum çoğunlukla duyguların canlandırılması sırasında görülür (Peters ve Guitart, 1991).

Günümüzde akıcı konuşan bireylere kıyasla, kekeme bireylerin beyin aktivitelerinde ne gibi farklılıkların olabileceğini araştırmak üzere “positron emission tomography (PET) (pozitif elektron yayıcı tomografi)”, “functional magnetic resonance imaging (fMRI) (fonksiyonel manyetik ses tınlaması görüntüleme)” ve diğer beyin görüntüleme tekniklerinden yararlanılmaktadır. Yapılan araştırma bulgularında, kekeleme anında sağ hemisferde ortaya çıkan sıra dışı aktivasyonun terapiyle ya da akıcılığı arttıran stratejilerle azaldığı ve temporal lobda yetersiz aktivasyon olduğuna ilişkin genel bir uzlaşma olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, bulgular arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Ingham (2003), bu durumun, konuşmayla ilgili nörolojik süreçleri incelemede kullanılan farklı yöntemlerin, sonuçların farklılaşmasını da önemli ölçüde etkilemesinden kaynaklandığını öne sürmektedir.

I.11.2. Psikolojik Kuramlar

Psikolojik kuramlar kekemeliğin nevrotik ya da fobi belirtisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu belirtilerin ise bilinçdışı ihtiyaçlar ve içsel çatışmalardan kaynaklandığını öne sürerler (Owens, Metz ve Haas, 2003). Örneğin, Freud’un kuramına dayanan bir yaklaşım olan Baskılanmış İhtiyaçlar Kuramı’na göre, kekemelik bir nevroz olarak görülür. Baskılanmış, nevrotik ve bilinçdışı çelişkilerin sonucunda da kekemelik ortaya çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle, kekemelik bu çelişkinin bir belirtisidir (Manning, 2001). Psikolojik kuramlar kekemeliğin görülenden ve duyulandan daha başka bir şeyin belirtisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu kuramcılarının görüşlerine göre, erken çocukluk döneminde “çelişki” olarak adlandırılan derin duygusal güçlükler bulunmaktadır. Bu çelişkiler bilinçdışı olduğu için farkına varılamaz ve çözülemez (Yairi ve Ambrose, 2005b).

Psiko-analitik açıklamalar kekemeliğin görüldüğü zamanları bilinçsiz nörotik ihtiyaçların bazı tipleriyle açıklamışlardır. Freud’un kuramlarına dayanan açıklamalarda psiko-seksüel saplantıların bazı başka semptomların altında yattığı ve bunların sonucunda kekemeliğin meydana geldiği ileri sürülmüştür. Konuşma ve

konuşmadaki takıntılar; oral ve anal erotizm, güven, agresiflik ve kendini ortaya koyma gibi bebeğin özel psikolojik ihtiyaçlarının tatmini üzerinde erken dönemlerdeki çatışmalardan oluşmaktadır. Bu çatışmaların kaynağı da çocuk-ebeveyn arasında karışıklıklar meydana gelmesi, annenin bebek bakımı sırasında erken süttten kesmesi, erken tuvalet eğitimi gibi davranışları, aile baskısı veya ebeveynin kendi nörotik çatışmalarıdır (Bloodstein, 1995).

Kekemeliğin nedenlerini, bireylerin kişilik ve psikolojik özellikleriyle açıklamaya çalışan kuramlar, gözlem, mülakat ve testler aracılığıyla kekemeliğin psikolojik, sosyal temellerini ve bilinçdışı özelliklerine odaklanmaktadır (Güleryüz, 1995). Fenichel (1945), kekemeliği anal-sadistik döneme takılı kalma (fixation) olarak açıklarken; Coriat (1928) kekemeliği, çözümlenmemiş oral-erotik ihtiyaçların doyurulma çabası olarak ifade etmektedir. Kekeme çocuk ve yetişkinler, konuşma ortamlarında endişe, kızgınlık, engellenme ve konuşmaktan kaçınma gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarından, gözlenen bu negatif duyguları doğuran psikolojik faktörlerin kekemeliğe neden olduğu ileri sürülmüştür. Bununla birlikte, yapılan araştırmalarla kekemeliği olan bireyleri akıcı konuşan bireylerden ayırt edecek belirli kişilik özelliklerine sahip olmadıkları ortaya konulmuştur (aktaran Kehoe, 1996).

I.11.3. Öğrenme ve Şartlanma Kuramları

Öğrenme kuramları, kekemeliği öğrenilen bir davranış olarak tanımlamaktadır. Kekemelik, çocuğun akıcısızlıklarının çevresindekiler tarafından akıcısızlıklara daha fazla dikkat gösterme gibi durumlarla pekiştirilmesiyle gelişmektedir (Tanner, 2003). Davranışçı bakış açısıyla bakıldığında, Bleumel, kekemelikte bir uyarıcı-tepki ilişkisinin olabileceğini ifade etmiştir. Skinner'in (1957) Verbal Behavior adlı eserinde ise bir araştırmacı grubu kekemeliğe daha ziyade edimsel bir bozukluk olarak bakmayı önermiştir. Bu cümleden hareketle kurama göre kekemelik, pekiştirme ve cezalarla öğrenilen bir davranıştır. Kekemelik bir bireyin davranışları ile davranışların görüldüğü çevre arasındaki etkileşimlere verilen tepkilerin bir sonucu olarak meydana gelir (aktaran Ward, 2006).

I.11.3.1. Diagnosojenik (Tanı Kökenli) Kuram

1930 yılında Iowa Üniversitesi'nden Wendell Johnson kekemeliğe ilgili olarak "Diagnosojenik Kuram"ı geliştirmiştir. Diagnosojenik kurama göre kekemeliğin nedeni, ailelerin çocuklarda ortaya çıkan normal akıcısızlıkları hatalı bir şekilde kekemelik olarak tanılamasıdır (Bloodstein ve Ratner, 2008). Bu tanılamanın paralelinde, aile içinde gözlenen kaygı, baskı, yardım, eleştirelilik ve düzeltmelerinin bir sonucu olarak çocuğun farklı konuşmaya başlamasıdır. Bir diğer anlatımla kekemelik, esasen çocuğun kekelememek için yaptıklarıdır, yani öğrendikleridir. Bu cümleden yola çıkarak Johnson'a göre kekemelik, çocukların ağızında değil, ailelerin kulaklarındadır (Bloodstein ve Ratner, 2008).

Riper de (1992) kekemeliğin öğrenilmiş istemsiz tepkiler olduğu ve dahası kekeleme korkusuna karşı geliştirilen bu tepkilerin durumu daha da kötüleştirdiği konusunda Johnson ile hemfikir olduğunu bildirmiştir. Bu kuram, 1940 ve 1950'li yıllarda kekemeliğin nasıl başladığını açıklamak için ileri sürülen ve en çok kabul gören kuramdır (Peters ve Guitar, 1991). Ailelerin verdiği bu tepkiler sonucunda çocuk konuşmasında bir şeylerin yanlış olduğunu düşünerek doğru konuşmak için panik ve endişe içerisine girer. Bir süre sonra da bu durum çocukta kekemelik görülmesi ile sonuçlanmaktadır (Kehoe, 1999). Bu kurama karşı görüşlerin de bulunduğu görülmektedir. Ambrose ve Yairi'ye (2002) göre normal akıcısızlıklar ve kekemelik akıcısızlıkları arasında farklılıklar bulunmaktadır ve aileler de kekemeliğin başlangıcındaki bu akıcısızlıkları anormal olarak algılamaktadır.

Çocuğun gelişimsel bir özellik olarak gösterdiği konuşma bozukluğuna karşı, anne babanın gösterdiği uygun olmayan tepkiler, çocuğun konuşmasının daha da bozulmasına yol açmaktadır. Çocuk, ebeveynlerinin aşırı endişeli ve cezalandırıcı olan tutumu karşısında, korku, engellenme ve kaçınma davranışları gösterebilmektedir. Görülen bu duygulanımlar, hece ve ses tekrarlarını kalıcı hale getirmektedir. Zamanla konuşmadaki uzatma ve duraklamalar artmakta ve bozukluk süreklilik gösterir hale gelmektedir (Yazar, 1998).

I.11.3.2. Süreklilik (Süreklilik) Kuramı

Bloodstein süreklilik kuramı çizgisinde kekemeliği, normal sınırlarda görülen akıcısızlığın aşırı bir şekli olarak görmektedir (Ambrose ve Yairi, 1999). Süreklilik kuramı, isminden de anlaşılacağı üzere normal akıcısızlık ve kekemeliği bir süreklilik içerisine yerleştirir ve kekemelik olarak algılanmayan akıcısızlık ile kekemelik arasında ortaya çıkan konuşma üretim süreçleri açısından temel bir farklılık olmadığını ileri sürer (Perkins, Kent ve Curlee, 1991). Bu kurama göre, orta düzeydeki gerilim ve parçalanmalar küçük çocukların konuşmalarında sıradan bir özellik olarak yerini almaktadır. Ancak bu gerilim ve parçalanmalar aşırı ve kronik hale gelen iletişimsel baskı ve başarısızlıkların bir sonucu olarak çocuk büyüdükçe kekemelik olarak tanımlanabilir (Bloodstein, 1995).

I.11.3.3. Yaklaşma-Kaçınma Çatışması Kuramı

Bu kuramın temellerini, öğrenme teorileri bağlamında geliştirdiği düşüncesiyle Sheehan atmıştır (Bloodstein, 1995). Sheehan kuramını geliştirirken; Johnson'ın kekemeliğin öğrenilmiş bir kaçınma davranışı olduğu konusundaki görüşlerinin yanında kekemeliğin konuşma isteği ile sessiz kalma isteği arasındaki çatışmadan kaynaklandığına ilişkin Fenichel'in görüşlerinden etkilenmiştir (Eryavuz, 1998). Bu düşüncelerin etkisiyle Sheehan kekemeliği, konuşma isteği ile sessiz kalma isteği arasındaki yaklaşma-kaçınma çatışması olarak tanımlamaktadır. Sheehan, ebeveynler tarafından çocukların konuşmasındaki yetersizliklerin ayıplanmasının bu çatışmanın temelini oluşturduğunu bildirmiştir. Bu kurama göre, bireyde yaklaşma eğilimi baskın olduğunda bireyin akıcı konuştuğu görülürken, kaçınma eğilimi daha güçlü olduğunda ise konuşmaktan vazgeçerek sessiz kalmayı yeğlemektedir. Ancak her iki eğilim de eşit ilerlediğinde bireyin konuşmanın akıcılığında sorun yaşayarak kekeleyiği görülmektedir (Altınsoy, 2008).

I.11.3.4. Beklenti Kuramı

Johnson'ın beklentisel zorlanma olarak da tanımladığı bu kurama göre kekemelik, çocuğun normal takılmalardan kaçınma çabasıyla ifade edilmektedir. Bu kuramı savunan kuramcılar, kişinin zor olarak algıladığı kelimelerle karşılaştıkları zaman takılmamak için çabalamasının kekemeliğin ortaya çıkmasına neden olduğunu

düşünmektedirler. Bir başka anlatımla kekemelik, kişinin kendisinde konuşma güçlüğü olduğuna dair inancından kaynaklanmaktadır (Bloodstein, 1995). Johnson'ın kekemeliği kaygılı beklentisel kaçınma tepkisi olarak açıkladığı kuramla ilgili yapılan çalışmalarda bu kuramın yetişkin deneklerin kekelemelerinin yüzde doksan dördünü (%94) öngördüğü gösterilmiştir. Kekeme bireylerin birçoğunun okuyacakları metin içinde hangi kelimelerde kekeleyeceklerini büyük bir çoğunlukla bildikleri (beklenti), ayrıca okudukları metnin her tekrarında aynı sözcüklerde kekeledikleri gözlenmiştir. Öte yandan, Johnson birçok kekemenin bir metnin tekrar tekrar okunması yoluyla kekemelik sıklığını düşürdüklerini de gözlemiştir (Johnson, Darley ve Spriestersbach, 1989).

I.11.4. Son Yıllardaki Kuramsal Gelişmeler

Günümüze değin kekemeliğin nedenlerini açıklamaya yönelik birçok araştırmacı birbirinden farklı birçok kuram oluşturmuştur. Zaman içerisinde bu kuramlardan bazıları yapılan yeni çalışmalarla çürütülerek doğruluğunu ve geçerliğini kaybetmiştir. Zaman içinde ise bunların yerini günümüz şartlarına daha uygun olan yeni kuramlar almıştır. Bu kuramlar aşağıda alt başlıklar halinde geniş bir biçimde açıklanmıştır.

I.11.4.1. Talepler ve Kapasiteler Kuramı

Starkweather (1990), kekemeliğin oluşum ve gelişimini Talepler ve Kapasiteler Kuramı (Demands and Capacities Model-DCM) adını verdikleri bir kuramla açıklamışlardır. Kekemeliğin gelişiminde, özellikle çevresel ve genetik unsurların birbirleriyle olan etkileşiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Starkweather talepler ve kapasiteler kuramı ile kekemeliğin niçin başladığını da açıklamaktadır (aktaran Kehoe, 1999; Yaruss, 1999). Bu doğrultuda; 1) çocuğun kekemelik davranışını şiddetlendirebilecek ya da azaltabilecek belirli çevresel olaylar, 2) akıcı konuşma gelişimine engel ya da yardımcı olan, organizmaya ait belli özellikler anlaşılmalı çalışılmıştır (Starkweather, 2002). Kekemeliğin, çevresel ve kişisel taleplerin, çocuğun bilişsel, dilsel, motor ve duygusal kapasitelerinin önüne geçmesi durumunda ortaya çıktığı ileri sürülmüştür (Adams, 1988; Miles ve Ratner, 2001).

Çocukların konuşmak için dört beceri alanını geliştirmeleri gerekmektedir. Bu alanlar; ağız kaslarının motor koordinasyonu, sosyal ve duygusal gelişim, dilsel ve bilişsel beceri alanlarıdır. Çocuklar bu alanlarda belli kapasitelere sahiptir. Dıştan gelen istekler çocuğun mevcut kapasitesini aştığında akıcısızlık meydana gelmektedir (Kehoe, 1999; Yaruss, 1999). Starkweather (1987) çocuğun sosyal çevresinin akıcı konuşmaya yönelik beklentilerinin, kekemeliğin gelişmesinde belirleyici bir rol oynadığını ileri sürmüştür. Çocuğun akıcı konuşması için gerekli olan dilsel, bilişsel, motor veya duyuşsal kapasitesi çevrenin beklentileri karşısında yetersiz kaldığı zaman kekemelik görülmektedir (aktaran Bloodstein, 1995).

Erken çocukluk çağında görülen dildeki eksikliklerin genetikle de ilişkili olduğu fakat yine de bunun her vaka için geçerli olamayacağı düşünölmüştür. Çocukların cümlelerin başında anormal duraklamaları sonradan edinmiş olabileceği ancak dil gelişimindeki kapasitelerinin ve uygun olmayan dil gelişim hızının ailelerin istekleriyle karşılaştığında başarısızlıkla sonuçlandığı ileri sürölmüştür (Bloodstein, 2002). Bu cümleden hareketle, dil ve konuşma üzerindeki baskının varlığı, kapasitesi doğuştan düşük olan bireylerde akıcılığın bozulmasına yol açar.

I.11.4.2. Nöro-Psiko-Linguistik Kuram

Perkins, Kent ve Curlee (1991) akıcı konuşma, normal akıcısızlık ve kekeleme anlarını açıklayan nöro-psiko-linguistik kuramı geliştirmişlerdir (Silverman, 2004). Konuşmanın akıcı olmasında “dilsel ya da sembol sistemi ve paralinguistik” ya da “işaret sistemi” adını verdikleri iki önemli unsurun yer aldığını belirtmişlerdir. Bu unsurların her biri farklı sinir sistemi birimleri tarafından işlemlenerek sonunda ortak bir çıktı yolunda birleşirler. Akıcı bir konuşma için bu unsurların her birinin eş-zamanlı çalışması gereklidir. Aksi bir durumda, kekemelik olarak tanımlanan akıcılık bozukluklarının ortaya çıktığı ileri sürölmüştür (Shames, Wiig ve Secord, 1998).

I.12. Kekemeliğın Yaygınlık ve Sıklığı

İletişimde pek çok aksamaya neden olan kekemeliğın, bireylerde erken çocuklukta başladığı uzun yıllardır bilinmektedir (Mansson, 2000). Bu bilgi ailelerin verilerinden elde edilen bilgilerdir. Kekemelik kademeli olarak meydana gelir ve

çoğunlukla normal çocukluk çağı akıcısızlıklarından ortaya çıkar. Aileler kekemeliğin gerçek başlama zamanı ve karakteristik semptomların dikkatlerini çektiği an konusunda emin değillerdir. Buna ek olarak, kekemeliğin başlama zamanının ayırtına varmak kolay da değildir. Çünkü erken dönemde kekemelik görülür ve kaybolur, daha açık bir ifadeyle normal akıcısızlık birkaç gün çok fazla görülür. Ardından birkaç ay için kaybolur, sonrasında ise birden görülür ve kalıcı olur (Peters ve Guitart, 1991).

Riper (1971) ve Yairi (1983) kırk dört kişi ile yaptıkları bir çalışmada kekemeliğin başlangıcının büyük bir bölümünün birdenbire olduğunu kaydetmişlerdir (aktaran Yairi ve Ambrose, 1992b). Yairi ve Ambrose (1992b) ve Mansson (2000) ise yaptıkları çalışmayla kekemeliğin başlama yaşının ortalama otuz üç ay civarında olduğunu ortaya koymuşlardır. Yairi (1983), Ratner (1997) kekemeliğin alıcı ve ifade edici dil becerilerinin hızlı bir gelişim gösterdiği yirmi dört-kırk sekiz aylar arasındaki dönem ile örtüştüğünü belirtmektedir. Bu dönem boyunca çocuklar günde dokuz ila on kelime öğrenerek gramer yapılarını genişletir ve kullanırlar, bununla birlikte dil yapılarının sosyal kullanımını da öğrenirler (aktaran Seery, Watkins, Mangelsdorf ve Shigeto, 2007).

Johnson'ın yaptığı araştırmada kekemeliğin çocukların büyük kısmında erken çocukluk çağına başladığı ve birçoğunda okula başlamadan azalma görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır (Pellowski ve Conture, 2002). Çocuklarda kekemelik başlangıcının çoğunlukla üç ila yedi yaşları arasında görüldüğü bildirilmektedir. Kekemeliğin çok erken dönemlerde başladığı bilindiğinden, erken dönemde çocukların dil ve konuşma özelliklerinin incelenmesi büyük bir önem kazanmaktadır. Dil edinim sürecinde, dil gelişimindeki hızlı değişiklik ve değişikliklerin bir sonucu olarak, çocukların, konuşmalarında artan bir akıcısızlık görülmektedir (Hall ve Burgess, 2000). Kekemelik görülmeye başladıktan sonraki iki yıl içinde gözlenen iyileşme oranının yaklaşık yüzde altmış-yetmiş (%60-70) olduğu görülmektedir (Alm, 2004).

Ainsworth ve Fraser de (1989), çocukların cümle kurmaya başladıkları dönemde akıcı, düzgün ve serbest konuşmada belli zorluklar yaşadıklarını, kelimeleri ve ifadeleri tekrarladıklarını, doğru kelimeleri bulmakta zorlandıklarını

bildirmişlerdir (Fıfıloğlu ve Urgan, 1992). Kekemeliği olmayan çocuklarda da bütün yaşlarda normal akıcısızlıklar görülebilmektedir, ancak en sık üç ila yedi yaşlar arasında akıcısızlıklara rastlanmaktadır (Gordon ve Luper, 1989).

En yüksek görülme oranı okulöncesi dönemde olan kekemelik popülasyonun %5'ini etkilemektedir. Kekemeliğin birinci piki iki-üç yaş civarında (Lincoln, Onslow, Lewis ve Wilson, 1996), ikinci piki altı-yedi yaş civarında görülmektedir (Kaplan ve Sadock, 1998). Bu ocukların en az yüzde yirmisinde (%20) kekemeliğin devam ettiği görülür hatta genellikle daha da Őiddetlenir ve ergenlik döneminden sonra da devam ediyorsa yaşam boyu sürecek olan bir bozukluk haline gelebilir (Curlee, 1993).

Bütün bu görüşlere dayanarak kekemelik, sadece ses kullanımında görülen bir bozukluk değil aynı zamanda iletişim sırasında kullanılan dille de bağlantılı bir problemdir. Aileler kekemeliğin grldği ilk hafta ya da aylarda frekans (sıklık) ve Őiddetinin arttığını rapor etmişlerdir (Yairi ve Ambrose, 1999). Bu artış en üst noktaya ulaştıktan sonra önemli derecede azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. İlk bir yıl süresince görülen bu azalma, kendiliğinden iyileşme için önemli görülüyor olsa da gerçek ve tam anlamıyla iyileşme ile karıştırılmamalıdır. Bazı bireylerde iyileşme kekemeliğin görülmeye başladığı ilk bir yıl içinde olsa da bu süreç yavaş olabilmekte ve üç ila dört yıl sürebilmektedir. Diğer taraftan bir yıl boyunca süren kalıcı akıcısızlığın Şiddet ve seviyesi kalıcı kekemeliğin bir göstergesi olabilir (Yairi ve Ambrose, 1999). Yairi ve Ambrose (1993) kekemeliğin ilk başladığı dönemde oldukça kompleks ve Şiddetli semptomlar gösterdiğini ve ilk altı ay içinde bu semptomların asıl düzeyine ulaştığını belirtmektedirler. Kekemelikte iyileşme genelde erken dönemlerde özellikle de görülmeye başladıktan sonraki ilk bir yıl içinde görülmektedir (Yairi ve Ambrose, 1992b).

Bloodstein ve Ratner (2008) okul ağı kekemeliğinin yaygınlığı ve cinsiyet oranlarıyla ilgili olarak ABD, Avrupa, Afrika, Avustralya ve Batı Hindistan'da yapılan kırk dört araştırmayı gözden geçirerek özetlemişlerdir. Bu alışmalar arasında tanım ve yöntem bakımından belirli farklılıklar olsa da verilerin tutarlı olduğu görülmektedir. alışmalar sonucunda ortaya konulan bütün veriler kekemeliğin bu toplumlarda, okul ağı çocuklarında yaklaşık oranının yüzde bir

(%1) olduğunu ve ergenlik sonrasında ise bu oranın yüzde birden (%1) biraz daha düşük olduğunu göstermektedir. Avrupa toplumlarında bu oranın yüzdebirden (%1) biraz fazla, ABD’de ise yüzde birden (%1) biraz daha az olduğu belirtilmektedir. Bloodstein ve Ratner (2008) kekemeliğin sıklığı ile ilgili yapılmış yirmi dört çalışmayı daha inceleyerek özetlemişlerdir. Bu çalışmaların sonuçları birbirlerinden farklılık gösteriyor olsa da altı çalışmanın sonucu birbirine oldukça yakın olduğu ve yaklaşık yüzde beş (%5) oranında kümелendiği görülmüştür. Erken çocukluk dönemlerindeki kısa akıcısızlıkların görüldüğü dönemler değerlendirilebilse, bu oran belki de daha yüksek çıkabilir. Sonuç itibariyle, kekemeliğin toplumda yaklaşık olarak yüzde bir (%1) yaygınlık gösterdiği bunun yanında yüzde beş (%5) sıklıkta olduğu ifade edilebilir (Yairi ve Ambrose, 2005b; Guitar, 2006; Bloodstein ve Ratner, 2008).

I.13. Kekemelik Türleri

Kekemelik ile ilgili ortaya koyulan çalışmalar sonucunda araştırmacılar tarafından ortaya konulan birbirinden farklı pek çok kekemelik türüne rastlanmaktadır. Bu cümleden hareketle, kekemelik organik bir sebebe dayanıp dayanmamasına göre gelişimsel ve nörojenik kekemelik şeklinde ikiye ayrılır. Gelişimsel kekemelik, ergenliğin öncesinde ve genellikle iki ila beş yaş arasında, herhangi bir beyin hasarı veya bilinen başka bir neden olmaksızın gelişir (Büchel ve Sommer, 2004). Nörojenik bir diğer ifadeyle, edinilmiş kekemeliğin ise inme, beyin içi kanama veya kafa travması gibi tanımlanmış bir beyin hasarından sonra oluştuğu ileri sürülmektedir (Grant, Biousse, Cook ve Newman, 1999; Ciabarra, Elkind, Roberts ve Marshall, 2000). Yairi ve Ambrose (1992b) kekemeliğin başlamasının iki hafta içinde ve daha uzun bir dönem sürmesi durumunda “yavaş yavaş” (gradual); bir ila yedi gün içinde gözlenmesi halinde ise “aniden” oluştuğuna dair bir sınıflandırma yapmaktadır. Kekemelik yavaş gelişebildiği gibi aniden de ortaya çıkabilen bir konuşma sorunu olarak nitelendirilirse de yavaş yavaş başlamanın daha olağan olduğu belirtilmektedir. Bu konuya yönelik yaptığı çalışmasında Mansson (2000) kekemeliğin yavaş yavaş başlamasının yüzde altmış yedi (%67), aniden başlamasının yüzde otuz üç (%33) oranında olduğunu belirtmiştir. Yairi ve Ambrose’nun (1992b)

aynı konuyla ilgili yaptıkları araştırma sonuçlarında ise bu oran sırayla yüzde elli altı (%56) ile yüzde kırk dört (%44) olarak bildirilmiştir.

Kekemelik türlerini genel olarak altı kategoride inceleyen Carlo ve Watson (2003) ise bu kategorileri; 1) uzatma, 2) tekrarlama, 3) ekleme, 4) nefes alma, 5) sessiz blok ve 6) tamamlanmayan sözcük olarak kategorilendirmişlerdir. Kekemelikte farklı sınıflamalar yapılmasına rağmen bu sınıflandırmaların kekemelik bozukluğu açısından ayırt ediciliğine bakıldığında Wingate, tekrarlama ve uzatmaları, kekemeliğin temeli olarak kabul etmektedir. Buna karşın bütün kekemelerde hece tekrarı veya uzatma görülmemesi; bütün hecelerin de tekrarı ve uzatması mümkün olmaması nedeniyle ileri sürdüğü bu hipotezi, istatistiksel olarak kanıtlanmamıştır. Ayrıca sesleri uzatma ve hece tekrarlarının normal konuşan çocuklar tarafından da üretildiği görülmektedir (Ambrose ve Yairi, 1999). Wingate'in yaptığı sınıflamaya göre akıcısızlık türlerinden tekrarların nerede gözlendiği bile bireyin kekemelik olarak algılanıp algılanmamasında farklılık yaratmaktadır (Yairi, 2001).

Kekemelik çeşitlerini tanım olarak belirten bir diğer çalışma ise dört tür kekemelikten bahsedebileceğini ifade etmektedir: 1) Klonik kekemelik; spazmodik olarak harf ya da heceler yinelenmektedir, 2) Tonik kekemelik; sesin kesilmesidir, 3) Diğer kekemelikler; palialik yani söylenecek kelime ile ilgisi olmayan harf tekrarı, 4) Atonik kekemelik; ses çıkarmanın aniden kesilmesidir (Atasoy ve Şenol, 1998).

I.14. Kekemeliğe Sahip Çocukların Özellikleri

Aşağıda kekemeliğe sahip çocukların özellikleriyle ilgili bilgiler sunulmaktadır.

I.14.1. Kekemelik Davranışları

Duygu ve düşüncelerini anlatmak isteyip anlatamayan, toplumun konuşma standartlarına kendini tam anlamıyla ayak uyduramayan kekeme bireyde saldırgan davranışlar, isyan, kendine güvensizlik, aşağılık duygusu, suçluluk, düşmanlık, kaygı duyguları gibi olumsuz duygular oluşabilmektedir. Kekeleyen çocuklar özellikle hayal kırıklığı, utanma ve kızgınlık hissedebilirler (Madanoğlu, 2005).

Kekemelerde şarkı ve tekerleme söylerken, fısıltılı konuşurken, cansız varlıklar ya da evcil hayvanlarla konuşurken kekemelik bazen görülmezken gerginlik ve kaygının veya iletişimde baskının hissedildiği durumlarda kekelemenin arttırdığı gözlenmektedir. Kekemeliğe bağlı kaygı, kaçınma davranışları ve kendine güven duygusunun azalması nedeni ile toplumsal işlevsellik bozulabilmektedir. Hatta daha ileri aşamada kekemelik meslek seçimini ve meslekteki gelişmeyi de sınırlandırabilir. Fonolojik bozukluk ve sözel anlatım bozukluğu kekemelik sorunu olan bireylerde diğer bireylere oranla daha sık görülmektedir (Karacan, 2000).

I.14.2. Bedensel Tepkiler

Kekemeliğin ağır şekillerinde sıklıkla ek veya ikincil özellikler olarak adlandırılan çabalama veya mücadele etme davranışları gözlenebilmektedir. Bu davranışlar; konuşmanın solunum, sesletim veya artikülasyon boyutlarında görülebilir. İkincil özellikler olarak da adlandırılan bu davranışlar kendini sıkıntılı nefes alma, anormal ses kalitesi, dudak büzme ve dil tıkırdaması tarzında görülebilir. Göz kıpma, yüz buruşturma, kafa sallama dil çıkarma ve anormal vücut hareketleri gibi ek davranışlar konuşmanın akışının kesildiği süreçte görülebildiği gibi öncesinde de gözlenebilir (Kaplan ve Sadock, 2004). Karacan da (2000) kekelemeye göz kırpma, tikler, dudak ve yüz hareketleri, kafa hareketleri, nefes alma davranışları ya da yumruk sıkma gibi motor davranışlar eşlik edebilir şeklindeki ifadeyle bu görüşe katıldığını belirtmektedir.

Eripek (2005)'in de belirttiği üzere çocuklar isteklerini bildirmek için sadece konuşma becerisini saçmeyerabilirler ya da bu çocukların konuşmalarının anlaşılması çok güç olabilir. Buna karşın çocuklar anlamlı ve açık bir ifadeyle birkaç heceyi söyleyebilirler ki söyledikleri bu heceler de aile bireyleri tarafından çok iyi anlaşılabilir. Bu öğrencilerden bazıları da sözel olmayan formlarda iletişim yöntemleri kullanabilmektedirler. Bu iletişim yöntemleri, yüz şekilleri, vücut hareketleri, el işaretleri ve diğer nesnelere olabilir (aktaran Sarı, 2011).

I.14.3. Kaygı Düzeyi

Kekemelikte görülen tepkilerden bir diğeri kaygıdır. Kaygı, sıklıkla tam olarak tanımlanmamış ve bilinmeyen bir şeye karşı, gerilim hissini, korkuyu,

endişeyi ve kötü bir şey olacakmış hissini içeren yaygın ve hoş olmayan tepkiler şeklinde tanımlanmaktadır (Corsini, 2002). Kekemelikte karşılaşılan kaygı, konuşma durumlarında kekeleme ihtimalini tahmin etme ve kekelemeden kaçınmayı arzulama ile ilgilidir (Silverman, 2004). Kaygı, kekemeliğin nedeni olarak görülemese de kekemelik kaygının nedenidir. Kaygı, akıcılıkta harekete geçirici bir rol de olabilir. Bununla birlikte utanma ve engellenmeye ilişkin olumsuz anılar da kaygıyı artırabilir (Nathan, 2003).

Schwartz (1990) kekemeliği olan bireylerde yedi temel geriliminin olduğundan bahsetmektedir. Bu gerilimlerin çoğunun psikolojik süreçlerle ilgisi bulunmaktadır. Schwartz bu yedi gerilimi şu şekilde açıklamaktadır:

1) Telefonla veya kalabalık önünde konuşma gibi durumlara ilişkin “durumsal gerilim” yaşanabilir,

2) Bireyin daha önceki öğrenme yaşantılarıyla oluşan belli sesler ya da sözcüklerde takılacağına ilişkin “ses ya da sözcük gerilimi” yaşanabilmektedir,

3) Patron ya da öğretmen gibi otorite temsilcileri karşısında yaşanan “yetki gerilimi” ki kekeme bireyler bu tip bir gerilimle iletişimlerini sınırlama eğilimindedirler,

4) Yeni katıldıkları bir ortamda uygun davranışın ne olduğunun tam anlamıyla kestirilemediği durumlarda yaşanan “belirsizliğin gerilimi” olabilir,

5) Bireyi akıcı konuşmada daha başarısız bir hale getiren hastalık ya da yorgunluk durumlarında yaşanan “fiziksel gerilim” görülebilir,

6) İşten atılma, kötü bir hastalığa yakalanma ya da arabasının çalınması gibi olumsuz bir haberin alınmasıyla açıklanabilecek “dıştan gelen gerilim” yaşanabilir,

7) Akıcılığı olumsuz olarak etkileyen bir durum olan hızlı konuşmayı ifade eden “hız gerilimi” yaşanabilmektedir. Hız geriliminin kekemeliğin başlangıcında önemli bir yeri vardır ve hatta küçük çocuklardaki tek gerilim olduğu söylenebilir. Bu gerilimi yaşayan birey bir an önce ifadesini tamamlamak isterken bunun “hız gerilimi” ne sebep olduğunu ve bunun da takılmalara daha fazla neden olduğunu fark etmeyebilir.

Kekemelerin kaygı düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar alanyazında mevcuttur. Fitzgerald, Dujurdjic ve Maguin (1992) hem kekeleyen ve hem de akıcı konuşan kişilere uyguladıkları kişilik testi sonucunda, kekeleyen kişilerin akıcı konuşanlara oranla sosyal ilişkilerinde daha hassas, kırılabilir ve içe dönük olduklarını ortaya koymuşlardır. Bloodstein (1993) ise, yapılan çalışmalar ve uygulanan psikolojik testler sonucunda, kekeleyen bireylerde görülebilen uyumsuzluk belirtilerinin aslında kekemeliğin nedeni değil, sonucu olarak ifade edilebileceğini belirtmiştir. Caruso, Chodzko, Bidinger ve Sommers (1994), kekemelik tanısı almış gruplar üzerinde yaptıkları çalışmada bireylerdeki kekemeliğin şiddeti ne kadar fazla ise kaygı düzeyinin de o kadar fazla olduğunu bulmuşlardır.

Kaygı ve kekemelik arasındaki doğru orantılı ilişkiye işaret eden çalışmalar olduğu kadar tam tersi yönde bulgular ortaya koyan çalışmalar da alan yazında mevcuttur. Kekeme olan ve kekemeliği düzelmiş seksen çocuk üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, bu çocukların kaygı düzeyleri arasında belirgin bir fark bulunamamıştır (Howell, 2007). Bu araştırmalardan hareketle kekeme çocuklar üzerinde yapılan kaygı düzeyini ölçmeye yönelik araştırma bulguları farklılık göstermektedir. Genellikle erken dönem kekemeliğinde, kekeme çocuklar ile kekeme olmayan çocuklar arasında farklılıklar olmasına karşın, kaygı düzeylerinin normal sınırlarda olduğu görülmüştür. Ergenlik döneminde ise kaygı düzeylerinde artış olduğu görülmektedir. Kekeme olan çocukların anneleri kekeme olmayan çocukların annelerine oranla, çocuklarının gelişimlerine yönelik daha yüksek bir beklenti düzeyine sahiptirler (Johnson, 1993).

I.14.4. Kaçınma Davranışı (Sosyal Fobi)

Kekeleyen bireylerde, kekelemeye eşlik eden klinik özellikler bulunabilmektedir. Kuvvetli şekilde görülen korku dolu kekeleme beklentisi ile birlikte kekelemenin beklentisinin bulunduğu özel kelimeler, sesler ya da durumlardan kaçınma görülebilmektedir (Kaplan ve Sadock, 2004). Kekemeliğe bağlı gelişen kaygı, kaçınma davranışları ve kendine güvende azalma nedeni ile toplumsal işlevsellik bozulabilmektedir. Kekemeliklerin uzun sürmesi durumunda duygusal sorunlar gelişebilmektedir. Kekeleme sorunu olan bireyler Utanma,

suçluluk hissi, gerginlik, kızgınlık ve çaresizlik duyguları yaşayabilirler. Genel itibariyle konuşmaktan ya da konuşmanın beklendiği sosyal ortamlardan kaçma gözlenmektedir (Karacan, 2000).

Birey, anlatmak istediklerini anlatamama ve konuşmasının anlaşılması sonucunda engellenme duygusu hissederek ve hatta dinleyicilerin olumsuz tepkileri ile pek çok ses, kelime ve konuşma durumunda olumsuz iletişim deneyimi yaşamaktadır. Zamanla pek çok ses, kelime ve konuşma durumu ona zor gelmeye başlamakta daha sonraki aşamada ise bu zorluklar ses, kelime ve konuşma korkularına dönüşmektedir. Bu korkuları yaşayan birey kendine ve konuşmasına ilişkin yetersizlik duyguları hissetmeye bunun sonucunda da konuşmanın zor olduğunu düşünmeye başlamaktadır. Konuşmaya ilişkin korku hisseden kekeme birey, bu korkuyu hafifletecek veyahut konuşmasını erteleyecek birtakım stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır. Bir diğer anlatımla, kekeme bireyin konuşmasını ertelemeye çalışması veya konuşma yapmaktan kaçınması kekemeliğinden kurtulmaya çalıştığı bir göstergesidir. Bunun yanında kendisini dinleyenlerin tepkilerini yanlış yorumlayarak onların kendisi ve kendi konuşmasına ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olduklarına ilişkin yanlış inançlara kapıldıkları görülmektedir. Bu yanlış inançlara kapılan kekeme bireyin kendisini dinleyenlere karşı olumsuz duygular beslemesine ve hatta hoş olmayan davranışlarda bulunmasına neden olabilmektedir. Kekemeliğin bu aşamasına gelerek olumsuz sözel iletişim tutumları kazanan birey, toplumdaki sözel iletişimini azaltmak zorunda kalabilmekte daha da kötüsü sözel iletişimini tamamen koparabilmektedir. İlk olarak basit tekrarlarla başladığı görülen kekemelik, bireyin bu bozukluğa verdiği tepkilerle, önlem alınmaması halinde, bireyi toplumsal yaşamdan kopmaya kadar sürükleyebilmektedir (Bloodstein, 1995; Riper ve Emerick, 1990).

Mahr ve Torosian (1999) yaptıkları araştırmada kekelemelerdeki kaygı belirtilerini sosyal fobili bireyler ve kontrol grubuyla karşılaştırmışlardır. Kekeme bireylerde, kontrol grubuna göre daha fazla sosyal kaygı ve kaçınma görülürken daha az olumsuz değerlendirilme korkusu ve daha az sosyal fobi ile agorafobi (alan korkusu) belirtisi saptanmıştır. Kekemelerin büyük bir çoğunluğu özellikle konuşmaya bağlı korku yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın sonucunda

kekeme bireylerin sosyal fobi şikayetlerinin olmadığını ancak kekemelik yüzünden sosyal ortamlardan kaçınabildiklerini ortaya çıkmıştır.

Öztürk ve Tüzün de (2000), kekemeliği olan çocuklarda sosyal fobi belirtilerini ve sosyal fobi oranını araştırmak amacıyla Kekeme Çocuklarda Sosyal Fobi başlıklı bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya katılan her iki grup çocuğa da Çocuklar İçin Sürekli Kaygı Envanteri, Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği, Çapa Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Fobi Ölçeği uygulanmıştır. DSM-IV ölçütlerinde kekemeliği dışlayan ölçüt göz ardı edildiğinde otuz kekeme çocuğun on tanesi sosyal fobi tanısı almıştır. Bu sonuç kekemeliği sosyal fobiden dışlamanın bu çocukların sosyal fobi tanısı almasını zorlaştırarak, sosyal kaygının anlaşılmasını ve tedavi edilmesini engelleyebileceği tezini ortaya koymaktadır.

Ruth ve Iris (2004), çalışmalarında sosyal iletişimle ilişkili kaygı düzeyinin şiddetli kekelemelerde hafif kekemelere göre daha fazla olduğunu, durumsal kaygının ise (state anxiety) kekeleme derecesine bağlı olduğunu bulmuşlardır. Sosyal kaygının da sosyal ortamlarda olumsuz değerlendirilme korkusu ve başkalarının yanında küçük düşme endişesi nedeniyle oluştuğu düşünülerek bir durumsal kaygı olduğu varsayılmaktadır.

I.14.5. Alternatif İletişim Biçimleri

Kekemelle baş etme yollarından bir diğeri alternatif sözcük kullanımudur. Her dilde birçok eş anlamlı sözcük mevcut olduğundan, alternatif sözcük üretme, kekeleyen kişilerin sıklıkla kullandığı baş etme biçimlerinden biridir. Alternatif sözcükler, kekeleyen birey tarafından zorlandıkları sözcükleri söylerken kekeleyeceği korku ve beklentisine tepki olarak kullanılırlar. Bazı kekemelerin o kelimenin eş anlamlı veya yerini dolduracak sözcük bulamadıklarında, söylemek istediklerinden vazgeçtikleri ve hatta başka şeyler söyledikleri bilinmektedir (Bloodstein, 1993). Konuşurken bir role bürünmek, farklı bir aksan kullanmak, kullanılabilir en az kelimeyle yanıt vermek de kekemeliğin yarattığı kaygıyı hafifletmek için geliştirilen alternatif iletişim biçimleri arasında sayılabilir.

I.14.6. Kekemelik ve Cinsiyet

Kekemeliğin başlama zamanına yakın dönemlerdeki cinsiyetler arasındaki farka baktığımızda erkek-kız oranının 1:1 (Yairi, 1983) ve 1,6:1 (Kloth, Janssen, Kraaimaat ve Brutton, 1995) gibi eşit dağılım gösterdiği rapor edilmektedir. Bloodstein (1995) ise bu oranı 3:1 olarak belirtmekte ve yaşla birlikte kekemeliğin kız çocuklarına oranla erkek çocuklarda daha sık gözlendiğini ifade etmektedir. Bloodstein'in (1995) belirttiğine göre, Polonya'da Glogowski (1976) ve Mısır'da Okasha da (1974), yaptıkları çalışmalarda, okul çağı çocuklarında da kendi araştırma sonucuna benzer bir oran bulmuştur (aktaran Shapiro, 1999).

Bozukluğun erken dönemlerinde kendiliğinden iyileşme kız çocuklarda erkeklere oranla iki kat daha fazla gözlenirken, ileri çocuklukta ve yetişkinlikte bu oran artış göstererek dört-beş katına çıkmaktadır. Bu sonuç boylamsal çalışmalardan elde edilen verilere dayanarak, kızlarda kendiliğinden iyileşmenin daha fazla olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Yairi ve Ambrose, 1999). Kızlarda kendiliğinden iyileşme oranı daha yüksek olmakla birlikte kekemelik problemi olan çocukların yüzde yetmiş beşinin (%75) beş ila altı yaş civarında kekemeliklerini herhangi bir müdahaleye gerek duymadan kontrol edebildikleri gözlenmiştir (Konrot, 2003; Yairi ve Ambrose, 2005a).

Mansson (2000) tarafından yapılan çalışmada da yine kekemeliğin yaklaşık beş yaşında ve yüzde yetmiş dört onda dört (%71,4) oranında kendiliğinden iyileştiğinin gözlendiği belirtilmiştir. Yairi ve Ambrose (1992a) tarafından yürütülen araştırmayla da kekemeliğin başlangıcını takip eden ilk yıl içinde çocukların pek çoğunda kekemeliğin iyileşmesinde hızlı bir ilerleme veya tamamen kendiliğinden iyileşme olduğu desteklenmektedir. Yine de bu dönemde kekelemeye başlayan çocuklardan hangisinin bu sorunu aşabileceği ya da hangisinde bunun kalıcı bir durum olabileceği konusunda öngöründe bulunmak oldukça güç bir durumdur (Konrot, 2003).

Cinsiyet farklılığı için yapılan açıklamalar esas itibariyle biyolojik nedenlere dayandırılmıştır. İlk olarak, cinsiyetle bağlantılı olduğu düşünülen bir gen önerilmiştir (Suresh, Ambrose, Roe, Pluzhnikov, Wittke-Thompson, Ng, Wu, Cook,

Lundstrom, Garsten, Ezrati, Yairi ve Cox, 2006). İkinci olarak ise, konuşma motor alan lateritesinde, ilikte ve biyo-kimyasal yani hormonal ve iç salgı bezleri işlevinde farklılıklar önerilmiştir. Üçüncü açıklama olarak, ebeveynin erkek çocukların konuşmasına karşı daha cezalandırıcı bir tutum içinde olmaları ya da kültürel tavırlar bildirilmiştir (Yairi ve Ambrose, 1992b).

Andrews, Craig, Feyer, Hoddinott, Hoiwe ve Neilson (1983), kız çocuklarında dil gelişiminin erkek çocuklarından daha erken gerçekleşmesi nedeniyle, kızların kekemelleme daha iyi başa çıkabildiklerini belirtmiştir. Kekemeliğin erkeklerde kadınlara oranla beş kat daha fazla görüldüğünü belirten Schwartz, bu bulgunun yanında erkeklerin gerginlik hissettikleri zaman, bu gerilimi ses telleri üzerinde odaklaştırmaya eğilimli olduklarını belirtmiştir (Schwartz, 1990). Busonuçlara ek olarak erkeklerde kekemeliğin kızlardan yaklaşık olarak beş ay sonra başladığı bildirilmektedir (Manning, 2001). Kızlar daha ziyade orta derece spazmlar, zayıf kaçınmalar gösterir ve kekemeliklerini daha rahat saklayabilirler (Ham, 1999).

Bloodstein, kızlar ve erkeklerin fizyoloji, sosyal ve fiziksel gelişim, ebeveynlerinin gösterdikleri tutumlar açısından farklılıklar olduğunu; bu nedenlerden yola çıkılarak cinsiyet oranındaki bu farklılığın kekemelleme ile ilgili hemen hemen her kuramla açıklanabileceğini belirtmektedir. Cinsiyet oranında gözlenen bu farklılık, kalıtsal yatkınlık, anne babalarının erkek çocuklarına karşı besledikleri yüksek beklenti, erkek fetusundaki yüksek testosteron düzeyi, konuşma ve dil gelişiminde cinsiyetler arasındaki farklılık ve farklı bilinçaltı dinamikleriyle açıklanmaktadır (Bloodstein, 1993).

I.14.7. Kekemelik ve Genetik

Kekemeliği olan bireylerin ailelerinde de genellikle kekemelik öyküsüne rastlanması, bu bozuklukta genetik faktörlerin etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu düşünceden hareketle kekemelik ve genetik faktörlerin ilişkisini araştıran çalışmalar yapılmıştır. Kekemeliğin genetik ile arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için Felsenfield, Kirk ve Zhu, Statham, Neale, ve Martin (2000) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda kekemelikte yüzde otuz dokuz-seksen altıya

(%39-86) kadar değişen oranlarda genetik etkenlerin rol oynadığı ortaya koyulmuştur. Janssen, Kraaimaat ve Brutten (1990), kekeleme çocuklar ile yaptıkları bir çalışmada, ailesinde kekemelik öyküsü bulunan ortaokul ve lise öğrencisi çocuklar ile ailesinde kekemelik öyküsü bulunmayan çocuklar arasında, motor konuşma davranışları ve sesli-sessiz uzatmalarının sıklığı bakımından önemli ölçüde farklılıklar bulunduğunu bulgulamışlardır. Sonuç olarak, ailelerinde kekemelik öyküsü bulunan çocukların nöro-motor işlevlerinin, genetik yapıları dolayısıyla kekemeliğe yatkın olmalarıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Drayna (2001), evliliklerin kendi kültürlerinden ve dini topluluklarından biri ile kısıtlanmış olması nedeniyle seçilen Hutteistlerden bir grubun (South Dakota, USA) genotipi üzerine bir araştırma yürütmüştür. Çalışma bulgularında kekeleme fenotipi birinci, on üçüncü ve on yedinci kromozomlarındaki kendine özgü genlerle bağlantılı bulunmuş ve sonuçlar Washington'da ASHA Konferansında sunulmuştur. Wittke-Thompson, Ambrose, Yairi, Roe, Cook, Ober ve Cox' da (2007) İllinois Uluslararası Genler ve Kekemeliğin Genetiği Projesi kapsamında Hutterites toplumu üzerinde yapılan genetik çalışmalar ve yine bu toplum üzerinde daha önce yapılan meta analizlerde kekemelik ile ilgili olarak birçok gende farklı kromozomların etkisini incelemiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda ikinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu, on üçüncü ve on beşinci (bunların bazılarının farklı konuşma bozukluklarıyla, zeka geriliği veya otizmle de ilgili olduğu) genlerin kekemelik ile ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Shugart, Mundorff, Kilshaw, Doheny, Doan ve Wanyee (2004), kekemelikteki genetik faktörlerin etkisini ortaya koymak amacıyla Kuzey Amerika ve Büyük Britanya'da yaşayan altmış sekiz ailenin kromozomlarını incelemiştir. Kekemeliğin fenotipini, en az altı ay süreyle katılımcıların konuşmalarında mevcut olan, kelime ve hecelerdeki konuşma bozukluğu oranı olarak bildirmişlerdir. Araştırmada kekemeliğin genetik ilişkisini belirlemek amacıyla üç yüz doksan iki belirleyici kullanmışlar ve on sekizinci kromozomun kekeleyen aile üyelerindeki belirli özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Riaz, Steinberg, Ahmad, Pluzhnikov, Riazuddin ve Cox (2005) ise, araştırmalarında kırk altı Pakistanlı aile üzerinde genetik bir çalışma yapmışlardır. Kekemelik tanısını ortaya çıkarmak

amacıyla Kekemelik Şiddeti dokümanları kullanılmıştır. Araştırmaya katılan yüz kırk dördü kekeleyen ve elli beşi kekelemeyen yüz doksan dokuz aile üyesinde genetik bir analiz yapılmıştır. Başlangıç aşamasında kekemelik ile birinci, beşinci, yedinci ve on ikinci kromozomlar arasında bir bağlantı olduğunu önerseler de yapılan ileri analizler on ikinci kromozomun yerini işaret etmiştir.

Suresh, Ambrose, Roe, Pluzhnikov, Wittke-Thompson, Ng, Wu, Cook, Lundstrom, Garsten, Ezrati, Yairi ve Cox (2006) Amerika, İsveç ve İsrail’de yaşayan Avrupa kökenli yüz ailede genetik bir çalışma yürütmüşlerdir. Sonuçlara göre dokuzuncu kromozom ve on beşinci kromozomun kekemelik ile ilgili olduğu konusunda daha geniş bir delil ortaya koyar. Cinsiyet temelli kanıtlar ise erkeklerde yedinci kromozomda bayanlarda ise yirmi birinci kromozomda bulunmuştur. Pakistan’da Riaz, Steinberg, Ahmad, Pluzhnikov, Riazuddin ve Cox (2005) yaptıkları benzer bir çalışmada da on ikinci kromozom ile yedinci kromozomun kekemelik ile bağlantılı olduğuna dair kayda değer bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte ikinci kromozomun da dokuzuncu ve yedinci kromozomla aralarında bir bağlantı olduğuna dair bilgilere ulaşılmıştır. Bütün bu araştırmalardan elde edilen bu bulgular sonucunda genlerin etkileşimi ya da birleşimi ileri sürülmüştür. Kekemeliğin genetik ile ilişkili olup olmadığını ortaya çıkarmak için yapılan bütün bu araştırmalara karşın şu ana kadar kesin ve belirleyici bir sonuca ulaşılamamıştır.

I.15. Kekemeliğin Diğer Alanlarla İlişkisi

Kekemeliği olan bireylerin yüz yüze kaldıkları pek çok psikolojik sorun olduğu bilinen bir gerçektir. Kekemelerin karşılaştıkları bu psikolojik sorunlar yapılan araştırmalarla da ortaya konulmuştur. Bu psikolojik sıkıntılar haricinde kekeme bireylerin ayrıca diğer gelişim alanlarında da birtakım sıkıntıları olduğu ileri sürülmektedir. Kekemeliğin diğer gelişim alanlarına olan yansımaları, yapılan araştırmaların bulguları ışığında bu bölümde ortaya koyulmaktadır.

I.15.1. Kekemelik, Dil, Zeka İlişkisi ve Kişilik Özellikleri

Kekemelik sorunu yaşayanların kekeme olmayanlardan dil gelişimi açısından birtakım farklılıkları olduğuna yönelik bulgular bulunmaktadır. Buna ek olarak kekemelik ile zeka arasındaki ilişki merak konusu haline gelerek yapılan

araştırmalarla incelenmiştir. Kekemelik sorunu olanlarda araştırılmaya gerek duyulan bir diğer konu da; kekemelerin kişilik özellikleri ve kekemeliğin kişilik özelliklerine nasıl yansdığıdır. Bütün bu konular aşağıda başlıklar halinde açıklanmaya çalışılacaktır.

I.15.2. Kekemelik ve Dil

Kekemelerin dil ve konuşma gelişimi açısından normallere oranla daha geride oldukları görülmektedir. Kekeme ocuklar yaşıtlarına oranla ilk kelimeleri, ilk heceleri, alıcı sözcük dağarcığı seviyesi, ortalama sözce uzunluğu, alıcı ve ifade edici söz dizimi açısından daha düşük puanlara sahiptirler (Peters ve Guitar, 1991). Çocukluk ağındaki kekemeliğin kritik gelişimini, sesbilgisel beceri ve dil gelişimi gibi birkaç temel faktör büyük bir oranda etkilemektedir (Yairi ve Ambrose, 2005a). İki-altı yaş arasında çocukların dil gelişiminin çok hızlı olduğu görülmektedir. Bu dönemdeki çocuğun cümleleri karmaşık olma ve uzunluk açısından iki sözcükten oluşan basit yapılardan yetişkin cümle yapısına doğru geçiş yapmakta ve sözcük dağarcığı hızla artmaktadır. Buna karşın, çocuğun dil gelişimi ile üretim kapasitesi aynı değildir. ocuk farklı yapıda çoğu cümleyi nasıl kurması gerektiğini bilebilir ancak, bu bilgiyi kullanabilmesi farklı düzeylerde bir takım becerileri gerektirmektedir. Bir konu hakkındaki bilgi düzeyi ile bu bilgiye yönelik beceriler arasındaki ayırım kekemelik için önemli bir durumdur. Bunun nedeni ise, kekeme çocuğun sahip olduğu ileri düzeydeki dilsel bilginin çocuğun motor becerilerini baskı altına alabileceğidir. Normal akıcı konuşan çocuklarda bile akıcılığı bozan “sözcük bulma-geri getirme” becerisi, birbirinin yerine kullanılabilecek birden fazla sözcük olması durumunda daha da zorlaşabilir (Peters ve Starkweather, 1989).

Kekemelik ile dil arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar olduğu gibi dil ile kekemelik arasındaki ilişkiyi inceleyen de çok fazla araştırma ve tartışma bulunmaktadır (Watkins, Yairi ve Ambrose, 1999). Literatür incelendiğinde ocuk ve yetişkinlerde kekemelik ve dilsel faktörler arasındaki ilişki belirsiz olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmacıların bazıları kekeme çocukların dil becerilerinin gelişim ve kazanımında, yaşıtları ile arasında fark görülmediğini belirtirken, bazıları ise farklılıklar bulunduğunu iddia etmektedir. Araştırmalardan elde edilen bulguların sonuçları açık olmadığı ve ek olarak kekemelik ve dil faktörleri arasındaki ilişkinin

de karmaşık olduğunu göstermektedir (Spencer, Packman, Onslow ve Ferguson, 2005). Buna karşın, kekemeliği erken dönemlerde başlayan çocuklarda erken gelişmiş dil becerilerinin bulunduğu çalışmalarla elde edilmiştir (Alm, 2004). Watkins, Yairi ve Ambrose de (1999) kalıcı kekemelerin ve iyileşen kekemelerde ifade edici dil becerilerinin yaşlarından beklenen gelişimsel beklentilere yakın veya bu beklentilerin üzerinde olduğunu söyleyerek bu bulguyu desteklemektedir. Watkins (1997) dil gelişimi açısından kekeme çocuklar ile kekeme olmayan yaşlıları arasında belirgin bir fark olmadığını buna rağmen kekemelerin dil gelişim aşamasında değişkenlik gösterdiğini söylemektedir (aktaran Kehoe, 1999).

1920'li yıllardan itibaren kekemelerde görülen dil ve konuşma bozukluklarına yönelik çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu araştırmaların başladığı tarihten itibaren birbiriyle tartışmalı bulgular ortaya çıkmıştır ve zengin bir araştırma geçmişiyle birlikte dilbilimsel değişkenlerin kekemeliğin başlangıcında kesin rol oynayıp oynamadığına veya kekemeliğe olan etkisine ile yönelik ortak bir görüş oluşamamıştır (Nippold, 1990; Yairi ve Ambrose, 2005a). Watkins, Yairi ve Ambrose (1999) tarafından yürütülen çalışma sonuçlarına göre kekeme olan küçük yaş grubu çocuklarında, kekemeliğe eşlik eden ifade edici dil becerilerinde gecikme gözlenmemiştir. Buna karşın pek çok araştırmacı (Louko, Edwards ve Conture, 1990; Ryan, 1992) kekeme çocukların dil becerilerinin ediniminde de gecikmeler görüldüğünü ortaya koymuştur. Andrews ve Haris de (1964) yaptıkları çalışmayla, kekeme çocukların kekeme olmayan çocuklara oranla konuşmaya daha geç başlama eğiliminde olduklarını bulmuştur (aktaran Howell, 2007). Bununla birlikte kekemeliğin iki ila dört yaşları arasında, özellikle de iki-üç yaşlarında, karmaşık dil, sesletim ve fonolojik becerilerin edinilerek genişletildiği dönemde başladığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır (Yairi ve Ambrose, 2005a). Kekeleme sorunu olmayan çocuklara bakıldığında da yaklaşık dört-beş yaşına geldiklerinde cümlelerinin yüzde yirmisinin (%20) karmaşık cümlelerden oluşması beklenmektedir. Çünkü çocuklar büyüdükçe, geliştikçe dillerini daha karmaşık düşünce ve fikirleri ifade etmek için kullanmaya başlamaktadırlar (Steffani, 2007). Dolayısıyla kekemeliğin başlaması ve çocukların dil becerilerini edinmelerinin hemen hemen aynı dönemlerde gerçekleşmesi kekemelik ve dil arasındaki ilişkiyi

araştırma konusu haline getirmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmalarda fonoloji, dil becerileri, dil karmaşıklığı gibi dilbilimsel değişkenlerle kekemeliğin ilişkisi incelenmiştir.

Nippold (1990), alan yazında yer alan çalışmalarının sonucuna göre, kekeme olan çocukların kekeme olmayan çocuklarla aralarında dil ve konuşma gelişimi açısından kayda değer bir fark olduğu yönünde kesin bir bulgunun elde edilemediğini bulgulamıştır. Bunun yanında, kekemeliği olan çocuklarda kekemeliklerine ek olarak iletişim problemleri de görüldüğüne dair araştırma sonuçları olduğunu belirtmiştir. Bu sebepten dolayı kekemelik sorunu yaşayan çocukların kekemeliğe eşlik eden iletişim bozukluklarını belgeleyen araştırmalar bulunmaktadır. Alanyazınındaki çalışmalar gözden geçirildiğinde kekemelle birlikte görülen konuşma bozuklukları içerisinde artikülasyon bozuklukları ve fonolojik güçlükler en yaygın olanlardır (Louko, Edwards ve Conture, 1990). Blood, Ridenour, Qualls ve Hammer (2003), dil ve konuşma terapistleriyle yürüttükleri araştırmalarında, kekeme olan çocuklarda %33,5 bir oranla sesletim bozukluğunun ve yüzde on iki onda yedi (%12,7) oranıyla da fonolojik bozukluğun en sık karşılaşılan konuşma problemleri olduğunu rapor etmişlerdir.

Kekeme olan ve olmayan çocuklarla yapılan çalışmalarda kekemeliğin genellikle cümlenin başlangıcında bulunduğu belirlenmiştir (Ryan, 1992). Erken kekemelik görülen çocuklarda cümlenin son kelimesinde genellikle takılmaya rastlanılmamaktadır (Bloodstein, 2002). Cümlenin ilk kısımlarında yer alarak işlev bildiren kelimelerdeki kekeleme oranı cümlenin daha sonraki kelimelerine kıyasla da daha fazladır (Au-Yeung, Howell ve Pilgrim, 1998). Brown'un çalışması da bulguları doğrular niteliktedir. Brown araştırmasında kekemeliğin yüzde doksan (%90) oranında kelimenin ilk sesinde meydana geldiğini buna sebep olarak da İngilizce ve Almancadaki cümlelerde en fazla stres içeren hecenin, kelimenin ilk kısmında yer aldığını öne sürmektedir (Natke, Grosser, Sandrieser ve Kalveram, 2002). Bunun yanında Almanca ve Hollanda lehçesinde ünlü ile başlayan pek çok kelimedede kekelemenin olduğu gösterilmiştir. Bu dillerdeki artikülatör gerilimin genellikle ilk ünlüde olduğu ifade edilmektedir (Dworzynski, Howell ve Natke, 2003).

Hubbard (1991) kekemelik sorunu olan on yetişkin ile yaptığı çalışmasında da kekemeliğin kelimenin ilk hecesinde belirgin olarak gözlemlendiğini, buna karşın kelimedeki vurgu taşıyan hecedeki kekelemenin ise diğer hecelere göre belirgin farklılıklar içermediğini, bunun daha ziyade çok heceli kelimelerde etkili olduğunu belirlemiştir. Natke, Sandrieser, Ark, Pietrowsky ve Kalveram (2004) araştırmalarında vurgunun kekemeliğin oluşumunda etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kekeme bireylerde kekelemenin daha ziyade kelimenin başında görüldüğüne dair bulgulara karşın, Dworzynski ve Howell (2004) kekeme olan altı yaş üstündeki Alman çocuklarda, içerik yönünden yüklü kelimelerde yer alan kelimenin sonundaki ünsüzlerin kekemelik şiddetini etkilediğini bulmuş olmasına rağmen aynı etkiyi İngilizcedeki ve işlev bildiren kelimelerde gözleyememişlerdir. İngilizcede kelime sonunda görülen fonolojik karmaşıklık kekemelikte etkili olmazken kekemelerin çok azında morfolojik karmaşıklığın etkili olduğu belirlenmiştir (Marshall, 2005). İngilizcede stresin, kelime çeşidi ile de bağlantılı olduğu belirlenmiştir. İşlev bildiren kelimeler genellikle daha az stresli olarak ifade edilirken içerik bildiren kelimeler ise daha streslidirler (Howell, Au-Yeung ve Sackin, 1999).

Genç ve yetişkinlerin daha ziyade içerik bildiren kelimelerde (content words) takılma eğiliminde oldukları, küçük çocukların ise daha çok işlev bildiren kelimelerde takılma eğiliminde oldukları gözlenmiştir (Anderson ve Conture, 2000). Aynı durum Rommel (2001) tarafından yapılan araştırmada Almanca konuşan okulöncesi dönem çocukları için de geçerli olduğunu bulgulamıştır (aktaran Dworzynski, Howell ve Natke, 2003). İşlev bildiren kelimelerin içerik bildiren kelimelere göre daha kısa olması ve daha az ünsüz harf (consonant) içermesi bunun nedeni olarak gösterilmektedir. Çocuklarda işlev bildiren kelimelerdeki takılmaların, daha zor olan içerik bildiren kelimelerin üretilmesi için zaman kazanmak amacı ile yapıldığı görülmektedir. Bu durumun yaş ilerledikçe değişiklik gösterdiği de ifade edilmektedir. Yetişkinler, daha zor olan içerik bildiren kelimeleri zaman kazanmaya gerek duymadan söyleme girişiminde bulunmaktadır ve bu nedenle takılmalar da daha çok bu kelimelerde olmaktadır (Dworzynski ve Howell, 2004; Howel, Au Yeung ve Sackin 2000; Howell, 2007; Au-Yeung, Howell ve Pilgrim, 1998; Au-

Yeung, Gomez ve Howell, 2003). Brown (1945) ise araştırmasında, İngilizce için kekemelik şiddetinin uzun kelimelerde kısa kelimelere göre daha çok arttığını belirlemiştir (aktaran Dworzynski, Howell ve Natke, 2003). Ayrıca Brown içerik bildiren kelimelerdeki kekemeliğin işlev bildiren kelimelerdeki kekemeliğe oranla daha fazla olmasını, içerik bildiren kelimelerin önemli semantik bilgiler taşımasıyla ilgili olduğunu öne sürmektedir (Au-Yeung, Howell ve Pilgrim, 1998).

Anderson ve Conture (2000) kekeme olan on altı erkek ve dört kız ve kekeme olmayan on altı erkek ve dört kız ile yaptıkları çalışmada alıcı ve ifade edici dil becerileri ayrıca alıcı sözcük dağarcığı ölçümleri arasındaki farkın kekeme olanlarda olmayanlara oranla daha fazla olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçtan yola çıkılarak kekemelerdeki semantik gelişimin sentaktik gelişimin gerisinde olduğu söylenebilir. Bu bileşenler arasındaki dengesizliğin sonucu olarak da akıcı konuşma zorlaşmaktadır. Hakim ve Ratner (2003) da kekeme çocukların normal yaşıtlarına göre, alıcı ve ifade edici sözcük dağarcığı bir diğer anlatımla konuşulan cümle uzunluğu ve yer alan sözcük çeşitliliği açısından, dil becerileri arasında gizli bir farklılık bulunduğunu söyleyerek bu çalışmanın doğruluğuna işaret etmektedir.

Howell, Au-Yeung ve Sackin (2000) fonetik faktörlerin kekemelik üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla on iki yaş altı çocuklar ve on iki ila on sekiz yaş arası gençler ile yaptıkları çalışmalarında, fonetik zorluğun, işlev bildiren kelimelerde takılmaların bütün yaş grupları için etkili olmadığını, ancak on iki yaşın altındaki çocukları hariç tutarak, içerik bildiren kelimelerde fonetik zorluğun kelime başında olmasının takılma şiddetini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Howell, Au-Yeung ve Sackin'e (2000) göre, İngilizcede işlev bildiren kelimeler içerik bildiren kelimelere oranla fonetik açıdan daha az karmaşıktır. Genç kekemelerde kekeleme görülen kelimelerin fonetik zorluğu diğer kelimelere göre daha fazla değildir. Bu durum da genç kekemelerde fonetik zorluğun kekemelik oranını etkilemediğini ve kekelemenin daha çok işlev bildiren sözcüklerde olmasını da kanıtlamaktadır. İleri yaştaki kekemelerde ise kekeleme görülen kelimelerdeki fonetik zorluğun daha yüksek oranda olduğu gözlenmiştir. Bir diğer ifadeyle, yaş ilerledikçe içerik bildiren kelimelerdeki takılmalar da artmaktadır. İlaveten kekelemenin görüldüğu içerik bildiren kelimeler diğerlerine nazaran daha fazla fonetik zorluğa sahiptir.

Kekelemenin görüldüğü ve akıcı olan işlev bildiren kelimeler arasında yaş gruplarında ise belirgin farklılık gözlenmemiştir (Howell, Au-Yeung, Yaruss ve Eldridge, 2006).

Blood, Ridenour, Qualls ve Hammer'ın (2003) yürüttükleri geniş çaplı araştırma sonucunda kekemelik gözlenen çocukların yüzde dokuz-on üç (%9-13) oranında alıcı ve ifade edici dil problemleri ve yüzde otuz üç onda beş (%33.5) oranında da artikülasyon problemleri gösterdiği rapor edilmiştir. Kekeme çocuklarda fonolojik bozukluk görülme oranı kekeme olmayanlarınkine göre daha yüksektir (Anderson, Wagovich ve Hall, 2006; Seery, Watkins, Mangelsdorf ve Shigeto 2007). Ayrıca kekemeliği kalıcı olan çocukların fonolojik gelişim açısından daha yavaş ve geri düzeyde olduğu belirlenmiştir (Paden, Yairi ve Ambrose, 1999).

Son yıllardaki araştırmalar dilin karmaşıklığı, dilsel beceriler ve sesbilgisi gibi dilsel faktörler ile kekemelik arasında görülebilecek karşılıklı etkileşimle ilgilenmişlerdir (Yairi ve Ambrose, 2001). Louko, Edwards ve Conture (1990), kekeme çocukların sesbilgisel becerileri ediniminde olması gerekenin altında yer aldıklarını bulmuşlardır. Yapılan araştırmaların büyük bir kısmına bakıldığında kekemeliğin çocukların dilsel özelliklerini anlama girişimlerinden, kekemelik bozukluklarının diğer dil bozukluklarıyla olan ilişkilerini belirleme çabalarından ve dil bozukluğunu anlamaya çalışma çabalarından önde geldiği görülmektedir. Bloodstein (2002), erken kekemelik dönemindeki bir çocuk, sözcük veya cümlelerin motor planlamasında veya sözcük bulmada zorluklarla karşılaşılıyorsa ve sözdizimine uygun cümle kuramama gibi birtakım dilsel zorluklara sahip ise, bu özelliklere de dikkat edilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Ratner ise, okul çağı öncesindeki kekeme çocukların dil becerileri açısından kekeme olmayanlardan belli ölçüde farklılıklar gösterdiği yönündeki araştırmalara şüpheyle bakılması gerektiğini ileri sürmüştür (Bloodstein, 2002).

I.15.2.1. Sözcük Sonu Tekrarı

Kekemelik olaylarının sözcüğü meydana getiren dilbilimsel faktörler tarafından sınırlandırıldığı için sözcük içerisinde rastgele noktalarda yer alamayacağı ifade edilmektedir. Araştırmacıların bazıları (Howell, Au-Yeung ve Sackin, 2000;

Natke, Sandrieser, Ark, Pietrowsky ve Kalveram, 2004; Wingate, 2002) sözcük başı seslerin akıcısızlığı tetiklediğini ortaya koymakla birlikte Dworzynski ve Howell (2004) kekeme olan yetişkin ve altı yaş üstü Almanlarda, içeriği yüklü olan kelimelerde yer alan sözcük sonu ünsüzlerinin kekemelik şiddetini etkilediğini bulmuştur. Ancak aynı etki İngilizce konuşanlar ile işlevsel kelimelerde gözlenmemiştir. Bloodstein (2002) başlangıç aşamasında olan kekemeliği sözdizimsel yapıların başlatılmasında görülen tereddüt olarak tanımlar ve ayrıca kelime tekrarlarının hepsinin sözdizimsel birimlerin başlangıcında gerçekleştiğini, son kelimelerde herhangi bir kekemeliğin olmadığını ifade eder.

Canter, (1971); Rosenbek, (1984) (aktaran McAllister ve Kingston, 2005) ise, sözcük sonu tekrarının nörojenik kekemelikten ziyade gelişimsel kekemeliğin temel özelliklerinden olduğunu belirtirler. Bununla birlikte alan yazında yer alan bazı çalışmaların ışığında sözcük sonu tekrarlarının çeşitli nörolojik bozukluk gösteren kişilerde gözlendiğini ifade eden McAllister ve Kingston (2005) nörolojik problemi olmayan okul çağındaki iki çocukla yaptıkları vaka çalışmasında birinci denekte içerik sözcüklerde 3.4, işlevsel sözcüklerde 3.1; ikinci denekte sırayla 2.9 ve 0.9 oranında sözcük sonu tekrarının gözlendiğini rapor etmişlerdir. Araştırmaya alınan deneklerin sözcükteki hece sayısını ve biçimbilgisel yapısını önemsemeden sürekli olarak aynı sözcüklerde sözcük sonu tekrarının ortaya çıktığını ve her iki çocukta da tahmin edilebilir bir kurallar seti olduğunu belirtirler.

Mc Allister ve Kingston (2005) nörolojik bir bozukluk görülmeyen ve normal zeka düzeyinde olan iki okul çağı çocuğu ile yaptıkları araştırmalarında bu çocuklarda gözlenen sözcük sonu tekrarlarını incelemişler. Araştırmacılar yine çocukların sözcükteki, hece sayısını ve morfolojik yapısını önemsemeden tutarlı olarak aynı sözcüklerde sözcük sonu tekrarlarının meydana geldiğini ve her iki çocukta da tahmin edilebilir kurallar seti olduğunu bulgulamışlardır. Canter (1971), Helm (1980), Rosenberk (1984) ise sözcük sonu tekrarlarının gelişimsel kekemelikten çok nörojenik kekemeliğin bir sonucu olduğunu ifade etmektedirler. Van Borsel (1997) ise alanyazında sözcük sonu tekrarlarının görüldüğü birkaç kaynak olduğunu belirtmektedir (aktaran McAllister ve Kingston, 2005).

I.15.2.2. Sözcük Uzunluğu

Sentaktik karmaşıklık ve sözcük uzunluğu arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi için yapılan bazı analizlerde sentaktik karmaşıklığın kekemelik üzerinde etkili olduğu ve sözcük uzunluğuna bağımlı olmadığı, bazı durumlarda ise kekemelikte sözcük uzunluğunun sentaktik karmaşıklıktan daha fazla etkili olduğu tanımlanmıştır. Sonuç itibariyle bu iki faktörün kekemelikte birbirinden bağımsız belirleyiciler olmadıkları görülmektedir (Yaruss, 1999). Silverman ve Bernstein ise, erişkinlerde karşılaşılan sentaktik karmaşıklığın akıcılık üzerindeki etkisinin daha az olduğunu belirtmektedirler (Logan, 2001). Packman (2001) kekeme olan yetişkinleri yaşlıları ile karşılaştırdığı araştırmasında kekeme yetişkinlerin daha az karmaşık cümleler kullandığını görmüştür (aktaran Spencer, Packman, Onslow ve Ferguson, 2005).

Çocuklarda sözcük uzunluğu ile sentaktik karmaşıklığın ve ortalama sözcük uzunluğunun sözcüklerin akıcılığı üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Zackheim ve Conture, 2003). Melnick ve Conture (2000) otuz dört-yetmiş dört ay aralığında olan on kekeme çocuk ile yaptıkları çalışma sonucunda kekelenen sözcüklerin anlamlı düzeyde kekelenmeyen sözcüklere oranla daha uzun ve kompleks olduğunu belirtmektedirler.

Zackheim ve Conture'un (2003) altısı kekeme olan, altısı kekeme olmayan on iki çocukla yürüttükleri araştırmasında ise dilbilimsel bileşenlerden sözcük uzunluğu ve karmaşıklığı ve çocuğun dil yeterliliği (ortalama sözcük uzunluğu) kekemelik sıklığını etkilediğini bulmuşlardır. Melnick ve Conture (2000) de benzer şekilde otuz dört-yetmiş dört ay aralığında olan on kekeme çocukla yaptıkları çalışma sonucunda kekeleme görülen sözcüklerin kekelenmeyen sözcüklere oranla anlamlı düzeyde uzun olduğunu belirtirler. Aynı şekilde Gaines, Runyan ve Meyers (1991) dört-altı yaş aralığındaki on iki çocukla yaptıkları çalışmaya göre akıcı olmayan cümlelerin diğerlerine göre daha uzun ve karmaşık olduğunu ortaya koymuşlardır. Meyers ve Freeman'ın (1985) (aktaran Gaines, Runyan ve Meyers, 1991) da kekeme ve kekeme olmayan çocuklardan kekeme olanların akıcı sözcüklerinin kekeme olmayan yaşlılarına göre daha kısa olduğunu ifade ederler.

Yaruss (1999) tarafından üç-beş buçuk yaş arasında on iki çocukla kekemeliğin sözcük uzunluğu ve sözdizimsel karmaşıklıkla ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada cümle öğeleri, biçimbirim, hece ve sözcük sayılarına bakıldığında kekelenen sözcüklerin akıcı sözcüklere göre anlamlı düzeyde daha uzun olduğu bulunmuştur. Bu bulguya ek olarak, sözcük uzunluğu ile doğrudan ilişkili olmayan sözcüğün soru veya bildirici olup olmadığı, temel eylemin değerliliği (ek-tamamlayıcı bir bileşenin olup olmaması), eylemin olumsuzluk içerip içermediği gibi sözdizimsel yapıyla bağlantılı diğer öğelerin de kekemelik oluşumunda etkili olduğu ortaya konmuştur. Yine aynı çalışmada akıcı sözcüklere göre kekelenen sözcüklerde yer alan temel eylem daha yüksek bir değer alırken, bu etki saklı eylemlerde gözlenmemiştir. Grup olarak elde edilen bu sonuçların yanında çalışmada, bireysel analizler de yapılmış ve bu analizlere göre sözcük uzunluğu ve sözdizimsel karmaşıklığın kekemelik ile ilişkisinin belirlenmesinde deneklerin yalnızca yarısında anlamlı düzeyde bir ilişki ortaya konulabilmiştir.

I.15.2.3. Fonoloji

Bozuk fonoloji ve kekemelik arasındaki ilişki net olarak ortaya konulamamış olsa da yapılan çalışmalar kekeleyen çocuklarda yaşa uygun olmayan ve tipik olmayan fonolojik süreçlerin akıcı olan yaşlıtlarına oranla daha fazla olduğunu göstermiştir (Louko, Edwards ve Conture, 1990). Kekeme olan ve olmayan çocuklar arasındaki farkın en fazla ifade edici dil becerilerinde gözleendiği ortaya konulmuştur. Bunun yanında sesletim ve dil becerilerinin ediniminde kekeme olan grubun kekeme olmayanlara göre gecikme eğiliminde olduğunu rapor edilmiştir (Ryan, 1992). Diğer taraftan on üç yıldan uzun süredir yürütülen boylamsal bir araştırmada kekeleyen çocukların dil becerilerinde normal sınırlar içinde oldukları; bazılarının ise bu sınırı aştıkları bulunmuştur. Bununla birlikte araştırmadaki katılımcılardan bir grup fonolojik gelişim açısından bir parça geri olma eğilimindedir (Yairi ve Ambrose, 2005a).

Throneburg, Yairi ve Paden (1994) kekemeliğin erken dönemlerinde karşılaşılan fonolojik zorluğun kekemeliğin oluşması üzerinde güçlü bir etkisinin olmadığını bu nedenle de çalışmalarının kekemelik ve fonoloji arasındaki ilişkiyi savunan hipotezleri desteklemediğini ifade etmişlerdir. Howell ve Au-Yeung (1995)

da yaş aralığını on ikiye çıkararak yürüttükleri çalışmayla yine bu bulguyu destekleyen sonuçlara ulaşmışlardır. Howell, Au-Yeung ve Sackin (2000) birlikte yürüttükleri diğer bir çalışmada ise bütün yaş grupları için içeriği yüklü sözcüklerin sözcük başında fonolojik karmaşıklığı arttıran faktörlerin yer almasının kekemelik şiddetini etkilediğini bulgulamışlardır. Buna karşın söz konusu etki işlevsel sözcüklerde gözlenmemiştir.

I.15.2.4. Sesbilgisel Sesletim

Ratner ve Silverman (2000), kekemelerin, uygulanan dil testleri ve ölçümlerde normal sınırlarda performans gösterdiklerini ancak kekeme olmayanlar ile karşılaştırıldıklarında kekeme olmayanlara göre puanlarının daha düşük olduğunu bulgulamışlardır. Ryan (1992), kekeme ve kekeme olmayan çocukları sesletim (artikülasyon), dil ve akıcılık açısından değerlendirdikleri araştırmalarının sonucundan elde edilen verilere göre, kekeme çocuklar kekeme olmayan çocuklardan normatif test sonuçları açısından daha düşük sonuçlar almışlardır. Gregg ve Yairi (2007), kekemeliğin başlangıç döneminde olan, okul çağı öncesindeki akıcı konuşan çocuklar ile kekeme çocukların sesbilgisel düzeyleri ve kekemelik sıklığını karşılaştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında sonuçların alanyazına göre farklılık gösterdiği, sesbilgisel edinim ve kekemelik sıklığı açısından iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Şimdiye değin doğrudan araştırılmamış olmakla birlikte ses bilgisel becerilerin düzeyinin kekemeliğin şiddetini etkileyebileceği yönünde varsayımlar da ileri sürülmüştür. Bu cümleden hareketle özellikle kekemeliğin başlangıç döneminde bu varsayımla ilgili araştırma yapılması gerektiğine dikkat çekilmiştir (Gregg ve Yairi, 2007).

I.15.2.5. Kelime Sıklığı

Araştırmacılar kelime sıklığının (frequency) kekemelikteki önemini vurgulayarak sık kullanılmayan kelimelerin kekemeliğe yatkınlığının sıklıkla kullanılanlara göre daha fazla olduğunu altını çizmektedir (Dworzynski ve Howell, 2004). Hubbard (1994) onu kekeme ve onu kekeme olmayan yirmi yetişkin ile yaptığı çalışmada, yüksek ve düşük sıklıkta karşılaşılan kelimelerin bulunduğu cümleler arasında kekemeliğin görülmesi açısından belirgin farklılıklar görüldüğü

sonucuna ulaşmıştır. Buradan yola çıkılarak, düşük sıklıkta karşılaşılan kelimelerde diğerlerine göre daha fazla takılma vardır. Sonuç olarak kelime kullanma alışkanlığı ve kelimelerin kullanılma sıklığı kekemeliği etkilediği düşünülmektedir.

I.15.3. Kekemelik ve Zeka

Kekemelik ile zeka arasındaki ilişkinin nasıl olduğu merak konusu olmuştur. Bazı araştırmalar kekemelerin, kekeme olmayanlara göre daha zeki olduklarını ortaya koymuşlardır. Kekemelerde hayal gücünün kekeme olmayanlara oranla daha zengin olduğunu ve düşüncelerini sese dönüştürme aşamasında düşüncelerinin birbiri üzerine biniştiğini iddia etmişlerdir. Bu iddialara karşın kekemeliğin düşük zekalı çocuklarda normal zekalı olanlardan daha çok görüldüğünü bildiren araştırmalar da alanyazında mevcuttur. Ancak akıcı konuşma kusuru olarak değerlendirilen kekemelikte zeka belirleyici bir faktör olma özelliğinden uzaktır. Çocuğun içinde bulunduğu sosyo-kültürel faktörlerin akıcılık kusurlarının kekemeliğe dönüşmesinde çok daha belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Aydın, 2005).

Zeka konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında, bazı araştırmaların zeka etmenini zayıf bir olasılık olmakla birlikte kekemelik için bir risk etmeni olabileceğini ortaya koyduğunu göstermektedir. Düşük zeka düzeyinde kekemeliğin daha yüksek oranda görülmesi, düşük zeka düzeyinin de bir risk etmeni sayılabileceğini düşündürmektedir (Kesgül-Sercan, 1988). Örneğin, Andrews, Hodinott, Craig, Howie, Feyer ve Neilson (1991), zeka seviyesi düşük olan çocuklarda kekemeliğin oluşma ihtimalinin, zeka seviyesi yüksek çocuklara oranla üç kat daha fazla olduğunu belirtirler. Buna karşın, ABD’de farklı üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalarda, kekeleyenlerin zeka testlerindeki ortalama puanları akıcı konuşan sınıf arkadaşlarından önemli ölçüde yüksek bulunmuştur. Bu birbiriyle çelişen araştırmalardan bir diğerinde de ilkökulda kekeleyen ve kekelemeyen çocukların zeka testi sonuçlarının birbirine benzer olduğu görülmüştür. Bu sonuç kekeleyenlerin akıcı olmayan konuşmalarını onaracak üstün zeka düzeyleri yoksa üniversiteye devam etmediklerini düşündürmüştür (İnceer ve Kocadere, 1999).

Mc Dowell'ın kekemelerin zeka düzeyleri ile ilgili gerçekleştirdiği çalışma sonucunda, kekeme olan ve olmayanların Stanford-Binet zeka testi sonuçları ve akademik başarılarının önemli derecede farklılıklar göstermediği görülmüştür. Mc Dowell'ın araştırmasına benzer şekilde Andrews, Craig, Feyer, Hoddinott, Hoiwe ve Neilson'ın (1983) gerçekleştirdikleri çalışmada, kekeleyen ve akıcı konuşan çocukların zekaları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulgulanmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, kekeleyen kişilerin normal zeka sınırlarında yer aldığı ve zeka puanı dağılımının diğer konuşma bozukluğu kümelerinden daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Pamir, 1985).

Abalı, Kınalı ve Beşikçi (2004), yaptıkları çalışmada, DSM-IV kriterlerine göre kekemelik tanısı konan altı-on sekiz yaş grubu otuz beş çocuğa WISC-R testi uygulayarak Sözel IQ ve Performans IQ arasında fark olmasına rağmen bu farklılığın istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır. Aynı çalışmada kekemelik şiddeti, sözel IQ, performans IQ ve total IQ skorları ile cinsiyetler arasında da herhangi bir anlamlılık saptanmamıştır. Araştırmacılar, WISC-R sonuçları ile kekemelik şiddeti arasındaki ilişkiye baktıklarında ise pozitif veya negatif olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtmişlerdir.

Yine kekeme çocuklarda kekemelik şiddeti ve sözel IQ performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen Abalı, Madanoğlu, Beşikçi ve Ceren (2006) buna yönelik pozitif veya negatif bir ilişki bulamamıştır. Ayrıca yine aynı çalışmanın sonuçlarına bakıldığında kekemelik şiddeti, sözel IQ, performans IQ ve total IQ skorları ile cinsiyetler arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,005$).

I.15.4. Kekemelik ve Kişilik

Kişilik, bireyin kendine özgü, değişik durumlarda ve zaman içinde kalıcı hale gelen duygu, düşünce ve davranışlarının bir örüntüsüdür (Corsini, 2002). Kekemelik görülen bireylerin kişilik özelliklerine ilişkin alanyazında pek çok araştırma yapılmıştır. Kekeme bireylerin kekeme olmayan akranlarına göre daha az uyumlu oldukları ancak kekeme bireylerin duygusal bozuklukları olan bireylere göre uyum bakımından normal bireylere daha çok benzedikleri görülmektedir (Silverman,

2004). Bu duruma ek olarak kekemeliği olan birçok bireyde hata için risk alma konusunda düşük benlik saygısı ve düşük istekliliğe ilişkin deliller de söz konusudur.

Kekemeliği olan bireylerin kişilik özellikleriyle ilgili yapılan pek çok çalışma olsa da bu araştırmaların sonuçlarının bir tutarlılık göstermediği gözlenmektedir. Alanyazındaki bütün çalışmalardan ortaya çıkan ortak sonuçlar, kekemeliği olan bireylerin uyumsuz ve nevrotik olduklarına ve kekemeliği olan bireylerin kekeme olmayan bireylerden farklılık gösterdiklerine ilişkin bir delile rastlanamamıştır. Kekemeliği olan bireylerdeki birtakım farklılıkların kekemeliğin doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Buna neden de bir anlamda, kekeme bireylerin normal konuşan akranlarından farklı olarak, sıklıkla dalga geçilme, alaya alınma, gülünme, horlanma ve zeka bakımından yetersizmiş gibi davranılma tutum ve davranışlarına verdikleri negatif tepkiler olabilir (Bloodstein ve Ratner, 2008).

Kekemelerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çeşitli araştırmalarda kekemelere TAT (Tematik Algı Testi) ve Rorschach gibi projektif testler uygulanmışsa da kekeleyen kişilerin kekeme olmayan kişiler arasında önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Buna karşın İnceer ve Kocadere'nin (1999) gerçekleştirdiği çalışmada kekeleyen kişilere uygulanan Rorschach testi sonuçlarının kekeme olmayan kişilere göre anlamlı farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kekeleyen kişilerin normallere göre, duygusal kaynaklı entelektüel işlev görmelerinin düşük olduğu, içsel konuşmalarını tanımada güçlük çektikleri, çevresindekilere karşı saldırgan ve ani tepkiler verdikleri, obsesif kompulsif özellikler taşıdıkları, içgörü ve empati düzeylerinin de yine düşük olduğu belirtilmiştir (İnceer ve Kocadere, 1999).

Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) kullanılarak gerçekleştirilen çeşitli çalışmalarda da kekemelerin normal sınırlar içinde oldukları; ancak kekeme olmayan örneklem grubuna nazaran daha az uyumlu oldukları belirtilmiştir (Bloodstein, 1993). Bazı çalışmalarda ise, kekemelerin özgüvenlerinin kekeme olmayanlara oranla daha düşük olduğu ve kekemelerin daha az sosyal oldukları bulgulanmıştır. Kekeme ve kekeme olmayan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına bakıldığında kekemelerin daha fazla içedönük ve daha az dominant oldukları saptanmıştır (Andrews, Hoddinott, Craig,

Howie, Feyer ve Neilson, 1991). Benzer şekilde Fitzgerald, Djurdjic ve Maguin (1992), kekeleyen ve akıcı konuşan kişilere uyguladıkları kişilik testi sonucunda, kekeleyenlerin akıcı konuşanlara kıyasla sosyal ilişkilerinde daha hassas, kırılğan ve içedönük olduklarını ortaya çıkarmışlardır.

I.16. Kekemelik Sağaltımı ve Sağaltım Yöntemleri

Kekemeliğin nedenleri ortaya konulduktan sonra kekemeliğin sağaltımı yapılarak kekemeliğin azaltılmasına ya da tamamen ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır. Kekemeliğin sağaltımının yapılabilmesi için çeşitli sağaltım yöntemleri geliştirilmiştir. Bu bölümde kekemelik sağaltımı ve sağaltım yöntemleri ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

I.16.1. Kekemelik Sağaltımı

Günümüzde kekemelik sağaltımında genel itibariyle dört temel amaç bulunmaktadır. Bu amaçlar:

- 1) Bireyin güvenini ve moralini geliştirmek,
- 2) Durumsal ve sessel kaygısını azaltmak,
- 3) Kekemeliğin pekiştirici etkisini azaltmak,
- 4) Konuşmanın akıcılığını geliştirmektir (Özgür, 2003).

Akıcı konuşma bozukluğu olarak tanımlanan kekemelik, birçok faktöre bağlı olarak gelişebilir. Bu özelliğinden dolayı farklı sağaltım yöntemleri uygulanabilmektedir. Kekemeliğin nedenlerinin çok azının bilinmesi sağaltımını da güçleştirmektedir. Bu koşullara rağmen kekemeliğin sağaltımı için öncelikle kekemelik sorunu olan çocuğun tanınması gerekmektedir. Çocuğun tanınabilmesi için de en etkili yöntemler gözlem ve görüşme yöntemleridir.

Konuşma engelli çocuğun tanınmasında gözlem ve görüşme tekniğinin yanı sıra pek çok değişik teknik ve aracın kullanılması gerekebilir. Ayrıca klinik veya rehberlik merkezleriyle işbirliği yapılarak zeka ve kişilik testleri de uygulanabilir. Bütün bunların dışında anne-baba ve öğretmenden alınacak bilgiler için duruma göre düzenlenmiş anketler kullanılabilir. Uygulanacak yöntemlerden bir diğeri okuma yazmayı ilerletmiş çocuklarda, bazen otobiyografi ile sınırlı kalınacağı

düşünüldüğünden gerekirse kısa başlıklar verilerek biyografisini yazması istenebilir (Özgür, 2003). Bu yöntemlerden bir veya birkaçı kullanılarak çocuğun tanınması gerçekleştirildikten sonra çeşitli sağıltım yöntemlerine başvurulabilir (Karacan, 2000).

I.16.2. Kekemelik Sağıltım Yöntemleri

Kekemelik sağıltımında kullanılan yöntemler; davranış değışikliğı (modifikasyonu), nefes egzersizleri ve konuşma terapisi ile sağıltım yöntemi, öğrenme temeline dayalı sağıltım yöntemi, terapi yöntemiyle sağıltım, psikoterapi yöntemiyle sağıltım, ritim terapisi yöntemiyle sağıltım ve son yıllardaki sağıltım yöntemleri başlıkları altında sunulacaktır.

I.16.2.1. Davranış Değışikliğı, Nefes Egzersizleri, Konuşma Terapisi ile Sağıltım Yöntemi

Geleneksel sağıltımda alışılmış tipik davranış örüntülerinin değıştirilmesi, öğrenilmiş tepki ve gerginliğın azaltılması üzerine odaklanılmaktadır. Sessiz blokların analizi ve değışikliğı yapılır, kekemeliğın azaltılmasına ya da tamamen ortadan kaldırılmasına çalışılır. Daha yeni terapi tekniklerinde ise konuşma akıcılığının yeniden düzenlenmesine odaklanılmaktadır. Ses, hece ve sözcüklerin arasında geçişlerin düzgün olması, hız ayarlanması ile konuşmanın yeniden düzenlenmesi yapılır (Karacan, 2000). Geleneksel yaklaşımlar küçük çocuklar için çok uygun bulunmazken akıcılığı kolaylaştırıcı yaklaşımların küçük yaş grubunda son derece başarılı olduğı ve ayrıca relapsların (nüksetme) da seyrek olduğı dikkati çekmiştir. Kekeme çocukların ailelerine, çocuğun konuşmasındaki akıcılık bozulduğunda üzerinde durmamaları söylense de ailelerin pek çoğı bu durumu göz ardı ederek çocuğun konuşmasına gerek sözel gerekse duygusal tepkileri ile müdahale etmektedirler. Bu nedenle aile danışmanlığının özenle yürütülmesi gereklidir (Karacan, 2000). Özellikle iki-üç yaş döneminde aileye düşünce hızının konuşma hızından önde olduğı ve akıcılıktaki bu bozulmanın geçici olduğı açıklanmak suretiyle kayğı düzeyleri azaltılmalıdır. Ailelere, çocuğı konuşması konusunda baskı yapılmaması, kelime ya da cümlelerinin düzeltilmemesi ve tamamlanmaması, kendini rahatça ifade etmesine olanak tanınması, konuşurken

sabırla dinlenmesi, çocuğun dikkatinin konuşması üzerine çekilmemesi gibi öneriler verilerek rehberlik sağlanmalıdır. Bunlara ek olarak alay etme, utandırma, zorlama gibi olumsuz tutumlardan kaçınılması gerektiği üzerinde de durulmalıdır (Karacan, 2000).

En sık kullanılan sağıltım yaklaşımlarının davranış değişikliği, nefes egzersizleri ve konuşma terapisi olduğu belirtilmektedir (Karacan, 2000). Nefes alma egzersizleri, konuşma terapisi ve rahatlama teknikleri çocuklarda konuşma hızını düşürücü bir etkiye sahiptir. Tavsiye teknikleri örneğin hipnoz kekemeliği geçici olarak ortadan kaldırabilir. Düzenli nefes alma metodu hakkında ise çelişkili bilgiler mevcuttur. Andrews ve Tanner 1982’de yaptıkları bir tekrar çalışmasında, Azrin ve Nunn’ın 1974 yılında yaptıkları çalışmalarında gözlenen tedavi edici özelliği gözlemleyemediklerini söylemişlerdir. Buna rağmen hava akımı tekniği kullanılarak beş günlük bir sağıltım sonrasında kısa süreli düzelmelerin olduğunu söylemektedirler (Andrews ve Tanner, 1982). Düzenli nefes alıp verme tekniğine bilinçlendirme ve farkında olma tekniklerini de ekleyerek yaptıkları sağıltımın sonucunda kısmi başarı elde ettiklerini de bildirmişlerdir (Ladouceur, Cote, Leblond ve Bouchard, 1982). Tavsiye ve gevşeme teknikleri ise uzun dönemde fayda sağlamadığı ortaya konulduğundan artık kullanılmamaktadır (Kaplan ve Sadock, 1998).

I.16.2.2. Öğrenme Temeline Dayalı Sağıltım Yöntemi

Kekemeliğin en modern tedavi yollarından biri de öğrenme temeline dayandığını ileri süren modeldir. Bu modele göre kekemeliğe eşlik eden mental veya nörolojik bozukluk olup olmaması sağıltımı etkilemez. Yaklaşımın esas hedefi, kekemeliği güçlendiren nedenleri en alt düzeye indirgemek ve kekeme bireyi, kekemelik anında dahi konuşmaya teşvik etmek gerektiğidir (Schwartz, 1990; Kaplan ve Sadock, 1998). Bu sağıltım yönteminde temel dayanak, kekemelerin duygu ve davranışlarını kontrol edebildikleri takdirde konuşma bloklarının üstesinden gelebildikleridir (Schwartz, 1990; Levenson, Persons ve Pope, 2000).

I.16.2.3. Terapi Yöntemleriyle Sağaltım

Kekemelik sağaltımına yönelik çeşitli terapi yöntemleri önerilmiştir. Bu terapi yöntemleri arasında; psikoterapi, aile terapisi, sistematik konuşma terapileri, medikal terapi sayılabilir. Bunların yanında; hipnoz, elektroşok, ritm, akıcı konuşmanın pekiştirilmesi, gecikmiş işitsel geri bildirim, bio-feedback, psiko-sosyal grup terapisi, desensitizasyon (duyarsızlaşma) gibi kekemeliğin direkt olarak elimine edilmesi ya da önceleri kabul edilip sonrasında elimine edilmesini amaçlayan terapi teknikleri de kullanılmaktadır (Belgin ve Güven, 1985).

Araştırmacılar terapinin kekemelik sağaltımı için faydalı olduğunu ortaya koymakla birlikte bütün kekemelerin terapiden eşit olarak faydalanamadıklarını da vurgulamışlardır. Bununla birlikte her birey terapiden kazandıklarını bütün hayatı boyunca sürdürememektedir. Üstelik bazı bireylerin terapiden neden daha fazla faydalanabildikleri henüz bilinmezliğini korumaktadır (Huinck, Langevin, Kully, Graamans, Peters ve Hulstijn, 2006).

Etkili bir kekemelik terapisi, ana ve ikincil kekemelik davranımlarının azaltılmasını ve etkili fonksiyonelliğin gelişmesini sağlamalıdır. Kekemelikteki modifikasyon yaklaşımları daha az kekeleyi öğretme temeline dayanmaktayken, akıcılık şekillendirme yaklaşımlarının daha akıcı konuşmayı öğretme temeline dayandığı vurgulanmıştır. Bunlara yardımcı teknikler ise; solunum (tam soluk alma), fonasyon (kolay vokal başlangıç), artikülatör hedefleri (hafif bağlamalar, düzgün değişiklikler, belirgin artikülatör hareketler) içermektedirler (Blomgren, Roy, Callister ve Merrill, 2005).

I.16.2.4. Psikoterapi Yöntemiyle Sağaltım

Kekemeliğin belirtilerinin ortadan kaldırılmasının yanında, kekeleyen çocuğun kendisine ve konuşmasına karşı olan tutumunu değiştirmesi de önem arz etmektedir. Konuşma eğitimi ile birlikte yürütülecek ruhsal sağaltım, çocuğun kendine güvenini, konuşma cesaretini ve isteğini artıracaktır. Konuşma sağaltımı esas alınarak aşağıdaki çalışmalar yapılabilir:

1)Engeli tanıtmaya: Çocuk ayna karşısında konuşturulur ve konuşması kasete kaydedilip tekrar kendisine dinletilerek çocuğa engeli tanıtılır,

2)Kendini tanıma ve anlamasına yardım etme: Kekeleyen çocuk, kendini daha çok kekeleyen bir kişi olarak görme alışkanlığında olduğundan başka özelliklerinin farkında olmayabilir. Diğer olumlu özelliklerini fark etmesi sağlanarak, istedik konuşmaya istekli hale getirilebilir,

3)Dikkatlerini etkinliklere yoğunlaştırma: Kekeleyen kişiler, konuşmalarındaki engel yüzünden sürekli bir gerilim içinde olduklarından, onları bu gerilimden kurtaracak ve dikkatlerini başka yönlere çekecek sanatsal etkinliklerine yer verilebilir. Örneğin; müzik dinlemek, resim yapmak, şiir yazmak, spor yapmak,

4)Başkalarını tanıma ve anlamada yardımcı olma: Kekeleyen kişi, çevresindekileri kendisiyle sürekli alay eden, küçük ve hor gören insanlar olarak görebilir. Bu yüzden çocuk, çevresindekilerin iyi yönlerinin olabileceğine inandırılmalıdır. Örneğin; eğitsel kol çalışmalarına katılma, gezilere gitme, spor karşılaşmalarını izleme olanakları sağlanmalıdır,

5)Çocuğa güç kazandırma: Çocuğun kekemeliği yüzünden yitirmiş olduğu güven duygusu, diğer özellikleri güçlendirilerek sağlanmaya çalışılmalıdır,

6)Konuşma etkinliklerine katılım sağlama: Çocuğa konuşma başarısı, zevki tattırılarak sesli düşünme etkinliklerine özendirilmeli ve yüksek sesle konuşma çalışmaları yaptırılmalıdır,

7)İşbirliği sağlama: Sağaltım sürecinde konuşma sağaltımcısı, anne-baba ve sınıf öğretmeniyle sürekli olarak işbirliği içinde olmalıdır,

8)Pekiştirme: Öğretmen sınıf ortamında her türlü konuşma ve pekiştirme etkinliklerini gündemde tutarak kekeme çocuğu kekeleymeden konuşmaya cesaretlendirmelidir (Özgür, 2003).

I.16.2.5. Ritm Terapisi Yöntemiyle Sağaltım

Kekemelik vakalarında, konuşmanın melodik ve ritmik özelliği bozulmuştur. Ancak zorlanmadan şarkı söyleyebilir ve ritmin bulunduğu aktivitelerde normal konuşmayı gerçekleştirebilirler. Bütün bu nedenlerle ritmik ve melodik konuşma terapisinin kekemelere yardımcı olacağı düşünülmektedir (Belgin ve Güven, 1985).

Ritm terapisinin olumlu etkilerinin hızlı bir şekilde ortaya çıktığı, bu etkilerin kalıcı olduğu, her yaş grubunda etkili bir teknik olduğu düşünülmekle birlikte genç hastalarda etkilerinin daha fazla hissedildiği, gerileme görülmediği ve özellikle şiddetli kekemeliği olanlarda daha kabul edilebilir bir yöntem olduğu söylenmektedir (Ham, 1999). Müzikal terapi adlandırmadan dolayı yanlış anlaşılmaktadır. Hastaların bu terapiden faydalanmaları için müzikal eğitim geçmişine sahip olmaları gibi bir şart söz konusu değildir. Çünkü bu teknik hastaların ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilerek kullanılır (Roth ve Wisser, 2004).

Yapılan birçok çalışmada da işitsel ritm ve müziğin, terapi amacıyla etkili olarak kullanılabileceği kanıtlanmıştır (Thaut, 2005). Metronom ritminin kekemelerdeki kaçınma davranımları üzerine olan etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, aynı zamanda normal akıcı konuşanlarda sesli duraksamalar üzerine metronom ritminin etkisine bakılmış, her iki grubun da konuşmalarındaki duraksamalarda azalma kaydedildiği belirtilmiştir. Bunun sadece metronom ritminin konuşmayı yavaşlatma etkisinden kaynaklanmadığı aynı zamanda insanların fiziksel konuşma üretimine daha çok dikkat ederken dilsel kurallara uymaya daha az dikkat etmelerine neden olmasından kaynaklandığı vurgulanmıştır (Ham, 1999).

Daha önceki çalışmalarda ritmik vuruşlar eşliğinde yapılan konuşmanın, kekemeliği azalttığı; ancak bu şekilde yapılan konuşmanın yapay olduğu vurgulanmıştır. Bu etkilerin, görsel ya da dokunsal olduğunda da görüldüğünü belirten çalışmalara da rastlanılmaktadır. Bunun nedeni ise, metronomik vuruşların konuşmanın ritmini düzelttiği temeline dayanmasıdır (Jones ve Azrin, 1969). Ritimli konuşma en hızlı sonuç veren teknik olmasının yanında en yüksek düzeyde akıcılık da sağlamaktadır. Ancak ritim yoluyla edilen konuşma kolayca şekillenmezse bu hali ile birçok orta ve hafif dereceli kekemelikten daha az kabul görür. Bu tür konuşmanın, genellikle sonradan yavaşladığı, vurgularının değiştiği ve şekillendiği görülmektedir (Ham, 1999).

I.16.2.6. Son Yıllarda Uygulanan Sağaltım Yöntemleri

Konuşma bozuklukları ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmalarda, tomografi, fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (Functional Magnetic Resonance

Imaging) (fMRI) ve diğ er beyin görüntüleme tekniklerinden yararlanılmaktadır. Yapılan araştırmalarda, kekemelik anında beynin sağ hemisferinde ortaya çıkan sıra dışı aktivasyonun, terapiyle ya da konuşma akıcılığını arttıran stratejilerle azaldığına ve temporal lobda yetersiz aktivasyon olduğuna ilişkin genel bir uzlaşma olduğu görölmekteyse de, bulgular arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Ingham (2003), araştırmalardan ortaya çıkan bu durumun, konuşma ile ilgili nörolojik süreçleri incelemeye kullanılan farklı yöntemlerin, sonuçları önemli ölçüde etkilemesinden kaynaklandığını düşünmektedir.

I.17. Amaç

Bu çalışmanın amacı, 6-8 yaş kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerinin öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri açısından ortaya çıkarmaktır. Bu amaçlar ışığında belirlenen araştırma sorularına cevap aranmıştır.

Araştırma Soruları

Genel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

- 1) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal açıdan karşılaştıkları güçlükler öğrenci görüşlerine nelerdir?
- 2) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin akademik açıdan karşılaştıkları güçlükler öğrenci görüşlerine göre nelerdir?
- 3) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal açıdan karşılaştıkları güçlükler öğretmen görüşlerine göre nelerdir?
- 4) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin akademik açıdan karşılaştıkları güçlükler öğretmen görüşlerine göre nelerdir?
- 5) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal açıdan karşılaştıkları güçlükler veli görüşlerine göre nelerdir?
- 6) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin akademik açıdan karşılaştıkları güçlükler veli görüşlerine göre nelerdir?

I.18. Önem

Kekemelikte okul başarısının etkilendiği bilinmektedir. Kekeme öğrencilerin akademik becerileriyle bunun sonucunda karşılaştıkları psiko-sosyal gelişimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Söz konusu bu ilişki henüz tam olarak tanımlanamamıştır. Alan yazında 6-8 yaş çocuklarında psiko-sosyal ve akademik becerilerin ortaya konması ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmektedir. Çalışmanın alana bu bakımdan çok önemli faydalar sağlayacağına inanılmaktadır.

I.19. Sayıtlar

Bu araştırma için kabul edilen sayıtlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- 1) 6-8 yaş kekeme öğrencilerin psiko-sosyal ve akademik becerilerini belirlemede öğrencilere, öğretmenlere ve velilere uygulanan görüşme formlarının araştırma için gerekli ve yeterli verileri sağladığı kabul edilmiştir.
- 2) Araştırmaya katılan öğrenci, öğretmen ve velilerin uygulanan ölçekleri, gerçek durumlarını yansıtacak şekilde içten cevapladıkları kabul edilmiştir.

I.20. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- 1) Bu çalışmada elde edilecek veriler 2011-2012 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören okulöncesi, ilkökul 1. ve 2. sınıf kekeme öğrenciler, bu öğrencilerin öğretmenleri ve velileri ile sınırlıdır.
- 2) Araştırma verileri “öğrencilere, öğretmenlere ve velilere uygulanan “Görüşme Formları”nın ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 3) Araştırma Konya İli ile sınırlıdır.

I.21. Tanımlar

Araştırmada sıklıkla kullanılan temel kavramların tanımları aşağıda sunulmuştur.

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1984).

Öğretim: Öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin bütünüdür (Varış, 1994).

Okulöncesi Eğitim: Doğumdan ilkokulun başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan, bu yaş çocuklarının bireysel özelliklerine ve gelişimsel düzeylerine uygun zengin uyarıcı ve çevre imkanlarını sağlayan, onların kimlik gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda en iyi bir biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir (Poyraz ve Dere, 2001).

İlköğretim: Kadın-erkek, bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir (İlköğretim ve Eğitim Kanunu- 12.01.1961-10705/222).

Akıcılık (Fluency): Bütün akıcısızlık biçimlerinin, sessiz uzatmalar ve sessiz durakların olmadığı konuşma ve sesli okuma davranışları olarak tanımlanabilir (Hedge, 1978).

Kekemelik: Bir sesin, hecenin tekrarlanması veya uzatılmasıyla ya da konuşma durusu, çabalama ve kaçınma davranışları ile konuşma akıcılığının engellenmesi durumunda ortaya çıkmaktadır (Van Riper ve Emerick, 1990).

İkinci bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgiler verilecektir.

BÖLÜM II: YÖNTEM

Bu bölümde bu araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve veri analizleri ile ilgili bilgiler sunulmaktadır.

II.1. Araştırma Modeli

Araştırma 6-8 yaş kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik sorunları ile ilgili öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır. Bu çalışmada öğrenci, öğretmen ve velilerin kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik sorunları ile ilgili görüşlerinin daha derinlemesine incelenmesi için nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Nitel araştırmaların temel amacı, araştırmaya katılan çalışma grubunun araştırma problemi ile ilgili daha derin ve zenginliğine duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bir diğer ifadeyle, çalışmada Nitel Araştırma Yönteminin kullanılmasındaki amaç, nitel yaklaşımla veri toplanması seçilen çalışma grubundan daha derinliğine ve daha detaylı bilgiler alınabilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmamızda Nitel Araştırma yöntemleri içinde yer alan Görüşmenin türlerinden olan Yarı Yapılandırılmış Görüşme yöntemi seçilmiştir. Karasar'a (2005) göre görüşme (interview, mülakat), sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Tavukçuoğlu (2002) da görüşmeyi, görüşmecinin cevap almak amacıyla soruları, sözlü ve genellikle yüz yüze olmak koşuluyla deneklere yönelttiği bir şekil olarak tanımlamıştır. Seidman'a (1991) göre görüşme tekniğinin kullanılmasının temel amacı genellikle bir hipotezi test etmek değil; aksine diğer insanların deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını anlamaya çalışmaktır. Bu nedenle odaklanılan nokta diğer insanların öyküleri, betimleri ve düşünceleridir, yani kişinin zihnindeki kültürel kategorilerdir (aktaran Türnüklü, 2000). Mc Cracker'e (1988) göre görüşmede araştırılan şey taranmaz, derinlemesine kazılır (aktaran Türnüklü, 2000). Görüşme Yöntemi kendi içinde Yapılandırılmış Görüşme Yöntemi, Yapılandırılmamış Görüşme Yöntemi ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme yöntemi olarak üçe ayrılmaktadır.

Bu çalışmada görüşme türlerinden Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı önceden

sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık, görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

II.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Meram, Selçuklu, Karatay ilçelerindeki İlköğretim Okullarında öğrenim görmekte olan kekeme öğrenciler, bu öğrencilerin öğretmenleri ve velileri oluşturmaktadır. Okullarda ve rehberlik araştırma merkezlerinde kekeme öğrencilerin kayıtlarına rastlanamadığı için, araştırmaya katılan kekeme öğrenciler, araştırmacı tarafından, Konya İlindeki okullara tek tek gidilerek bulunmuştur. Tespit edilen kekeme öğrencilerin velileriyle görüşülerek araştırmaya yalnızca Konya İlindeki hastanelerin Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Bölümüne başvurarak kekemelik tanısı alan 6-8 yaş aralığındaki kekeme 87 öğrenci belirlenmiştir. Kekemelik tanısı alan bu 87 öğrenci ulaşılma sırasına göre alt alta yazılarak tek sayılara karşılık gelen 44 öğrenci belirlenmiştir. Bu 44 kişilik listeden de ilk 30 sırada yer alan öğrenciler seçilmiştir. Bu yöntemle Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Meram, Selçuklu, Karatay İlçelerinde bulunan ilköğretim okullarında öğrenim gören farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 6-8 yaş arası 30 kekeme öğrenci, bu öğrencilerin öğretmenleri ve velileri yansız atama yoluyla belirlenerek araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmaya katılan kekeme öğrenciler, bu öğrencilerin öğretmenleri ve velilerine araştırmaya katılmanın zorunlu değil, gönüllük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Bu cümleden hareketle bu araştırmaya katılanlar araştırmaya gönüllü olarak katılacaklarını kabul etmişlerdir.

Tablo 1: Çalışma Grubuna Katılan Öğrenci, Öğretmen ve Veli Sayıları

Merkez İlçeler	Öğrenci						Veli		Öğretmen	
	6 yaş		7 yaş		8 yaş		K	E	K	E
	K	E	K	E	K	E				
Meram	2	3	1	3	1	2	3	9	7	5
Selçuklu	1	2	1	3	1	2	4	6	4	6
Karatay	1	2	1	2	1	1	3	5	4	4

II.2.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyet durumlarına bakıldığında, öğrencilerin üçte ikisinin (20: %67) erkek, geriye kalan üçte birinin (10: %33) ise kız olduğu bulgulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin üçte birinden çoğu (11: %37 -4 kız, 7 erkek-) altı yaşında, öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (11: %37 -3 kız, 8 erkek-) yedi yaşında, geri kalanı ise (8: %27 -3 kız, 5 erkek-) sekiz yaşındadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamına yakınının (27: %90) sol elini kullanmakta oldukları, öğrencilerin ikisinin (2: %7) sol elini kullanmalarına rağmen aileleri tarafından sağ elini kullanmaya yönlendirilmiş oldukları, öğrencilerin birinin (1: %3) ise sağ elini kullanmakta olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin (19: %63) yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle hem psikolojik destek aldıklarını hem de kekemelik merkezlerinde tedavi gördüklerini ya da görmekte olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin (8: %27) yalnızca psikolojik destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin geri kalanı ise (3: %10) kekemelik sorunları nedeniyle hiçbir yardım almadıklarını belirtmişlerdir.

II.2.2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin yarısı (15: %50) erkek, diğer yarısı ise (15: %50) kadındır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin üçte birinden fazlası (11: %37) okulöncesi öğretmeni, öğretmenlerin üçte birinden fazlası (11: %37) birinci sınıf öğretmeni, öğretmenlerin geri kalanı ise (8: %27) ikinci sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (22: %73) 36-40 yaş aralığında bulunmaktadır. Öğretmenlerin beşinin (5: %17) yaş aralığı 41 ve üstü olarak belirlenirken, araştırmaya katılan öğretmenlerin geriye kalanının (3: %10) 26-30 yaş aralığında olduğu bulgulanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin görev yıllarına bakıldığında; öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) 15-20 yıldır görev yapmakta olduğu, araştırmaya katılan öğretmenlerin beşte biri (6: %20) 20 yıl ve daha fazla yıl görev yapmakta olduğu, öğretmenlerin üçü ise (3: %10) 5-10 yıldır görev yapmakta oldukları ortaya konulmuştur.

Öğretmenlerin mezun oldukları okul türlerine bakıldığında; araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından çoğunun (16: %53) yüksek okul mezunu olduğu, öğretmenlerin üçte birinden fazlasının (11: %37) üniversite mezunu olduğu, öğretmenlerin üç tanesinin (3: %10) ise lisansüstü eğitim mezunu olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin daha önce kekeme öğrencileri olup olmama durumuna bakıldığında; öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (25: %83) daha önce en az bir kekeme öğrencisi olduğu, öğretmenlerin beşi ise (5: %17) daha önce kekemelik sorunu yaşayan bir öğrencilerinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında görüşleri alınan öğretmenlerin tamamına yakını (28: %93) kekemelik hakkında bilgilerinin olduğunu, öğretmenlerin ikisi ise (2: %7) kekemelik hakkında bilgilerinin olmadığını bildirmişlerdir. Kekemelik hakkında bilgi sahibi olduklarını söyleyen öğretmenlerin neredeyse üçte biri (10: %36) kekemelik hakkındaki bilgilerinin öğrenim hayatlarındaki bilgilerden kaynaklandığını, öğretmenlerin yarısına yakını (13: %46) kitap/dergi/makale gibi bilimsel yayınlardan öğrendiklerini, öğretmenlerin beşi ise (5: %18) katıldıkları seminer ya da konferanslardan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamı (29: %97) kekemelik sorunu yaşayan öğrencileri için sınıfta ayrı bir program/plan uygulamadıklarını belirtirken; öğretmenlerin birisi (1: %3) kekemelik sorunu yaşayan öğrencileri için sınıfta zaman zaman ayrı bir program/plan uyguladıklarını söylemişlerdir.

II.2.3. Araştırmaya Katılan Velilerin Demografik Bilgileri

Araştırmaya katılan velilerin üçte ikisinin (20: %67) öğrencilerin babaları olduğu, velilerin üçte birinin (10: %33) ise öğrencilerin anneleri olduğu bulgulanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, araştırmaya katılan çocukların tamamının (30: %100) da anne-babasının sağ olduğu ve aynı evde beraber yaşadıkları anlaşılmıştır. Yapılan görüşmelerde kekeme çocuklar doğduklarında annelerin sekizinin (8: %27) 18-22 yaş aralığında, üçte birinin (10: %33) 23-27 yaş aralığında, yine üçte birinin (10: %33) 28-32 yaş aralığında ve annelerin ikisinin de (2: %7) 33-37 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde araştırmaya katılan kekeme çocuklar doğduklarında, babalarının yarısından çoğunun (16: %53) 23-27 yaş aralığında, üçte birinin (10: %33) 28-32 yaş aralığında ve babaların dördünün ise (4: %13) 33-37 yaş aralığında olduğu bulgulanmıştır.

Çalışmaya katılan kekeme öğrencilerin velilerinin öğrenim durumları incelendiğinde; annelerin üçte birinden fazlası (11: %37) ilkokul, annelerin beşte biri (6: %20) ortaokul, annelerin beşi (5: %17) lise, annelerin dördü (4: %13) yüksekokul, geri kalanı da (4: %13) üniversite mezunudur. Babaların öğrenim durumu incelendiğinde ise; babaların üçte birinin (10: %33) ilkokul, babaların beşte birinin (6: %20) lise, babaların beşinin (5: %17) yüksekokul, geri kalanının da (9: %30) üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Kekeme öğrencilerin annelerinin meslek durumlarına bakıldığında; annelerin üçte ikisinden fazlasının (21: %70) ev hanımı, annelerin dördünün (4: %13) memur, annelerin beşinin ise (5: %17) işçi olduğu görülmektedir. Babalarının meslek durumlarına bakıldığında ise, üçte birine yakını (9: %30) işçi, üçte birine yakını (9: %30) memur, geri kalanı ise (12: %40) özel sektörde çalışmaktadır.

Araştırmaya katılan kekeme öğrencilerin ailelerinin gelir durumları incelendiğinde; üçte birinden fazlasının (11: %37) 500-1000 tl arası gelir aralığında, beşte birinin (6: %20) 101-1500 tl arası gelir aralığında, sekizinin (8: %27) 1501-2000 tl arası gelir aralığında ve geri kalanının da (5: %17) 2500 ve üstü tl gelir aralığında olduğu görülmektedir.

Kekeme öğrencilerin ailelerinin çocuk sayısı dikkate alındığında; ailelerin yarısına yakınının iki çocuğu (14: %47), üçte birine yakınının (9: %30) üç çocuğu, dördünün (4: %13) dört çocuğu ve geriye kalanının ise (3: %10) tek çocuğu olduğu gözlenmektedir. Ailedeki çocuk sıralamasına bakıldığında; kekeme öğrencilerin üçte ikisinden çoğunun (13: %43) ilk çocuk olduğu, yarıya yakınının (14: %47) ikinci çocuk olduğu, üçünün ise (3: %10) üçüncü çocuk olduğu görülmektedir.

Araştırma verileri incelendiğinde, araştırmaya katılan kekeme öğrencilerin üçte ikisinden çoğunda (26: %87) kardeşlerinde kekemelik görülmediği, dördünde ise (4: %13) kekeme öğrencilerin kardeşlerinde de kekemelik bulgusuna rastlanıldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamına alınan kekeme öğrencilerin velilerinin hiç birinde (0: %0) akraba evliliği bulgusuna rastlanılmamaktadır. Araştırmaya katılan kekeme öğrencilerin ailelerinin tamamına yakınında (28: %93) ailedeki diğer bireylerden en az birinde kekemelik vakasına rastlanılmaktadır. Kekeme öğrencilerin ailelerinin sadece ikisinde ise (2: %7) ailedeki diğer bireylerde kekemelik vakasına rastlanılmamaktadır.

Görüşmeye katılan velilerin tamamına yakını (28: %93) çocuklarının kekelemeye ilk başladıkları dönemde evde ya da ailede herhangi bir sorun yaşanmadığını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan velilerden iki tanesi ise (2: %7) çocuklarının kekelemeye başladığı dönemde ailelerinde birtakım sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir.

II.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları uygulanmıştır. Formun geliştirilmesi için izlenen basamaklar aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları Hazırlanırken İzlenen Basamaklar

Aşama 1	Yarı yapılandırılmış görüşme formları veli, öğrenci ve öğretmen formları olarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Her bir form 5 soru ile içermektedir.
Aşama 2	Her ana sorunun içeriğini yansıtan hatırlatıcılar (promptlar) alan yazınından elde edilen bilgiler ışığında geliştirilmiştir.
Aşama 3	Görüşme formları, nitel araştırmalar konusunda deneyim sahibi üç uzmana incelettirilerek uzmanlardan alınan görüş ve dönütler doğrultusunda madde ifadeleri yeniden değiştirilmiştir. Düzenlenen ve değiştirilen ifadelerin yer aldığı formlar incelenmesi için yeniden uzmanlara gönderilmiştir.
Aşama 4	Uzmanların son izlenimleriyle gelen öneriler üzerine biçimlendirilen maddeler hatırlatıcılarla birlikte son halini alarak araştırmada kullanılan form haline getirilmiştir.
Aşama 5	Pilot çalışma için üç veli, üç öğrenci ve üç öğretmene Görüşme Formundaki sorular sorulmuş ve anlaşılamayan ifadeler tekrar sorularak bazı düzeltmeler yapılmıştır.
Aşama 6	Pilot çalışmadan sonra anlaşılmayan maddelerin anlaşılabilir duruma getirilmesi için görüşme soruları tekrar nitel araştırmalar konusunda deneyimli yine üç uzmana incelettirilmiştir.
Aşama 7	Son haline getirilen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları araştırmada kullanıldığı duruma getirilmiştir.

Görüşmeler yapılırken öğrenci, öğretmen ve velilerden oluşan katılımcılara;

1) Kekemeliğin hangi durumlarda ve derecelerde görüldüğüne yönelik;

1.1)Konuşmanın neresinde daha çok kekeledikleri, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

1.2)Soru sorarken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

1.3) Sorulara cevap verirken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

1.4) Şarkı, tekerleme, şiir söylerken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

1.5) Hayvanlarla konuşurken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

2) Konuştuğu kişilerle yaşadığı kekemelik sorunu ve bu kişilerle konuşurken hangi düzeyde güçlük çektiği anlayabilmek için;

2.1) Tanıdığı kişilerle konuşurken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

2.2) Tanımadığı kişilerle konuşurken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

2.3) Ebeveynleriyle konuşurken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

2.4) Öğretmenleriyle konuşurken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri,

2.5) Arkadaşlarıyla konuşurken kekemelik görülüp görülmediği, görülüyorsa kekemelik derecesi ve nedenleri ile ilgili sorular sorulmuştur.

3) Konuşurken gösterdiği bedensel tepkiler ve derecelerini anlayabilmek için;

3.1) Kekemeliğin konuşurken jest ve mimiklere yansıyor yansımadağı, yansıma derecesi ve nedenleri,

3.2) Kekemeliğin konuşurken vücutta kasılmalara yol açıp açmadığı, açıyorsa kasılma derecesi ve nedenleri,

3.3) Kekemeliğin konuşma sırasında tike neden olup olmadığı, oluyorsa derecesi ve nedenleri,

3.4) Kekemeliğin konuşurken ellerde titremeye yol açıp açmadığı, açıyorsa derecesi ve nedenleri,

3.5)Kekemeliğin konuşma sırasında göz kontağı kurmaya engel olup olmadığı, oluyorsa derecesi ve nedenleri,

3.6)Kekemeliğin konuşurken vücudun bir yeriyle oynayıp oynamamaya yol açıp açmadığı, açıyorsa derecesi ve nedenleri ile ilgili sorular sorulmuştur.

4) Kekemeliğin başka sorunlara yol açıp açmadığının derinlemesine anlaşılabilmesi için;

4.1)Öğrencinin çevre ile iletişimsizlik yaşayıp yaşamadığı, yaşıyorsa iletişimsizliğin derecesi ve nedenleri,

4.2)Öğrencinin içine kapanıklık sorunu yaşayıp yaşamadığı, yaşıyorsa içine kapanıklığın derecesi ve nedenleri,

4.3)Öğrencinin sınıftaki ve okuldaki etkinliklerde görev alıp almadığı, alıyorsa görev alma sıklığı ve nedenleri,

4.4)Öğrencinin arkadaşları tarafından dışlanma ve alay edilmeye karşı karşıya kalıp kalmadığı, kalıyorsa alay edilme ve dışlanmanın sıklığı ve nedenleri,

4.5)Öğrencinin bildiğini gösterememe ve akademik başarısızlık yaşayıp yaşamadığı, yaşıyorsa akademik başarısızlığın derecesi ve nedenleri,

4.6)Öğrencinin şiddet eğilimi olup olmadığı, varsa şiddet eğiliminin hangi durumlarda, ne sıklıkta ortaya çıktığı ve nedenleri ile ilgili sorulara yer verilmiştir.

5) Konuşmada güçlüklerle karşılaştığında gösterilen tepkilerin tam olarak anlaşılabilmesi için;

5.1)Öğrencilerin evde konuşmayla ilgili güçlükler yaşadığı zaman verdikleri tepkiler, bu tepkilerin sıklık dereceleri ve nedenleri,

5.2)Öğrencilerin okulda konuşmayla ilgili güçlükler yaşadığı zaman verdikleri tepkiler, bu tepkilerin sıklık dereceleri ve nedenleri,

5.3)Öğrencilerin diğer çevrede konuşmayla ilgili güçlükler yaşadığı zaman verdikleri tepkiler, bu tepkilerin sıklık dereceleri ve nedenleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir (Detaylı bilgi için bakınız Ek 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları).

II.4. Verilerin Toplanması Süreci

Görüşme formlarında bulunan her bir ana soruya ait oluşturulan hatırlatıcılar aracılığıyla bireyin duygu ve düşüncelerinin derinliğine inilmeye çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen verilerin ses kayıt cihazıyla kaydedilebilmesi için Cohen ve Manion'un (2007) da önerdiği gibi, araştırmaya katılan kekeme öğrenciler, bu öğrencilerin öğretmenleri ve velilerinden izin alınmıştır. Ses kayıt cihazıyla kaydedilen görüşme kayıtlarının çözümlenmesi yapılarak elde edilen veriler önce formun üzerinde oluşturulan anahtar düşüncelerden yola çıkılarak hazırlanan özel bir forma yerleştirilerek her bir satır kodlanmıştır. Kodlanan sayfalar tek tek okunarak anahtar düşünceler özel olarak hazırlanan çözümleme sayfalarının kenarlarına yazılmış ve daha sonra frekans ve yüzdelerinin hesaplanabilmesi için sayılmıştır. Sayılan ana kavramların frekans değerleri hesaplanmıştır (detaylı bilgi için bakınız "Verilerin Analizi" bölümüne).

II. 4. 1. Görüşmelerin Yapılması

Araştırmaya katılan katılımcılarla yapılan görüşmelerde aşağıdaki sıra izlenmiştir:

1)Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılarla yapılan görüşmeler, Flick'in (2006) de önerdiği üzere, katılımcıların kendi istekleri doğrultusunda kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri yerlerde gerçekleştirilmiştir. Görüşme sürecinde katılımcılar üçüncü bir kişi tarafından rahatsız edilmemesine titizlikle özen gösterilmiştir.

2)Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından birebir ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her görüşme öncesinde araştırmacı görüşme yapacağı katılımcıya araştırmanın 6-8 yaş arası kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerle yönelik kendi görüşlerini açık bir ifadeyle, çekinmeden anlatmalarının araştırmanın niteliği ve araştırmacı için çok önemli olduğu hatırlatılmıştır.

3)Araştırma kapsamında görüşülecek katılımcılardan görüşme için izin alınmıştır. Görüşülen katılımcılara verilerin kayıt edilmesi esnasında bir eksiklik olmaması ve görüşmenin akışının bozulmaması için ses kayıt cihazı ile kayıt

yapılacağı ve bu kayıtların araştırmacı dışında hiç kimse tarafından dinlenmesi veya okutulmasının mümkün olmayacağı bir kez daha yinelenmiştir.

4)Görüşmeye başlamadan önce, her bir katılımcıya araştırma sonuçlanıncaya kadar belirlenen numarayla anılacağı, kendi isminin kesinlikle kullanılmayacağı belirtilmiştir.

5)Görüşmeler esnasında katılımcılara beş (5) soru sorulmuştur. Katılımcılar nceki sorularda verdikleri cevaplarla birlikte bir başka sorunun cevabını vermiş olsalar da cevaplanmış olan soru öğretmene tekrar sorulmuştur. Her bir görüşme 30-60 dakika arasında sürmüştür.

6)Yarı yapılandırılmış Görüşme Formlarındaki sorularla elde edilen veriler ses kayıt cihazları yoluyla kayıt altına alınmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi kayıtların dinlenmesi yoluyla transkriptleri yapılarak zümlenen veriler özel bir forma yerleştirilerek her bir satır kodlanmıştır. Kodlanan sayfalar tek tek okunarak ana kavramlar zümlene sayfalarının kenarlarına yazılmış ve sonrasında bu ana kavramlar sayılarak frekans ve yüzdelik değerleri de hesaplanmıştır.

7)Yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların isimlerinin kesinlikle kullanılmaması kararı alındığından dolayı katılımcılar için araştırmacı tarafından belirlenen kodlamalar kullanılmıştır (Örneğin, ğrenci 1).

II. 5. Verilerin Analizi

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler tamamlandıktan sonra, araştırmacı tarafından ses kayıtlarında herhangi bir değişiklik yapılmadan görüşme formlarında yer alan verilerin dökümü yapılmıştır. Görüşmeye katılan her bir katılımcı için yazılı hale getirilen görüşmeler tek tek ele alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan bu değerlendirmenin sonucu olarak her bir sorunun yan tarafında soruların cevaplarını kapsayan kategorilerin de yer aldığı “Görüşme Kodlama Anahtarı” oluşturulmuştur. Görüşme kodlama anahtarında yer alan kategorilerin uygunluğunun belirlenebilmesi amacıyla her bir görüşme için (ğrenci, ğretmen ve veli) birer boş görüşme kodlama anahtarı oluşturulmuştur. Öğrenci, ğretmen ve velilerle yapılan görüşmelerden birer tanesi seçilerek araştırmacılardan biri ve bir uzman tarafından, birbirlerinden bağımsız olarak görüşme kodlama anahtarına göre değerlendirilmiştir.

Değerlendirme görüşülen öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerine uygun bulunan kategorinin görüşme kodlama anahtarına işaretlenmesi şeklinde yapılmıştır. Araştırmacı ve uzmanın yaptığı bu işaretlemelerin tutarlılığını belirlemek amacıyla, görüşme kodlama anahtarları her bir sorunun cevabı tek tek ele alınarak karşılaştırılmıştır. Yapılan bu araştırmanın sonucunda, görüşme kodlama anahtarında soruların cevabını oluşturan kategorilerde değişiklik yapılması gerekli görüldüğünde değişiklikler yapılarak görüşme kodlama anahtarına son şekli verilmiştir.

Değerlendiriciler arası güvenilirliğin belirlenebilmesi amacıyla, görüşme kodlama anahtarları öğrenciler için otuz, öğretmenler için otuz ve veliler için otuz adet olarak çoğaltılmıştır. Bir araştırmacı ve bir uzman birbirlerinden bağımsız olarak, araştırmaya katılan otuz öğrenci, otuz öğretmen ve otuz veli için oluşturulan görüşme formlarını okuyarak, görüşme kodlama anahtarında her soruya ilişkin uygun kategoriye işaretlemişlerdir. Görüşme kodlama anahtarları bu yöntemle doldurulduktan sonra, görüşme kodlama anahtarlarının tutarlılığının sağlanması amacıyla araştırmacı ve uzmanın doldurduğu görüşme kodlama anahtarları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda, araştırmacı ve uzman ilgili sorudaki aynı kategoriye işaretlemişse ya da soruyla ilgili kategorilerde herhangi bir işaretleme yapmamışlarsa bu durum, uzmanlar arası görüş birliği, araştırmacı ve uzman birbirinden farklı kategoriye işaretlemişlerse; araştırmacının yaptığı analiz referans alınarak sadece bir görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Çalışmanın güvenilirlik hesaplamasında “Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı” formülü kullanılmıştır. Araştırmada veliler için kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların tamamında görüş birliği/görüş birliği oluşmuştur. Araştırmada kullanılan öğretmenler için yarı yapılandırılmış görüşme formundaki dört soruda görüş birliği/görüş birliği oluşmuş, sorunun bir tanesinde ise uzman ile araştırmacı arasında görüş ayrılığı gözlenmiştir. Görüş ayrılığı görülen soru ve maddelerde araştırmacının analizi kabul edilmiştir. Araştırmada kullanılan öğrenciler için yarı yapılandırılmış görüşme formundaki dört soruda uzman ve araştırmacı görüş birliği/görüş birliği oluşmuş, sorunun birindeki hatırlatıcıların iki tanesinde ise görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda daha önce belirtildiği gibi araştırmacının yapmış olduğu analiz dikkate alınmıştır. Bu analizlerin hesaplanması sonucunda araştırmanın

değerlendiriciler arası güvenilirlik ortalamasının yüzde seksen yedi (%87) olduğu saptanmıştır.

Araştırmamızda analizleri yapılan öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri nedenleri ile birlikte yazılarak kategorilere ayrılmıştır. Kategorilendirilen öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri görüşme sırasına göre numaralandırılarak yazılmıştır. Her bir öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerinin kategorilerinin altında görüşlerden kesitlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın bulgularına yer verilecektir.

BÖLÜM III: BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrenci, öğretmen ve velilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır. Araştırmadan ortaya çıkan bulgular üç bölümde analiz edilmiştir. Birinci bölümde, öğrenci görüşlerinden ortaya çıkan bulguların, ikinci bölümde, öğretmen görüşlerinden ortaya çıkan bulguların ve üçüncü bölümde de, veli görüşlerinden ortaya çıkan bulguların analizleri sunulmaktadır. Öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerinden ortaya çıkan bütün bulgular, alt ana başlıklar halinde öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerinden alınan kesitlerle birlikte frekans ve yüzdeleri hesaplanarak sunulmaktadır.

III.1. Öğrencilerin Görüşlerinden Ortaya Çıkan Bulgular

Bu bölümde görüşmeye katılan altı-sekiz yaş aralığındaki kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal ve akademik becerilerine yönelik görüşleri sunulmaktadır. Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal ve akademik gelişimlerinde karşılaştıkları güçlükler, öğrencilerden alınan görüşler ışığında nedenleriyle birlikte sunulmaktadır.

III.1.1. Kekemeliğin Ortaya Çıkmasına Yönelik Öğrenci Görüşleri

Bu bölümde, kekemeliğin ortaya çıkmasına yönelik öğrenci görüşleri; konuşmada kekemelik sorunu yaşadıkları yerler ve dereceleri, konuşurken, şarkı, tekerleme söylerken, şiir okurken, hayvanlarla konuşurken, soru sorarken ve sorulara cevap verirken görülen kekemelik ve dereceleri alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.1.1.1. Konuşmada Kekemelik Sorunu Yaşadıkları Yerler ve Dereceleri

Görüşülen öğrencilerin yarısından çoğu (17: %57) en çok konuşmanın başında kekemelik sorunu yaşadıklarını ve konuşmanın en zor kısmının konuşmaya başlamak olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin, “ben okula gidiyorum” demek istediklerinde “bbbbben ookula giidiyorum” diye kekeledikleri için konuşmaya başlayamadıklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte, konuşmaya başladıkları zaman ilk hece ve kelimeyi kekelemeden söylerlerse konuşmanın devamında daha az kekelediklerini de ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşmanın başında kekemelik gözlenmesinin, konuşmaya başlamada zorlanmalarının ve kekelemelerinin nedeni

olarak; konuşmaya başlarken çok heyecanlanmalarını göstermişlerdir. Bu durum bu öğrencilerin çevresindeki kişilerle iletişim becerilerini sınırlandırması nedeniyle en çok psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, konuşmalarının başında görülen kekemelik sorununu, sınıfta yapılan ders ve etkinliklerde de yaşadıkları için ders ve etkinliklere olabildiğince az katılmak zorunda kalmaktadırlar. Bu öğrencilerin, ders ve etkinliklere az katılmak zorunda kalmaları da akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekekelimelerin baaaaşşında kekekkkeliyorum. Kkkekkeelimeyi kekekkkelemeden, doooğru sssöyleyeceğim diiiye ooooooluyor. Bubbunun iiiiçinn heeeyecanlanıyorum. Heeeyecanlanınca ddaaa kkekekekkkeliyorum” (Öğrenci, 8).

“Eeenn ççççook cccüüccüüümleye bbbbaşlarrken kkkkekkkeliyorum. Çççook heeeyecanlanıyorum ççüüüinkü” (Öğrenci, 24).

Öğrencilerin bazıları (8: %27) kekemelik sıklıklarının çok fazla olduğunu neredeyse bütün konuşmalarında kekemelik sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, “bbbben” ya da “beeeennncee” kelimelerinde olduğu gibi cümlenin ve kelimenin başında kekeleyebildikleri örneğin, “ggeeliyoorummm” kelimesinde olduğu gibi kelimenin her yerinde de kekeleyebildiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, konuşurken konuşmanın neresinde kekemelik sorunu yaşayacaklarını bilemediklerini de ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerden alınan görüşler ışığında, öğrenciler, kekemelik sıklıklarının fazla olması ve konuşmalarının hemen her yerinde kekemelik sorunu yaşamalarının nedeni olarak, konuşurken heyecanlandıklarını ve kekeleyeceklerinden korktuklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin, kekemelik sıklıklarının fazla olması, çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmalarına yol açmakta ve psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle ders ve etkinliklerde de yeterince konuşamamakta ve bildiklerini tam anlamıyla gösterememektedirler. Bu durum da, bu öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkoonuşşşmaayaa bbabaşşlaayinnca heppp kkkkkkeliyooruumm. Duurduraamıyoorummm kkkkekeleemeeyi. Heeyeecanndannn kkkkkkeliyooruumm. Kkkoonuşşşurkkkeeeen çookk heeeyecaannlanıyooruumm ssoonraa daa kkkkeekkeliyooruummm” (Öğrenci, 4).

“Hheeepp kkkkkkeliyooruumm kki. Hheerr zzazaamaannn yyaaani. Kkkeekkeleeyeeğimmm didiıye kkoorkunncaa ddaaha ççoookk kkkkeekkeliyooruummm” (Öğrenci, 11).

Görüşmeye katılan öğrencilerin geri kalanı ise (5: %17) konuşmanın sonlarında daha çok kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler cümle ve kelimelerin başında kekelemediklerini ancak kelimelerin son hece ve harflerinde kekelediklerini belirtmişlerdir. Örneğin, “okula gidiyoooooooooooo” kelimesinde olduğu gibi cümlenin son hecesinde kekelediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemeliklerinin konuşmanın sonunda görülmesinin nedeninin ise; cümleyi kekelemeden tamamlamak için sarf ettikleri çaba olabileceğini ifade etmişlerdir. Konuşmanın sonunda daha çok kekemelik sorunu yaşayan öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçınmak zorunda kalmakta bu nedenle de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Konuşmanın sonunda daha çok kekemelik sorunu yaşayan öğrenciler, sınıfta yapılan ders ve etkinliklere de tam anlamıyla katılamamakta bu nedenle de akademik başarıları olumsuz etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sonunnuuu söyleyemiyooruumm. Kekelemeyeeeyimmm diye uğraşyoooooooooooo amaa yine kekeliyooruummm” (Öğrenci, 12).

“Cümleemiii tamamlayamıyooruummm kekelemekkkttteennn. Sonnn harfiii çıkaramıyoooooooooooo hiiiççç” (Öğrenci, 17).

III.1.1.2. Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Öğrencilerin neredeyse üçte ikisine yakını (19: %63) önceleri daha sık olarak kekelediklerini ancak son zamanlarda konuşmalarında görülen kekemelik sıklıklarında azalma olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sıklıklarındaki bu azalmaların nedenini, gerek psikolog gerekse kekemelik merkezlerindeki uzmanlar aracılığıyla kekemeliklerine yönelik aldıkları tedavi ve

eğitimlere bağlamaktadırlar (Daha önce öğrencilerin demografik bilgileri bölümünde tedavi alan ve almayan öğrencilerin sayıları verilmiştir). Tedaviden önce daha sık olarak kekemelik sorunu yaşadıklarını belirten bu öğrencilerin, kekemelik sıklıklarının azalması dolayısıyla, psiko-sosyal ve akademik yönden çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada yaşadıkları zorluklar oldukça azalmıştır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Artık çok kekkkelemiyorum. Tedavi ooldum çünkü bben. Bir, iiki aydır giüidiyorum kkekkelik merkezine. Tteedaviden önce çok kekkeliyordum” (Öğrenci, 2).

“Eeskiden çok kkekelerdim. Babam bbebeni okullar tatil olunca doktora, pssikologa götürdü. Şşşimdi az kekekeliyorum. Doktora giüittiğimden beri yani. Babam beni iiyileştirtti” (Öğrenci, 24).

Görüşleri alınan öğrencilerin bazıları (8:%27) oldukça sık olarak kekelediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşma sırasında bu kadar çok kekeleyen olmalarının nedenlerini bilmediklerini, ancak kekeledikleri zaman çok üzüldüklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta zorluklar yaşamakta ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle ders ve etkinliklerde de zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları olumsuz etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkekkkeelememmm heerrr zaammaan oooluyooorr. Neneedennniiii bbbibilmiyoorummm” (Öğrenci, 1).

“Öööğreetmenimmm çookkk sikk kekekelediğimmmiii söööylüyoorr. Heherkess çookk kekekkelediğimmmii söööylüyoorr. Nnneedeninnni bbebennn bbbilmmiyooruummm, bbibilseeemmm kkekekkelemmeeemmm zzateennn” (Öğrenci, 11).

Araştırmaya katılan öğrencilerin geri kalanı ise (3: %10) konuşmalarında görülen kekemelik sıklığının az olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan

öğrencilerin düşüncelerine göre, kekemelik sıklığının az olmasının nedeni; kekeme olmadıklarını düşünmeleri ve daha önce de belirtildiği gibi sadece korktukları ya da heyecanlandıkları zamanlarda kekemelik sorunu yaşamalarıdır. Bu öğrencilerin kekemelik sıklıklarının az olmasına rağmen, bu öğrenciler yine de konuşmakta, çevreyle iletişim kurmakta ve ders ve etkinliklerde bildiklerini göstermekte zorluklar yaşamaktadırlar. Bütün bu nedenler de bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Yooo, çççook suk değil. (boşluk) Çok fazla kkekelemiyorum. Bazen kkkorkuyorum. Korkunca kkekekelerim” (Öğrenci, 6).

“Ben kkekelemem ki. Kkkekeme değilim ben. Bazı kelimelerde bbbirazcık zorlanıyorum, sssööyleyemiyorum. Eeen ççoook kkkonuşmaya başlarken aaama. Oookula güidiyorum derken diyemiyorum mmmeesela. Sesli harflerde daha ççoook zorlanıyorum” (Öğrenci, 25).

III.1.1.3. Şarkı Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan öğrencilerin tamamı (30: %100) şarkı söylerken kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre şarkı söylemeyi seviyor olmaları, şarkı söylerken kendilerini rahat hissediyor olmaları kekemelik sorunu yaşamamalarına neden olmaktadır. Bu öğrenciler ayrıca, şarkının müzik eşliğinde ve belli bir ritimle söyleniyor olması nedeniyle de şarkı söylerken kekemelik sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, şarkı söylerken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çookkk severimmm ben şarkkkkı söylemeyi. Hepp söyleriimmm dee. Kekelemiyoorruummm o yüzden. Seviyoruuuummm ya, rahattuummm hem şarkkkı söylerkenn” (Öğrenci, 7).

“Şşşşarkınnnunn iiiçinnde mmmüümüziikk vvvvaarr. Mmmümüziikk ooolllduuğuu iiçiiçin kkekekelemiyorummm bbbebenn” (Öğrenci, 23).

III.1.1.4. Tekerleme Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (25: %83) tekerleme söylerken kekeleyemediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler, tekerleme söylerken kekemelik sorunu yaşamamalarını, tekerleme söylemeyi çok zevkli, eğlenceli bulmalarına bağlamaktadırlar. Bu bilgilere ek olarak öğrenciler, tekerlemeleri ezberlediklerini bu nedenle de tekerleme söylerken kekeleyemediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, tekerleme söylerken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çççok (boşluk) ssseverim tteekkerlemeleri. Çççok eğlenceli (boşluk) bbbiir kere. Kkkaaaffama yazıyorum (boşluk) tteekkerlemeleri. Kafamdan oookkkuyorum. (boşluk) Kkkeekkelemiyorum ooo yüzden” (Öğrenci, 19).

“Kkkkeekkkkeelemiyoorummm tteekkerlemeddee. Öööğreettmeniiimmm çççoookk tteekkerlemee ööögreettiir bbbiizee. Ööörneeğiiinnn, pportakalı ssoydumm, bbaşucumaa koydumm... Çççoookk eeeglenceliii. Eeezberrrrleriimmm hhehheepsini. Eeezberrrleyiincee de kkkkeekkkkeelemiyoorummm hhehheerhalde” (Öğrenci, 23).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kaçı ise (5: %17) tekerleme söylerken zaman zaman kekeleydiklerini belirtmişlerdir. Araştırmada düşünceleri alınan öğrenciler, tekerlemeyi defalarca tekrar ederek ezberlediklerini, ilk tekrarlarının birkaçında kekeleydiklerini ancak daha sonra kekeleyemediklerini belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, tekerlemeleri arkadaşlarının ya da tanıdıkları kişilerin yanında söylerken kekemelik sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, arkadaşları ya da tanıdıkları kişilerin kendileriyle alay edeceklerini düşünerek korktukları için tekerleme söylerken kekeleydiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, kekeleyeceğim diye heyecanlandıkları için de tekerleme söylerken kekeleydiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler tekerleme söylerken nadiren kekemelik sorunu yaşasalar bile, kekemelik korkusu yaşamaları nedeniyle kendilerine olan özgüvenleri azalmaktadır. Bu durum da bu öğrencilerin psiko-sosyal

gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrencilerin tekerleme söylerken kekeleyebileceklerini düşünmeleri ders ve etkinliklerde de kendilerini tam anlamıyla ifade etmelerini etkilediğinden akademik başarısızlığa neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Aaaraarrkadaşlarım gülecek bbeebbbeen ssöööylerken diye kkkkkkekelıyorum biraz ttteekerleme ssöööylerken. Kkkkkkekelıyorum ççççünkü” (Öğrenci, 10).

Şimmmddiiii ezberlemmeekkkk içinn tekraaarr ediyorum ya süreklili. Çoğu zamaann içimmmdeennn tekrarlarım. Bazen dışımdaannnn da tekrarlıyuuuuuu. İşte o zamannn kekeliyuuuuuuu biraaz. Birkaççç kerre tekrarlayınnncaa kekelemiyuuuuuuu ammma” (Öğrenci, 17).

III.1.1.5. Şiir Okurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşü alınan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (24: %80) şiir okurken kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, şiir okurken kekemelik sorunu yaşamamalarının nedeni olarak, şiir okumayı sevmelerini, şiirleri ezberlemelerini, annelerinin şiir okumalarına ve ezberlemelerine yardım etmelerini göstermişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, şiir okurken kekemelik sorunu yaşamamalarının nedeni bilmediklerini de söylemişlerdir. Bu öğrenciler, şiir okurken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekekkelemiyorum şşşiir ookurken. Öööğretmenim ööyle diiyor. Nneenneden kekekkelemiyorum bbibbiilmiyorum” (Öğrenci, 8).

“Öööğretmenim şşşiir öğrettiği zaman çççoook ssseviniyorum. Kkkeekkelemiyorum da. Sssseviyorum ya ondan hhheehheerhalde. Ezberliyorum bbiiibbiir de” (Öğrenci, 14).

Öğrencilerin geri kalanı ise (6: %20) şiir okurken bazen kekelediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin düşüncelerine göre, şiir okurken nadiren de olsa kekemelik sorunu yaşamalarının nedeni; heyecanlanmaları, arkadaşlarının ve çevresindeki kişilerin alay etmesinden korkmalarıdır. Ayrıca bu

öğrenciler, kekemelik sorunu yaşadıkları için arkadaşlarından utandıkları için de şiir okurken bazen kekelediklerini belirtmişlerdir. Şiir okurken bazen kekemelik sorunu yaşayan öğrenciler, kekeleyebileceklerini düşündükleri için ders ve etkinliklere katılmakta zorluk yaşamakta bu durum da öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bbbiraaazcuukk Kkekekkeeliyooruuuummm şşşıir ssööylerkkkeennn. Aaarkkadaşşşlaruummmdaannn utanıyooruuuummm çççüünkki alaaay ederrleerrr diyeee” (Öğrenci, 1).

“Çççoook kkeeekelemem şiir oookkurken. Yani Kkeeeekelerim ama fazla değil. Heyecanlanıyorum Kkeeekeleyeceğim yine ddiidddiie. O zaman da Kkeeeekeliyorum” (Öğrenci, 13).

III.1.1.6. Hayvanlarla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan öğrencilerin tamamı (30: %100) hayvanlarla konuşurken kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler, hayvanlarla konuşurken kekemelik sorunu yaşamamalarını, hayvanların kendisiyle alay edemeyecek olmalarına bağlamaktadırlar. Ayrıca öğrenciler, hayvanlarla konuşurken kendilerini iyi ve rahat hissettikleri için de kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Bütün bunlara ek olarak öğrenciler, hayvanlarla konuşurken kekemelik korkusu yaşamamalarının ve hayvanları seviyor olmalarının da kekemelik sorunu yaşamamalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, hayvanlarla konuşurken, kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Onlar bbbeebbeeenimle alay eeeetmezler, edemezler yyaayani kkkoonuşamıyorlar ya. Bbbeebbeeen de rrrrahat kkkoonuşurum ondan. Kkeekkeeekelemem yani” (Öğrenci, 15).

“Kedileerrr, köpekleerrr çok tatlılarr. Korkmuyorummm ki kekeleyeçüümmmm yine diyeee. Hem kekeleseemmm de bir şey olmaz kiii. Anlamazlar kekelediğimmiii nasıl olsaaa” (Öğrenci, 20).

III.1.1.7. Soru Sorarken Görülen Kekemelik Dereceleri

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin yarısından çoğu (18: %60) soru sorarken kekeleyemediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler, soru sorarken kekemelik sorunu yaşamıyor olmalarının nedenlerini, konuşurken çok sık kekemelik sorunu yaşamamalarına bağlamaktadırlar. Ayrıca bu öğrenciler, çok fazla soru sormadıklarını, soru sormadıkları içinde soru sorarken kekemelik sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, soru sorarken, kekemelikleri nedeniyle çok fazla sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda da çok fazla olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkekkekelemiyorum. Sssoru sssormam ki bbbeebbeen. Sssorulursa cevap vvveevveeririm sadece. Bbben sssooormam. Ssssoru sssormayınca da kkkekkekelemem soru sssoorarken” (Öğrenci, 9).

“Bbbbeebbeen çok kkkekkekeme değilim. Azcık kkkekkeliyorum. Bazen yani. Bbbeenim kkkekemelğim çok fazla değil. Soru sssorarken de kkekkekelemem mesela” (Öğrenci, 26).

Öğrencilerin üçte birinden fazlası ise (12: %40) soru sorarken de kekemelik sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan öğrenciler, soru sorarken kekemelik sorunu yaşamalarının nedeni olarak; kekemelik sıklıklarının çok fazla olmasını, daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi soru sorarken heyecanlanmalarını göstermişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, soru sorarken kekeleyeceklerine yönelik korku yaşadıkları için de kekemelik sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, soru sorarken de kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle soru sormaktan kaçınmakta ve çevrelerindeki kişilerle iletişimlerinde aksaklıklar oluşmaktadır. Bu durum da, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz etki etmektedir. Bu öğrenciler aynı zamanda ders ve etkinliklerde de soru sormaktan kaçındıkları için akademik yönden de başarısız olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Şeyyy. Yine kekelerimmm diye korkuyorummm. Korkunca da kekeliyoruummm” (Öğrenci, 7).

“Kkkkonuşurken heeeppp kkekeekelerimmm ki. Soru ssssoorarkkkennn de kkkkoonuşşşuyooruummm. Kkkekeekeliyooruummm yani. Hheeyecannndannn çünkü” (Öğrenci, 29).

III.1.1.8. Sorulara Cevap Verirken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan öğrencilerin üçte ikisi (20: %67) sorulan sorulara cevap verirken kekelediklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler, sorulan sorulara cevap verirken kekemelik sorunu yaşamalarının nedenlerini; sorulan soruya cevap verirken heyecanlanmalarına bağlamaktadırlar. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, kekemelik korkusu yaşadıklarını ve soruya cevap verirken kekelerlse arkadaşları tarafından alay edileceklerini (detaylı bilgi için bakınız, alay edilme bölümü) düşündükleri için de kekelediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin, sorulara cevap verirken kekemelik sorunu yaşamaları, özellikle, ders ve etkinliklerde cevapları bilseler dahi sorulara cevap verememelerine neden olmaktadır. Bu durum da öğrencilerin, akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkalbim hızlanıyor bbböööyle, ya kkekkelersem diye. Öyle ooolunca da kkekkkeliyorum galiba” (Öğrenci, 2).

“Aaaarrkadaşlarım aalay eeediyorlar ya beebeeenle. Yine aalay eeedecekler diye şşşeeey yyani yine kkkkekkkeleyeceğim diye korkuyorum. Ooonnndan” (Öğrenci, 24).

Öğrencilerin üçte biri ise (10: %33) sorulan soruya cevap verirken nadiren kekelediklerini ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamındaki öğrencilere göre, sorulan sorulara cevap verirken kekemelik sorununu nadiren yaşamalarının nedeni; kekemelik sıklıklarının az olmasıdır. Bu bilgiye ek olarak bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşayacaklarını anladıkları anlarda sorulan sorulara cevap vermedikleri için de nadiren kekelediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, sorulara cevap verirken nadiren kekemelik sorunu yaşasalar dahi, bu durum öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları ve çevrelerindeki diğer kişilerle iletişimlerinde de aynı sorunla karşılaştıklarından,

öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkekkeleeyeceekkksem ccceevaapp vveevveermem. Bbböööyleccce kkkkeekkelemmmmmişşş ooolurruummm” (Öğrenci, 11).

“Üüüfff dedim ya çok kkkkeekkelemiyorum bbbeebbeen. Hatta annem sssseen kkkkeekkeeme değilsin dddiiyor. Bazen kkkooooonuşamıyormuşum sssadece” (Öğrenci, 13).

III.1.2. Kekemeliğin İletişimdeki Diğer Bireylere Göre Farklı Derecelerde Olması

Bu bölümde, kekemeliğin iletişimde oldukları diğer bireylere göre farklı derecelerde olmasına yönelik öğrenci görüşleri; tanıdığı kişilerle, tanımadığı kişilerle, kendinden büyüklerle, anne-babalarıyla, öğretmenleriyle, akranlarıyla, kardeşleriyle ve kendinden küçüklerle konuşurken görülen kekemelik ve dereceleri alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.1.2.1. Tanıdığı ve Tanımadığı Kişilerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) çok yakından tanıdığı ya da samimi olduğu kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının az olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin belirttiklerine göre, çok yakından tanıdıkları ya da samimi oldukları kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının az olmasının nedenleri; konuşurken kekeledikleri zamanlarda bu kişilerin konuşmalarına yönelik olumsuz bir tutum sergilememeleridir. Bu öğrenciler ayrıca, yakından tanıdıkları kişilerle konuşmasıyla alay etmedikleri için de nadiren kekelediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, yakından tanıdıkları kişilerin, kendilerini konuşurken sözlerini kesmemelerinin de bir diğer neden olduğunu söylemişlerdir. Bunlara ek olarak öğrenciler, kekeledikleri zamanlarda yakından tanıdıkları kişilerin kendilerine kızmamalarının ve bağırılmalarının da nedenlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, yakından tanıdığı ve samimi oldukları kişilerle konuşurken az da olsa kekemelik sorunu yaşadıkları için çevrelerindeki kişilerle etkileşimleri zorlaşmaktadır. Bu durumda, öğrencilerin psiko-sosyal

gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Babaannemmmleee konuşmayı çooookkk severimmm ben. Hiçç kızmaz bana kekelediimmm diye, hemmm ooo beni dinler. Üstelik bağırmyooooorr da bana kekeliyoooooooo diye” (Öğrenci, 16.).

“Onlar bbbeeniimle dalga gggeeggeçmiyorlar da ondan kkkeekkelemiyorum. Ssssözümü bbbbiitirmemi de bekliyorlar. Hiç kkkeesmezler sözümü. Sssöyleyeceğimi söylerim. Bbbeebbeen de kkkkeekkelemem o zaman” (Öğrenci, 28).

Öğrencilerin geri kalanı ise (9: %30) çok yakından tanıdığı ya da samimi olduğu kişilerle konuşurken de sıklıkla kekelediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada görüşlerini bildiren öğrenciler, yakından tanıdıkları ya da samimi oldukları kişilerle konuşurken kekemelik sorunu yaşamalarının nedenleri olarak, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıkları zamanlarda bu kişilerin sözlerini dinlememelerini göstermişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, yakından tanıdığı kişilerin de sözlerini kesmelerinin de kekemelik yaşamalarına neden olduğunu söylemişlerdir. Bunlara ek olarak bu öğrenciler, bu kişilerin, kekeledikleri için kendileriyle konuşmak istememelerini de neden olarak göstermişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sıklıklarının konuştukları kişilerle bağlantılı olmadığını bu nedenle de her kiminle konuşurlarsa konuşsunlar aynı derece kekemelik sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, tanıdıkları ve samimi oldukları kişilerle konuşurken de kekemelik sorunu yaşadıklarından, çevrelerindeki insanlarla iletişimleri bozulmakta bu durum da psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bbazen kkekeliyorum. Annemle kkkoonuşurken de kkekeliyorum. Başkasıyla, mmesela tanımadığım bbibiiriyle konuşurken de kkekeliyorum. Deeğişmiyor kki” (Öğrenci, 6).

“Ttanımadığım kkkışşıiler dinlemiyoorlar beni. Sssöözümümüü de kkesiyoorlar. Bbbeebbeenim yerime kkkoonuşşuuyorlar kki heeeppp.

Kkkookkooonuuşturmmuyorlaaar. Kkekkekkeliyorum beebben ddde ne yapayuummm. Kkkekkekeleyince hiiççç dddinlemmmiyorlaaar” (Öğrenci, 21).

Görüşmeye katılan öğrencilerin yarısından çoğu (17: %57) tanımadıkları kişilerle konuşmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin tanımadıkları kişilerle konuşmamalarının nedenleri; konuşurken kekeleyeceklerine yönelik korku duymalarıdır. Ayrıca bu öğrenciler, kekeledikleri zaman karşısındaki kişilerin kekemelik sorunu yaşadıklarını anlayacaklarını düşünmeleri, kendisiyle ve konuşmasıyla “sen kekemesin, kekeliyorsun” diye alay edeceklerini düşünmeleri nedeniyle de kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin, tanımadıkları kişilerle konuşurken de kekemelik sorunu yaşayacaklarını düşünmeleri nedeniyle konuşmamaları, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkoonuşşmmamm bbbbeebbeen tttaaanımmadıkkklaruummmla. Hhheemmm kkkoonuşşsurssamm ddaalgaa geeççerleerr kkkoonuşşmmammlaa. Kkkekkeliyoorumm ya. Aaarkkkadaşşlaarrummm bbbile geeççiyoor. Ooonlar da ddaalgaa geeççeerrr kkkekkeleyeerekkk kkkoonuşşsurssamm” (Öğrenci, 4).

“Tanımadığım bbiriyle konuşsam kkekelerim diye korkuyorum. Kkkkonuşurken kekelersem o da bbbenim kkekeme olduğumu anlar. Çççok üzülürüm ben de kkekkekemeliğimi, anladı diye. Konuşmuyorum ooo yüzden bbbeen de tanımadığım kkiiikkiişilerle ” (Öğrenci, 30).

Öğrencilerin üçte birinden fazlası (11: %37) tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının, tanıdıkları kişilere oranla arttığını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrenciler, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sıklığında meydana gelen bu artışın nedenleri olarak; daha önce de belirtildiği gibi heyecanlanmalarını ve konuşurken kekeleyeceklerine dair yaşadıkları korkuyu göstermişlerdir. Bu öğrencilerin, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının artması, bu kişilerle konuşmaktan kaçınmalarına neden olduğundan psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkoonuşşurkkkeennn hhheehheer zzazaamaannn
kkkekkeliyooruumm ya. Yyyiiyyine Kkkekkeleeyeceğim didiye
kkkoorkuyooruumm. Ööyyylee oolunnca da yaaani
Kkkekkeleeyeceğim didiye kkkoorkunncaa ddaaha ççoock
kkkeekkeeliyoorumm” (Öğrenci, 11).

“Mmmeesela ookkkuldan gggeeggeelirken bbbiibbiiri bbbir adres
sssoormuştu. Aaaddresi tarif eederken kkkekkeekkeleeyeceğim ddiiddiye
aaaaccayip hhheehheeyecanlandım. Hhheeyeeecanlanınca ddaa ççoock
kkkekkeekkeekkeledim. Kkkkekkeekkekeleyerek ttaarif edince dddde
aaannlamadı ddeddeediğimi” (Öğrenci, 27).

Öğrencilerin yalnızca ikisi ise (2: %7) tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemeliklerinde bir değişiklik olmadığını söylemişlerdir. Araştırmaya katılan ve görüşleri alınan bu öğrenciler, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarında herhangi bir değişiklik olmayışını, konuşurken gözlenen kekemelik sıklıklarının fazla olmamasına bağlamaktadırlar. Kekemelik sıklıklarının fazla olmadığını belirten bu öğrenciler, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarında bir değişiklik yaşamadıkları için psiko-sosyal yönden önemli bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Tanımadığım kkişilerle kkonuşurken de arada bbiibbir kkkkeliyorum.
Ailemle konuşurken de aarada bbbir kkkkeliyorum. Herkesle aaaynı yani. Bbenim
kkkekemeliğim eskisi kkkadar çok ddeğil zaten” (Öğrenci, 2).

“Hhheehheepsiyle kkkkonuşurken de az kkkkeliyorum. Bazen dilim
tttakılıyor benim. Hhhep oolmaz ki. Dddilim takılınca “meeerhaba” diyorum
mmmesela. ” (Öğrenci, 28).

III.1.2.2. Kendinden Büyüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşülen öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (26: %87) kendinden büyük kişilerle konuşurken daha az kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin belirttiklerine göre, kendinden büyük yaştakilerle konuşurken kekemelik sıklığının

azalıyor olmasının nedenleri, yaşça büyük insanların kendileriyle ve konuşmalarıyla alay etmemeleridir. Bunlara ek olarak, öğrenciler, konuşamadıkları, kekeledikleri zamanlarda yaşça büyük insanların kendilerine daha hoşgörülü davrandıkları için kendilerini daha rahat hissettiklerini de ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, kendinden yaşça büyük kişilerin, kekelediklerinde sözlerini tamamlayınca kadar beklemeleri nedeniyle de daha az kekelediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin, kendilerinden yaşça büyük kişilerle konuşurken kekemelik sıklıkları azalsa bile, konuşurken kekeleyeceklerini düşünmeleri, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Aaaz kkkeekkeelerrrimmm bbbübbüyyükkleerrle kkkoonuşşşurkkkeennn. Sssööözümü kkkessmmyoorlaaar ççünnkkkü. Bbbeebeen kkkoonuşşşunncayaaa, cccüümmleemm bbbiibbitincceeye kkaaddaar dddiinliyoorlarr bbbebbeeni. Aanneaaannnem mmeesssela hhhiihhiçç kkeesssmmez sssööözzümmü kkeekkeeliyoorummm didiie” (Öğrenci, 11).

“Ööyle çççok değil az kkkkeekeliyorum büyüklerimle kkkoonuşşurken. Alay etmiyorlar ki bbeenimle. Niye kkeekkeleyyim. Amcam var benim. O hiç “ssen niye kkeekeliyorsun, kkkkekelemeden kkonuşş” demez. Dinler bbbebbeeni” (Öğrenci, 26).

Öğrencilerin bazıları ise (4: %13) kendinden büyük kişilerle konuşurken kekelemelik sıklıklarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin, kendinden yaşça büyük kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarında herhangi bir değişiklik olmamasının nedenleri; konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının fazla olmasına bağlamaktadırlar. Örneğin “ookuulu seiiiioruum” cümlesinde olduğu gibi konuşmalarının hemen her yerinde kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle, bu kişilerle konuşmaktan olabildiğince kaçınmakta, bu durum da bu öğrencilerin iletişim becerilerini etkilediğinden psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Aaaynı şşşeeekilde kkkkkkekelıyorum kki. Değişmiyor. Kkkoonuşurken her zaman kkkkkkekelıyorum. Bbbbeebbeen kkkoonuşamıyorum çünkü. (boşluk) Kkkkeeeleyip duruyorum. Bbbüüübbüüyüklerle kkkoonuşurken de kkkkkkekelıyorum aynı şşşeeekilde” (Öğrenci, 10).

“Kkkkekelıyorum. Hhheerkesle kkkoonuşurken aynı kkkkekelıyorum. Çünkü, kkkkekeleyen beebenim. Değişmez ki kkkkekemelik. Büyüklerimle de kkkoonuşurken kkkkekelıyorum aynı yaştakilerle kkkoonuşurken de kkkkekelıyorum” (Öğrenci, 24).

Yapılan görüşmeler sonucunda anne-baba ile konuşurken kekemelik görülme sıklığına bakıldığında; bu öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) babalarıyla konuşurken daha az kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, babalarıyla konuşurken daha az kekemelik sorunu yaşamalarının nedenleri olarak; babalarının kendileriyle konuşurken daha yumuşak bir ses tonuyla konuşmalarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak bu öğrenciler, kekeledikleri zaman babaları kendilerine sinirlenmedikleri, bağırmadıkları için de daha az kekelediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, öğrenciler, babalarının kendilerine “kekelemeden konuş” diye kızmadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilerden alınan görüşlere göre, konuşurken kekeleseler bile babalarının sözlerini bitirmelerini beklemeleri de, konuşurken daha az kekemelik sorunu yaşamalarına neden olmaktadır. Bütün bu nedenlerle daha önce de belirtildiği gibi bu öğrenciler, yakın çevrelerindeki kişilerle iletişim becerilerini geliştirmekte zorlanmakta ve bu durum da, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Aaanneemmmm kkkukkkuuzar heeppp. Baabbaabam kkkuuzmmmmaaaz bbbbbana. Diiiddiiinler, kkkookkoonuuuşur, bbbbaşşuuummmi ooookkşşar. Kkkkeekkekelemeeemmm, az kkkkeekkeeleriimmm yani baabbaabaammmla kkkookkoonuşşşurkkken” (Öğrenci, 5).

“Babaamm daha çokkk seviyoorr beni. Kızıppp bağırmyooorr çüünküü, kekeleyeerreekkkk konuşuyooruummm diye. Bennn de onuuu çokkk

severiimm. Kekemeliğiiimm de azaluir hemmm babammmlaa konuşurkkkeennn bana kızıpp bağırmaduğuu içiinnn” (Öğrenci, 17).

III.1.2.3. Anne-Babalarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Öğrencilerin geri kalanı ise (9: %30) anneleriyle konuşurken kekemelik sıklığının daha az görüldüğünü belirtmiştir. Araştırmaya katılan bu öğrencilerin düşüncelerine göre, anneleriyle konuşurken kekemelik sorununu daha az yaşamalarının nedenleri; annelerin kendilerine daha şefkatli davranmalarıdır. Bu öğrenciler anneleriyle konuşurken kendilerini daha rahat hissettiklerini, annelerinin kendilerine kekelediği için kızmadıklarını ve anlayışlı davrandıklarını da eklemişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, gün içinde en çok anneleriyle vakit geçirdikleri için, anneleriyle konuşurken kendilerini daha rahat hissettiklerini bu nedenle de kekemelik sıklıklarının daha az olduğunu söylemişlerdir. Bütün bu nedenlerle daha önce de belirtildiği gibi, bu öğrenciler, anneleriyle olan ilişkilerini geliştirmekte zorluklar yaşamakta, özgüvenlerinin gelişmesini engellemekte ve bu nedenle de bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ennn az, annemmmleee konuşurkeennn kekeliyorummm. Çünkküüüü annemmm banaa çokkkk iyi davranıyoorr. Banaa kızmaazzz hepp seveerrr beni. Ondannn herhalddddee dahaa az kekeliyooruuuummm annemmmleee konuşurkeennn” (Öğrenci, 12).

“Bbbaaşkkkalaarıylaaa kkkoonuuşşurkkkeenn kkkoonuuşşmmammunn hhhheer yeerinnndeee kkeekkkkeeleriimm. Aannemle kkkoonuuşşurkkkeenn azzzcuiukk kkeekkkkeeliyooruumm. Bbbennii ççççookkk sssseeviiyoorrr bbbenn dddee oonnuu. Aannemmi ççççookkk sssseevdddiüüm iiiiççiinn ddaaaaaaaa aaaa kkeekkkkeeliyooruumm” (Öğrenci, 23).

III.1.2.4. Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan öğrencilerin yarısından çoğu (19: %63) öğretmenleriyle konuşurken, konuştukları diğer kişilere oranla daha az kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, öğretmenleriyle konuşurken daha az

kekemelik sorunu yaşıyor olmalarının nedenleri olarak; öğretmenlerinin kendilerine çok iyi davrandıklarını, kekeledikleri için kendilerine kızmadıklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak bu öğrenciler, öğretmenlerinin kendileriyle konuşurken yavaş yavaş ve yumuşak bir ses tonuyla konuştuklarını söylemişlerdir. Bu öğrencilerden alınan görüşlere göre, öğretmenlerini seviyor olmaları da kekemelik sıklıklarının daha az olmasına neden olmaktadır. Bu öğrenciler öğretmenleriyle konuşurken daha az kekemelik sorunu yaşmalarına rağmen, konuşurken kekeleyeceklerine yönelik yaşadıkları korku, bu öğrencilerin, düşük benlik saygısı geliştirmelerine neden olduğundan psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz yönde etki etmektedir. akademik başarıları zaman zaman olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu öğrencilerin geliştirdikleri düşük benlik saygısı da ders ve etkinliklerde daha az görev almalarına ve istedikleri kadar konuşamamalarına neden olduğundan akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ööğretmenimle kkkoonuşurken az kekekkelerim. Ççünkü, Ööğretmenim benimle kkkoonuşurken kkekekelimeleri yavaş yavaş sssöylüyor. O yüzden bbbeebbeen de heeyecanlanmıyorum” (Öğrenci, 8).

“Öğretmenim kkekelediğim için bbaana kızmaz, hem (boşluk)sakin kkkoonuşur. Az kkekekelerim beebbeen de bbbaana (boşluk) kkkızmadığı için. Kkkoorkmuyorum çünkü öğretmenim bbbana kkkuzacak diye” (Öğrenci, 25).

Öğrencilerin üçte birinden fazlası ise (11: %37) öğretmenleriyle konuşurken de diğer kişilerle konuşurken görüldüğü kadar kekemelik sorunu yaşadıklarını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan bu öğrencilerin düşüncesine göre, öğretmeniyle konuşurken de başkalarıyla konuşurken ki kadar kekeliyor olmasının nedenleri; konuşma sırasında gösterdikleri kekemelik sıklıklarının fazla olmasıdır. Ayrıca bu öğrenciler, kekeleyerek konuştuklarından, öğretmenlerinin kendilerine kızacaklarından korktukları için de kekeleyerek konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle öğretmenleriyle iletişim kurmakta zorluklar yaşamakta ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, öğretmenleriyle

konusurken de kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle ders ve etkinliklere de etkin olarak katılmakta zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları olumsuz etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşüne yer verilmiştir.

“Ööğrettmmenimmmle kkkoonuşşurkkkeennn de kkkkeekkelioooruummm. Ççünkü, ööğrettmmenimm kkkkuzıyoor bbbana, ssiinirleniyor kkkkekeleyeerrekk kkkoonuşşuyoorrummm dddiidiye. Kkkokkoorkuyorum ööğrettmmenimmmdeennn kkkızaccaakkk yine dddiidiye. Kkkkeekkelioooruummm bbbeebbeen dee” (Öğrenci, 4).

III.1.2.5. Akranlarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşülen öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (23: %77) akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklıklarının arttığını söylemişlerdir. Bu öğrenciler, akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklıklarında görülen artışın nedenlerini; arkadaşlarının konuşmalarında görülen kekemelik nedeniyle, daha önceki bölümlerde de görüldüğü gibi, konuşmalarıyla alay edeceklerinden korkmaları olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşlarıyla konuşurken heyecanlanmalarının, arkadaşlarıyla konuşmak istememelerinin de kekemelik sıklıklarındaki artışın nedeni olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, akranlarıyla konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk çekmektedirler. Bu nedenle bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sorunları nedenleriyle akranlarıyla yaşadıkları bu olumsuz iletişim nedeniyle, ders ve etkinliklere katılmakta da zorluklar yaşamakta ve akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Arkadaşlarım kkkkekelemiyor ya. Beebben kkkkekeleyince alay ediyorlar. Kkkonuşurken heyecanlanıyorum bbbiibbir de kkkkekeleyeceğim diye. Daha ççook kkkkelioorum heyecanlandığım zaman” (Öğrenci, 2).

“Aaaarkadaşlarım hhhep dalga geçer bbbeeenimle, alay ederler kkkkeekkeleyerek kkkoonuştuğum için. İstemiyorum onlarla kkkkoonuşmak dalga ggeeeçtikleri için. Kkkkoonuşsam da kkkkeekkelioorum zaten” (Öğrenci, 14).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bazıları ise (7: %23) akranlarıyla konuşurken daha az kekelediklerini belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğrenciler, akranlarıyla konuşurken daha az kekemelik sorunu yaşıyor olmalarının nedenlerini; arkadaşlarını sevmelerine ve konuşurken çok fazla kekemelik sorunu yaşamamalarına bağlamaktadırlar. Bu öğrenciler bu bilgilere ek olarak, arkadaşlarının konuşmasındaki kekemelik yüzünden kendisiyle alay etmemelerini, arkadaşlarının kendilerine iyi ve anlayışlı davranmalarını da neden olarak ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler akranlarıyla kurdukları olumlu iletişim nedeniyle, onlarla konuşurken kekemelik sorununu daha az yaşadıklarından, psiko-sosyal gelişim ve akademik başarı yönünden de daha az zorlukla karşılaşmaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkookkoonuşmamla alay eedeedeerlerse öööğretmenim onlara kkkuzar. Aarkadaşlarım da alay etmez kkkeekkelediğim için o yyyüüüyyüüzden. Alay eeeetmedikleri için ddddaaaha iyi kkkookkoonuşuyorum, dddaaaha az kkkeekkkeliyorum” (Öğrenci, 19).

“Ççookk aaaarkadaşım vaavaaar bbbebbenim. Ooyunlar oynarız bbbbebeeraber hep. Ççookk kkkekekelemiyorum ki zaten bbbebeen. Oonlarla da ooyun oynarken fffffilan da kkkekekelemem. Az kkkekekelediğim için aaaarkadaşlarımla kkkoonuşurken de az kkkekekeliyorum” (Öğrenci, 24).

III.1.2.6. Kardeşleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan öğrencilerin yarısından çoğu (16: %53) kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarında belirgin bir artış olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin, kendi kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarında artış olmasının nedenleri olarak, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, daha önceki söylemlerinde de en büyük sorunları olarak düşündükleri, kendisiyle alay etmelerini göstermişlerdir. Bu bilgilere ek olarak öğrenciler, söyledikleri sözleri kardeşlerinin dinlemediklerini ve kendisiyle konuşmak istemediklerini de neden olarak belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kardeşleriyle konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeni ile ev içindeki iletişimlerinde zorluklar yaşamakta ve hatta bu zorluklar, öğrencilerin çevrelerindeki diğer kişilerle olan konuşmalarına da

yansımadır. Bu durumda, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kardeşimle ağabeyimm dalga geçeer benimle kekeliyooruummm diye. Annemlerin (boşluk) yanında yapmazlaar ama. Annem kızar çünküüü onlara, bağırır. O yokkenn yapıyorlar. Ben daha çok kekeliyooruummm konuşmamla dalga geçtikleri için. Çok konuşmuyorummm artık beenn de” (Öğrenci, 7).

“Aaaablam bbbeebbeeni hhhiiç dddinlemez kkkkekkkekeleyerek kkkooooonuştüğüm için. Hhhheehhheep aaaarkadaşlarıyla kkkkonuşur. Kooooonuşmuyor ki bbbeebbeebenle. Ne bbbiiüçüm kkkkonuşuyorsun ddddiiddiiiyor bbbana. Bbbeebbeeen de ddddaha çççoook hhhheeyecanlandığım için kkkkekkkeekkeliyorum” (Öğrenci, 27).

Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısına yakını ise (14: %47) kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarının daha az olduğunu söylemişlerdir. Bu öğrencilerden alınan görüşlere göre kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarında azalma olmasının gerekçeleri, kardeşlerinin kendilerine çok iyi davranmaları, kekemelik sorunu nedeniyle kendilerine kızmamalarıdır. Bu öğrencilere göre ayrıca, kardeşleriyle beraber oyunlar oynamaları, kardeşlerinin kendilerini konuşmaları yüzünden dışlamaları da kekemelik sıklıklarının az olmasının nedenlerindedir. Kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarının az görülmesine rağmen, bu öğrenciler, konuşmalarında görülen kekemelik nedeniyle, kardeşleriyle olan konuşmalarında aksaklıklar meydana gelmekte, bu durum da öğrencilerin düşük benlik algısı geliştirmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle bu öğrenciler psiko-sosyal gelişimleri açısından olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Meselaa dalgaaa geçseyddiii dahaa çookkk kekelerdiiimmm. Ama ablaammm dalgaaa geçmezz hiiççç. Arkadaşlaruummm geçiyoorrr meselaa. O zamaaannn dahaa çookkk kekeliyorummm. Ablaammm yapmaz ama. Konuşurkeennn kekelediğimmm için dalgaa geçmediğiii için de dahaa rahaaat konuşuyooruummm” (Öğrenci, 12).

“Aaağabeyim vvvaavvaar bbbir tane. Ooookkkuldan ggggeeggeeldiğimizde oooyun oynar bbbbeebbeenimle. Şşşşaaşşşakalaşırız ffffilan. Çççooook iyidir aaaağabeyim. Bbbbaabbbaana iyi ddddavrandığı için az kkkkeekkeekeliyorum oonunla kkkookkkoonuşurken. Kkkkooooonuşmamla da ddddaddaaalga gggeeeçmez hhhheehhheem” (Öğrenci, 18).

III.1.2.7. Kendinden Küçüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşülen öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (22: %73) kendinden küçük yaştakilerle konuşurken kekemeliklerinde azalmalar görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, kendilerinden küçük yaştakilerle konuşurken kekemelik sıklıklarında görülen azalmanın nedenini; kendilerinden küçük yaştakilerle daha rahat konuşabilmelerine bağlamaktadırlar. Bu bilgiye ek olarak bu öğrenciler, kendilerinden küçük yaştakilerle konuşurken kendilerini onlardan daha bilgili hissettiklerini bu nedenle de daha az kekemelik sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, konuşurken kekeledikleri zamanlarda kendilerinden küçük yaştakilerin kendilerine gülmedikleri ve dalga geçmedikleri için de daha az kekelediklerini belirtmektedirler. Bu öğrenciler, kendilerinden yaşça küçük kişilerle konuşurken daha az kekemelik sorunu yaşadıkları için, konuşmalarına ve kendilerine yönelik daha az olumsuz düşünce oluşturmakta ve iletişime yönelik sorunları da daha az yaşamaktadırlar. Bu nedenlerle de, psiko-sosyal gelişimlerine yönelik olumsuzlukları daha az yaşamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkekelemem küçüklerle kkoonuşurken. Az kkeekelerim yani. Amcamın (boşluk) oğulları var benim. Küçükler bbeebenden. Çok iyi anlaşıyoruz. Gülmüyorlar hheem kkoonuşmama. Gülmedikleri için de az kkeekeliyorum onlarla kkoonuşurken” (Öğrenci, 25).

“Kkkaaardeşiiimmmle kkkkonuşşşurkkkennn kkekekekelemmmemmm. Ooo daha çççooook kkküüüçükkk. Bir şey bbbiibbiilmiyoor ki. Her şşşeyi bbbbeeben öööğretiyoorummm ona. Bir şey bbbiilmmediğiii iüççün benmmim

kkkeekkekelediğimi de bbbilmmmez nasılsa. Çççooook ssseveeerr bbbeniii”
(Öğrenci, 29).

Öğrencilerin bazıları ise (8: %27) kendinden küçük yaştakilerle konuşurken kekelemelerinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kendilerinden yaşça küçük olan kişilerle konuşurken, kekemelik sıklıklarında herhangi bir değişiklik olmayışının gerekçesi olarak, konuşmalarında görülen kekemelik sıklıklarının oldukça fazla olmasını göstermişlerdir. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre, konuşmalarında görülen kekemelik sıklıkları oldukça fazla olduğu için öğrenciler, her kiminle konuşurlarsa konuşsunlar aynı derecede kekelemektedirler. Bu öğrenciler, bütün bu nedenlerle, kendinden yaşça küçük kişilerle konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarından, küçük yaştakilerle iletişim kurmakta zorlanmakta, oyunlar oynamakta güçlüklerle karşılaşmakta, kendilerine olan özgüvenleri de zarar görmektedir. Bütün bu nedenlerle, psiko-sosyal gelişimleri de olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

*“Heehheer zzzaamman kekeliyorum. Çççooookmmmuş
kkkkekkeekemmeliğiimm bbbaabbabam öööyle dddeeddeedi aaannemme.
Kkkküükküüüçükkklerleee ffffilan da kkkoookkkoonuşşşurkkken ddde
kkkeekkeekeliyuuuuuumm. Hhheehheerkesle kkkoookkkoonuşşşurkkken aaaynı
şşşeeekkkilde kkkeekkeekeliyuuuuuumm”* (Öğrenci, 5).

*“Kkkekkekeleyince hherkesle kkkooonuşurken kekelersin. Biibiriyle
Kkkekkekeleyip bbibiriyle kkkekkelemez ki insan. Bbbeeben de herkesle
kkkooonuşurken kkkekkeliyorum. Kkküçük yaştakilerle kkkoonuşurken de her
zamanki kkaadar kkkekkeliyorum”* (Öğrenci, 24).

III.1.3. Konuşurken Gösterdikleri Bedensel Tepkilere Yönelik Görüşler

Bu bölümde, konuşurken gösterdikleri bedensel tepkilere yönelik öğrenci görüşleri; jest ve mimiklere yansıma, vücudunda kasılmalara, tiklere, ellerinde titremeye neden olma, göz teması kurma ve vücutlarının bir yeriyle oynama alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.1.3.1. Jest ve Mimiklere Yansıma

Görüşülen öğrencilerin tamamı (30: %100) konuşma sırasında, konuşmanın tamamlayıcı bir unsuru olan ve konuşmalarının içeriğine uygun olan el, kol ve baş ile yapılan hareketler olarak tanımlanan jestleri konuşmalarında kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğrenciler, konuşma esnasında kekelemem için çok uğraştıklarını bu nedenle de jestleri kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşlere ek olarak bu öğrenciler, konuşma sırasında jestleri neden kullanmadıklarını bilmediklerini de ifade etmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, jestlerin anlamının ne olduğunu tam olarak bilemediklerini ancak konuşurken yalnızca kekelemeden konuşmaya çabaladıkları için konuşmalarına uygun el, kol hareketleri yapmadıklarını da belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarına uygun şekilde jestleri kullanamadıklarından, konuştukları kişilerle olan etkileşimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu öğrenciler, konuşmalarında jestlerinden yararlanamadıkları için ifade etmek istediklerini tam anlamıyla ifade edememekte, bu durum da öğrencilerin iletişim becerilerinde aksaklıklar oluşmasına yol açmaktadır. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Elimi, kolumu hareket ettirememmm ki konuşurkkeennn. Kekelemeden konuşmaya çalışırıuummm bir tek” (Öğrenci, 7).

“Ssssadece kkekelemeden kkonuşmaya uğraşıyorum. Oonun (jest) ne oolduğunu tam bbbiibbiilmiyorum bbben. Kkkonuşmama göre elim, kkkookkoolum filan oooynamaz yani” (Öğrenci, 22).

Benzer şekilde görüşmeye katılan öğrencilerin tamamı (30: %100) konuşma esnasında ifade etmek istediklerini tamamlayıcı bir unsur olarak görülen mimiklerden de yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşma sırasında kekelemeden konuşmaya çalıştıkları ve konuşurken heyecan yaşadıkları için de mimiklerden yararlanamadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, kekelemekten korktukları için mimiklerden yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, mimiğin ne olduğunu tam olarak bilemediklerini de

ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarına uygun şekilde mimiklerini kullanamadıklarından, konuştukları kişilerle olan etkileşimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu durumda, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Gööözüm filan mmmu ooooynar mu yani kkkoonuşurken. Bbbilmem ooolmuyor hheerhalde. Kkkekkkeekeliyorum işte sadece kkkoonuşurken. kkkkkkeekelemeye çççaaalışıyorum sadece kkkoonuşurken” (Öğrenci, 10).

“Kkkeekelemeyim diye çççok hhheyecanlanıyorum kkkkonuşurken. Kkkkeekelemeyeyim diye uuuğraşıyorum. Yüzümü görmüyorum ki kkkonuşurken. Ne bbbileyim ben. Yok herhalde. Aaanneme sssorun o bilir” (Öğrenci, 26).

III.1.3.2. Vücutunda Kasılmalara Neden Olma

Görüşme yapılan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (26: %87) konuşurken vücutunda kasılmalar meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre, konuşurken vücutlarında görülen kasılmaların nedenleri, konuşma sırasında kekelememek için gösterdikleri çabalarlardır. Bir diğer neden ise, kekeledikleri zaman, çevresindeki kişiler tarafından konuşmalarıyla alay edileceklerine dair yaşadıkları korkulardır. Yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle vücutunda kasılmalar meydana gelen bu öğrenciler, çoğu zaman çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçınmak zorunda kalmakta, bu nedenle de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Bu öğrenciler, konuşurken vücutlarında meydana gelen kasılmalar nedeniyle, sınıfta yapılan ders ve etkinliklere de tam anlamıyla katılamamakta, bu nedenle de akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkkekkkeekeliyorrmm ya kkkookkkoonuşşşurkkken bbböööyle elim kkkkookkkoolumm sssussuumssıkı ooluuur mmmessela. Kkkkukkupırdatammaamm bbbbazen. Kkkkekkkeekelemmeyimmim dddiiddiie olur bbbu bbbeebbeence” (Öğrenci, 3).

“Bbbbbeebbeenimle aaaalay eeeddiyorlar ya kkkookkkoonuşamıyorum ddiiddiyye. Ssssıkırım kkkkeendimi kkkeekkkkekelemeyim ddiiddiyye. Eeellerim bbbbumbuz ooolur. Hhhaahhaaareket bbbbiibbiile eeedemem. Kkkkeekkkkekeleyeceğim ddiiddiyye kkkkooorkuyorum ya oondan hhhaahhaaareket eeedemiyorum” (Öğrenci, 18).

Görüşmeye alınan öğrencilerin bir kaçı ise (4: %13) konuşurken vücutlarında herhangi bir kasılma olmadığını söylemişlerdir. Konuşurken vücutlarında herhangi bir kasılma olmadığını söyleyen bu öğrenciler, bunun nedeni olarak, konuşurken gözlenen kekemelik düzeylerinin fazla olmamasını göstermişlerdir. Bu öğrencilerin belirttiği bir diğer neden ise, kekeleyeceklerine yönelik duydukları korkulardır. Konuşurken vücutlarında herhangi bir kasılma olmadığını söyleyen öğrenciler, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından da herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“O kadar çok kekeleyorummm ki ben vücudum (boşluk) niye sıkılıssun ki. Çok kekeleyinceee olabilir ama beennn çok kekeleyooruumm” (Öğrenci, 7).

“Yooo. Hep hhhaaareket ederim bbbeebbeen kkkoonuşurken. Yerimde ddduramam. Hem kkkooorkmam da kkkoonuşurken kkkkeekkkkekeleyeceğim diye. Çok kkkkeekkkkelemiyorum ondan bbbeebbeeence” (Öğrenci, 26).

III.1.3.3. Tiklere Neden Olma

Görüşülen öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (25: %83) özellikle konuşma anında yüzlerinde tikler oluştuğunu belirtmişlerdir. Konuşma anında yüzlerinde tikler oluştuğunu söyleyen bu öğrenciler, bu tiklerin de en çok gözlerinde meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin belirttiklerine göre, konuşurken yüzlerinde tikler görülmesinin nedenleri, konuşurken heyecanlanmaları ve en büyük sorunları olan ve daha önce de belirtilen alay edilme kaygısını yaşamalarıdır. Bu nedenlere ek olarak bu öğrenciler, yaşadıkları kekelemek sorunu nedeniyle konuşmayı kekeleymeden ya da daha az kekeleyerek bir an önce bitirmek için acele ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu yüzünden yüzlerinde oluşan tikler nedeniyle, çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta,

bu durum da öğrencilerin kendilerine olan özgüvenlerini azaltmaktadır. Bu durum da bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrencilerin, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu yüzünden yüzlerinde oluşan tikler, ders ve etkinliklere etkin olarak katılmalarını engellediğinden akademik başarısızlık yaşamalarına neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkeeekemwym diye hemen kkkkoonuşuyorum. Çççabuk çabuk yani. Ooo zaman da ağzım tttüüüütriyor mesela. Gözüm oynuyor bbbüüüü de. Kkkkeekkekelemeden kkkkoonuşayım diye oooluyor” (Öğrenci, 14).

“Kekeliyoooouumm ya bennn. Kekeleyiiinnnceee alaay geçiyooooorlaaar beniiimmlee. Beniiimmlee alaay ederlerrsssee gözüümmmm acıyooorr, kırıştırıyooooorruuumm beennn de gözümmüü” (Öğrenci, 17).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kaçı ise (5: %17) konuşma anında herhangi bir tik belirtisi olmadığını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşma sırasında yüzlerinde tik oluşmamasının nedenleri olarak, konuşma sırasında kendilerinde korku, heyecan gibi olumsuz duygu oluşmadığını söylemişlerdir. Bu öğrencilere göre, çevresindeki kişiler konuşmasına yönelik alay etme, kızma gibi olumsuz tutumlar sergilemedikleri için de tikleri olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının fazla olmaması nedeniyle de, tikleri olmadığını söylemişlerdir. Bu öğrenciler, konuşma anında herhangi bir tik belirtisi görülmediği için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Olmaz hhiç. Gözüm filan tttitremez. Konuşabiliyorum bbbebeen. Azcık kkekeliyorum bazen ooo kkadar. Az kkekelediğim için tikim yoook bbeence” (Öğrenci, 6).

“Tttüükim yok. Gözün ssseğrimesi gibi bbbüüüüü şşşey herhalde. Dddooddoooktor da anneme sssormuştu. Annem de yyoook dedi. Kkkekeekeliyorum diye bbbaabbaana kızan, bbbbağırın yok da ondan yok bbbeebbeende ttik” (Öğrenci, 15).

III.1.3.4. Ellerde Titremeye Neden Olma

Görüşmeye katılan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (23: %77) konuşma esnasında ellerinde titremeler görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken ellerinde görülen titremelerin nedenlerini, konuşurken heyecanlanmalarına ve kekemelik korkusu yaşamalarına bağlamaktadırlar. Bu nedenlere ek olarak bu öğrenciler, ellerinde görülen titremelerin neden kaynaklandığını bilemediklerini de ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunları yüzünden, konuşurken ellerinde görülen titremeler nedeniyle çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durum da bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, ellerinde görülen titremeler nedeniyle el becerilerine dayalı ders ve etkinliklerde de başarısızlıklarla karşılaşmaktadır. Örneğin, öğrenciler yazı yazarken veya resim çizerken ellerinde görülen titremeler nedeniyle başarısız olmaktadır. Bu durum da öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bazen tttiiitriyor. Çççoook canım sssıkılıyor ellerim tttiiitreyince. Sssusarım hemen ellerim tttiiitremesin dddiddiye. Niye tttiiitriyor biibbiilmiyorum” (Öğrenci, 13).

“Çççok heyecanlanırım kkkoonuşurken. Kkkeeekkeleyeceğim diye kkkorkuyorum ya. Oooo zaman da eeellerim tttiiitriyor işte” (Öğrenci, 30).

Öğrencilerin geri kalanı ise (7: %23) konuşma sırasında ellerinde titremeler olmadığını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrencilerin düşüncelerine göre, konuşurken ellerinde titremeler olmamasının nedenleri, konuşurken heyecan duymamaları ve kendilerini rahat hissetmeleridir. Ayrıca bu öğrenciler, çevresindeki kişilerin kekemelik sorunları nedeniyle kendileriyle alay etmediklerini, bu nedenle de ellerinin titremediğini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken ellerinde titremeler görülmemesi nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ttttttttremez ellerim. Hhheeyecanlanınca eli ttttitrer insanın. Ben hhheeyecanlanmıyorum ki ooo kkkadar kkkoonuşurken” (Öğrenci, 14).

“Çok zorlanmıyorum kkkoonuşurken. Az kkeekeliyorum ya. Dayımın (boşluk)kızı var mmmesela. O çok kkeekeler. Herkes dalga (boşluk) geçiyor onunla. Onun eeelleri titriyor. Dalga geeçilirse titrer yani el. Bbeeniimle geçmiyorlar ki” (Öğrenci, 25).

III.1.3.5. Göz Teması Kurma

Görüşülen öğrencilerin yarısından çoğu (16: %53) konuşma anında konuştukları kişilerle göz teması kurmalarında herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşma sırasında konuştukları kişilerle göz teması kurmalarında bir sorun yaşamamalarının nedenlerini, çevresindeki kişilerin kendilerine kızma ve alay etme gibi olumsuz tutumlar sergilememelerine bağlamaktadırlar. Ayrıca bu öğrenciler, göz teması kurdukları zamanlarda daha az kekemelik sorunu yaşadıklarını düşündüklerini, bu nedenle de göz teması kurduklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, konuşurken göz teması kurduklarında dikkatin, konuşmalarında görülen kekemelik sorunundan uzaklaştığını düşündükleri için de göz teması kurduklarını söylemişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken konuştukları kişilerle göz teması kurmakta zorluklar yaşamadıkları için iletişimlerinde herhangi bir aksaklık oluşmamakta ve psiko-sosyal gelişimlerinde de, bu konuda herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Mmmerkezdeki öğretmenler, kkkoonuşurken gözlerine bbbakmamı isterlerdi. O zaman ddaaha az kkekelermişsin. Bakarım gözlerine yani kkkoonuşurken. Alıştım aarrttık” (Öğrenci, 6).

“Bbbbir kere kkkkarşındakinin gözüne bbbaabbaakarsan kkekelediğini daha az anlarlar. Sseen de daha az kkkkeekkeekellersin. Ben öyle yyyayyaapıyorum” (Öğrenci, 22).

Öğrencilerin yarısına yakını ise (14: %47) konuşma anında konuştukları kişilerle göz teması kurmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Araştırma kapsamındaki bu öğrenciler, konuşurken göz teması kurmaktan kaçınmalarının

nedenleri olarak, konuştukları kişilerin gözlerinde ve yüzlerinde alay edilmeye benzer olumsuz ifadeler göreceklerine dair duydukları korkuyu göstermişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, konuşurken karşılarındaki kişilerin gözlerine bakmaktan utandıkları için de göz teması kurmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, göz teması kurmadıklarında daha az kekemelik sorunu yaşadıklarını düşündüklerinden göz teması kurmadıklarını söylemişlerdir. Bu öğrenciler konuşurken, konuştukları kişilerle göz teması kurmakta zorluklar yaşamakta, bu durum da bu öğrencilerin çevrelerindeki kişilerle olan etkileşimlerinde sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle de, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz olarak etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Gööözlerine bbbbaabaaakarsam kkkoonuşurken daha çççoook kkkkkkeekkelerim. Ooo yyüüyyyüüüzden bbbaakmıyorum bbeebbbeen de” (Öğrenci, 10).

“Uuuttanıyorum insanlara bbbaakarken. Yere bakarım bbbebbeen kkkoonuşurken. Hem daha çok kkeekkekelerim kkkonuşurken onlara bbbakarsam” (Öğrenci, 26).

III.1.3.6. Vücutlarının Bir Yeriyle Oynama

Görüşmeye alınan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (26: %87) konuşurken sürekli olarak vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken vücutlarının ya da giysilerinin bir yeriyle oynadıklarında kendilerini daha rahat hissettiklerini ve daha az kekemelik sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler kekemelik sorunları nedeniyle, konuşurken, sürekli olarak vücutlarının veya giysilerinin bir yerleriyle oynadıkları için hem konuşmalarına hem de kendilerine yönelik düşük benlik algısı geliştirmekte, bu nedenle de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Eeeelbisemin kkkoolunuu çççekiştiriyormuşum hep. Eeeellerimle oooynuyormuşum. Aaannnem de öyle sssöyledi. Dookktor da öööyle dedi.

Bbbeebbeen bbiiibbiilmiyorum ama. Kekekkkeliyorum ya kekekkelemeyim diye bbeebeence” (Öğrenci, 8).

“Eelleeriimmmle oooynaarrmm eeennn çççookkk. Ddaadaaha aaz kkeekkeeliyoorummm çççünnkkü oo zzazaamaannn” (Öğrenci, 11).

Öğrencilerden bazıları ise (4: %13) konuşurken vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynama görülmediğini beyan etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrenciler, konuşurken vücutlarının ya da giysilerinin bir yeriyle oynamıyor olmalarının nedenleri olarak ise, konuşurken kekeledikleri için kendilerini kötü ve rahatsız hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, kekeleyerek konuşmalarına rağmen, çevresindeki kişilerin kendilerine karşı hoşgörülü bir tutum içinde olduklarını da nedenler arasında göstermişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sıklıklarının fazla olmadığını, bu nedenle de vücutlarının ya da giysilerinin bir yeriyle oynamadıklarını düşündüklerini söylemişlerdir. Bu öğrenciler konuşurken vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynamadıkları için psiko-sosyal gelişim yönünden, bu konuda önemli bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

*“Eeeğeeeerr kkkkeekkeeeleyiiinnceee ssaanaaaa
kkkuzaaarlarrrrsssaa ööööylllee yyyaaappaarsssuunn. Bbbaanaaa
kkkkiiimsssee kkkkuzmmaaz kkkki kkeekkkkeeliyoorummm dddiyeeee.
Nnnniyeee yyyaaappaaayuummm?” (Öğrenci, 23).*

“Kkeekelemiyorum ya ben şşimdi kkoonuşurken az kkeekeliyorum yani işte. Ondan herhalde. Elimle filan ooynamam. Çok kkeekeselem olurdu bbebeelki. Kkeekemeliğim fazla olmadığı için eelimle oynamıyorum galiba” (Öğrenci, 25).

III.1.4. Kekemeliğin Başka Sorunlara Neden Olmasına Yönelik Görüşler

Bu bölümde kekemeliğin başka sorunlara neden olmasına yönelik öğrenci görüşleri; çevrelerindeki kişilerle iletişim, içine kapanıklık, ders ve etkinliklerde görev alma, arkadaşları tarafından dışlanma, alay edilme, derse katılma, akademik

başarı, yetişkinlerin olumsuz tutumu ve şiddet eğilimi alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.1.4.1. Çevrelerindeki Kişilerle İletişim

Görüşmeye katılan öğrencilerin tamamına yakını (28: %93) çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan özellikle kaçındıklarını da belirtmişlerdir. Bu öğrenciler çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmak istememelerinin ve iletişim kurmaktan kaçınmalarının gerekçesi olarak, bu kişilerin kekemelik sorunu yaşadıklarını bilmelerini istemediklerini göstermişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, içine kapanık bir kişilik yapısına sahip olduklarını, bu nedenle de çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, kekeleyerek konuştukları için çevrelerindeki kişilerin, konuşmalarına yönelik olumsuz tutumlar sergileyerek, konuşmalarıyla alay edeceklerine dair yaşadıkları korkunun da neden olabileceğini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle iletişim becerilerini geliştirememekte ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle, ders ve etkinliklerde de zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkkekkkeekelerssssemmm bbbbeebbeenimmmle dddalga gggeeggeeççerler. Kkkkonuşmmaam bbbeebbeen de çççevreeemmmdekkki kkkiiikkiişilerle. Aaalay eeeddemmezleer o zzaamman” (Öğrenci, 3).

“Soru ssssoorarlarsa fffilan cevap vvveevveeririm. Kkkonuşmam ama. Sssevmem konuşmayı. Kimseyle kkkoonuşmam zaten fazla. Heehheem kkkkeekkekeliyorum zaten. Kkkoonuşursam kkkkekelerim. Onlar da bbbana gülebilir ablamın güüüldüğü gibi” (Öğrenci, 28).

Öğrencilerden bir kaçı ise (2: %7) çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrenciler,

çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamamalarının nedenlerini, konuşkan ve girişken bir kişilik yapısına sahip olmaları olarak ifade etmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu öğrenciler, kekemelik sıklıklarının fazla olmaması nedeniyle de, çevresindeki kişilerin, konuşmalarına yönelik olumsuz bir tutum sergileyeceklerini düşünmedikleri için de iletişim kurmada sorun yaşamadıklarını söylemişlerdir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkekkeeekeleyince bana kızan ooolmaz ki. Kkkekkeeekeleyince kkkkızılmaz ki zaten. Kkkkızmadıkları iiiççin de kkkoonuşurum tabi. Niye kkkoonuşmayım kki” (Öğrenci, 15).

“Bir sssürü arkadaşım var bbbenim. Biriyle tanıştırsam hhheemen oyun oynarız. Ççoook seviyorum oyun oynamayı. Oyun oynarken kkeekeliyorum ama az. Kkoonuşurken de az kkekeliyorum” (Öğrenci, 25).

III.1.4.2. İçine Kapanıklık

Görüşmeye katılan öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (25: %83) içine kapanıklık sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler içine kapanıklık problemi yaşıyor olmalarının nedenleri olarak, konuşmalarında yaşadıkları kekemelik sorununu göstermişlerdir. Bir başka neden olarak da, bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle, arkadaşları tarafından alay edilmeye ve dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, içine kapanıklık sorunu yaşadıkları için çevrelerindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durum da psiko-sosyal gelişimleri açısından da sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, sınıfta da içine kapanık tutumlar sergiledikleri için ders ve etkinliklere katılmakta da zorlanmaktadırlar. Bu nedenle de, bu öğrenciler akademik başarılarında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Dddışşarıu çççikkmaamm, oyuunnn da oynamıyooruuuummm zatteennn. Dddışşarıu çççikkinnncaa bbeeebeenimle daalgaaa

geeeeeeçiyoorlaarr. Kkküsüooruuumm beenn de. Çççıkkkmıyooruuummmmm”
(Öğrenci, 1).

“Bbbebbeeni oyuna almıyorlar. Oooyuna alsalar da dalga geeeçiyorlar. Ben de onlarla oooynamak iissstemiyorum. Kkkoonuşmuyorum da. Televizyon iizlerim evde hep” (Öğrenci, 26).

Öğrencilerin geri kalanı ise (5: %17) içine kapanıklığa dair bir problem yaşamadıklarını söylemişlerdir. Araştırmada görüşlerini bildiren bu öğrenciler, içine kapanıklık problemi yaşamamalarının nedenleri olarak, konuşmalarında görülen kekemelik sıklıklarının az olmasını göstermişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının az olması nedeniyle de çevresindeki kişilerin, konuşmalarına ve kendilerine yönelik herhangi bir olumsuz tutum sergilemiyor olmalarını da bir diğer neden olarak göstermişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle içine kapanıklık sorunu yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Azıcık kkekeliyorum ya ben. Ama gülmez kimse bbabaana böyle kkoonuşuyorum diye, kkekeliyorum diye yani. Kızmazlar da. Bbeeraber oyunlar oynarız. Dışarı çıkmasam, onlarla kkoonuşmasam oyun da oynayamam bir kkere”
(Öğrenci, 6).

“Az kkeekeliyorum ya ben. Gülen filan (boşluk) olmaz kkoonuşmama. Arkadaşım vvvaar bir sürü. Ben de onlarla oooyun oynarım, güleriz, kkoonuşuruz”
(Öğrenci, 25).

III.1.4.3. Arkadaşları Tarafından Dışlanma

Görüşmeye katılan öğrencilerin tamamına yakını (27: %90) arkadaşları tarafından dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Kekemelik sorunu yaşayan bu öğrenciler, zaman zaman arkadaşlarının oynadıkları oyunlara bile kendilerini almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre, arkadaşlarının kendilerini dışlamalarının nedenleri, konuşmalarında görülen kekemelik sorunudur. Bu öğrenciler, arkadaşları tarafından dışlandıkları için sosyalleşmelerinde aksaklıklar yaşamaktadır. Sosyalleşmelerinde yaşanan bu aksaklıklar da, bu öğrencilerin

iletişim becerilerini engellemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları tarafından dışlandıkları için kendilerini, diğer öğrencilerden daha değersiz hissetmektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Oyuna almıyorlaaarr beni. Sen oynammmmaa diyorlaaarr. Konuşamadığıummm içinmmiiişşş” (Öğrenci, 16).

“Bbebenniimmlee kkkoonuuşşmmuyoorlaarr kkki kkkkeekkkkeeliyoorummm dddiyeeee. Hhhehhepp kkkkeennddiileeriii kkkoonuuşşşuyoorr. Ooooyuunn ddaa ooyynnaammuyoorlaaarr bbbbeennniimmlee. Ddaaalgaaa geçççiiyoorlaarr hhhehhepp. Kkkeekkeelemmesseemmm ooyynnaarlaarrdduu” (Öğrenci, 23).

Görüşülen öğrencilerin geri kalanı ise (3: %10) arkadaşları tarafından dışlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrenciler, arkadaşları tarafından dışlanmamalarının nedeni olarak; kekemelik sıklıklarının fazla olmamasını göstermişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlanmaya maruz kalmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok kkekeleseydim kkoonuşmazlardı belki benimle. Oyuna da aalmazlardı. Allah’tan az kkekeliyorum” (Öğrenci, 6).

“Hhhehhepp oooynarız ki arkadaşlarımla. Öyle ooooyuna almadıkları fffüüffiüilan ooolmaz.” (Öğrenci, 19).

III.1.4.4. Arkadaşları Tarafından Alay Edilme

Görüşmeye katılan öğrencilerin üçte ikisinden çoğu (26: %87) arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerde bu öğrencilerden alınan bilgilere göre, öğrencilerin arkadaşları tarafından alay edilmelerinin nedenleri, konuşmalarında kekemelik sorunu yaşamalarıdır. Kekemelik sorunları nedeniyle arkadaşları tarafından alay edilen bu öğrenciler, arkadaşlarıyla uyumlu ilişkiler kuramamaktadır. Arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz

kaldıklarından, arkadaşlarına yönelik öfke gibi olumsuz duygular beslemekte, hatta bu olumsuz duyguları çevrelerindeki herkese genelleyebilmektedirler. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşlarının kendileriyle alay edeceklerinden çekindikleri için kendi kişilikleri tam anlamıyla ortaya koyamamaktadırlar. Bütün bu nedenler de, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları tarafından alay edileceklerine yönelik yaşadıkları endişe yüzünden ders ve etkinliklerde de konuşmak istememekte ve bildiklerini gösterememektedirler. Bütün bu nedenlerle bu öğrencilerin akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hhhhep ee ediyorlar ki. Kkkeekkkeeekeleyince hhhhep gggüüüggüüülüyorlar. Nne bbbiçim kkkookkkoonuşuyorsun ddiiddiyorlar. Dddadadaaalga gggeeçiyorlar bbeebbeenimle” (Öğrenci, 18).

“Ööööğretmenim vvvaavvaarken alay etmiyorlar. Ööööğretmenim yoksa gggüüülüyorlar bana. Beebbeenim gibi kkoonuşmaya başlıyorlar” (Öğrenci, 30).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kaçı ise (4: %13) arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre, alay edilmeye maruz kalmamalarının nedeni, kekemelik sıklıklarının az olmasıdır. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre, arkadaşlarının kendileriyle alay etmemelerinin bir diğer nedeni ise, öğretmenlerinin sınıf arkadaşlarıyla sürekli konuşarak onları uyarmasıdır. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle, arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kalmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ben çok kkeekelemediğim için (boşluk) dalga geçen olmaz bbeenimle” (Öğrenci, 25).

“Bbbiibbiirkaç kere dalga gggeeggeeeçme oldu ilk zamanlar. Ööööğretmenim onlarla kkkonuştı, kızdı galiba. Bbbir daha dalga geçmediler ooonlar da beebbeenimle” (Öğrenci, 28).

III.1.4.5. Derse ve Etkinliklere Katılma

Görüşmeye katılan öğrencilerin üçte ikisi (20: %67) çoğu zaman bildikleri konular hakkında bile konuşmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, bildikleri konular hakkında konuşmama nedenleri olarak, kekemelik korkusu yaşamalarını göstermişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları ve çevrelerindeki kişiler tarafından alay edileceklerini düşündükleri için de bildikleri konular hakkında konuşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, kekemelik sorunları nedeniyle yaşadıkları en önemli ve büyük sorunun, kendileriyle alay edilme olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler kekemelik sorunları nedeniyle, ders ve etkinliklerde, bildikleri konular hakkında bile konuşamamaktadırlar. Bu durum da bu öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkkoonuşmam hiç. Kkkookkoonuşunca alay ediyorlar. Bbbeebben ççççok üzülüyorum alay eetttiklerinde. Biibiilsem de sssusuyorum” (Öğrenci, 22).

“Kkkkoonuşursam kekelerim. Bbbeebbeen de konuşmuyorum bbbiildiğim bir şşşeeeyse bile” (Öğrenci, 30).

Görüşmeye katılan öğrencilerin beşte biri ise (6: %20) kekemelik korkusu yaşamaları nedeniyle, bildikleri konular hakkında konuşmadıklarını ancak soru sorulduğu zaman, cevabı biliyorlarsa cevap vermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler kendilerine soru sorulduğu zamanlarda da cevap vermeye çok istekli olmadıklarını ancak kendilerini cevap vermeye mecbur hissettiklerini eklemiştir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle, bildikleri konular hakkında konuşmadıkları için, kendilerini ve bilgilerini gösterememektedir. Ayrıca bu öğrenciler, kendilerine sorulan sorulara cevap veriyor olsalar bile, kekeleyeceklerine yönelik yaşadıkları korkular, öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini azalmaktadır. Bütün bu nedenlerle bu öğrenciler, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarılarında sorunlar yaşamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok konuşmaaammm sınıfta. Bazen soru sorar (boşluk) öğretmenim. O zamaaann cevap veririimm ama” (Öğrenci, 7).

“Sssooru sorduklarında (boşluk) konuşurum bbbebeen. Başka zaman kkoonuşmam” (Öğrenci, 25).

Öğrencilerin geri kalanı ise (4: %13) kekemelik korkusu yaşamalarına rağmen bildikleri konular hakkında konuştuklarını ve soru sorulduğu zaman sorunun cevabını biliyorlarsa cevap verdiklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, bildikleri konular hakkında konuşabilmelerinin ve sorulan sorulara cevap verebilmelerinin nedenini, kekemelik düzeylerinin ileri olmamasına bağlamaktadırlar. Bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşamalarına rağmen, bildikleri konular hakkında konuşmakta ve soru sorulduğu zaman sorunun cevabını biliyorlarsa cevap vermekte zorlanmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çççook kkeekkekelemediğim için kkoonuşurum. Soru ssooorarlarsa da cevap vvveeririm” (Öğrenci, 26).

“Bbbeebbeen hep kkeekkekelemiyorum ki. Azcık kkkkeekeliyorum. Kkoonuşurum tabi” (Öğrenci, 26).

III.1.4.6. Ders ve Etkinliklerde Görev Alma

Görüşülen öğrencilerin üçte ikisinden fazlası (23: %77) okulda yapılan etkinliklerde görev almak istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde görev almak istememelerine ek olarak, görev almadıklarını da belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde görev almak istememelerinin ve görev almamalarının nedenleri olarak, görev aldıkları etkinliklerde konuşurken kekelemekten korktuklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, okuldaki etkinliklerde görev alırlarsa, herkes tarafından alay edileceklerini düşündüklerini söylemişlerdir (detaylı bilgi için bakınız alay edilme bölümü). Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşadıklarını, okuldaki diğer kişilerin bilmelerini istememelerini de neden olarak göstermişlerdir. Bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde, kekemelik sorunları nedeniyle görev almadıklarından sorumluluk alma ve aldığı sorumluluğu yerine getirme becerileri yeterince gelişmemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, konuşmalarına ve kendilerine yönelik

olumsuz düşünceler geliştirmekte, bu durumda özgüvenlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bunlara ek olarak bu öğrenciler, okuldaki arkadaşlarıyla kaynaşmakta da zorluklar yaşamaktadırlar. Bütün bu nedenlerle bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri önemli ölçüde zarar görmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bbbiiz ddaaddaaaha kkkküççüğüz kki. Gggöggööv vvermezleeer ki bbbiibbize. Bbbüyüyünce gggörevv vveerirler. Aaama bbben aalmmamm. Kkkkeekkeekeleriimm ççüüççüüinkü. Kkkkeekkeekelerssssemmm hhheerkkkes ööğrenir kkkkeekkeleyerreeek kkkkookkoonuşşttuğummmuuu. Kkkookkookkunçç oluur” (Öğrenci, 3).

“Oookulda görev alırsam, kkkookkoonuşurken kkkkekersem herkes bbbiibbiilir ki kkekelediğimi. Alay ederler ooo zaman bbeenimle. İiisstemiyorum o yüzden oookulda görev almayı” (Öğrenci, 22).

Öğrencilerin geri kalanı ise (7: %23) okulda yapılan etkinliklerde görev almaya istekli olmamalarına rağmen birer kez görev aldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde görev almak için istekli olmadıklarını ancak öğretmenleri kendilerine görev verdikleri için görevi yerine getirmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde birer kez görev almalarına rağmen, bu görevi yerine getirirken kekeleyeceklerine yönelik yaşadıkları korku nedeniyle, kendilerini yetersiz olarak hissetmektedir. Bu durumda bu öğrencilerin benlik algısının zarar görmesine neden olmaktadır. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerinde aksaklıklar görülmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bbbebeen iistemmediimm. İsstemiyooruummm da. Ööğretmeenniimm veeveerrdi. Üüzülmmesiinn ddiie oookkuduummm şşiirii. Eeezberleediimm aaaa iyüüce” (Öğrenci, 1).

“Ssınıfta öğretmenim bbbana hep görev verir. Ben de yyyaaparım. Kkkookkmam o zaman. Bir keresinde oookuldaki bbbüübbüütün öğrencilerin kkkarşısında andımızı okutturdu ööğretmenim bana. Çok kkkookktum. Yapamam

dddededim ama öööğretmenim verince okudum. Annem üüüyice ezberletti bbbana”
(Öğrenci, 26).

III.1.4.7. Akademik Başarı

Görüşülen öğrencilerin tamamına yakını (27: %90) sınıfta yaptıkları ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin belirttiklerine göre, ders ve etkinliklerde gösterdikleri akademik başarısızlıklar özellikle sözel, konuşmaya dayalı ders ve etkinlikler için geçerlidir. Bu öğrenciler, konuşmaya dayalı ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermelerinin nedenlerini, konuşurken kekeleyeceklerine dair duydukları korkuya bağlamaktadırlar. Bu bilgiye ek olarak bu öğrenciler, konuşurken kekelerlse arkadaşları tarafından alay edileceklerini düşündükleri için akademik başarısızlık yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bütün bu nedenlerle, yaşadıkları kekemelik sorunu, bu öğrencilerin, akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

*“Öööğretttmmenimmm sssunaaavv yaaayaaparssaa çççookkk
ssseevvinnniyooruummm. İiyii nnnoot aalyoorruuummm hhheehheem dde.
Oookkuummma yaaaayaapmmakk iisstemmiyooruummm aamma.
Kkkoonuşşşmmakk dda iisstemmiyooruummm kkeekkeelerrrimmm
didiie”* (Öğrenci, 11).

*“Kekeleyeceğimmm diye korkuyorummm. Konuşmuyorummm o yüzden
derslerddeee”* (Öğrenci, 16).

Öğrencilerin geri kalanı ise (3: %10) sınıfta yaptıkları ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin düşüncelerine göre sınıftaki ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermemelerinin nedenleri, konuşmalarında gözlenen kekemelik sıklıklarının az olmasıdır. Ayrıca bu öğrenciler, derslerini ve öğretmenlerini sevdiği için de akademik başarısızlıkları olmadığını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle, ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermedikleri için akademik yönden herhangi bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ööğretmenim bbbeebbeeni çççok ssssever. Hhhehheep gggörevler vvveerir oooyun oooynarken, hhhiihiiiikaye, mmmmasal yyyaparken. Aaaffferin dddeedder bbbiibbiir de bbbben gggüzel yyapınca. Çççook sssseeseeviyorum bbbeebbeen de öööğretmenimi. Ne dderse yyyapıyorum o yyüzden” (Öğrenci, 18).

“Ööğreeettmeniiimmm aaannemmee ççççookkk bbbaaaşşarruluu ooollduuğummmuu sssöööyllüüyoorr hhhehheep. Ööğreeettmeniiimmiinn dddeeddiiğiii hhhehheerr şşşeyyii yyyaappaaruummm kkki bbbeeeenn. Ööğreeettmeniiimmm ddeee bbbeeeennii çççookkk ssseeveerr aaammaaa” (Öğrenci, 23).

III.1.4.8. Yetişkinlerin Olumsuz Tutumu

Görüşmeye alınan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (24: %80) konuşurken gözlenen kekemelik problemine karşı çevrelerindeki yetişkinlerin olumsuz bir tutum sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki yetişkinlerin gösterdikleri bu olumsuz tutumların, kendileri konuşurken sözlerini kesme ve sözlerini dinlememe olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, kekeleyerek konuştukları için yetişkinlerin kendilerine kızmalarının da bu olumsuz tutumlar içinde yer aldığını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekelediklerinde, çevrelerindeki yetişkinlerin bu olumsuz tutumları göstermelerinin nedenini ise, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorununa bağlamaktadırlar. Ayrıca öğrenciler, yetişkinlerin gösterdikleri bu olumsuz tutumların nedenini bilmediklerini de belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunları nedeniyle çevrelerindeki kişilerin konuşmalarına ve kendilerine yönelik olumsuz bir tutum sergiledikleri için, bu kişilerle konuşmak istememekte ve konuşmaya yönelik olumsuz bir tutum geliştirmektedirler. Ayrıca bu durum öğrencilerin özgüvenlerinin de azalmasına neden olmaktadır. Tüm bu nedenlerle, bu öğrenciler, psiko-sosyal gelişimleri açısından olumsuz yönde etkilenmektedirler. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkızıyorlar bana. Bazen de bbbağırıyorlar. Niye bbböööyle kkkonuşuyorsun, düzgün kkkoonuş diye. O zaman ddaaha çok kkkekkeliyorum ben de” (Öğrenci, 2).

“Bennn konuşurkkkeennn beni dinlemiyorlaaarr. Kekeliyuruuummm diye galiba. Belki de anlamıyorlarddduurrr. Bilmiyoruuuummm” (Öğrenci, 16).

Öğrencilerin geri kalanı ise (6: %20) konuşurken gözlenen kekemelik problemine karşı, çevrelerindeki yetişkinlerin herhangi bir olumsuz tutum sergilemediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik problemi yaşadıkları zamanlarda, çevrelerindeki yetişkinlerin olumsuz tutumlar sergilememelerinin nedenlerini bilmediklerini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerin, kendilerine ve konuşmalarına yönelik olumsuz tutumlarıyla karşılaşmadıkları için, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri de, bu konuda olumsuz yönde etkilenmemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çççook iyi davranırlar bbbana. Kkkeeekeliyorum ddddiye hiçbir şşşey yapmazlar. Kkkkukuzmazlar hiç mmmmesela” (Öğrenci, 13).

Kkkkeekkeeekelesem bbbiibbbiile ddddinlerler kkki bbbeni. Kkkuuzmazlar bbbbaaabaana. Ddddinlerler ssssooonra da bbbaabbaaasıımı oookşarlar” (Öğrenci, 27).

III.1.4.9. Şiddet Eğilimi

Öğrencilerin yarısı (15: %50) akranlarına karşı şiddet eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, akranlarına şiddete dayalı tepkiler göstermelerinin nedenleri olarak; arkadaşlarının konuşmalarıyla alay etmelerini (detaylı bilgi için bakınız alay edilme bölümü) ve konuşmalarını taklit etmelerini göstermişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, akranlarının, konuşmalarına güldüklerini ve kendilerini oynadıkları oyunlara almadıklarını da şiddete dayalı gösterdikleri tepkilerin nedenleri olarak göstermişlerdir. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunları nedeniyle, akranlarına şiddet uyguladıklarından, bu kişilerle olan iletişimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu öğrenciler, akranlarına şiddet uyguladıkları için akranları, bu öğrencileri aralarına almak istememekte dolayısıyla da akranları tarafından dışlanmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, akranlarına şiddet uyguladıkları için kendilerine yönelik düşük benlik algısı, özgüven eksikliği, öfke ve kızgınlık gibi olumsuz tutumlar geliştirmektedirler. Bütün bu nedenlerle bu

öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

*“Kkkkoonuuuüşşsunccaa aaalaaayy eeediiyooooorrlaaarr bbbebeenlee.
Bbbeeeenn ddee bbbibbiir ddaaalaarummm ooonnlaaaaa. Dddöveeriimmm
hhheheppssinii” (Öğrenci, 23).*

*“Ttaaaklit eediyorlar bbbbeebbeeni, aaalay eediyorlar.
Vvvuuuuruyorum o zzzaman oonlara. Kkkavga çççuççukuyor sssonra.
Ööööğretmenimiz de kkkukkuuzıyor bbbiize. Ooolsun ddaaddaaalga gggeçerlerse
vvvuuvuurum. Gggeeggeçmesinler oonlar da” (Öğrenci, 27).*

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin diğer yarısı ise (15: %50) akranlarına karşı herhangi bir şiddet eğilimi göstermediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada görüşleri alınan öğrenciler, akranlarına yönelik şiddete dayalı tepkiler göstermemelerin nedeni olarak, arkadaşlarını sevmelerini göstermişlerdir. Bu öğrenciler ayrıca, ailelerinin ve öğretmenlerinin kendilerine sürekli olarak arkadaşları ile iyi geçinmeleri ve onlarla kavga etmemeleri yönünde tembihlerde bulunmalarını da neden olarak göstermişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, kavga etmeyi sevmemelerinin de, akranlarına karşı şiddete dayalı tepkiler göstermemelerinin nedenleri arasında olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, konuşurken çok fazla kekemelik sorunu yaşamıyor olmalarının da bir diğer olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, akranlarına yönelik şiddet uygulamadıkları için, bu konuyla ilgili olarak psiko-sosyal gelişimleri açısından herhangi bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Arkadaşlarımı sseviyorum. Kavga etmeyi de ssevmem zaten. Kkavga etmek güzel bir şey değil. Annem de kkızır zaten kkkavga edersem. Onlara vurursam ooynayacak arkadaşım kkalmaaz hehemmm” (Öğrenci, 6).

*“Beeennn hiiiüçç kavga etmmmeemmm. Babaamm kızaaarr.
Öğretmeniiiiimmm dde kızaaarr. Kavga iyiii bir şeey değiiil zateennnn”
(Öğrenci, 17).*

III.1.5. Kekemelik Sorunu Yaşadıklarında Gösterdikleri Davranışlara Yönelik Görüşler

Bu bölümde, kekemelik sorunu yaşadıklarında gösterdikleri davranışlara yönelik öğrenci görüşleri; kekelediklerinde gösterdikleri tepkiler alt başlığı olarak sunulmaktadır.

III.1.5.1. Kekelediklerinde Gösterdikleri Tepkiler

Öğrencilerin üçte birinden fazlası (12: %40) evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında konuşmayı sonlandırarak evdeki kişilerle sözel iletişimi kestiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğrenciler evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında konuşmayı sonlandırarak iletişimi kesmelerinin nedenlerini, kekeledikleri için utanmalarına ve üzülmelerine bağlamaktadırlar. Ayrıca bu öğrenciler, kimseyi üzmemek istemediklerini, bu nedenle de susmaktan başka çareleri olmadığını da ifade etmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, konuşmayı sonlandırmaları daha fazla kekemelik sorunu yaşayacaklarını düşünmelerinin de nedenlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşadıklarında evdeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durumda bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çççooook uuutanyooruuuummm kkkkeekkkeliyooruuuummm dddiiddiyye. Bbbaabbbaaaşkkaları bbbböyle kkkkoonuşmmuyor. Bbbbeebbeen ddde sssuuussuyorum bbböööyle kkkookkoonuştttuğuuuummm zammmaan aaannemmmleer üüüzüleeeccceklar dddiiddiyye. Bbbbeebbeen üüüzülüyooruummm zaaaten kkkkeekkkeliyooruuuummm dddiiddiyye, bbbiibbbiir ddde ooonlar üüüzülmesssin” (Öğrenci, 3).

“Kkkekkekelemmeyee bbbaabbaaşladığuummm zammaaann kkkimmsseyle kkkkonuuşşmammm. Kkkonuşşsaamm daha çççooook kkkkekkeekeleriim” (Öğrenci, 29).

Görüşmeye katılan öğrencilerin üçte biri (10: %33) evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında, etrafındaki nesnelere yönelik şiddet eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu

yaşadıkları zamanlarda, özellikle evdeyken, ellerine geçen nesne ve eşyaları yerlere fırlattıklarını ya da evdeki eşyalara vurarak yumrukladıklarını ya da kırdıklarını söylemişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında çok sinirlendiklerini, sinirlerine hakim olamadıklarını ifade etmişlerdir. Hatta bu öğrenciler, eşyalara verdikleri zararların bazen farkında olmadıklarını da belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında, evdeki eşyalara yönelik şiddet uyguladıklarından evdeki kişilerle iletişimleri bozulmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, evdeki eşyalara zarar verdiklerinden benlik algıları da zarar görmektedir. Bütün bu nedenlerle bu öğrenciler, psiko-sosyal gelişimleri açısından olumsuz yönde etkilenmektedirler. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkekkeeekeleyiincce sssiniirreniyyoorummm çççoookk hheehheem de. Eeelimmmmee nne gggeeggegeçerse fffufffurlatttıyooruummm”
(Öğrenci, 5).

“Oooyuncaklarımı kırıyormuşum. Kkkkonuşamıyorum ya. Ondan oolabilir. Bben bbbiibbiilmiyorum. Sssonra bir bbbaakıyorum oyuncaklarım kkkkukkkurılmış. Bben kkkkırıyormuşum. Aaannem öyle dddiiyor” (Öğrenci, 22).

Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kaçı ise (4: %13) evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında, evdeki kişilere yönelik şiddet eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada görüşleri alınan bu öğrenciler, evdeki kişilere yönelik şiddet eğilimi göstermelerinin nedenleri olarak, kekemelik sorunu yaşamalarını göstermişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, yaşadıkları bu sorun yüzünden kendilerini suçladıklarını ve kekeleyerek konuştukları için kendi kendilerine kızdıklarını, bu kırgınlıklarını da evdekilerden çıkardıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kardeşlerinin bazen konuşmalarıyla alay etmelerinin de şiddet eğilimi göstermelerinin nedeni olduğunu söylemişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında, evdeki kişilere yönelik şiddet uygulamakta, bu durum da öğrencilerin pişmanlık duyma ve kendilerine kızma gibi olumsuz duygular hissetmelerine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum, öğrencilerin evdeki kişilerle olan iletişimlerini de zorlaştırmaktadır. Bütün bu nedenlerle bu öğrenciler, psiko-sosyal

gelişimleri açısından olumsuz olarak etkilenmektedirler. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kkkeeekkkeliyooruummm dddiiye kkkkuzıyooruummm. Hhheekerkesse kkkkuzıyooruummm. Ennn çççookkk kkeennndimmme kkkuzıyooruummm ammma. Kkkeeekkkelayiinnnce kkkarrdeşşime vvvuuruyorum bbbebbeen de” (Öğrenci, 4).

“Bbbebbeen nnnniye kkkkeekkkkeekkeleyerek kkkkookkoonuşuyorum dddiiddiye ssssinirleniyorum kkkkendime. Aaağabeyimle ablam kkkkeekkkkeekkelemiyor ççççünkü. Bbbiibbiir de alay eeediyorlar bbbbeebbeenimle kkkkeekkkkeekkeliyorum dddiiddiye. Aaalay eetmezlerse vvvuuvuurmam. Aaalay ediyorlar ooonlar da. Bbbbeebbeen de vvvuuvuuruyorum” (Öğrenci, 27).

Öğrencilerin geri kalanı ise (4: %13) evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında, kendilerine yönelik şiddet eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Araştırma kapsamındaki bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarından düzgün konuşamadıkları için kendilerine sinirlendiklerini ve kendilerine yönelik şiddet eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sorunları nedeniyle konuşurken zaman zaman ellerinin titrediğini, bu nedenle de elleri titremesin diye kendilerine vurduklarını söylemişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğrenciler, konuşmalarında kekemelik görüldüğü zamanlarda, çevresindeki kişilerin konuşmalarına gülerек alay ettiklerinden, bu şekilde konuştukları için kendilerine sinirlendiklerini ve kendilerine yönelik şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında kendilerine yönelik şiddet uyguladıkları için benlik algıları ve kendilerine olan güven duyguları zarar görmektedir. Bu durum da, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Aaalay ediyorlar bbeebbbeenimle böyle kkkoonuşuyorum dddiidiye. Ssssinirleniyorum bbeebbbeen de. Aaaannem kkkızıyor onlara vvvuuvuurunca. Onlara vvvuramıyorum. Bbeebbbeen de kkkkeendimi dövüyorum” (Öğrenci, 10).

“Kkkekkeeekekeleyerek kkkookkkoonuşuyorum ya. Aaaağzıma vvvvuuuruyorum. Aaağzıma vvvvuuurunca bbbbebbbeelki ggggeçer kkekkeeekeemeliğim” (Öğrenci, 18).

III.2. Öğretmenlerin Görüşlerinden Ortaya Çıkan Bulgular

Bu bölümde görüşmeye katılan öğretmenlerin, 6-8 yaş aralığındaki kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerinin psiko-sosyal ve akademik becerilerine yönelik görüşleri sunulmaktadır. Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal ve akademik gelişimlerinde karşılaştıkları güçlükler, öğretmenlerden alınan görüşler ışığında nedenleriyle birlikte sunulmaktadır.

III.2.1. Kekemeliğin Ortaya Çıkmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Bu bölümde, kekemeliğin ortaya çıkmasına yönelik öğretmen görüşleri; öğrencilerinin konuşmada kekemelik sorunu yaşadıkları yerler ve dereceleri, konuşurken, şarkı, tekerleme söylerken, şiir okurken, hayvanlarla konuşurken, soru sorarken ve sorulara cevap verirken görülen kekemelik ve dereceleri alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.2.1.1. Konuşmada Kekemelik Sorunu Yaşadıkları Yerler ve Dereceleri

Görüşülen öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (23: %77) öğrencilerinin kekemeliklerinin büyük bir kısmının konuşmanın başında gözlediklerini, öğrencileri konuşmaya başlarken kekeleyerek başlarsa bütün konuşmanın da kekeleyerek devam ettiğini belirtmişlerdir. Bir diğer ifadeyle, bu öğretmenler öğrencilerinin konuşmaya kekeleyerek başlarsa konuşmayı sürdürmede de kekemeliğin görülmeye devam ettiğini ifade etmişlerdir. Örneğin, “öğretmenim” kelimesini “öööögrettmeniiimm” şeklinde söylediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, bu öğrencilerin çevresindeki kişilerle iletişim becerilerini sınırlandırması nedeniyle en çok psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, konuşmalarının başında görülen kekemelik sorununu, sınıfta yapılan ders ve etkinliklerde de yaşadıkları için ders ve etkinliklere olabildiğince az katılmak zorunda kalmaktadırlar. Bu öğrencilerin, ders ve etkinliklere az katılmak zorunda kalmaları da akademik

başarılarını olumsuz etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Cümle başında daha çok kekeliyor. Kelimelerin başındaki hecelerde özellikle çok görülüyor kekemelik. Kelimenin ilk hecesini bir türlü çıkaramıyorum. Çıkaramayınca da güveni azalıyor bence cümlenin devamında da kekeliyor. Hem de artarak devam ediyor kekemeliği” (Öğretmen, 4).

“Kekemeliği son hecede de görülüyor. Ama kekemeliği en çok cümleye başlarken görülüyor. Kelimelerin başında daha çok kekeliyor yani. Durum böyle olunca da kelimenin, cümlenin devamında da kekemeliği aynen sürüyor” (Öğretmen, 23).

Öğretmenlerin bazıları ise (7: %23) öğrencilerinin kekemeliklerinin konuşmanın sonlarında görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerin söylemlerine göre, öğrencileri konuşma esnasında en çok kelime ve cümleleri tamamlamakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca bu öğretmenler, öğrencilerinin kelimelerin son harflerini uzatarak söylediklerini belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, öğrencilerinin zaman zaman da son harfleri söyleyemedikleri için konuşmalarını tamamlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerin son harflerindeki uzatmaların daha ziyade sesli harflerde görüldüğünü söylemişlerdir. Kekemelik sorunu, öğrencilerinin konuşmalarının sonunda görüldüğünden bu öğrenciler, konuşmalarına ve kendilerine yönelik özgüvenlerinde sorunlar yaşamaktadırlar. Bu öğrenciler, konuşmalarının sonunu bir türlü getiremeyeceklerini ve cümlelerini tamamlayamayacaklarını düşüklerinden, kendilerine yönelik olumsuz bir benlik algısı geliştirmektedirler. Bu durumda, bu öğrencilerin arkadaşlarıyla ve çevrelerindeki kişilerle iletişimlerinde aksaklıklara neden olmaktadır. Aynı nedene dayalı olarak, bu öğrenciler, ders ve etkinliklerde de görev almak ya da konuşmak istememekte, bu durum da bu öğrencilerin, akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kelimelerin son hecesinde özellikle son harflerinde görülüyor kekemeliği. Hatta dikkat ediyorum kelimelerin son harfi sesli harfse eğer daha çok kekeliyor.

Sesli harfi çıkarmakta oldukça zorlanır. Defalarca aynı harfi tekrarlıyor. Kelimeleri bitiremiyor bir türlü” (Öğretmen, 7).

“Benim gözlemlediğime göre genellikle cümlelerin sonunda kekeleyor. Daha doğrusu kelimelerin son harfini uzatarak söylüyor. Bazen cümlenin içindeki kelimelerin son hecesinde de görülüyor bu durum” (Öğretmen, 20).

III.2.1.2. Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşleri alınan öğretmenlerin yarıya yakını (13: %43) öğrencilerinin oldukça sık olarak kekelediklerini ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, öğrencilerinin ders ve etkinliklerde hatta arkadaşlarıyla konuşurken bile gözlenen kekemelik sıklıklarının oldukça fazla olduğunu belirtmişlerdir. Ders ve etkinliklerde kekemelik sıklıklarının bu kadar sık olmasının nedenini ise, öğrencilerinin konuşurken kekeleyeceklerine yönelik yaşadıkları kaygıya bağlamaktadırlar. Bu öğretmenlerin belirttiği bir diğer neden ise, konuşurken kekeleyeceklerini düşündükleri için öğrencilerin heyecanlanmalarıdır. Bu öğrencilerin, kekemelik sıklıklarının fazla olması, çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmalarına yol açmakta ve psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle, ders ve etkinliklerde de yeterince konuşamamakta ve bildiklerini gösterememektedirler. Bu durum da, bu öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşmalarında kekemelik görülme sıklığının oldukça çok olduğunu düşünüyorum. Hemen her kelimesinde kekeleyor neredeyse. Daha önce de kekeleyen bir öğrencim olmuştu mesela. O bu kadar kekeleyemezdi gerçi” (Öğretmen, 1).

“Çok sık görülüyor kekemelik konuşmalarında. O yüzden belki de fazla konuşmaz sınıfta” (Öğretmen, 23).

Görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte birinden fazlası (12: %40) öğrencilerinin önceleri daha sık olarak kekelediklerini ancak son zamanlarda kekemelik sıklıklarında azalma olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler bunun nedeni olarak, öğrencilerine konuşmaya ve okumaya yönelik etkinlikler vererek kekemeliklerini düzeltmeye çalışmalarını göstermişlerdir. Bu öğretmenler,

öğrencilerinin velileriyle de görüşerek, bu etkinliklere evde de devam etmelerini sağladıklarını da belirtmişlerdir. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilere olabildiğince sakin ve hoşgörülü davrandıklarını, bu sayede kurdukları olumlu iletişimin de öğrencilerinin kendilerini rahat ve güvende hissederek kekemeliklerinde azalma görülmesine neden olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin, velileri tarafından kekemeliğe yönelik tedavi uygulanan merkezlere götürüldüklerini, öğrencilerinin kekemeliklerinde görülen düzelme ve iyileşmelerin bu nedenden de kaynaklanabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Tedaviye başlamadan önce daha sık olarak kekemelik sorunu yaşadıkları belirten bu öğrencilerin, kekemelik sıklıklarının azalması dolayısıyla, psiko-sosyal ve akademik yönden, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada yaşadıkları zorluklar oldukça azalmıştır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Önceleri yani okul yeni başladığı zamanlar daha çok kekelerdi. Ailesi psikologa götürmüştü. Onun çok faydası olmadı bence. Sonra bir merkeze götürmüşler. Kekemeliği tedavi ediyorlarmış. Oranın çok faydası oldu işte. Kekemeliği gözle görülür derecede azaldı. Biraz değişik konuşuyor gerçi şimdi. Yavaş yavaş ve sanki şarkı söyleyerek konuşur gibi. Ama kekemeliği kesinlikle azaldı” (Öğretmen, 2).

“Okula ilk başladığı zamanlar daha çok görülüyordu kekemelik. Sonraları azaldı sıklığı. Ben çok ödev verdim ama. Ailesiyle de konuştum sonra. Şunu yapın, böyle yapın, şöyle yaklaşın diye. Sınıfta bol bol konuşmasını sağlamaya çalışıyorum. Eve ödevler veriyorum. Hikayeler, tekerlemeler veriyorum mesela. Bunlar sayesinde de azaldı bence son zamanlarda kekemeliği” (Öğretmen, 17).

Görüşleri alınan öğretmenlerin geri kalanı ise (5: %17) öğrencilerinin kekemelik sıklığının az olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin konuşmalarında kekemelik sorununu nadiren gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, bunun nedeni olarak ise, bu öğrencilerin konuşmalarının büyük bir çoğunluğunda kekelemediklerini ancak öğrencilerinin ani sorulan sorulara cevap verirken veya tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarını söylemişlerdir. Bunlara ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin heyecanlandıkları, sinirlendikleri ya da kızgın oldukları zamanlarda da kekelemeye başladıklarını

gözlemlediklerini söylemişlerdir. Bu öğrencilerin kekemelik sıklıkları az olmasına rağmen, bu öğrenciler yine de konuşmakta, çevreyle iletişim kurmakta ve ders ve etkinliklerde bildiklerini göstermekte zorluklar yaşamaktadırlar. Bütün bu nedenler de, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıfta bir etkinlik yapıyoruz örneğin. Etkinlik bittikten sonra muhakkak soru sorarım etkinlikle ilgili çocuklara. Etkinlik sonrasında ona sorduğumda kekeler. Ya da aniden ondan bir şey yapmasını istediğim zaman da görülüyor kekemelik. Heyecanlanıyor ani durumlarda. Artık daha da dikkat ediyorum. Elimden geldiğince ani sorulardan, durumlardan kaçınıyorum” (Öğretmen, 23).

“Öyle çok kekelemiyor. Zaman zaman görülüyor kekemelik. Mesela heyecanlandığı zamanlarda bazı kelimelerde kekeleyor. Ya da bir şeyi yapmak isteyip yapamadığı zamanlarda sinirleniyor. Sinirlenince de kekeleyor. Psikolojik bence kekemeliği. Duygu durumuna bağlı olarak görülüyor yani kekemelik” (Öğretmen, 26).

III.2.1.3. Şarkı Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı (30: %100) öğrencilerinin şarkı söylerken kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, gerek eğitim hayatlarında hatırladıkları bilgilerden gerekse kekemelik sorunu yaşayan öğrencileri olması dolayısıyla, yaptıkları araştırmalar sonucu elde ettikleri güncel bilgilerden, kekemelik sorunu yaşayan kişilerde şarkı söylerken kekemelik görülmediğini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin şarkı söylerken kekemelik sorunu yaşamalarının nedeni olarak ise, öğrencilerinin şarkının melodisine uyabilmek için belli bir ritm tutturmaları, tutturdukları bu ritmin de kekemelik görülmesini engellediğini düşündüklerini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, şarkı söylerken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekeme çocuklar şarkı söylerken kekelemezler. Kaç tane kekeme öğrencim oldu. E araştırıyorsunuz, öğreniyorsunuz ne yapacaksınız, nasıl davranacaksınız. Öğrencim de görülüyor şarkı söylerken kekemelik velhasıl” (Öğretmen, 9).

“Çocukların en sevdiği etkinlik şarkı söylemek. Bayılıyorlar şarkı söylemeye. Hep bir ağızdan söylerler şarkıyı bağıra bağıra. Normal zamanda yani pek konuşmaz, etkinliğe katılmaz. Ama şarkı söylerken o da diğer çocuklarla beraber bağıra çağıra söyler. Kekelemiyor da şarkı söylerken” (Öğretmen, 17).

III.2.1.4. Tekerleme Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan öğretmenlerin tamamına yakını (27: %90) öğrencilerinin tekerleme söylerken kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, tekerleme söylerken öğrencilerinde kekemelik görülmemesinin nedenini tekerlemenin kendi içinde bazı tekrarlar ve kafiyeler olduğundan çocuklara eğlenceli gelmesine bağlamaktadırlar. Buna ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerin kekelemeden söyleyebilmek için tekerlemeleri ezberlemelerinin de bir diğer neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, tekerleme söylerken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Etkinliklerimde tekerlemeye çok yer veririm. Özellikle Türkçe dil etkinliklerinde çocukların kelimeleri doğru söyleyebilmesi, telaffuzlarının da güzelleşmesi için çok önemlidir tekerlemeler. Birkaç kere tekrar ederiz sınıfta tekerlemeleri. Birkaç tekrarla hemen öğrenir tekerlemeyi, ezberler. Ezberden okuduğu için sanırım kekelemiyor” (Öğretmen, 15).

“Zaman zaman tekerlemeleri eve ödev olarak veririm, öğrenin yarın sınıfta okuyacağız diye. Ezberler gelirler. Normalde konuşurken kekeler. Ama tekerleme söylerken kekelediğini görmedim” (Öğretmen, 28).

Görüşmeye alınan öğretmenlerin geri kalanı ise (3: %10) öğrencilerinin tekerleme söylerken kekeleyip kekelemediklerini bilmediklerini ifade etmiştir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, derslerinde başka etkinlikler yaptıklarını, etkinliklerinde tekerlemeye fazla yer vermediklerini belirtmişlerdir. Derslerinde ve

etkinliklerinde tekerlemeye yer vermemelerinden dolayı öğretmenler, tekerleme söylerken öğrencilerinde kekemelik görülüp görülmediğini bilmediklerini söylemişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Okuma yazma öğretmekle o kadar çok uğraşıyoruz, zaman geçiriyoruz ki tekerleme filan yaptırmaya pek vakit kalmıyor. Duymadım hiç tekerleme söylediğini de. Bilemeyeceğim yani tam olarak” (Öğretmen, 4).

“Sınıfta tekerlemeye pek yer vermem. Tekerleme söylerken de duymadım. Bilmiyorum yani kekeleyip kekelemediğini. Mantıklı düşünürsek konuşurken kekeliyorsa tekerleme söylerken de kekeleyecektir. Ama yine de bilmiyorum tabi tekerleme söylerken kekeler mi?” (Öğretmen, 17).

III.2.1.5. Şiir Okurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılarak görüşleri alınan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (22: %73) şiir okurken öğrencilerinde kekemeliğe rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, şiir okurken öğrencilerinde kekemelik görülmemesinin nedeni olarak, öğrencilerin okuyacakları şiirleri öğrenebilmeleri için önceden ödev olarak kendilerine verdiklerini dolayısıyla da öğrencilerinin okuyacakları şiirleri ezberlediklerini belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerinin şiirleri ezberlemelerinin de, kekemelik sorunu görülmesini önlediğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, şiir okurken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Özel günlerde ya da belirli gün ve haftalardaki konularla ilgili birer şiir bulup okumalarını isterim çoğunlukla. Ertesi gün de sınıfta söylettiririm. Ezberleyip gelirler genelde. Kekelediğini görmedim hiç şiir okurken. Ezberliyor ya ondan kekelemiyor” (Öğretmen, 13).

“Şiirdi, tekerlemeydi eve ödev olarak veriyorum bunları. Çocuklar da evde çalışıyorlar, öğreniyorlar. Çoğu zamanda ezberleyip geliyorlar. Sınıfta daha çok konuşsun, başkalarının yanında konuşmaya alışsın diye. Özellikle kekeleyen

öğrencime de okuttururum. Şiir okurken kekelediğini duymadım hiç. Oldukça kekeler oysa konuşmalarında” (Öğretmen, 23).

Öğretmenlerin bazıları ise (8: %27) öğrencilerinin şiir okurken kekeleyip kekelemediklerini bilmediklerini beyan etmiştir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, kekemelik sorunu olan öğrencilerinin, oldukça içine kapanık olduğunu bu nedenle sınıftaki ders ve etkinliklerde hiç şiir okumadıklarını bunun nedeni olarak göstermişlerdir. Öğretmenler ayrıca, öğrencilerinin özellikle sözel beceriye dayalı ders ve etkinliklerde konuşmadıklarını ifade ederken, bu öğrencilerin sınıfta okunan şiir okuma etkinliklerine de katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bütün bu nedenlerle öğretmenler, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerini şiir okurken gözlemleyemediklerinden, şiir okuma sırasında kekeleyip kekelemedikleri hakkında fikir sahibi olmadıklarını söylemişlerdir.

“Çok içine kapanıktır. Sınıfta yapılan sözel etkinliklerin hiç birine katılmaz ki. Nerdeyse hiç konuşmaz sınıfta. Şiir okurken de aynı şekilde. Hiç duymadım şiir okuduğunu” (Öğretmen, 16).

“Okumaları için şiirler veririm ya da sınıfta öğretirim. Şimdiye kadar hiç katılmadı şiir okumaya. Ben de üstüne çok gitmiyorum. Kekeliyorum diye yeterince üzülüyor zaten. Dolayısıyla şiir okurken yine kekeler mi bilemiyorum” (Öğretmen, 29).

III.2.1.6. Hayvanlarla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı (30: %100) öğrencilerini hayvanlarla konuşurken görmediklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle de öğrencilerinde hayvanlarla konuşurken kekemelik görülüp görülmediğini bilmediklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Derslerimizi sınıfta yapıyoruz malum. Dışarıya çıksak belki kedi köpekle konuşurken görürdüm. Onlarla da konuşacağını sanmıyorum gerçi. Hiçbir hayvanla konuşurken görmedim. Yani bilmiyorum hayvanlarla konuşurken kekeler mi” (Öğretmen, 5).

“Kedi olsun, köpek olsun hiç görmedim konuştuğunu. Onlarla konuşur mu,

konuşursa kekeler mi bir fikrim yok açıkçası” (Öğretmen, 24).

III.2.1.7. Soru Sorarken Görülen Kekemelik Dereceleri

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenlerin yarısından çoğu (18: %60) öğrencilerinin soru sorarken nadiren kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinde soru sorarken nadiren kekemelik görülmesinin, soru sormadan önce soracakları soruyu önceden tasarlamalarından kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Buna ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin ders ve etkinliklerdeki soru sorma oranının oldukça düşük olduğunu, çok mecbur kalmadıkça da soru sormaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, soru sorarken, kekemelikleri nedeniyle çok fazla sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda da çok fazla olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Genellikle sessizdir sınıfta. Çok soru sormaz. Çok konuşmaz. Bazen yanıma gelir bir şey sormak için. Epeyce bir düşünür bana bakarak. Beklerim ben de sabırla. Anlarım bir şey soracağını. Kafasında tartıyor herhalde söyleyeceklerini. Çok da kekelemez soru sorarken. Konuşurken daha çok kekeler aslında” (Öğretmen, 14).

“Sınıfta öyle çok soru soran bir öğrenci değil zaten. Çok nadir soru sorar. Soru sorarken de öyle çok kekelediğini görmedim. Nadiren kekeliyor soru sorarken” (Öğretmen, 27).

Öğretmenlerin üçte birinden fazlası ise (11: %37) öğrencilerinin soru sorarken kekeleyip kekelemediklerini bilmediklerini belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, öğrencilerinin sınıf içindeki ders ve etkinliklerde oldukça içine kapanık bir tutum sergilediklerini, mecbur kalmadıkça ya da kendilerine soru sorulmadıkça konuşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin görev verilmedikçe konuşmadıklarını ve soru sormaktan da kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Bütün bu nedenlerle bu öğretmenler, öğrencilerinin soru sorarken kekeleyip kekelemediklerini bilmediklerini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle ders ve etkinliklerde konuşmamakta ve içine kapanıklık problemi yaşamaktadır. Bu durum

da, bu öğrencilerin hem psiko-sosyal gelişimleri hem de akademik başarıları açısından olumsuzluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Açıkçasını söylemek gerekirse sınıfta sesi çıkan bir öğrenci değildir. Konuşmaz genelde ancak bir soru soracaksınız da cevap verecek. Soru da sormaz. Sessizdir, dinler genelde. Bu nedenden dolayı bilemeyeceğim soru sorarken kekeler mi?” (Öğretmen, 3).

“Sınıfa gelir ve gider. Resim yaparken kendi kendine oyun oynarken sorun yok. İş konuşmaya gelince ses yok. Sesini bile nadiren duyuyorum. Konuşmaz ki. Hele soru sormak filan. Hiç soru sormaz” (Öğretmen, 30).

III.2.1.8. Sorulara Cevap Verirken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan öğretmenlerin tamamına yakını (27: %90) sordukları sorulara cevap verirken öğrencilerinin sıklıkla kekelediklerini ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, sorulan sorulara cevap verirken öğrencilerinde kekemeliğin sık olarak görülmesini, aniden sorulan sorular karşısında bocalamalarına bağlamaktadırlar. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilerin sorulara cevap verirken heyecanlandıkları ve kekeleyeceklerine yönelik korkuya kapıldıkları için de cevap verirken kekelediklerini belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin sorulan soruya kekelemeden cevap veremezlerse, sınıf arkadaşlarının önünde rencide olacaklarını düşünmelerinin de nedenlerden biri olabileceğini söylemişlerdir. Bu öğrencilerin, sorulara cevap verirken kekemelik sorunu yaşamaları, özellikle, ders ve etkinliklerde cevapları bilseler dahi sorulara cevap verememelerine neden olmaktadır. Bu durum da bu öğrencilerin, akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıfta konuşsun, arkadaşlarının, birilerinin yanında konuşmaya alışsın, heyecanı geçsin diye sorular sorarım derslerle ilgili. Soru da sormasam hiç konuşmayacak çünkü. Çok sıklaşır kekemeliği cevap verirken. Olsun ama böyle böyle alışacak, heyecanını atacak” (Öğretmen, 2).

“Normalde çok sessiz bir çocuktur. Konuşmaz sınıfta pek. Ancak bir soru

soracaksınız ki cevap versin. Cevap verirken de kekeler. Hem de öyle çok kekeler ki normal zamanda konuşurken daha az kekeleyor” (Öğretmen, 19).

Araştırma kapsamında görüşleri alınan öğretmenlerin bir kaçı ise (3: %10) öğrencilerinin sorulan soruya cevap verirken nadiren kekelediklerini ifade etmişlerdir. Görüş bildiren bu öğretmenler, öğrencilerinin kekemelik düzeyinin oldukça az olduğunu, bu nedenle sorulan sorulara cevap verirken de nadiren kekemelik sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, sorulara cevap verirken nadiren kekemelik sorunu yaşasalar dahi, bu durum öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilememektedir. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları ve çevrelerindeki diğer kişilerle iletişimlerinde de aynı sorunla karşılaştıklarından, öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşüne yer verilmiştir.

“Soru sorulduğunda kekelemiyor, cevap verirken yani. Az kekeleyor yani. Çok kekeleyen bir çocuk değil zaten. Bazen kekeler. Az kekelediği için belki de soruya cevap verirken de az kekeleyor” (Öğretmen, 6).

“Soru sorduğum zaman cevap verirken çok kekelemez. Genelde konuşurken de kekemeliği çok değil zaten. Ama çok yavaş konuşur kelimeleri de biraz uzatarak. Hani böyle biraz nasıl desem şarkı söyler gibi sanki. Değişik sanki” (Öğretmen, 15).

III.2.2. Kekemeliğin İletişimdeki Diğer Bireylere Göre Farklı Derecelerde Olması

Bu bölümde, öğrencilerinde görülen kekemeliğin iletişimde oldukları diğer bireylere göre farklı derecelerde olmasına yönelik öğretmen görüşleri; tanıdığı ve tanımadığı kişilerle, anne-babalarıyla, öğretmenleriyle, okuldaki diğer öğretmenleriyle, akranlarıyla ve kendinden küçüklerle konuşurken görülen kekemelik ve dereceleri alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.2.2.1. Tanıdığı ve Tanımadığı Kişilerle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (22: %73) öğrencilerini tanımadıkları kişilerle konuşurken görmediklerini bu yüzden kekeleyip kekelemediğini bilmediklerini söylemişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, kekemelik sorunu

yaşayan öğrencilerinin sınıf dışına çıkmak istemediklerini, sınıf dışına çıksalar bile sınıftaki arkadaşlarıyla -özellikle samimi oldukları- arkadaşlarıyla birlikte çıktıklarını söylemişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler, sınıflarına sınıf dışından öğrencilerin ve tanımadıkları kişilerin gelmediğini, tenffüs zamanlarında da, öğrencilerin kimlerle konuştuklarını tam olarak bilemediklerini ifade etmişlerdir. İfade edilen bütün bu nedenlerle bu öğretmenler, öğrencilerini tanımadıkları kişilerle konuşurken görmedikleri için, böyle bir durumda kekemelik sorunu yaşayıp yaşamadıklarını bilmediklerini belirtmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Öğrencim hep sınıftadır. Çıkamaz dışarıya genelde. Tanımadığı biriyle karşılaşma, konuşma olasılığı düşük yani. Tenffüse de çıkamaz. Sınıfta oturur oyalanır. Sanmıyorum tanımadığı kişilerle konuştuğunu, görmediğim şahsen ben” (Öğretmen, 20).

“Bizim bütün işimiz sınıfta. Hemen hemen bütün etkinlikleri sınıfta yapıyoruz. Bu nedenle yabancı biriyle konuşur mu konuşmaz mı bilemiyorum görmediğim için” (Öğretmen, 25).

Görüşmeye katılan öğretmenlerin bazıları ise (8: %27) öğrencilerinin tanımadıkları kişilerle konuşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin tanımadıkları kişilerle konuşmamalarının nedenini, bu kişilerle konuşurlarsa kekeleyeceklerine dair yaşadıkları korkuya bağlamaktadırlar. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrenciler, kekeleyerek konuştukları zaman, konuştukları kişilerin kendileri hakkında olumsuz düşüncelere sahip olacaklarını düşündükleri için de tanımadıkları kişilerle konuşmamaktadırlar. Bu öğretmenlerden alınan görüşler ışığında bu öğrenciler, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekeleyerek konuşurlarsa, alay edileceklerini düşündüklerinden de bu kişilerle konuşmuyor olabilirler. Bu öğrencilerin, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sorunlarının sık olarak görülmesi, bu kişilerle konuşmaktan kaçınmalarına neden olduğundan psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıfta arkadaşlarıyla hatta benime bile konuşmaz nerdeyse.

Konuştuğunda kekeliyor normal olarak arkadaşlarından bazıları konuşmasıyla alay ediyorlar. Çok tembihledim, çok konuştum onlarla. Ama maalesef bazen ediyorlar. Tanımadığı kişilerle konuşmaz. Bu yüzden bence onlar da alay edecekler diye korkuyor” (Öğretmen, 14).

“Bazen diğer sınıfın öğretmeni gelir sınıfa. Benim çocuklara laf atar konuşur. Birkaç kere de kekeme öğrencime laf attı. Hiç konuşmadı, cevap vermedi. Anlattım durumunu artık arkadaşına” (Öğretmen, 16).

III.2.2.2. Anne-Babalarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Yapılan görüşmeler sonucunda anne-baba ile konuşurken kekemelik görülme sıklığına bakıldığında öğretmenlerin tamamı (30: %100) anne-babalarıyla konuşurken, öğrencilerinde görülen kekemelik sıklığının ne kadar olduğunu bilmediklerini belirtmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin kekemelik sıklığının anne ve babalarıyla, özellikle de anneleriyle konuşurken daha az olacağını düşündüklerini de belirtmişlerdir. Bu öğretmenler bunun nedeni olarak da, annelerin, babalara oranla çocuklarına karşı daha anlayışlı, şefkatli bir yaklaşımla yaklaşacaklarını düşünmelerini göstermişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çocuklar okula servisle geliyor. Anne babalarını göremiyoruz yani. Bilemeyeceğim onlarla konuşurken ne kadar kekelediğini. Ama benim düşünceme göre daha az kekeleyordur muhtemelen. Özellikle annesiyle konuşurken daha az kekelediğini düşünüyorum. Nihayetinde hiç kimse bir anne kadar anlayışla yaklaşamaz çocuğuna” (Öğretmen, 3).

“Benim yanımdayken anne babasıyla konuştuğunu görmedim. Babası gelmez zaten okula. Annesi geldiğinde de benimle konuşur. Çocuğun hiç sesi çıkmaz. Bu sebepten bilmiyorum ki anne babasıyla konuşurken ne kadar sıklıkla kekelediğini” (Öğretmen, 22).

III.2.2.3. Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (24: %80) öğrencilerinin kendileriyle konuşurken daha az kekelediklerini ifade etmişlerdir. Görüş bildiren bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin kendileriyle

konuşurken kekemelik sıklığının az olmasının nedeni, öğrencileriyle kurdukları olumlu iletişimidir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin kendilerini rahat ve güvende hissedebilmeleri için olabildiğince çaba harcadıklarını bu nedenle de kendileriyle konuşurken daha az kekelediklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerini, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmeleri için teşvik ederek yüreklendirmelerinin de daha az kekelemelerine neden olabileceğini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, öğretmenleriyle konuşurken kekemelik sorununu daha az yaşıyor olsalar bile, bu durum bu öğrencilerin derse aktif olarak katılmalarını zaman zaman sınırlandırdığından akademik başarılarına olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Öğrencim benimle konuşurken oldukça az kekemelik sorunu yaşar. Okul ilk başladığında sık kekelerdi benimle konuşurken. Çok uğraştım benimle konuşurken kendini rahat hissetsin, heyecanlanmasın diye. Bu uğraşlarım sonucunda sanırım artık daha az kekeleyor benimle konuşurken sanki” (Öğretmen, 30).

“Bir üç-dört ay önce kekemeliği konuşmalarında çok sık görülürdü. Benimle konuşurken de sık kekelerdi. Son dönemde kekemelik sıklığında bir azalma oldu. Öyle birden bire olmadı tabi bu azalma. Kekemeliği azalsın diye çok emek verdim ama. Oldukça da anlayışlı, içten davranmaya çalıştım. O da emeklerimi boşa çıkarmadı Allah var. Daha rahat konuşuyor artık benimle konuşurken, daha az kekeleyor” (Öğretmen, 26).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (6: %20) öğrencilerinin kendisiyle konuşurken de, diğer kişilerle konuşurken görüldüğü kadar kekelediklerini ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, öğrencilerinin kendileriyle konuşurken de başkalarıyla konuşmalarında olduğu kadar kekelemelerinin gerekçesi olarak, öğrencilerinde görülen kekemelik düzeyinin oldukça yüksek olmasını göstermişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinde görülen kekemelik düzeyinin fazla olması nedeniyle, kiminle konuşurlarsa konuşsunlar kekemeliğin aynı derecede görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle öğretmenleriyle iletişim kurmakta zorluklar yaşamakta ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu

öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, öğretmenleriyle konuşurken de kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle ders ve etkinliklerde de zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları olumsuz etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekemelik görülme derecesi o kadar çok ki. Neredeyse ne söylediğini anlayamazsınız. Ama kişiye özel bir durum değil bence. Arkadaşlarıyla da konuşurken görüyorum. Benimle konuştuğunda kekelediği kadar kekeleyor” (Öğretmen, 5).

“Her zaman çok kekeleyor. Kiminle konuşursa konuşsun değişmiyor. Kekemeliğinin fazla olmasından kaynaklanıyor bana göre bu durum” (Öğretmen, 27).

III.2.2.4.Okuldaki Diğer Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (21: %70) öğrencilerinin okuldaki diğer öğretmenlerle iletişim kurmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerin görüşlerine göre, kekemelik sorunu yaşayan öğrencileri, tanıdıkları insanlarla bile mecbur kalmadıkça iletişim kurmadıkları için, tanımadıkları öğretmenlerle konuşmamalarının doğal bir sonuç olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşlere ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin sınıftan teneffüs saatlerinde bile dışarı çıkmadıklarını bu nedenle de diğer öğretmenlerle karşılaşmak ve konuşmak imkanının çok zayıf olmasını da bir diğer neden olarak belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, okuldaki diğer öğretmenleriyle konuşmadıkları için kişiler arası iletişim becerileri zarar görmekte, bu durum da bu öğrencilerin psiko-sosyal becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Tanımadığı kişilerle konuşmaz. Sınıftaki arkadaşlarıyla bile oldukça az konuşuyor. Bir tek benimle konuşurken daha rahat konuşur. Okuldan başka bir öğretmenle, müdürle, okuldaki diğer görevlilerle de konuşmaz” (Öğretmen, 10).

“Bazen diğer sınıfın öğretmeni gelir sınıfa. Benim çocuklara laf atar konuşur. Birkaç kere de kekeme öğrencime laf attı. Hiç konuşmadı, cevap vermedi.

Okuldaki diğer öğretmenlerle olsun, çalışan görevlilerle olsun konuştuğunu hiç görmedim şahsen. Konuşmaz yani okuldaki diğer öğretmenlerle” (Öğretmen, 16).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (9: %30) öğrencilerinin okuldaki diğer öğretmenlerle iletişim kurup kurmadıklarını bilmediklerini, bu yüzden de bu kişilerle konuşurken görülen kekemelik düzeyleri hakkında yorum yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin ders saatleri dışındaki zamanlarda ya da teneffüs saatlerinde ne yaptıklarını tam olarak bilemediklerini bu nedenle de ders dışı zamanlarda diğer öğretmenlerle konuşup konuşmadıkları hakkında düşüncelerinin olmadığını belirtmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Benim bildiğim okuldaki diğer öğretmenleriyle konuşmaz. Teneffüslerde filan bahçede, koridorda konuşuyorsa bilemem tabi. Neticede her dakika yanında olamıyorsunuz öğrencilerin” (Öğretmen, 13).

“Diğer öğretmenleriyle konuştuğunu sanmıyorum. Tanımadığı kişilerle konuşmaz çünkü. Diğer öğretmenlerle konuşup konuşmadığını gördünüz mü deseyiz yalan olmasın şimdi yani görmedim açıkçası. O yüzden tam olarak bilemiyorum” (Öğretmen, 27).

III.2.2.5. Akranlarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşülen öğretmenlerin üçte ikisi (20: %67) öğrencilerinin, akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklığının arttığını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler bunun nedeni olarak da, akranlarının, kekemelik sorunları nedeniyle kekeme öğrencileriyle alay edebileceklerini düşünmelerini göstermişlerdir. Bu öğretmenler buna ek olarak, öğrencilerinin konuşmalarında görülen kekemelik nedeniyle, akranları tarafından dışlanmaya maruz kalacaklarını düşünmelerinin de bir başka neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, akranlarıyla konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk çekmektedirler. Bu nedenle bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca bu öğrenciler, kekemelik sorunları nedenleriyle akranlarıyla yaşadıkları bu olumsuz iletişim, ders ve etkinliklere katılmakta da zorluklar yaşamalarına neden olarak

akademik başarılarını da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Dikkat ediyorum kekeme öğrencim, sınıftaki arkadaşlarıyla oyun oynarken, konuşurken konuşmalarında görülen kekemelik düzeyi bir hayli artıyor. Gülecekler, alay edecekler diye panik yapıyor sanırım” (Öğretmen, 4).

“Öğrenciler kendi aralarında konuşurlarken kekemelik sorunu olan öğrencimin kekelemesinin arttığını gözlemliyorum. Hâlbuki benimle konuşurken bu kadar sık kekelemiyor. Arada dalga geçer arkadaşları, konuşmasını taklit ederler, birkaç kez yakaladım. Güzelce anlattım öğrencilere böyle yapmamalarını. Taklidini yapıp dalga geçecekler diye korkuyor herhalde. Daha çok kekelemesinin sebebi bu olabilir” (Öğretmen, 18).

Öğretmenlerin üçte biri ise (10: %33) öğrencilerinin akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklıklarında, diğer kişilere oranla bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerin akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklıklarında değişiklik gözlenmemesinin nedeni, kekemeliğin konuştuğuyla kişinin kim olduğuyla değil, çocuğun kekemelik düzeyiyle ilgili olmasıdır. Bir diğer ifadeyle, bu öğretmenler öğrencilerinin kekemelik düzeyinden dolayı her kiminle konuşurlarsa konuşsunlar aynı derecede kekelemektedirler. Bu öğrenciler, akranlarıyla konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk çekmektedirler. Bu durum da, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekemelik oranı o kadar yüksek değil. Benimle konuşurken de çok kekelemez, arkadaşlarıyla da” (Öğretmen, 26).

“Herkesle konuşurken ne kadar kekeliyorsa o kadar görülüyor kekemelik arkadaşlarıyla konuşurken de. Bence kekeliyor olmasında karşısındakinin kim olduğunun etkisi yok. Herkesle konuşurken aynı derecede kekeliyor bence” (Öğretmen, 28).

III.2.2.6. Kendinden Küçüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik

Dereceleri

Görüşülen öğretmenlerin tamamı (30: %100) öğrencilerini, kendilerinden küçük yaştakilerle konuşurken görmedikleri için kekemelikleri hakkında yorum yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin sınıftan dışarı çıkmadıklarını ve sınıftaki arkadaşlarının da hemen hemen aynı yaşta olduklarını, bunun nedeni olarak belirtmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıftaki öğrencilerle hep aynı yaşta. Başka sınıftan öğrencilerle de konuşmaz. O yüzden bilemeyeceğim kekeleyor mu kendinden küçüklerle konuşurken? Kekeliyorsa ne kadar kekeleyor? Bilemiyorum” (Öğretmen, 1).

“Kendinden küçüklerle konuşurken görmedim. Kendinden küçüklerle konuşurken kekeler mi ne derecede kekeler fikrim yok bu konuda” (Öğretmen, 17).

III.2.3. Konuşurken Gösterilen Bedensel Tepkiler ve Bu Tepkilerin

Derecelerine Yönelik Görüşler

Bu bölümde, öğrencilerin konuşurken gösterdikleri bedensel tepkilere yönelik öğretmen görüşleri; jest ve mimiklere yansıma, vücudunda kasılmalara, tiklere, ellerinde titremeye neden olma, göz teması kurma ve vücutlarının bir yeriyle oynama alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.2.3.1. Jest ve Mimiklere Yansıma

Görüşülen öğretmenlerin tamamı (30: %100) öğrencilerinin konuşma sırasında konuşmanın tamamlayıcısı olarak görülen jestleri kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencileri kekeleymeden veya çok daha az kekeleyerek konuşmak için çabaladıklarından konuşmalarını tamamlayacak jestleri kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin konuşurken kekeleyememek için kendilerini rahat hissetmemelerinin de bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarına uygun şekilde jestleri kullanamadıklarından, konuştukları kişilerle olan etkileşimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri

olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hayır, jestlerden yararlanabilmek için konuşurken rahat olmak gerekir. Oysa öğrencim konuşurken kendini rahat hissedemiyor ki kekeleyeceğim diye. Kullanmıyor jestleri” (Öğretmen, 1).

“Kekelemem için çok büyük bir çaba harcıyor. Bunun için bu kadar çaba harcarken jestleri de kullanabilmesi çok zor bence. Zaten kullanmıyor da.” (Öğretmen, 23).

Benzer şekilde görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (24: %80) öğrencilerinin, konuşma esnasında ifade etmek istediklerini tamamlayıcı bir unsur olarak görülen mimiklerden de yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin mimiklerden yararlanamıyor olmalarının nedeni olarak, öğrencilerinin bütün dikkatlerini kekeleymeden, normal bir şekilde konuşmaya vermelerini göstermişlerdir. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilerinin söylemek istediklerini tam anlamıyla anlatabilmeye odaklanmalarını da bir diğer neden olarak düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarına uygun şekilde mimiklerini kullanamadıklarından, konuştukları kişilerle olan etkileşimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu durumda, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ben kekemelik sorunu yaşayanların mimiklerini kullanabileceğini düşünmüyorum. Tek amaçları kekeleymeden konuşabilmek çünkü. Daha önce de kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerim oldu. Onlar da kullanmazdı hiç. Şu anki öğrencim de kullanmıyor konuşurken mimiklerini, kullanamıyor daha doğrusu. Kekeleymeden konuşmaya çalışıyor sadece” (Öğretmen, 14).

“Konuşurken yüz ifadesinin konuşmaya göre değiştiğini, mimiklerini kullandığını görmedim. Konuşma esnasında mimiklerden yararlanmıyor. Anlatmak istediği şeyi doğru bir şekilde anlatmak için uğraşiyor. Söylediklerini, söylemeye çalıştıklarını karşısındaki anlayabilsin diye uğraşiyor” (Öğretmen, 26).

Öğretmenlerin bazıları ise (6: %20) öğrencilerinin konuşma esnasında nadiren de olsa mimiklerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin kekemelik sıklığının az olması ya da bazı dönemlerde azalma görülmesinin bunun nedeni olabileceğini belirtmişlerdir. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilerinin kekemelik sıklıklarının az olması nedeniyle çevresindekilerle kişilerle daha rahat iletişim kurabildiklerini de ifade etmişlerdir. Bütün bu nedenlerle bu öğretmenler, öğrencilerinin kekemeliklerinin azaldığı ve çevresindekilerle daha rahat iletişim kurabildikleri dönemlerde, konuşmayı tamamlayan mimiklerden yararlandıklarını söylemişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken nadiren de olsa mimikleri kullanıyor olsalar bile, konuşmalarının tümünde mimiklerden yararlanamadıkları için, söylemek istediklerini iletişim kurdukları kişilere tam anlamıyla ifade edememektedirler. Bu durum da, bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekemeliği zaman zaman azalıyor. Azaldığı dönemlerde zaman zaman görüyorum mimiklerden yararlandığını. Çok nadir olsa da kullanıyor” (Öğretmen, 10).

“Öğrencimin kekemelik sıklığı fazla değil. Konuşurken çok kasılmıyor yani. Rahattır genelde. Bazı kelimelerde görülüyor kekemelik. Konuşurken kullanır da mimikleri. Konuşurken kendini rahat hissettiği için bence” (Öğretmen, 17).

III.2.3.2. Vücudunda Kasılmalara Neden Olma

Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (19: %63) konuşurken öğrencilerinin vücudunda kasılmalar meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin vücutlarında meydana gelen kasılmaların nedeni, öğrencilerinin özellikle konuşmak istemedikleri durumlar ve kişiler karşısında konuşmak zorunda kalmalarıdır. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilerinin kekemelikleri yüzünden arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kalmalarının da bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bütün bunlara ek olarak öğretmenler, öğrencilerinin kekeleymeden konuşmak ve kelimeleri doğru çıkarmak için oldukça fazla güç sarf ettiklerini, bu durumda öğrencilerinin vücuduna

kasılmalar şeklinde olumsuz yansıdığını da belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken vücutlarında meydana gelen kasılmalar nedeniyle, sınıfta yapılan ders ve etkinliklere de tam anlamıyla katılamamakta, bu nedenle de akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Vücudun da kasılmalar olduğuna şahit oldum. Şöyle ki bazen o konuşurken arkadaşları aralarında gülerler. Öğrencim de fark ediyor konuşmasına güldüklerini. Yazık çok üzülüyorum. O zamanlar kasılıyor mesela. Vücudu kaskatı kesiliyor. Dişlerini sıkıyor” (Öğretmen, 7).

“Kekelemeye başladığı zaman kekeleymeden konuşabilmek için çok çaba harcar. Kekeleymeden konuşmasını devam ettirebilmek için kısıyor kendini. E vücudu da kasılıyor tabii normal olarak. Böyle durumlarda kasılmalar oluyor yani vücudunda. Yumruklarını sıkar. Öylece kalır” (Öğretmen, 18).

Öğretmenlerin bazıları ise (7: %23) konuşurken öğrencilerinin vücudunda herhangi bir kasılma olmadığını belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, konuşurken öğrencilerinin vücudunda kasılma olmamasını, öğrencilerinin konuşmak istemedikleri, kendilerini rahat hissetmedikleri durumlarda ve özellikle kekeleyeceklerini anladıkları zamanlarda konuşmamalarına bağlamışlardır. Bütün bu bilgilere ek olarak, öğrencilerinin kekemelik sıklıklarının fazla olmaması nedeniyle de kekemeliğin, vücutlarına kasılmalar şeklinde yansımadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Konuşurken vücutlarında herhangi bir kasılma görülmeyen öğrenciler, bu konuda, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından da herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekelemeye başladığı zamanlarda konuşmaya devam etmez mesela. Susar genellikle. Uzak bir köşeye çekilip bir şeylerle uğraşmaya başlar. Öyle kasılma filan olmuyor vücudunda. Böyle yapmasa olur belki de. Bilemiyorum” (Öğretmen, 9).

“Kekemelik düzeyi yüksek değil öğrencimin. Bu nedenle vücudunun kasılmasıyla karşılaşmadım hiç” (Öğretmen, 26).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kaçı ise (4: %13) konuşurken öğrencilerinin vücudunda kasılmalar olup olmadığına dikkat etmediklerini söylemişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencileri konuşurken dikkatlerini, vücutlarından ya da hareketlerinden daha ziyade konuşmalarına, söylediklerini anlamaya çalışmaya verdiklerini söylemişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu öğretmenler, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerle göz teması kurmanın ne kadar önemli olduğunu bildiklerinden, sürekli göz teması içinde olduklarını bu nedenle de bu esnada vücutlarında kasılma olduğunu görmediklerini belirtmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekeleyerek konuştuğu için bütün dikkatimi konuşmasına, söylediklerini anlamaya çalışmaya veriyorum. Bu yüzden dikkat etmedim vücudunda kasılmalar olup olmadığına” (Öğretmen, 14).

“Öncelikli olarak onu can kulağıyla dinliyorum. Ve gözlerinin içine bakıyorum yüreklensin de daha rahat konuşsun diye. Vücudunda kasılmalar var mı, oluyor mu bilemiyorum bu sebeple” (Öğretmen, 29).

III.2.3.3. Tiklere Neden Olma

Görüşülen öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (21: %70) özellikle konuşma anında öğrencilerinin yüzlerinde tikler oluştuğunu ve bu tiklerin de çoğunlukla gözlerinde meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin yüzlerinde gözlenen tiklerin, en çok konuşurken kekeleymeye başladıkları zamanlarda meydana geldiğini gözlemlediklerini söylemişlerdir. Bu öğretmenlerin gözlemlerine göre, öğrencilerinin kekeleyme anlarında yüzlerinde meydana gelen tiklerin büyük bir çoğunluğu gözlerinde görülmektedir. Bu öğretmenlere göre, öğrencilerde görülen tiklerin nedeni; konuşmasında kekeleymesinin artması ve kekeleyerek konuştukları için kendilerine sinirlenmeleridir. Bu öğrenciler, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu yüzünden yüzlerinde oluşan tikler nedeniyle, çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta bu durum da, bu öğrencilerin kendilerine olan özgüvenlerini azaltmaktadır. Bu nedenlerle de bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu öğrencilerin, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu yüzünden yüzlerinde oluşan tikler, ders ve etkinliklerde de

kendilerini tam anlamıyla ifade etmelerini engellediğinden akademik başarısızlığa neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Gözünde var tik. Kekelemesinin yoğun olduğu dönemlerde görülüyor daha çok. Kekelemesi arttığı zamanlarda görülüyor bence tik” (Öğretmen, 4).

“Tikleri var evet. Konuşamadığında görülüyor en çok. Kekelediği için kendine kızdığı, sinirlendiği zamanlarda görüyorum sanki daha çok” (Öğretmen, 17).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (9: %30) konuşma anında öğrencilerinde herhangi bir tik belirtisi olmadığını belirtmişlerdir. Konuşma anında öğrencilerinde herhangi bir tik belirtisi olmadığını belirten bu öğretmenler, tik görülmesinin başka bir hastalığın belirtisi olabileceğini, kekemelik görülmesiyle tikin bir ilişkisinin olduğunu düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşma anında herhangi bir tik belirtisi görülmediği için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hiç karşılaşmadım şahsen. Tikleri yok. Tikin kekemelle de bir ilişkisi yok bana göre. Daha çok psikolojik sorunları olan kişilerde görülüyor tik bildiğim kadarıyla” (Öğretmen, 6).

“Tiki olduğunu sanmıyorum. En azından ben karşılaşmadım. Olsaydı mutlaka fark ederdim” (Öğretmen, 25).

III.2.3.4. Ellerin Titremeye Neden Olma

Görüşmeye katılan öğretmenlerin yarısından çoğu (17: %57) konuşma esnasında öğrencilerinin ellerinde titremeler görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin konuşurken kekelememek veya daha az kekelemek için çalışırken, heyecan ve korku gibi olumsuz duygular yaşamaları nedeniyle ellerinde titremeler görüldüğünü düşündüklerini belirtmişlerdir. Bir diğer ifadeyle, bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin ellerinde görülen bu titremeler, kekelemeden veya daha az kekeleyerek konuşmak için gösterilen bir tepkiden ibarettir. Buna ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin kekemelik sıklıklarının

artmasının da ellerinde görülen titremelerin nedeni olabileceğini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunları yüzünden konuşurken ellerinde görülen titremeler nedeniyle çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durum da öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, ellerinde görülen titremeler nedeniyle el becerilerine dayalı ders ve etkinliklerde de başarısızlıklarla karşılaşmaktadır. Örneğin, öğrenciler yazı yazarken veya resim çizerken ellerinde görülen titremeler nedeniyle başarısız olmaktadır. Bu durum da öğrencilerin, akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşmasında kekemelik arttığında ellerinde titremeler olduğunu biliyorum. Elleri titremeye başlayınca daha da panik oluyor üstelik. Ellerin titremesini durdurmaya ya da ellerini saklamaya çalışıyor. Bu sefer kekemeliği daha da artıyor” (Öğretmen, 19).

“Ellerinde titremeler olduğunu fark ettim. Önceden yoktu ama. Sanırım kekemeliği ilerliyor. Çünkü en çok sık kekeleyiği zaman görüyorum ellerinin titrediğini” (Öğretmen, 21).

Öğretmenlerin üçte birinden fazlası (11: %37) konuşma sırasında öğrencilerinin ellerinde titremeler olmadığını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşünceleri, öğrencilerinin kekemelik sorunuyla ellerinde titremeler görülmesinin arasında bir bağlantı olmadığı yönündedir. Bu nedenle bu öğretmenler, öğrencilerin ellerinde titremeler görülmemesinin doğal olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken ellerinde titremeler görülmemesi nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Elinin titremesiyle hiç karşılaşmadım. Kekemelikle bir alakası olduğunu da sanmıyorum” (Öğretmen, 2).

“Hayır, ellerinde titremeler yok. İnsanların ellerinin titremesinin altında başka nedenler olmalı. Kekemeliğin buna yol açacağını sanmıyorum” (Öğretmen, 28).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (2: %7) konuşma sırasında öğrencilerinin ellerinde titremeler olup olmadığına dikkat etmediklerini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencileri konuşurken söylemeye, anlatmaya çalıştığı ifadelere odaklandıklarını bu nedenle de öğrencilerinin ellerinde titremeler görülüp görülmediğine dikkat etmediklerini belirtmişlerdir. Buna ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin çok hareketli olduklarını, özellikle konuşmaya başladıkları anlarda bu hareketliliklerinin daha da çoğaldığını bu nedenle de öğrencilerinin ellerinde titremeler görülüp görülmediğini bilmediklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ellerinin titrediğinin farkında değilim. Kekemelik el titremesine yol açar mı? Bu konuda fikrim yok esasen” (Öğretmen, 8).

“Açıkça söylemek gerekirse dikkat etmedim. Öğrencim konuşurken onun söylediklerine o kadar yoğunlaşıyorum ki. Başka bir şeye dikkat edemiyorum doğrusu” (Öğretmen, 17).

III.2.3.5. Göz Teması Kurma

Görüşülen öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (22: %73) konuşma anında öğrencilerinin konuştukları kişilerle göz teması kurmalarında herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerden alınan görüşlere göre, öğrencileri her ne kadar kekeleyerek konuşsa da, konuşma anında konuştukları kişiyle göz teması kurmaktan çekinmemektedirler. Bu öğretmenlere göre, öğrencilerinin konuştukları kişilerle göz teması kurmalarının nedeni, öğrencilerinin, konuşurken karşısındakinin dikkatini konuşmalarına yani kekemeliklerine çekmemeye çalışmalarıdır. Bir diğer deyişle, bu öğretmenler öğrencilerinin göz teması kurmalarını, konuşmalarında görülen kekemeliğe olan dikkati dağıtmak için kullandıklarını düşünmektedirler. Bu öğrenciler, konuşurken konuştukları kişilerle göz teması kurmakta zorluklar yaşamadıkları için iletişimlerinde herhangi bir aksaklık oluşmamakta ve psiko-sosyal gelişimlerinde de herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kiminle konuşuyorsa artık. Gözlerini konuştuğu kişinin üzerine, gözlerine diker, öyle konuşur. İtiraf etmeliyim insan bazen rahatsız bile oluyor. Sanıyorum ki kekelemesine dikkat çekmemek için yapıyor” (Öğretmen, 3).

“Göz temasında bir sorun yok bence. Konuşmasında ne kadar kekelese kekelesin göz temasını kesmez. Dikkati konuşmasından çekmek, kekelediğini belli etmemek için gayri ihtiyarı yapıyordur belki de” (Öğretmen, 23).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (8: %27) konuşma sırasında öğrencilerinin konuştukları kişiler ile göz teması kurmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin konuşurken karşılarındaki kişilerle göz teması kurmaktan kaçınmalarının nedeni, konuşma esnasında öğrencilerinin kekemelik nedeniyle kendilerine güvenlerinin azalması veya olmaması olabilir. Buna ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin çekingen ve içine kapanık bir kişilik yapısına sahip olmalarının da göz temasından kaçınmalarının nedeni olabileceğini söylemişlerdir. Bu öğrenciler konuşurken, konuştukları kişilerle göz teması kurmakta zorluklar yaşamakta, bu durum da bu öğrencilerin çevrelerindeki kişilerle olan etkileşimlerinde sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle de, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz olarak etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Göz teması kurmaktan olabildiğince kaçınır. Konuşurken genellikle el ve ayaklarına bakar. Yüzünü kaldırmıyor konuşurken. Başı öndedir genelde. İçine kapanıklık var ya. Utanıyor konuşmasından. O yüzden de karşıındakinin yüzüne bakmadan konuşuyor bence” (Öğretmen, 10).

“Göz göze gelmez kimseyle. Hele de konuşma anında. Velel ki gözleriniz kesişti hemen eğer başını yere. Kekemelik insanın kendine olan güvenini de azaltıyor normal olarak. Bu nedenle göz teması yok öğrencimde sanırım” (Öğretmen, 23).

III.2.3.6. Vücutlarının Bir Yeriyle Oynama

Görüşmeye alınan öğretmenlerin neredeyse tamamı (28: %93) konuşurken öğrencilerinin sürekli olarak vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynadıklarını beyan etmişlerdir. Araştırma kapsamına alınan bu öğretmenler, öğrencilerinin çok hareketli olduklarını, özellikle konuşma sırasında bu hareketliliğin daha da arttığını

ve bunun da öğrencilerinin vücutlarının bir yeriyle oynamasına yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlere göre, öğrencileri konuşurken en çok giysileriyle, elleriyle veya ellerine aldıkları herhangi bir nesneyle, burun, göz ve saçlarıyla oynamaktadırlar. Bu öğrenciler kekemelik sorunları nedeniyle, konuşurken sürekli olarak vücutlarının veya giysilerinin bir yerleriyle oynadıkları için hem konuşmalarına hem de kendilerine yönelik düşük benlik algısı geliştirmekte, bu nedenle de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğrenci görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Allah’ım çıldırtır beni. Sürekli eliyle bir yerlerini çekiştirir. Ne söylediğine veremiyorum ki dikkatimi. Düşünsenize karşınızda sürekli bir yerleriyle oynayan, orasını burasını çekiştiren biri var. Dinleyemiyorsunuz ki adamakıllı” (Öğretmen, 5).

“Çok hareketli bir çocuktur. Bir dakika yerinde durmaz. Hiperaktiftir yani. Konuşurken de öyle. Eliyle oynar, saçıyla oynar, elbisesini düzeltir. Duramaz ki” (Öğretmen, 20).

Öğretmenlerden bir kaçı ise (2: %7) konuşurken öğrencilerinde, vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynama görülmediğini beyan etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, öğrencilerinin konuşurken vücutlarının herhangi bir yeriyle oynamamalarının nedeni hakkında fikir sahibi olmadıklarını bildirmişlerdir. Öğrenciler, konuşurken vücutlarının herhangi bir yeriyle oynamadıklarından, bu konuda psiko-sosyal gelişimleri açısından bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşma sırasında eliyle, koluyla oynama huyu yoktur. Zaten çok da kekeleyemez. Her zaman görülüyor kekemeliği. Vücutuyla olsun, elbisesiyle olsun, eliyle koluyla filan oynamaz yani. Konuşurken bir yeriyle oynamamasının nedenini bilemeyeceğim ama” (Öğretmen, 6).

“Konuşurken öyle bir yerleriyle oynama, elini kolunu oynatma rastlamadım ben bunlara. Kafasını önüne eğer, ne söyleyecekse söyler kekeleyerek tabi. Vücutuyla, eliyle veya koluyla oynamamasının nedenini bilemiyorum açıkçası” (Öğretmen, 13).

III.2.4. Kekemeliğin Başka Sorunlara Neden Olmasına Yönelik

Görüşler

Bu bölümde öğrencilerinde görülen kekemeliğin başka sorunlara neden olmasına yönelik öğretmen görüşleri; çevre ile iletişim, içine kapanıklık, ders ve etkinliklerde görev alma, arkadaşları tarafından dışlanma, alay edilme, derse katılma, akademik başarı, yetişkinlerin olumsuz tutumu ve şiddet eğilimi alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.2.4.1. Çevrelerindeki Kişilerle İletişim

Görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) öğrencilerinin çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmak istemediklerini ve iletişim kurmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencileri kekemelik korkusu yaşamaları nedeniyle çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçınılmaktadırlar. Ayrıca bu öğretmenler, öğrencilerinin kekeledikleri zaman konuştukları kişilerin kendilerine ve konuşmalarına yönelik olumsuz bir tutum takınacaklarını düşünmeleri nedeniyle de çevresindeki kişilerle iletişim kurmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmak istemediklerini ve hatta iletişim kurmaktan olabildiğince kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle iletişim becerilerini geliştirememekte ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle, ders ve etkinliklerde de zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ondan bir şey isteme hiçbir şey yapmaz. Konuşmaz, kimseyle oynamaz. Kendi kendine oyalanacak bir şeyler bulur. Çevresindekilerle iletişim kurmak gibi bir niyeti yok. Ya konuşurken kekelessem diye düşünüyor belki de. İletişim kurmak istememesi bu yüzden olabilir” (Öğretmen, 11).

“Mecbur kalmadıkça kimseyle konuşmaz mesela. Oyun oynarken bile öyle. Neredeyse zorla alıyorum oyunun içine. Arkadaşları dalga geçiyorlar ya bazen kekeliyor diye. Yine dalga geçecekler diye korkuyor konuşmasıyla bence. O yüzden konuşmak istemiyor kimseyle” (Öğretmen, 27).

Öğretmenlerden geri kalanı ise (9: %30) öğrencilerinin çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamamalarının nedenini, çevrelerindeki insanların, öğrencilerine olabildiğince hoşgörülü davranmasına bağlamaktadırlar. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilerinin çevrelerindeki kişilerin, kekemelik sorununa yönelik herhangi bir olumsuz tutum sergilememesinin de başka bir neden olabileceğini söylemişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu öğretmenlere göre, çevrelerindeki kişilerin kendileriyle iletişim kurması için öğrencilerini yüreklendirmeye çalışması da bir diğer nedendir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşurken kekeliyor tabi genelde. Olabildiğince, yapabildiğimce sakin yaklaşımaya çalışıyorum. Söylediklerini sözünü kesmeden dinliyorum. Hareketlerimle, tavırlarımla konuşması için cesaret vermeye çalışıyorum. Konuşmasında görülen kekemeliğin sorun olmadığı mesajını vermeye çalışıyorum kendimce. Çevresindeki diğer kişiler de buna benzer şekilde davranıyor olmalı ki iletişim kurmaktan çekinmiyor, sorun yaşamıyor” (Öğretmen, 7).

“Bir sorun yaşadığını gözlemlemiyorum. Ben olabildiğince hoşgörülü davrandığımı düşünüyorum öğrencimi kekemelik sorunuyla ilgili. Sınıftaki diğer öğrencilerle sık sık konuşuyorum arkadaşlarına anlayış göstereyim diye. Onlar da herhangi bir olumsuz tepki vermiyorlar konuşurken kekeleyince. Bildiğim kadarıyla ailesi de hoşgörülü yaklaşıyor. Bu nedenle çevresiyle iletişiminde sıkıntı yok” (Öğretmen, 19).

III.2.4.2. İçine Kapanıklık

Görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (26: %87) öğrencilerinin içine kapanıklık problemi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, öğrencilerinin girişken bir yapıya sahip olmadıklarını, utangaç bir mizaca sahip olduklarını söylemişlerdir. Bu öğretmenlere göre, öğrencilerinin utangaç ve çekingen bir mizaca sahip olmaları da insanlarla mümkün olduğunca az iletişim kurmalarına ve içine kapanıklık sorunu yaşamalarına neden olmaktadır. Bu bilgiye ek olarak bu öğretmenler, bu utangaç, çekingen tutum ve davranışların hemen herkese karşı aynı şekilde olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, içine kapanıklık sorunu yaşadıkları için çevrelerindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durum da psiko-sosyal gelişimleri açısından da sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, sınıfta da içine kapanık tutumlar sergiledikleri için ders ve etkinliklere katılmakta da zorlanmaktadırlar. Bu nedenle de bu öğrenciler, akademik başarılarında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok içine kapanıktır hem de. Daha önce de söylediğim gibi onu zorlamazsanız ne kimseyle konuşur, ne de arkadaşlarının arasına karışır. Çekiniyor insanların karşısında. Yapısı böyle” (Öğretmen, 16).

“İçine kapanıktır, ürkektir, çekingendir, utanır hemen” (Öğretmen, 29).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (4: %13) öğrencilerinin içine kapanıklığa dair bir problem yaşamadıklarını söylemişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin tutum ve davranışlarının oldukça rahat olduğunu, girişken ve hareketli olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, öğrencilerinin bu rahat ve girişken tutumları, hemen her zaman gösterdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerinin içine kapanıklık yaşamamalarının nedenini ise, konuşmalarında görülen kekemelik sıklıklarının az görülmesine bağlamaktadırlar. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle içine kapanıklık sorunu yaşamadıkları için, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“İçine kapanıklık problemi yok öğrencimin. Rahattır çoğu zaman. Bunda kekemeliğin konuşmalarında çok az olmasının da etkisi var tabii bence. Kekemeliği sık olsaydı bu kadar rahat olmazdı bana göre” (Öğretmen, 13).

“Sınıfta içine kapanık, çekingen tavırları yok. Arkadaşlarıyla oyunlar oynar, konuşur. Öyle büyük bir kekemelik sorunu olduğunu söyleyemem ama. Bazen bazı kelimelerde takılıyor, o zaman görülüyor kekemelik. Onun dışında konuşmalarında da rahattır, tavırlarında da” (Öğretmen, 24).

III.2.4.3. Arkadaşları Tarafından Dışlanma

Görüşmeye katılan öğretmenlerin yarısından çoğu (18: %60) öğrencilerinin sınıflarındaki diğer öğrenciler tarafından dışlandığını ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan bu öğretmenler, arkadaşlarının, öğrencilerini oyun oynarken bile aralarına almadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, yerine oyuna alınabilecek başka bir kişi olması halinde, arkadaşlarının kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerini oyuna almadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, akranlarının özellikle sözel beceriye dayalı takım oyunlarını kazanmak amacıyla oynadıklarını, kekemelik gözlenen öğrencilerinin ise oyunu kazanmalarını engelleyebileceğini düşündükleri için oyuna almadıklarını belirtmişlerdir. Oyun haricindeki dışlanmalardaki nedenin ise, akranlarının, konuşmasında kekemelik görülmesi nedeniyle konuşmalarını tam olarak anlayamamaları ya da anlamak için uğraşmak istememeleri olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunları nedeniyle arkadaşları tarafından dışlandıkları için sınıf arkadaşlarıyla nitelikli zaman geçirememekte ve iletişim becerilerini geliştirememektedirler. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları tarafından dışlandıkları için, kendilerine yönelik olumsuz benlik algısı geliştirmekte ve hatta arkadaşlarına da kıskançlık, kin ve öfke gibi olumsuz duygular besleyebilmektedirler. Bu durumda da bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bütün bunlara ek olarak, bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlandıklarından, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almakta zorlanmakta veya görev almaktan kaçınmaktadırlar. Bu öğrenciler, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almaktan kaçındıkları için de bildikleri ve yapabilecekleri konular da bile görev üstlenmemekte, ders ve etkinliklere katılmamaktadırlar. Bu durumda, bu öğrencilerin, akademik başarılarına olumsuz

yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bilirsiniz ilk etkinliğimiz serbest zamandır. Çocuklar serbest zaman da istedikleri oyunları oynarlar. Çok dikkat ettim. Oyunlar oynarken aralarına almak istemiyorlar arkadaşlarını. Belki de kekelediği için söylediklerini anlamadıklarındandır. O zaman ben söylüyorum hep beraber oynayın diye. Ancak o zaman alıyorlar aralarına. Üzülüyor tabi çocuk. İstenmediğini hissediyor” (Öğretmen, 2).

“Sınıfta yarışmalar yaparız kelime oyunu gibi örneğin. Bir öncekinin söylediği kelimenin son harfiyle başlayan yeni bir kelime bulurlar. İkiye ayrılır öğrenciler. Sırayla oynarlar. Hem de kelime hazineleri gelişir. Bu tip oyunlarda arkadaşları kendi takımında olmasını istemiyorlar kekeme öğrencimin. Dışlıyorlar bir nevi. Kekelediği için kaybederiz diye düşünüyorlar herhalde” (Öğretmen, 27).

Öğretmenlerin üçte birinden fazlası ise (12: %40) öğrencilerinin sınıftaki diğer öğrenciler tarafından dışlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, kekeme öğrencilerinin, sınıftaki diğer çocuklar tarafından dışlanmamalarında kendilerinin rolünün büyük olduğuna inanmaktadırlar. Bu bilgiye ek olarak bu öğrenciler, öğrenci velilerinin de bu konuda çocuklarını bilgilendirmelerinin de bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler, kekeme öğrencilerinin konuşmalarında görülen kekemelik sıklıklarının az olmasını da, diğer çocuklar tarafından dışlanmamalarında bir etken olarak düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlanmaya maruz kalmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Okulun açıldığı ilk günden itibaren çocuklarla bazı etkinlikler yaptık. Türlü türlü engeli olan çocuklarla ilgiliydi bu etkinlikler. Bu durumda insanların da olabileceğini anlattım onlara. Hatta dramalar yaptırıp öğrencilerime. Ve tabi en önemlisi onlara nasıl davranmamız gerektiğiyle ilgili bilgilendirdim onları. Bu yüzden belki de diğer çocuklarım dışlamaz arkadaşlarını” (Öğretmen, 15).

“Hem öğrencilerimle konuşuyorum bizden farklı olan kişiler olabileceğiyle ilgili, bazı şeyleri yapmakta zorlanan kişiler olabileceğiyle ilgili hem de velilerime anlatıyorum. Sınıfımızda bu durumda bir öğrencimiz var, aman çocuklarınızla siz de konuşun, nasıl davranmaları gerektiğiyle ilgili diye. Sağolsun onlar da evde tembihliyorlar çocuklarını arkadaşınızla alay etmeyin, oyun oynamazlık yapmayın, uzak durmayın diye. Dışlamazlar arkadaşlarını çocuklarım da. Bu nedenle herhalde” (Öğretmen, 19).

III.2.4.4. Arkadaşları Tarafından Alay Edilme

Görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte ikisine yakını (19: %63) öğrencilerinin sınıftaki diğer öğrenciler tarafından alay edilmeye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, öğrencilerinin gerek okuldaki gerek sınıftaki arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, özellikle öğrencileriyle samimi olmayan arkadaşlarının daha çok alay ettiklerini, öğrencilerini yakından tanıyan arkadaşlarının ise, öğrencileriyle alay etmediklerini belirtmişlerdir. Bu öğretmenlere göre, sınıf arkadaşlarının kekeme öğrencileriyle alay etmelerinin nedeni, öğrencilerin yaşlarının çok küçük olmasıdır. Bu öğretmenler, öğrencilerinin yaşları çok küçük olduğu için bu tür farklılıkları hoşgörüle karşılayamadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler, öğrencilerinin çevrelerinde benzer şekilde konuşan kişilerin olmamasının da bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu nedenlere ek olarak bu öğretmenler, aileleri tarafından insanların eksik ya da kusurlu yönleriyle alay edilmemesi gerektiğine yönelik bir bilgilendirme ve eğitimin yapılmamasını da neden olarak göstermişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kaldıkları için, sınıfta yapılan etkinliklerde yeterince görev alamamakta ve sınıftaki arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde eksiklikler oluşmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, sınıftaki etkinliklerde görev almadıkları için arkadaşlarıyla iletişim kurabilme, gruplar oluşturma, grup içerisinde görevler üstlenme ve bu görevleri yerine getirme becerilerini de tam anlamıyla geliştirememektedirler. Ayrıca bu öğrenciler, arkadaşları tarafından dışlandıkları için, kendilerine yönelik olumsuz benlik algısı geliştirmekte ve hatta arkadaşlarına da kıskançlık, kin ve öfke gibi olumsuz duygular besleyebilmektedirler. Bu durumda da

bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bütün bunlara ek olarak, bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlandıklarından, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almakta zorlanmakta veya görev almaktan kaçınmaktadırlar. Bu öğrenciler, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almaktan kaçındıkları için de bildikleri ve yapabilecekleri konular da bile görev üstlenmemekte, ders ve etkinliklere katılmamaktadırlar. Bu durumda, bu öğrencilerin, akademik başarılarına olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Alay etmeyle karşılaşıyoruz maalesef bazen. Bunun yanlış olduğunu söylüyorum, konuşuyorum. Hatta alay ettiklerini gördüğümde kızıyorum çocuklara. Ama her zaman engel olamıyorsunuz maalesef. Daha önceden gördükleri bir şey değil konuşurken kekeleyen biri. Garip geliyor onlara” (Öğretmen, 3).

“Oluyor bazen, olmuyor desem yalan söylemiş olurum şimdi. Bu çocukların hepsi ya beş ya da altı yaşında hoca hanım. Ne kadar söylerseniz söyleyin yapmayın diye. Küçük çocuk hepsi. Oluyor böyle durumlar. Anlayışla karşılayamıyorlar doğal olarak. Elimden geldiğince azaltmaya çalışıyorum alay etmelerini” (Öğretmen, 21).

Öğretmenlerin üçte birinden fazlası ise (11: %37) öğrencilerinin sınıftaki diğer öğrenciler tarafından alay edilmeye maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlere göre, sınıftaki diğer çocukların, kekemelik sorunu gözlenen arkadaşlarıyla alay etmemelerinin nedeni ise, kekemelik sorunu gözlenen öğrencilerinin kekemelik düzeyinin çok yüksek olmamasıdır. Bu nedene ek olarak, öğrencilerinin ailelerinin bilinçli olması ve çocuklarına herhangi bir engeli olan biriyle alay etmenin yanlış ve ayıp olacağını söylemeleri de bir diğer nedendir. Bu öğretmenler ayrıca, bu konuda öğrencilerini ve velilerini kendilerinin de bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelikleri nedeniyle, arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kalmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

“Okul ilk açıldığı zaman veli toplantısı yaparım genelde. Bu yıl da yaptım. Öğrencilerimin velilerine sınıfımızda kekemelik sorunu yaşayan bir öğrencimin olduğundan bahsettim. Çocuklarıyla bu sorunu yaşayan bir kişiye nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilgi vermelerini istedim. Neler yapmaları gerektiğini, arkadaşlarına nasıl yaklaşmaları gerektiğini anlattım tabi bütün velilere. Yoksa başına gelmeyen bilemez ki ne yapacağını. Allah için veliler de üstlerine düşeni yaptılar. Ben de elimden geleni yapıyorum alay etmesinler diye. Alay etmiyor çocuklar şimdi kekeme arkadaşlarıyla” (Öğretmen, 7).

“Çocuklarım alay etmez kekeme arkadaşlarıyla. Hiç karşılaşmadım böyle bir durumla. Hatta arada kekeme öğrencimle konuşuyorum, ağzını arıyorum. Eminim yani alay etmedikleriyle. Allah’tan kekemelik düzeyi çok değil. Belki daha sık kekeleseydi alay ederlerdi. Bilemem” (Öğretmen, 13).

III.2.4.5. Ders ve Etkinliklere Katılma

Görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte ikisi (20: %67) öğrencilerinin bildikleri konular hakkında konuşmadıklarını ifade etmiştir. Araştırma kapsamına alınan bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin bildikleri konular hakkında konuşmamalarının nedeni, konuşma sırasında kekeleyeceklerine yönelik yaşadıkları korkulardır. Bu öğretmenler ayrıca, kekeme öğrencilerinin kekelediklerinde, sınıftaki arkadaşları tarafından olumsuz tutumlarla karşılaşacakları, alay edilip kendisine güleceklerini düşünmelerinin de neden olabileceğini söylemişlerdir. Bu öğretmenlerin bütün bu düşüncelerine ek olarak, öğrencileri bildikleri konular hakkında konuşmadıkları gibi kendilerine soru sorulduğunda, sorunun cevabını bilseler de cevap veremediklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almadıkları için sınıftaki arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde eksiklikler oluşmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, sınıftaki ders ve etkinliklerde görev almadıkları için arkadaşlarıyla iletişim kurabilme, gruplar oluşturma, grup içerisinde görevler üstlenme ve bu görevleri yerine getirme becerilerini de tam anlamıyla geliştirememektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“İlk önceleri konuşurdu bildiği konular hakkında. Sonradan sonraya konuşmamaya başladı. Bildiğini biliyorum halbuki, ama konuşmuyor. O konuşurken arkadaşları güldü birkaç kez. Sanırım bu nedenle konuşmak istemiyor. Aklıma başka bir neden gelmiyor” (Öğretmen, 5).

“İkimiz yalnızken sorduğum bütün sorulara doğru cevap veriyor. Kekeliyor tabi ama yine de cevaplıyor. Doğru cevaplıyor hem de. Ama arkadaşlarıyla birlikteyken aynı soruyu sorsam ses bile çıkarmıyor. Arkadaşları söyleyeceklerini duyacağı zaman konuşmuyor biliyor olsa da. Arkadaşlarından çekiniyor, bilse de söylemiyor o yüzden” (Öğretmen, 27).

Öğretmenlerin üçte biri ise (10: %33) öğrencilerinin bildikleri konular hakkında konuştuklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler, öğrencilerinin kendilerine soru sorulduğu zaman cevabı biliyorlarsa, soruyu cevapladıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, öğrencilerinin bildikleri konular hakkında çekinmeden konuşmalarını, kendileri tarafından sürekli olarak konuşmaya teşvik edilerek yüreklendirilmelerine bağlamaktadırlar. Ayrıca bu öğretmenler, arkadaşlarının, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerinin konuşmasına yönelik olumsuz bir tutum (alay etme gibi) sergilememelerinin de önemli bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin bildikleri konular hakkında konuşmalarına bir diğer neden olarak da, konuşmalarında görülen kekemelik düzeyinin az olmasını göstermişlerdir. Bu öğrenciler, ders ve etkinliklerde görev almalarına rağmen, aldıkları bu görevleri gerçekleştirirken kekemelik sorunları nedeniyle konuşmaya dayalı görevlerde zaman zaman başarısızlıklarla karşılaşabilmektedirler. Bu durum da bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarılarında aksamalara neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıfta konuşsun, kalabalıkta konuşmaya alışsın diye özellikle çok soru sorarım sınıfta ona. Hiç cevap vermediği olmamıştır. Ha cevabı bilmiyorsa o başka. Bilmiyorum öğretmenim, der o zaman. Biliyorsa kesin cevap verir. Kekemelik sıklığının az olmasının da etkisi var bunda bana göre” (Öğretmen, 26).

“Bildiği bir şeyse konuşur, çekinmez. Arkadaşları o konuşurken dinlerler ama onu, öyle dalga geçme huyları yoktur” (Öğretmen, 20).

III.2.4.6. Ders ve Etkinliklerde Görev Alma

Görüşülen öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (23: %77) öğrencilerinin okulda yapılan etkinliklerde görev almadıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencilerinin okulda yapılan etkinliklerde görev almak istemediklerini de eklemiştir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin okul etkinliklerinde görev almamalarının nedeni, kekemelik sorunu yaşadıklarını okuldaki diğer öğrencilerin de anlayacaklarını düşünmeleri olabilir. Ayrıca bu öğretmenler, öğrencilerinin kekemelik sorunu nedeniyle, okuldakiler tarafından da alay edilmeye maruz bırakılacaklarından korkmaları da bir diğer neden olabilir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin sınıfta yapılan etkinliklerde bile sınıf arkadaşlarının alay etmesine ne kadar üzüldüklerini bildikleri için okulda görev almamasının daha doğru olacağını düşündüklerini söylemişlerdir. Bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde görev almadıkları için okuldaki diğer kişilerle olan iletişimlerinde aksaklıklar oluşmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, okuldaki etkinliklerde görev almadıkları için toplum karşısında konuşma ve rol üstlenme becerilerini de geliştirememektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Okulda yapılan etkinliklerde görev almadı şimdiye kadar. Görev almak isteyeceğini de sanmıyorum. Sormadım gerçi hiç görev almak ister misin diye. Ama sınıfta bile ona görev verdiğim zamanlarda oldukça kasılıyor. Okulda hiç almaz bence. Kekemelik sorunu olduğunu bilsinler istemez bence” (Öğretmen, 3).

“Konuşma konusunda kendine olanı güveni oldukça düşük. Sınıfta da arkadaşları birkaç kez dalga geçmişler. Engel olamıyorsunuz hoca hanım. Hepsi çocuk nihayetinde. Ne kadar söylerseniz, konuşursanız konuşun. Okulda görev alması bence güvenini daha da düşürür. Okulda görev aldığı da alay eden biri çıkabilir. O nedenle hiç düşünmedim görev vermeyi. Kendisi de istemedi” (Öğretmen, 21).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (7: %23) öğrencilerinin okulda yapılan etkinliklerde görev almaya istekli olmamalarına rağmen birer kez görev aldıklarını belirtmişlerdir. Görüşülen bu öğretmenler, öğrencilerinin, okulda yapılan etkinliklere katılmaya istekli olmadıklarını hatta bu etkinliklerden olabildiğince kaçındıklarını ancak kendilerinin ısrar etmesi üzerine birer kez görev aldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilere okulda verilen görevlerin ezbere söyleyebilecekleri türde olmasının, öğrencilerinin bu görevi başarıyla gerçekleştirmesini kolaylaştırdığını söylemektedirler. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerine bu görevi vermelerinin nedeni, çocukların okulun yani toplumun karşısında konuşabilmek için kendilerine güven kazanmalarını sağlamaktır. Bu öğrenciler, okulda yapılan etkinliklerde birer kez görev almış olmalarına rağmen, toplum karşısına çıktıkları ve toplum karşısında konuşma yaparken kekeleyeceklerine ve okuldakilerin kendilerine olumsuz bir tutum takınacaklarına yönelik yaşadıkları korku ve heyecan nedeniyle, benlik algıları olumsuz etkilenmektedir. Bu durum da bu öğrencilerin, psiko-sosyal becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıfta ona çok fazla görev vermeye çalışıyorum. Özellikle konuşacağı, konuşmayı gerektiren etkinliklerde görev veriyorum. Konuştukça açılacak, kekemeliği düzelecek bence. Çünkü, heyecandan kaynaklanıyor bence kekemeliği. Konuşa konuşa yenecek heyecanını. Okulda da verdim bir kez görev. İstemedi, yüzünü buruşturdu ama. Gayet başarılı oldu” (Öğretmen, 1).

“Bir kez okuldaki öğrencilere andımızı okutmuştu. Benim ısrarlarımla tabii. Yoksa içinden geldiğinden ya da yapmak istediğinden değil yani. Tabii ki kekeleyip diye rencide olmasını istemem. Bu nedenle ezbere okuduğunu ve kekeleyemediğimi bildiğimden andımızı okutturdum. Okuduktan sonra çok mutluydu üstelik” (Öğretmen, 14).

Görüşülen öğretmenlerin yarısından çoğu (16: %53) öğrencilerinin sınıfta yapılan etkinliklerde görev aldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlere göre, öğrencileri, sınıfta görev almak için çok istekli bir tutum içinde olmamalarına rağmen öğretmenlerinin isteklerini kırmamak için bu etkinliklerde görev

almaktadırlar. Bu öğrenciler, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almalarına rağmen, aldıkları bu görevleri gerçekleştirirken kekemelik sorunları nedeniyle, konuşmaya dayalı görevlerde zaman zaman başarısızlıklarla karşılaşabilmektedirler. Bu durum da bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarılarında aksaklıklara neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok istekli değil maalesef sınıfta görev almaya. Ancak benim zorlamamla birkaç şey yaparsa yapıyor işte. Ben istiyorum ya beni üzmemek için yapıyor bence. Çok sever çünkü beni. Ben de onu seviyorum. Üzüliyorum da durumuna” (Öğretmen, 23).

“Kendiliğinden söylemez hiç, ben yapmak istiyorum, ben şunu yapacağım diye. Ancak ben hadi bunu da sen yap dersem o zaman yapar. Yaparken mutlu da olmaz. Yüzünden belli oluyor yani. Mecbur olduğundan yapıyor. Ben yap dediğim için mecbur hissediyor kendini” (Öğretmen, 30).

Öğretmenlerin yarıya yakını ise (14: %47) öğrencilerinin sınıfta yapılan etkinliklerde görev almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler, ne kadar ısrar ederlerse etsinler, öğrencilerini sınıf etkinliklerinde görev almaya ikna edemediklerini belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin sınıftaki etkinliklerde görev almamalarının nedeni, sınıfta arkadaşları tarafından olumsuz bir tutumla karşılaşacaklarını düşünmeleri olabilir. Bu öğrenciler, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almadıkları için sınıftaki arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde sorunlar oluşmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, sınıftaki etkinliklerde görev almadıkları için arkadaşlarıyla iletişim kurabilme, gruplar oluşturma, grup içerisinde görevler üstlenme ve bu görevleri yerine getirme becerilerini de tam anlamıyla geliştirememektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Drama yaptırıyorum mesela sınıfta, bilmece, tekerleme söylattiriyorum. Bunu kim yapmak ister diye soruyorum çocuklara, neredeyse hepsi parmak kaldırıyor, ben, ben diyor. Ama kekeme öğrencim şimdiye kadar hiç istekli olmadı.

Birkaç kez ben söyledim hadi bunu da sen yap diye. Yapmak istemiyorum öğretmenim diyor. Her ne kadar görev almak istemese de, ben istediğim için yapıyor yine de. Kekelerse arkadaşlarının dalga geçmesinden çekiniyor sanırım” (Öğretmen, 1).

“Kendine güveni artsın diye sınıfta görevler veriyorum. Verdiğim görevlerini yerine getirmiyor, yapmıyor. Ne yalan söyleyeyim ben de artık eskisi kadar üstüne düşmüyorum. Versem de yapmıyor çünkü” (Öğretmen, 16).

III.2.4.7. Akademik Başarı

Görüşülen öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (26: %87) öğrencilerinin akademik başarısızlık göstermediklerini belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, öğrencilerinin akademik başarılarını değerlendirdiklerinde, akademik yönden başarılı olduklarını ve ayrıca karne notlarına bakıldığında da akademik yönden başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Bu öğretmenler, kendilerinin kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerini konuşmak için teşvik etmelerinin, akademik yönden başarılı olmalarında önemli bir neden olduğunu söylemişlerdir. Bu öğretmenler ayrıca, öğrencileri başarılı olduklarında çeşitli ödüller verdiklerini, bu ödüllerin de akademik başarılarına olumlu yansıdığını belirtmişlerdir. Bu nedenlere ek olarak öğretmenler, velilerinin evde öğrencilerinin derslerine yardımcı olmalarının da öğrencilerinin akademik başarılarında etkili olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik nedeniyle ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermedikleri için akademik yönden herhangi bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Öğrencim de herhangi bir akademik başarısızlık yok. Sadece bildiklerini söylerken biraz zorlanarak söyler, kekeleyerek yani. Onun dışında sınıfta yapılan hiçbir etkinlikte başarısız olduğunu görmedim. Oldukça ilgilidir hem de sınıfta yaptıklarımızla. Etkinlikleri yaptıkça aferin derim ona, başını okşarım. Bu gibi şeylerle katılmasını sağlamaya çalışıyorum etkinliklere” (Öğretmen, 12).

“Sınıftaki pek çok arkadaşından iyi durumu. Özellikle matematik derslerinde. Çok çabuk anlar. Bir problem sordum mu ilk cevaplayanlardan biridir genelde. Akademik yönden bir başarısızlığı yok benim öğrencimin. Gayet başarılıdır.

Karnesi de iyi olur hep. Bir de şu kekeleyi geçse çok daha iyi olurdu” (Öğretmen, 25).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (4: %13) öğrencilerinin akademik başarısızlık gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Düşünceleri alınan bu öğretmenler, öğrencilerindeki bu akademik başarısızlıkların da daha çok konuşmaya dayalı sözel etkinlik veya derslere yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğretmenlere göre, öğrencilerinin akademik başarısızlıklarının nedeni, kekeledikleri için sınıftaki arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kalacaklarını düşünmeleridir. Bu öğretmenler, arkadaşlarının alay edeceklerini düşündükleri için kekeme öğrencilerinin sınıfta konuşmak istemediklerini ve bu nedenle de sözel etkinlik ve derslerde başarısız olduklarını düşünmektedirler. Bu öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle konuşmaya dayalı ders ve etkinliklerde söylemek istediklerini ve bildiklerini tam anlamıyla ifade edemedikleri için akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca bu öğrenciler, özellikle konuşmaya dayalı derslerde konuşsalar bile, yaşadıkları kekemelik sorunları nedeniyle, sınıf arkadaşları söylediklerini anlamakta güçlük çekmektedir. Bu durumda, bu öğrencilerin sınıf arkadaşlarıyla olan iletişim becerilerini etkilediğinden hem psiko-sosyal gelişim hem de akademik başarı yönünden olumsuz yönde etkilenmektedirler. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşma, anlattırma, okutturma yapmazsanız akademik başarısızlığı yok. Diğer derslerde durumu çok iyi. Çok çabuk anlayan, kavrayan bir öğrenci üstelik. Konuşmayla ilgili etkinliklere gelindiğinde bu durum tam tersi oluyor. Bir türlü başarılı olamıyor. Özel durumundan kaynaklanıyor bence bu durum, kekemeliğinden yani. Kekeleyince arkadaşları dalga geçer diye mi korkuyor artık” (Öğretmen, 3).

“Türkçe derslerinde başarılı olduğunu söyleyemem esasen. Matematik dersinde iyi mesela. Sayılarla arası iyi. Problem çözmeyi çok seviyor. Gel gelelim Türkçe dersine geldiğinde, okuma yaptıramıyorum mesela. Okurken kekeleyor tabii. E bazen arkadaşlarından alay edenler de oluyor kekeleyiyle. Bu yüzden başarısız oluyor bence Türkçe derslerinde” (Öğretmen, 10).

III.2.4.8. Şiddet Eğilimi

Öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) öğrencilerinin şiddet eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin şiddet eğilimi göstermelerinin nedeni, akranlarının öğrencileriyle alay etmeleri olabilir. Ayrıca bu öğretmenler, akranlarının kekeme öğrencilerini yok saymaları ya da dışlamalarının da şiddet eğilimi göstermelerinin nedeni olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenlere ek olarak bu öğretmenler, akranlarının kekeme öğrencileri gibi konuşmaya çalışarak onları taklit etmelerini de bir diğer neden olarak ifade etmişlerdir. Öğrenciler, yaşadıkları kekemelik sorunları nedeniyle akranlarına şiddet uyguladıklarından, bu kişilerle olan iletişimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu öğrenciler, akranlarına şiddet uyguladıkları için akranları, bu öğrencileri aralarına almak istememekte dolayısıyla da akranları tarafından dışlanmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, akranlarına şiddet uyguladıkları için kendilerine yönelik olumsuz tutumlar geliştirmektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıf arkadaşlarından çok şikayet geliyor. Çocuklar sürekli şikayet ediyorlar bize vuruyor diye. Diğer çocuklar da az değil ama. Damarına basıyorlar çocuğun, dalga geçiyorlar. O da hazmedemeyince vuruyor demek ki onlara. Yazık zaten çocuk için hiç kolay değil konuşamamak, kekelemek. Bir de arkadaşları böyle yapınca dayanamıyor demek. Yine de hoş değil yani, vurmaması lazım arkadaşlarına” (Öğretmen, 8).

“Zaman zaman gözlemliyorum arkadaşlarıyla kavga ettiğini, ya da onlara vurduğunu. Teneffüs bitip de sınıfa girdiğim zamanlar karşılaştığım oldu. Baktım kavga ediyorlar. Çektim ikisini de karşıma niye kavga ediyorsunuz dedim. Arkadaşı konuşmasıyla dalga geçmiş. Diğer çocuklara taklidini yapıyormuş. Kekeme öğrencim de kalkmış vurmaya başlamış. İkisine de kızdım tabii” (Öğretmen, 23).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (9: %30) öğrencilerinin herhangi bir şiddet eğilimi göstermediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu öğretmenler, öğrencilerinin akranlarına yönelik şiddet eğilimi göstermemelerinin nedenini,

akranlarıyla kurdukları olumlu iletişim ve etkileşime bağlamaktadırlar. Bu öğretmenler ayrıca, akranlarının, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerine yönelik olumsuz tutumlar sergilememelerinin de başka bir neden olabileceğini söylemişlerdir. Bu nedenlere ek olarak öğretmenler, kekeme öğrencilerinin sakin bir kişiliğe sahip olmalarının da, akranlarına yönelik şiddet eğilimi göstermemelerinin nedenlerinden biri olabileceğini belirtmişlerdir. Bu öğrenciler, akranlarına yönelik şiddet uygulamadıkları için, bu konuyla ilgili olarak psiko-sosyal gelişimleri açısından herhangi bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Şiddet eğilimi olan bir çocuk değildir. Sessizdir genelde. Pek sesi çıkmaz sınıfta da. Ben konuşsun, biraz sesi çıksın diye uğraşıyorum. Duymadım, görmedim arkadaşlarıyla kavga ettiğini, onlara vurduğunu. Benim görmediğim zamanlarda olsaydı mutlaka öğrenciler bana söylerdi. Arkadaşlarıyla da bir sorun yaşamaz. Arkadaşları da iyi davranır ama ona. Birbirlerine iyi davranırlar yani. Olmuyor yani, şiddet eğilimi yok” (Öğretmen, 28).

“Kavgacı bir çocuk değildir. Çok sakindir hatta biraz fazla sakin. İçine kapanık yani. Kimseye karışmaz pek. İki yıldır benim öğrencim. Bir kere olsun duymadım, görmedim arkadaşlarıyla kavga ettiğini” (Öğretmen, 30).

III.2.5. Kekemelik Sorunu Yaşadıklarında Gösterilen Davranışlara Yönelik Görüşler

Bu bölümde, kekemelik sorunu yaşadıklarında öğrencilerinin gösterdikleri davranışlara yönelik öğretmen görüşleri; kekelediklerinde gösterdikleri tepkiler alt başlığı olarak sunulmaktadır.

III.2.5.1. Kekelediklerinde Gösterdikleri Tepkiler

Görüşmeye katılan öğretmenlerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) sınıfta öğrencilerinin konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında şiddet eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan bu öğretmenler, öğrencileri, söylemek istediklerini anlatırken kekelemeye başladıklarında, sınıftaki arkadaşlarına yönelik şiddet gösterdiklerini söylemişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu öğretmenler, öğrencilerinin zaman zaman kendilerine yönelik de şiddet eğilimi gösterdiklerini

belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerinin şiddet göstermelerinin nedeni, kekeledikleri için anlatmak istediklerini anlatamadıklarına çok sinirlenmeleridir. Ayrıca bu öğretmenler, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerinin, sinirli bir kişilik yapısına sahip olmalarının da şiddet göstermelerinin nedenlerinden olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler bir diğer neden olarak da, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerinin, çevresindeki kişiler tarafından olumsuz tutum ve davranışlarına maruz kalmalarını göstermişlerdir. Bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında arkadaşlarına yönelik şiddet uygulamakta, bu durum da öğrencilerin pişmanlık duyma ve kendilerine kızma gibi olumsuz duygular hissetmelerine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum, öğrencilerin sınıfta arkadaşlarıyla olan iletişimlerini de zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında kendilerine yönelik şiddet uyguladıklarından benlik algıları ve kendilerine olan güven duyguları zarar görmektedir. Bu durum da öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan öğretmen görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Söylediğim gibi zaman zaman görülür arkadaşlarına şiddet gösterdiğini. Şiddet dediysem yani öyle tekme, tokat değil yani. Zaten yaşları, başları ne. Kavga ederler yani. Bir kere de kendi başını, ellerini duvara vururken gördüm. Ne kadar korktuğumu anlatamam size. Hemen velisini çağırdım. Konuştum. Sonra bir daha olmadı çok şükür böyle bir olay. Konuşurken kekeleyor ya, kekelediği için sinirleniyor çok. Ondan kaynaklanıyor bence” (Öğretmen, 4).

“Oluyor zaman zaman. Aslına bakarsanız çoğu zaman. Sinirli bir yapısı var çocuğun. Kekeleyerek konuşmak psikolojisini de bozuyor tabii insanın bir süre sonra. Velisiyle görüştüğümde onlar da söyledi evde de kardeşlerine vurmuş. Bir psikologa götürmelerinin faydası olabileceğini söyledim. Şimdi gidiyor psikologa. İnşallah düzelir durumu” (Öğretmen, 27).

Öğretmenlerin geri kalanı ise (9: %30) sınıfta öğrencilerinin konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında konuşmayı sonlandırarak sınıftaki arkadaşlarıyla sözel iletişimi kestiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerin düşüncelerine göre, öğrencilerinin kekemelik sorunu yaşadıklarında sözlerini keserek konuşmayı

sonlandırmalarına, içine kapanık bir kişilik yapısına sahip olmaları neden olabilir. Bu öğretmenler, kekeme öğrencilerinin konuşmayı sonlandırma nedenlerinden biri olarak da, içine kapanık bir kişilik yapılarının olmasını ve ayrıca özgüvenlerinin de düşük olmasını göstermişlerdir. Bu öğrenciler, kekemelik sorunu yaşadıklarında, sınıftaki arkadaşlarıyla konuşmaktan kaçınmakta, bu durumda bu öğrencilerin, iletişim becerilerini sınırlandırmakta, kendilerine olan özgüvenlerinin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu durum, bu öğrencilerin sözel becerilerini geliştirmelerini, sosyalleşmelerini de engellemekte ve içine kapanık bir kişilik geliştirmelerine neden olmaktadır. Bunlara ek olarak bu durum, bu öğrencilerin kendilerini ifade edebilme becerilerini de engellediğinden psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekelemeye başladığında genelde keser konuşmayı. Susar yani. Hele bir de konuşurken kekelemeye başladığında arkadaşlarının güldüğünü, alay ettiğini hissetsin, görsün o gün bütün gün boyunca ağzını bıçak açmaz. Ne yaparsanız konuşturamazsınız” (Öğretmen, 23).

“Böyle durumlarda yani kekelemeye başladığında konuşmayı reddediyor. İletişimi kesiyor, konuşmuyor kimseyle. Taa ki kendini toparlayıncaya kadar. Sınıfın bir köşesine çekilir. Orda arabalarla filan oynar. Ben de sesimi çıkarmam. Kendini toparlasın diye. Bir süre sonra yanına giderim. Hadi gel dedim. Ancak o zaman toparlanır. İçine kapanıklık hat safhada. Üzüliyor insan. Üzülmek elde değil” (Öğretmen, 30).

III.3. Velilerin Görüşlerinden Ortaya Çıkan Bulgular

Bu bölümde görüşmeye katılan velilerin, 6-8 yaş aralığındaki kekemelik sorunu yaşayan çocuklarının psiko-sosyal ve akademik becerilerine yönelik görüşleri sunulmaktadır. Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal ve akademik gelişimlerinde karşılaştıkları güçlükler, velilerden alınan görüşler ışığında nedenleriyle birlikte sunulmaktadır.

III.3.1. Kekemeliğin Ortaya Çıkmasına Yönelik Veli Görüşleri

Bu bölümde, çocuklarında kekemeliğin ortaya çıkmasına yönelik veli görüşleri; çocuklarının konuşmada kekemelik sorunu yaşadıkları yerler, konuşurken, şarkı, şiir ve tekerleme söylerken, hayvanlarla konuşurken, soru sorarken ve sorulara cevap verirken görülen kekemelik ve dereceleri alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.3.1.1. Konuşmada Kekemelik Sorunu Yaşadıkları Yerler

Görüşmeye katılan velilerin büyük bir çoğunluğu (24: %80) çocuklarının kekemeliklerinin büyük bir kısmını, konuşmanın başında gözlediklerini belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının özellikle kelimenin ilk hece ve harfinde takılmalar olduğunu söylemişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocukları konuşmaya kekeleyerek başlarsa bütün konuşmalarının da kekeleyerek devam ettiğini ifade etmişlerdir. Bu durum, bu çocukların, çevresindeki kişilerle iletişim becerilerini sınırlandırması nedeniyle, en çok psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu çocuklar, konuşmalarının başında görülen kekemelik sorununu, sınıfta yapılan ders ve etkinliklerde de yaşadıkları için ders ve etkinliklere olabildiğince az katılmak zorunda kalmaktadırlar. Bu çocukların, ders ve etkinliklere az katılmak zorunda kalmaları da akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çocuğum en çok konuşmaya başlarken kekeleyor hatta ilk harfte daha çok kekeleyor. İlk harfte kekelemese belki konuşmasında da kekelemeyecek. Mesela geliyorum diyecek, “geeeeelliyorum” diye uzatıyor ilk heceyi. Söyleyemiyor bir türlü ilk heceyi” (Veli 11).

“Çoğunlukla kelimelerin başında kekelediğini düşünüyorum. Keşke kelimelerin ilk başında kekelemese. O zaman hiç kekelemeyebilir” (Veli 27).

Velilerin bazıları ise (6: %20) çocuklarının kekemeliklerinin çoğunluğunun, konuşmanın sonlarında görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının kelimelerin sonundaki hece ve harfleri uzattıklarını, ilk hece ve kelimelerde daha az kekelediklerini belirtmişlerdir. Konuşmanın sonunda daha çok kekemelik sorunu yaşayan çocuklar, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçınmak zorunda

kalmakta bu nedenle de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Konuşmanın sonunda daha çok kekemelik sorunu yaşayan çocuklar, sınıfta yapılan ders ve etkinliklere de tam anlamıyla katılamamakta bu nedenle de akademik başarıları olumsuz etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bize göre konuşmanın sonundaki hecelerde kekeliyor en çok. Kelimelerin son hecelerini özellikle son harflerini çıkaramıyor. Çıkarmak için oldukça zorlanıyor, bekliyor ve uzatarak konuşuyor. “Gideceğiiiiimmmmm” diyerek uzatıyor son heceyi, bitiremiyor uzatmadan” (Veli, 16).

“Konuşmasının neredeyse her yerinde kekeleyebiliyor. Konuşmasının sonlarında ise kekelemesinin arttığı görüyorum. Son heceyi bir türlü söyleyemiyor. Uzattıkça uzatıyor” (Veli, 21).

III.3.1.2. Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşleri alınan velilerin yarısından çoğu (16: %53) çocuklarının konuşmalarında kekemeliğin oldukça sık görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu veliler, belli bir zamanda çocuklarının konuşmalarında kekemeliğe çok sık rastlanırken, sonrasındaki bir zamanda çocuklarının konuşmalarında kekemelik sıklığında azalma görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bir diğer deyişle, bu veliler çocuklarının kekemelik sıklığının zaman zaman değişebildiğini ifade etmişlerdir. Örneğin, veliler, çocuklarının kekemelik sıklıkları on gün daha az görülürken, sonraki on beş-yirmi gün boyunca kekemelik sıklıklarının arttığını söylemişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, çocuklarının kekemelik sıklığının çok olduğu dönemlerin daha çok ve daha uzun sürdüğünü belirtmişlerdir. Bu çocukların, kekemelik sıklıklarının fazla olması, çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmalarına yol açmakta ve psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu çocuklar, kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle ders ve etkinliklerde de yeterince konuşamamakta ve bildiklerini gösterememektedirler. Bu durum da, bu çocukların akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Zaman zaman kekemeliği azalıyor. Aradan biraz geçiyor kekemeliğinde inanılmaz bir artış oluyor. Kekemeliğin azaldığı dönemler ayda bir haftaysa geriye kalan haftalarda kekemeliği tavan yapıyor”(Veli, 1).

“Bir bakıyorum konuşurken az kekelemeye başlıyor. Kekelemesi geçiyor herhalde diye seviniyorum. 15-20 gün geçtikten sonra o kadar çok kekelemeye başlıyor ki neredeyse konuşmasını anlayamıyorum”(Veli, 8).

Velilerin üçte birinden fazlası (12: %40) çocuklarının önceleri daha sık olarak kekelediklerini ancak son zamanlarda kekemelik sıklıklarında azalma olduğunu belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının kekelemeye başladıkları andan itibaren kekemeliklerinin iyileşebilmesi için çare aradıklarını ve gerek psikolojik destek gerekse kekemelik tedavisine yönelik merkezlerden yardım aldıklarını da söylemişlerdir. Araştırmaya katılan bu veliler, çocuklarının kekemelik sıklığında son zamanlarda görülen bu azalmanın da psikolog ve kekemelik merkezlerinden alınan destek olabileceğini belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, kekemelik sorunları nedeniyle çocuklarına öncelikle psikolojik destek almalarını sağladıklarını ancak, bu desteğin yeterli olmadığını da ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildiren veliler, aldıkları psikolojik desteğin yetersiz olduğunu gördüklerinde de, kekemelik merkezlerine başvurduklarını söylemişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının kekemelik sıklıklarında görülen azalmaların asıl nedeni de, kekemelik merkezlerinde çocuklarına verilen eğitimidir. Tedavilerinden önce daha sık olarak kekemelik sorunu yaşayan bu çocukların, kekemelik sıklıklarının azalması dolayısıyla, psiko-sosyal ve akademik yönden çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada yaşadıkları zorluklar oldukça azalmıştır. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Merkeze götürmeden önce çok sık kekelerdi. Kekelediğini ilk duyduğumuzda kekelemesinin psikolojik olabileceğini düşündük. Psikologa götürdük. Bir faydası olmadı. Sonra arkadaşlarımdan biri kekemelik merkezi önerdi. Oraya götürdük. Tedaviye devam ediyorum. Azalacak kekemeliği bence” (Veli, 2).

“Psikologa gitmeden önce çok kekelerdi. Kekemeliği geçsin diye hastaneye, psikologa götürdük. İlaç filan verdi, bize ne yapmamız, çocuğumuza nasıl

davranmamız gerektiğini anlattı. Biz de bize söylediği her şeyi yaptık. Ondan sonra kekemeliği azaldı”(Veli, 24).

Velilerin geri kalanı ise (2: %7) çocuklarında kekemelik sıklığının az olduğunu hatta kekemeliğin her zaman görülmediğini ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildiren veliler, çocuklarının yalnızca heyecan ve korku gibi farklı ve ani duygu durumları, değişimleri yaşadıklarında kekemelik sorunu yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının ilgi ve dikkat çekmek istedikleri zamanlarda da kekemelik sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşülen bu veliler, bütün bu nedenlerle çocuklarının konuşmalarında görülen kekemeliğin geçici olduğunu ve zamanla geçeceğini düşündüklerini de belirtmişlerdir. Bu çocukların, kekemelik sıklıklarının az olmasına rağmen, bu çocuklar yine de konuşmakta, çevreyle iletişim kurmakta ve ders ve etkinliklerde bildiklerini göstermekte zorluklar yaşamaktadırlar. Bütün bu nedenler de, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Valla aslında her zaman kekelemiyor. Ona kızdığımız zamanlarda kekeliyor. Ben bizim dikkatimizi çekmek, ilgimizi sağlamak için yaptığını düşünüyorum. Kızmasak kekelemeyecek bence. Kekemeliği de kalıcı gibi gelmiyor bu yüzden”(Veli, 6).

“Ben çocuğumun kekeme olduğuna inanmıyorum. Her zaman kekelemiyor ki. Kekeme olsaydı her zaman kekelerdi. Biz kızmayalım, bağırmayalım diye yapıyor. Kızdığımız zamanlarda kekeliyor çünkü” (Veli, 30).

III.3.1.3. Şarkı Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşmeye katılan velilerin neredeyse tamamı (29: %97) çocuklarında şarkı söylerken kekelemeliğe rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu veliler, şarkı söylerken çocuklarında kekemelik görülmemesinin nedenini, çocuklarının şarkı söylemeyi sevmelerine ve şarkının melodiyle söyleniyor olmasına bağladıklarını söylemişlerdir. Bu bilgilere ek olarak, kekemelik merkezlerine başvuran veliler, buralarda verilen eğitimlerin içeriğinin de şarkı söylemeyi içerdiğini, şarkı söylemeye yönelik etkinlikler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu veliler, bu

merkezlerde eğitim aldıktan sonra çocuklarının şarkı söyler gibi, merkezdeki yetkililerin deyişiyle “melodik konuşmaya” başladıklarını söylemişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocukları melodik konuşmaya başladıktan sonra kekemeliklerinde de belirgin bir azalma olmuştur. Bu çocuklar, şarkı söylerken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşmayı çok sevmez ama çok şarkı söyler. Seviyor şarkı söylemeyi. Şarkı söylerken kekelemesi ilginç. Garibime gidiyor. Şarkının içinde müzik var ya, ondandır belki de.” (Veli, 7).

“Biz internetten filan da araştırma yaptık. Kekemeler şarkı söylerken kekelemezmiş. Bizimki de kekelemiyor. Şarkının belirli bir ritimle söyleniyor olmasındanmış bu durum merkezdekilerin de söylediklerine göre. Hatta merkeze gitmeye başladıktan sonra normal konuşması bile şarkı söyler gibi oldu neredeyse ” (Veli, 11).

Araştırmaya alınan velilerden yalnızca biri ise (1: %3) çocuğunun normal konuşmalarında görüldüğü kadar olmasa da şarkı söylerken bile nadiren de olsa kekelediğini söylemiştir. Buna ek olarak aynı veli, çocuğunun kekemelik sıklığının oldukça fazla olduğunu, hemen her durumda kekemeliğin görüldüğünü bu nedenle de şarkı söylerken de kekemelik görülmesinin normal olduğunu belirtmiştir. Bu çocuk, şarkı söylerken nadiren de olsa kekemelik sorunu yaşadığı için bu durum, çocuğun kendine olan güvenini azaltmakta dolayısıyla da psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşüne yer verilmiştir.

“Benimki her zaman kekeler. Şarkı söylerken mi kekelemeyecek. Yani ben öyle biliyorum. Konuşurken hep kekeler, şarkı söylerken de bazen kekeliyor” (Veli, 21).

III.3.1.4. Tekerleme Söylerken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşme yapılan velilerin tamamına yakını (27: %90) çocuklarının tekerleme söylerken kekelemediklerini ifade etmişlerdir. Tekerleme söylerken

çocuklarında kekemelik görülmemesinin gerekçesi olarak da, çocuklarının söyleyecekleri tekerlemeleri ezberlemelerini göstermişlerdir. Bu veliler, ezberden yapılan konuşmalarda kekemeliğin daha az görülebileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, çocuklarının tekerleme söylemeyi sevmelerinin de kekemeliğin az görülmesinin nedeni olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, tekerleme söylerken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Yok kekelemez. Seviyor tekerlemeleri. Öğretmeni öğretince hemen ezberler. Çok zeki aynı zamanda ezberlerken hiç zorlanmaz” (Veli, 6).

“Çok sever tekerlemeyi. Sık sık da söyler. Öğretmeni de o kadar çok tekerleme öğretti ki. Bütün hepsini ezberledi. Ezberden okununca mı kekelemiyor ki” (Veli, 29).

Görüşleri alınan velilerin bir kaçı ise (3: %10) çocuklarının tekerleme söylerken de zaman zaman kekelediklerini belirtmişlerdir. Veliler, çocuklarının normal konuşmalarında kekemelik görüldüğü için tekerleme söylerken de kekemeliğin görülmesinin doğal olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak veliler, tekerlemede birbirine benzer kelime ve heceleri ardı ardına sıraya dizerek söylemenin kekemelik sorunu olmayanlar için bile oldukça zor olduğunu belirtmişlerdir. Bu veliler, bütün bu nedenlerle, kekemelik sorunu olan çocukların tekerleme söylerken kekelemesinin tabii bir sonuç olduğunu belirtmişlerdir. Çocuklar tekerleme söylerken nadiren kekemelik sorunu yaşasalar bile, kekemelik korkusu yaşamaları nedeniyle kendilerine olan özgüvenleri azalmaktadır. Bu durum da bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu çocukların tekerleme söylerken kekeleyebileceklerini düşünmeleri ders ve etkinliklerde de kendilerini tam anlamıyla ifade etmelerini etkilediğinden akademik başarısızlığa neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşurken kekeleyen çocuk tekerleme söylerken kekelemez mi hiç. Tabii ki kekeliyor. Annesi daha iyi bilir tabii ama ben kekeliyor diye biliyorum” (Veli, 16).

“Tekerleme mi? Tekerleme söylerken ben bile kekeleyebilirim. O kelimeleri aradı ardına söylemek o kadar zor ki. Çocuk normal zamanda bile kekeliyor, tekerleme söylerken kekelemesi de çok doğal yani. Oğlumun tekerlemede kekelemesi gayet normal bence” (Veli, 24).

III.3.1.5. Şiir Okurken Görülen Kekemelik Dereceleri

Görüşü alınan velilerin neredeyse tamamı (28: %93) çocuklarının şiir okurken kekemelik sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu veliler, özellikle okulda öğrendikleri ya da öğretmenlerinin ezberlettikleri şiirleri okurken çocuklarının hiç kekelemediklerini belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarında şiir okurken kekemelik görülmemesini de, tekerlemede olduğu gibi şiirleri ezberleyerek söylemelerine bağladıklarını belirtmişlerdir. Bu çocuklar, şiir okurken kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Öğretmenleri okulda mevsimlerle ilgili bir şiir öğretmişti. Ezberlemiş şiiri. Okurken kekelemedi. Öğretmeni sınıfta da okutmuş. Ezberden okuyunca kekelemiyor bizimki” (Veli, 2).

“Öğretmenleri bir iki tane şiir verdi onlara ezberlesinler diye. Eve gelip o şiirleri defalarca söyledi. Ezberledi. Kekelemedi ama” (Veli, 12).

Araştırmaya katılan velilerin geri kalanı ise (2: %7) şiir okurken nadiren de olsa çocuklarının kekelediklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, şiir okurken çocuklarında görülen kekemelik düzeyinin, normal konuşmaları sırasında gözlenen kekemeliğe oranla daha az olduğunu ifade etmişlerdir. Şiir okurken bazen kekemelik sorunu yaşayan çocuklar, kekeleyebileceklerini düşündükleri için ders ve etkinliklere katılmakta zorluklar yaşamakta, bu durum da çocukların psiko-sosyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Annesi kekemeliği geçsin diye sürekli konuşturuyor. Bir şeyler anlattırıyor. Bazen de şiirler öğretiyor. Ben eve gelince de bunları bana anlattırıyor. Şiir okurken de kekeliyor nadir de olsa. Normal konuşmasındaki kadar çok değil gerçi” (Veli, 9).

“Normalde konuşurken daha çok kekeliyor. Birkaç kez öğretmeni şiir öğretmiş. Eve gelince bize de okudu. Okurken kekeledi yine. Ama çok fazla değil” (Veli, 22).

III.3.1.6. Hayvanlarla Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşmeye katılan velilerin üçte ikisi (20: %67) hayvanlarla konuşurken çocuklarında kekemelik görülmediğini belirtmişlerdir. Hayvanlarla konuşurken çocuklarında kekemelik görülmemesinin nedeninin de, çocukların hayvanlarla konuşurken kendilerini duygusal olarak rahat hissetmeleri olabileceğini söylemişlerdir. Bu veliler, çocukları konuşurken kekeleseler bile hayvanların kekelediklerini anlamayacakları için çocuklarının, kendilerini daha rahat hissettiklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, çocuklarının hayvanlarla konuşurken kekelediklerinde, onlardan alay etme gibi olumsuz geri bildirimler almayacaklarını bilmelerinin de bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, hayvanlarla konuşurken, kekemelikleri nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hayvanları çok seviyor. Ben akvaryumculuk yapıyorum. Ona da oyalansın, baksın diye bir balık aldım. Balıklarını çok sevdi. Akvaryum başından ayrılmıyor. Onlarla konuşuyor da. Balıklarıyla konuşurken kekelediğini duymadım. Kekelediğini anlamıyorlar diye rahattır belki, o yüzden kekelemiyordur” (Veli, 7).

“Dışarıya çıktığı zaman arkadaşları bazen onunla oynamıyorlar. Pencereden ne yapıyor diye baktığımda sokaktaki kedilerle oynuyor. Onları besliyor, seviyor. Onlarla konuştuğunu da gördüm. Konuşurken kekelediğini görmedim ama. Niye kekelesin ki, hayvan dalga mı geçecek kekeliyor diye. Anlayacak mı sanki kekelediğini” (Veli, 25).

Görüşülen velilerin geri kalan üçte biri ise (10: %33) evde herhangi bir evcil hayvan beslemediklerini ve ayrıca çocuklarını diğer çevredeyken de hayvanlarla konuşurken görmediklerini belirtmişlerdir. Bütün bu nedenlerle de, çocuklarında hayvanlarla konuşurken kekemelik görülüp görülmediğini bilmediklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bir hayvanla konuşurken hiç görmedim. Onlarla konuşur mu, konuşurken kekeler mi bilmiyorum. Bence yine kekeler” (Veli, 1).

“Evde beslediğimiz bir hayvan yok. Dışarı da çok çıkmaz. Bilmem ki hayvanlarla konuşurken kekeler mi” (Veli, 8).

III.3.1.7. Soru Sorarken Görülen Kekemelik Derecesi

Velilerle yapılan görüşmelerde velilerin büyük bir çoğunluğu (22: %73) çocuklarının kekemelik sıklığının soru sorarken oldukça az olduğunu söylemişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının soru sorarken kekemelik görülme sıklıklarının az olmasının gerekçesi de, çocuklarının soru sormadan önce soracakları soruyu önceden akıllarında tasarlamalarıdır. Bu veliler, çocuklarının soru sormadan önce, soruyu nasıl söyleyeceklerini defalarca düşünmelerinin de bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, soru sorarken, kekemelikleri nedeniyle çok fazla sorun yaşamadıkları için, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda da çok fazla olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Genelde uzun uzun düşünür. Odasına gider, mutfığa gider. Aradan on dakika geçer bir bakmışsın baba sana bir şey soracağım diye gelir yanıma. Soru sorarken kekelemiyor pek ama” (Veli, 11).

“Akşam eve gelince onunla sohbet ederiz. Sırf daha çok konuşsun diye. Konuşunca belki kekemeliği geçer. Konuşurken bazen gözlerini yere diker. Bir süre düşünür sonra bana sorusunu sorar. Sorarken daha az kekeleyor sanki. Ne zaman soru soracağını anlıyorum artık” (Veli, 19).

Velilerin geri kalanı ise (8: %27) çocuklarının kekemelik sıklığının soru sorarken oldukça fazla olduğunu belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu veliler, soru sorarken çocuklarında kekemelik sıklıklarının yüksek olmasının nedenini ise,

çocuklarının soru sorma sırasında fazlasıyla heyecanlanmalarına bağladıklarını ifade etmişlerdir. Bu çocuklar, soru sorarken de kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle soru sormaktan kaçınmakta ve çevrelerindeki kişilerle iletişimlerinde aksaklıklar oluşmaktadır. Bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz etki etmektedir. Bu çocuklar aynı zamanda ders ve etkinliklerde de soru sormaktan kaçındıkları için akademik yönden de başarısız olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Soru sorarken bu kadar çok kekelemesinin sebebi heyecan bence. Dikkat ettim heyecanlandığı zamanlarda daha çok kekeliyor çünkü. Soru sorarken de heyecanlanıyor, kekeliyor” (Veli, 4).

“Heyecanlanıyor herhalde. Hele soru soracağı ya da soruya cevap vereceği sıralarda öyle çok kekeliyor ki ne dediğini bile anlamıyorum” (Veli, 13).

III.3.1.8. Sorulara Cevap Verirken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşme yapılan velilerin neredeyse tamamı (29: %97) sordukları sorulara cevap verirken çocuklarında kekemelik sıklıklarının fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Veliler, çocuklarının sorulan sorulara cevap verirken kekemelik sıklıklarının fazla olmasına, soru sorulduğu anda hazırlıksız yakalanmalarının neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının sorulan soruya cevap vermeye hazır olmamalarının da, kekemelik sıklıklarının fazla olmasının bir diğer nedeni olabileceğini söylemişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının sorulan soruya cevap vermek için heyecanlanmalarının da bir başka neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu çocuklar, sorulan sorulara cevap verirken kekemelik sorunu yaşadıkları için iletişim becerilerinin gelişmesinde aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu durum yüzünden, bu çocukların kendilerine ve konuşmalarına yönelik özgüvenleri de azaldığından benlik algıları zarar görmektedir. Bütün bu nedenlerle bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu çocukların, sorulara cevap verirken kekemelik sorunu yaşamaları, özellikle ders ve etkinliklerde cevapları bilseler dahi sorulara cevap verememelerine neden olmaktadır. Bu durum da bu çocukların, akademik başarılarını olumsuz yönde

etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Dediğim gibi heyecanlanmaması çok önemli. Heyecanlandığı zaman konuşurken de, soru sorarken de her zaman kekeleyor. Soru soramıyorum. Cevap verirken de kekeleyor. Heyecan nedeni bence” (Veli, 8).

“Soru sorduğumuz da bize gözlerini dikip öyle bir bakıyor ki, gözleri doluyor sanki. Nerden çıktı birden bu soru der gibi. Panik oluyor. Ne diyeceğini bilemiyor. Kekelemeye başlıyor, birden bire soruverince herhalde” (Veli, 17).

Velilerden biri ise (1: %3) çocuğunun sorulan soruya cevap verirken nadiren kekeleydiğini ifade etmiştir. Bu veli, çocuğunun sorulan soruya cevap verirken nadiren kekemelik görülmesine gerekçe olarak da, çocuğunun normal konuşma sırasında kekemelik düzeyinin çok az olmasını göstermiştir. Bir diğer ifadeyle, veli çocuğunun konuşma sırasındaki kekemelik düzeyinin az olmasının, sorulan soruya cevap verirken de kekemelik görülme düzeyinin az olmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Bu çocuk, sorulara cevap verirken nadiren kekemelik sorunu yaşasa dahi bu durum, çocuğun akademik başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu çocuk, arkadaşları ve çevrelerindeki diğer kişilerle iletişimde de aynı sorunla karşılaştığından, psiko-sosyal gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşüne yer verilmiştir.

“Yoo, soru sorulduğu zaman yani cevap verirken kekelemiyor. Normal konuşmalarında da çok değil zaten kekemeliği. Ben zaten çocuğumun kekeme olduğuna inanmıyorum. Bazen düzgün konuşamıyor hepsi bu” (Veli, 26).

III.3.2. Kekemeliğin İletişimdeki Diğer Bireylere Göre Farklı Derecelerde Olması

Bu bölümde, çocuklarında görülen kekemeliğin iletişimde oldukları diğer bireylere göre farklı derecelerde olmasına yönelik veli görüşleri; tanıdığı ve tanımadığı kişilerle, kendinden büyüklerle, anne-babalarıyla, öğretmenleriyle, akranlarıyla, kardeşleriyle ve kendinden küçüklerle konuşurken görülen kekemelik ve dereceleri alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.3.2.1. Tanıdığı ve Tanmadığı Kişilerle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşmeye katılan velilerin büyük bir çoğunluğu (24: %80) çocuklarının çok yakından tanıdığı ya da samimi olduğu kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının oldukça az olduğunu belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının yakından tanıdığı ya da samimi olduğu kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının az olmasının nedenini, kendilerini daha rahat hissediyor olmalarına bağlamaktadırlar. Ayrıca bu veliler, tanıdıkları kişilerle konuşurken çocuklarının daha az heyecanlandıkları için de kekemelik sıklıklarının az olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının tanıdıkları kişilerle konuşurken alay edilme korkusunu daha az yaşamalarının da bir diğer neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu çocuklar, yakından tanıdığı ve samimi oldukları kişilerle konuşurken az da olsa kekemelik sorunu yaşadıkları için çevrelerindeki kişilerle etkileşimleri zorlaşmaktadır. Bu durumda, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ağabeyimlerle sık sık görüşürüz biz. Onların çocukları da hemen hemen bizimkiler kadar. Onlarla konuşurken daha az kekeliyor nedense. Alay etmeyeceklerini bildiğindendir belki de daha az kekelemesi” (Veli, 6).

“Mesela anneannesiyle, dedesiyle konuşuyor. Onlarla konuşuyor pek kekelemiyor. Amcası, teyzesiyle, onların çocuklarıyla konuşurken filan da kekelemiyor. Onlarla konuşurken daha az heyecanlandığından herhalde. Sürekli görüşüyor ya onlarla, daha az heyecanlanıyor bence onlarla konuşurken bu yüzden daha az kekeliyor” (Veli, 15).

Görüşleri alınan velilerin beşte biri ise (6: %20) çocuklarının çok yakından tanıdığı ya da samimi olduğu kişilerle konuşurken de kekemelik sıklıklarının oldukça fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Yakından tanıdığı ve samimi olduğu kişilerle konuşurken de sık sık kekelemesinin nedeni olarak da, çocuklarının normal konuşmalarındaki kekemelik sıklıklarının çok fazla olmasını göstermişlerdir. Bu veliler ayrıca, kekemeliklerinin, konuştukları kişiyle arasındaki ilişki düzeyiyle ilgili

olmamasının da bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, tanıdıkları ve samimi oldukları kişilerle konuşurken de kekemelik sorunu yaşadıklarından, çevrelerindeki insanlarla iletişimleri bozulmakta, bu durum da psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekemeliği fazla. Herkesle konuşurken çok kekeleyor. Babaannesi üstümüzde oturuyor hani çok gördüğü, konuştuğu kişi o diyebilirim. Ona rağmen onunla bile konuşurken çok kekeler. Ne kadar yakın olursa olsun konuştuğu kişi yine de kekeleyor. Kekemeliği fazla ya, ondan herhalde” (Veli, 18).

“Sürekli görüştüğümüz kişilerle konuşurken bile çok kekeleyor sanki. Düşününce sürekli gördüğü kişilerle konuşurken daha az kekelemesi lazım. Ama nerde. Yine kekeleyor, yine kekeleyor. Kekelemesinin konuştuğu kişiyle ilişkisi yok demek ki. Çok kekelediği için demek ki değişmiyor kekemeliği” (Veli, 22).

Görüşmeye katılan velilerin büyük bir çoğunluğu (23: %77) çocuklarının tanımadıkları kişilerle konuşmadıklarını belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının, tanımadıkları kişiler kendilerine soru sorsa bile sorulan soruya cevap vermediklerini belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının, tanımadıkları kişilerle konuşmamalarını, kekeleyeceklerine yönelik yaşadıkları korkuya bağlamaktadırlar. Bu veliler ayrıca, çocuklarının kekeleyerek konuştuıkları zaman, karşısındaki kişilerin onlarla alay edeceklerini düşünmelerinin de bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocukların, tanımadıkları kişilerle konuşurken de kekemelik sorunu yaşayacaklarını düşünmeleri nedeniyle konuşmamaları, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Tanımadığı, ilk gördüğü kişilerle konuşmak istemiyor. Belki bir şey sorarlar diye yanlarına bile yaklaşmıyor hatta. Eve misafir gelse tanımadığı birileri odasından çıkmaz. Konuşamayacağım, kekeleyeceğim diye korkuyor belki de” (Veli, 5).

“Konuşmaz, ağzını açmaz valla. Zaten çok konuşkan biri değil. Konuşmaz yani. Hele bir de tanımadığı biriyle. Asla konuşmaz. Kekelediğimi bilecekler diyor belki. Ne bileyim” (Veli, 17).

Görüşmeye katılan velilerin geri kalanı ise (7: %23) çocuklarının tanımadıkları kişilerle konuştuklarını söylemişlerdir. Buna ek olarak bu veliler, çocuklarının, tanımadıkları kişilerle konuşurken, kekemelik sıklıklarında çoğunlukla bir artış görülmesine rağmen çocuklarının, tanımadıkları kişilerle yine de konuştuklarını ifade etmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının neşeli, girişken bir kişilik yapısına sahip olmalarının da, tanımadıkları kişilerle konuşmaktan çekinmemelerinin nedeni olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu velilere göre, çocukları konuşmayı sevdiği için de tanımadıkları kişilerle konuşmaktan çekinmemektedirler. Bu çocuklar, tanımadıkları kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının artış gösterdiği halde konuşmaktan çekinmemelerine rağmen, daha önce de belirtildiği gibi bu çocuklar, yakın çevrelerindeki kişilerle iletişim becerilerini geliştirmekte zorlanmaktadırlar. Bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok neşelidir, girişkendir. Konuşmayı da çok sever. Kekeliyor ama olsun. Yine de konuşur. Kim olduğu fark etmez. Tanısa da tanımasa da fark etmez yani. Konuşur da konuşur” (Veli, 6).

“Hiç çekmez kendini. Ya ben doğru düzgün konuşamıyorum, kekeliyorum demez. Yeter ki birisi ona laf atsın, konuşsun. Seviyor konuşmayı çünkü” (Veli, 24).

III.3.2.2. Kendinden Büyüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşmeye katılan velilerin tamamına yakını (28: %93) çocuklarının yakın çevresindeki kendinden büyük kişilerle konuşurken kekemelik sıklıklarının daha az olduğunu belirtmişlerdir. Görüşleri alınan bu velilerin düşüncelerine göre; yaşça kendinden oldukça büyük olan anneanne, babaanne, teyze, amca, dayı, hala gibi kişilerle konuşurken çocuklarının, kekemelik sıklıkları oldukça azdır. Bunun nedeni olarak ise bu veliler, yaşça kendinden büyük kişilerin, çocuklarına daha hoşgörülü

davrandıklarını belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının yaşça kendinden büyük kişilerle konuştuklarında, alay edilme ve dışlanma korkusu yaşamadıklarını da bir diğer neden olarak göstermişlerdir. Bu çocukların, kendilerinden yaşça büyük kişilerle konuşurken kekemelik sıklıkları azalsa bile, konuşurken kekeleyeceklerini düşünmeleri, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Yaşlılarıyla anlaşamıyor. Küçüklerle de pek konuşmaz. Ama yanında bir büyük olsun. Çenesi durmaz. Hem daha az kekeleyor bence o zaman. Onlar da konuşmasını yadırgamazlar. Ya da seslerini çıkarmazlar, alay filan etmiyorlar ya o yüzden daha rahat konuşuyor bence” (Veli, 2).

“Büyükleriyle konuşurken daha az kekeler. Bence büyük oldukları için. Alay etmeyeceklerini düşünüyor konuşmasıyla. Utanıp çekinmiyor bir de. Onlar da anlayışla yaklaşıyorlar çocuğa kekelese bile Allah için” (Veli, 19).

Araştırmaya katılan velilerin ikisi ise (2: %7) yakın çevresindeki kendinden büyük kişilerle konuşurken de çocuklarında kekemelik görüldüğünü belirtmişlerdir. Buna ek olarak bu veliler, çocuklarının, yakın çevresindeki kendinden büyük kişilerle konuşurken görülen kekemelik sıklıklarında, diğer kişilerle konuşmasına oranla herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının oldukça içine kapanık oldukları için, çevrelerindeki büyüklerle konuşmadıklarını, konuşsalar bile heyecanlandıklarından kekeleyerek konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, konuşurken kekeleyeceklerine yönelik duydukları endişe nedeniyle de büyükleriyle konuşurken, çocuklarında kekemelik görüldüğünü söylemişlerdir. Ayrıca bu veliler, çocuklarının yaşadıkları kekemelik sorununun, iletişim kurulan kişiye göre değişmeyeceğini düşündüklerini de bir diğer neden olarak belirtmişlerdir. Bir diğer deyişle, bu veliler çocukları konuşurken her zaman kekeledikleri için, kekemelik sorunu yaşamalarında konuştukları kişilerin kimler olduğunun bir öneminin olmadığını belirtmişlerdir. Bu çocuklar, kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle bu kişilerle konuşmaktan olabildiğince kaçınmakta, bu durum da öğrencilerin iletişim becerilerinde sorunlara nede olduğundan, psiko-sosyal

gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok içine kapanık. Karışmaz öyle kimseye. Oturup konuşmaz. Konuşsa bile sürekli kekeler. Konuşursam kekelerim diye konuşmak istemiyor belki de. Büyük küçük fark etmiyor. Büyüklerle de konuşurken aynı derecede kekeliyor küçüklerle de” (Veli, 10).

“Sürekli kekelediği için konuştuğu kişi kim olursa olsun değişmiyor kekemeliği. Herkesle konuşurken aynı şekilde kekeliyor” (Veli, 14).

III.3.2.3. Anne-Babalarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Yapılan görüşmeler sonucunda bu çocukların, anne-babaları ile konuşurken kekemelik görülme sıklıklarına bakıldığında, velilerin büyük bir çoğunluğu (25: %83) çocuklarının babalarıyla konuşurken daha az kekelediklerini ifade etmiştir. Bunun nedeni olarak da, babalarının çocuklarıyla geçirdikleri zamanın, anneleriyle geçirilen zamana oranla daha az olmasını göstermişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, babalar çocuklarıyla daha az zaman geçirdikleri için, babaların çocuklarına karşı daha sakin ve anlayışlı davranmaları da bir diğer nedendir. Ayrıca bu veliler, babaların, çocukları kekeledikleri zaman çocuklarına kızmamalarının da nedenlerden biri olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu veliler ayrıca, babaların, çocuklarını konuşmaya annelerinden daha çok teşvik ettiklerini de neden olarak belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, annelerin ise çocuklarıyla daha çok zaman geçirdiklerini ve evde annenin yapması gereken çok fazla sorumluluk olduğu için anlayış ve hoşgörü sınırlarının daha az olabileceğini belirtmişlerdir. Görüş bildiren bu veliler, bu durumun da çocukların kekemeliklerini artırabileceğini söylemişlerdir. Bu çocuklar, anne ve babalarıyla konuşurken kekemelik sorununu daha az yaşamalarına rağmen, konuşmalarındaki kekemelik nedeniyle, söylemek istediklerini tam anlamıyla ifade edememektedirler. Bu çocuklar, kendilerini, düşüncelerini ve duygularını tam anlamıyla ifade edemediklerinden, aile içi iletişim becerilerinde sorunlar yaşamaktadırlar. Bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Akşam eve gelince hemen yanıma gelir. Okulda ne yaptıklarını anlatır tek tek. Ben de dinlerim. Aferin derim. Benimle konuşurken çok kekeleymez. Annesinde daha çok kekeleyormuş. Annesi öyle diyor. Ama ben hiç kızmam. Belki ondan. Annesi de pek kızmaz gerçi ama. Bütün gün evdeler. Bir sürü işi var annesinin, birin de kızmasa birin de kızıyor dur doğal olarak. Kolay değil hoca hanım bütün gün evde üç çocuk” (Veli, 26).

“Benimle konuşurken kesinlikle daha çok kekeleyyor. Babasıyla konuşurken niye daha az kekeleyyor, bilmiyorum. Aslında benimle daha çok konuşur. Bütün gün evde birlikteyiz. Gerçi benim çok işim oluyor. Allah var bazen hı hı diyorum. Her söylediğini dinlesem onda laf mı biter. Babasını daha az görüyor ama daha az kekeleyor işte onunla konuşurken” (Veli, 30).

Görüşmeye katılan velilerin bazıları ise (5: %17) çocuklarının anneleriyle konuşurken daha az kekelediklerini ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan bu veliler, bunun nedeni olarak, çocuklarının anneleriyle daha çok vakit geçirdikleri için anne-çocuk ilişkisinin daha derin ve yakın olmasını göstermişlerdir. Ayrıca bu veliler, annelerin, çocuklarına karşı daha ılımlı yaklaşabilmelerini ve daha hoşgörülü olmalarını da bir diğer neden olarak belirtmişlerdir. Bu çocuklar, kendilerini, düşüncelerini ve duygularını tam anlamıyla ifade edemediklerinden, aile içi iletişim becerilerinde sorunlar yaşamaktadırlar. Bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kesinlikle annesiyle konuşurken daha az kekeleyor. Ama normal tabi. Bütün gün evdeler. Her şeyiyle annesi ilgileniyor. Hem de çok anlayışlı davranıyor annesi kekelese bile Allah için. Ben zaten eve geç gidiyorum işim icabı. Gördüğüm birkaç saat” (Veli, 4).

“Benimle konuşurken daha çok kekeler. Ben biraz sıkıştırırım. Konuşsun diye. Ne yaptın, ne oldu diye sorular sorarım. Annesi üstüne gitmez pek. Daha hoşgörülüdür, sıkıştırmaz çocuğu. Belki ondan daha az kekeleyordur annesiyle konuşurken” (Veli, 27).

III.3.2.4. Öğretmenleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Velilerin tamamına yakını (27: %90) çocuklarının öğretmenleriyle konuşurken daha az kekelediklerini, bu bilgiye de öğretmenleriyle yaptıkları görüşmelerden ulaştıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarının, öğretmenleriyle konuşurken daha az kekelemesinin nedenini ise, öğretmenlerin çocuklarla iletişim ve kekemelik sorunu hakkında daha fazla bilgiye sahip olmalarına bağlamaktadırlar. Bu veliler, öğretmenlerin kendilerine göre, çocuklarla iletişim ve kekemelik hakkında daha çok bilgiye sahip olmalarından dolayı çocuklarla daha olumlu iletişim kurma becerilerine sahip olduklarını düşünmektedirler. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının, öğretmenleriyle konuşurken daha yavaş ve daha dikkatli konuştuklarını, bu nedenle de daha az kekelediklerini söylemişlerdir. Ayrıca bu veliler, çocuklarının evdeki kişilere oranla öğretmenleriyle daha az zaman geçirmelerinin de, daha az kekelemelerinde etkisi olabileceğini belirtmektedirler. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Evde hızlı hızlı durmadan konuşan çocuk, öğretmeniyle konuşurken sanki evdeki çocuk değil. O kadar yavaş konuşuyor ki öğretmeniyle. Sanırsın senin çocuk değil. Yavaş konuşunca da daha az kekeliyor haliyle” (Veli, 8).

“Öğretmeniyle konuşurken daha az kekeliyor bence. E normal ama bizim ilk defa başımıza geliyor kekemelik. Onun kim bilir kaç tane öğrencisi oldu böyle. Öğretmen bize göre daha bilgili, tecrübeli kekemelik konusunda tabi ki. Çocuğa nasıl davranacağını biliyor. Çocuk da daha az kekeliyor” (Veli, 25).

Velilerin bazıları ise (3: %10) çocuklarının, öğretmenleriyle konuşurken de, diğer kişilerle konuşurken görüldüğü kadar kekelediğini ifade etmiştir. Bu durumun nedeni olarak da, çocuklarında konuşma esnasında görülen kekemelik sıklıklarının fazla olmasını göstermişlerdir. Bu velilere göre, çocuklarında görülen kekemelik sıklığı fazla olduğu için çocukları her kiminle konuşursa konuşsun, kekemelik düzeyinde değişme olmayacağını, aynı derecede kekeleyeceklerini düşündüklerini de eklemiştir. Bu çocuklar, konuşurken görülen kekemelik sıklıklarının fazla olması nedeniyle öğretmenleriyle iletişim kurmakta zorluklar yaşamakta ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu çocukların, psiko-sosyal gelişimlerini

olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu çocuklar, öğretmenleriyle konuşurken de kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle ders ve etkinliklerde de zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekemelik kişiden kişiye değişir mi ki? Yoo bizim ki kiminle konuşursa konuşsun kekeliyor. Öğretmeniymiş, kardeşiymiş, annesiymiş fark etmiyor valla. Konuşurken çok fazla kekelediği için sanırım herkesle konuşurken aynı derecede kekeliyor” (Veli, 12).

“E bu çocuğun kekemeliği çok fazla. Sürekli kekeliyor konuşurken. Bu yüzden de bizimle konuşurken ne kadar kekeliyorsa öğretmeniyse de konuşurken o kadar kekeliyor bana göre. Daha geçenlerde konuştum öğretmeniyse. Öğretmenin de söylediklerinden bu çıkıyor yani” (Veli, 27).

III.3.2.5. Akranlarıyla Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşülen velilerin yarısından çoğu (18: %60) çocuklarının akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklıklarının arttığını belirtmişlerdir. Bu veliler, akranlarıyla konuşurken, çocuklarının kekemeliğinin artmasının nedeninin, kekelemeden ve düzgün konuşan akranlarının, çocuklarıyla kekemelik sorunları nedeniyle alay edebileceklerini düşünmeleri olabileceğini söylemişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının konuşmalarında görülen kekemelik nedeniyle, kendilerini dışlayabileceklerini düşünmelerinin de bir diğer neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, akranlarıyla konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk çekmektedirler. Bu nedenle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca bu çocuklar, kekemelik sorunları nedenleriyle akranlarıyla yaşadıkları bu olumsuz iletişim nedeniyle ders ve etkinliklere katılmakta da zorluklar yaşamakta ve akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Oyun oynarlarken birkaç kere dalga geçmiş arkadaşları. Sen ne biçim konuşuyorsun diye. Ağlayarak geldi eve. Belki ondan yani arkadaşları yine dalga geçecekler diye artıyor kekemeliği” (Veli, 5).

“Bir bahçemiz var. Hava güzel olduğunda pazarları oraya gideriz ablalar, kardeşimgil filan. Onların da çocukları var. Biz bahçeyi eker dickerken onlar oynarlar. Orada başka arkadaşları da var. Bazen de almazlar oyunlarına kekeliyor diye. Bakıyorum o zamanlarda onlarla konuşurken daha çok kekeliyor. Alay ederler, oyuna almazlar diye mi korkuyor artık bilmiyorum” (Veli, 14).

Görüşleri alınan velilerin üçte birinden fazlası ise (12: %40) çocuklarının akranlarıyla konuşurken, kekemelik sıklıklarında diğer kişilere oranla bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Bu velilere göre, çocukların akranlarıyla konuşurken kekemelik sıklıklarında değişiklik gözlenmemesinin nedeni, kekemeliğin konuştuğuyla kişinin kim olduğuyla değil, çocuğun kendisiyle ilgilidir. Bu veliler, çocuklarının konuşmalarında sürekli olarak kekemelik görüldüğü için, çocukları konuşurken herkesle aynı sıklıkta kekelediklerini düşünmektedirler. Ayrıca bu veliler, çocuklarının konuşurken yaşadıkları duygusal durumlarının (heyecan, korku gibi) da kekemelik sorunu yaşamalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu velilere göre, çocukları bu duygu durumlarını yaşadıklarında kekemelik sıklıkları arttığı için, konuştukları kişilerin kim olduğu önemli bir etken değildir. Bu çocuklar, akranlarıyla konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk çekmektedirler. Bu nedenle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca bu çocuklar, kekemelik sorunları nedenleriyle akranlarıyla yaşadıkları bu olumsuz iletişim nedeniyle ders ve etkinliklere katılmakta da zorluklar yaşamakta ve akademik başarıları da olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Aynı mahallede kuzenleri var. Okulları da aynı. Onlarla konuşurken de aynı. Yine kekeliyor. Arkadaşlarıyla konuşurken de kekeliyor. Çocuğun samimi olması olmaması fark etmiyor yani. Çocuk sürekli kekeliyor neticede, herkesle konuşurken aynı derecede hem de bence” (Veli, 9).

“Bazen eve arkadaşı gelir. Zaten çok arkadaşı yok. Dışarı da çıkmaz pek. Arkadaşı geldiğinde özellikle dikkat ederim onunla nasıl konuşuyor diye. Acaba bizimle konuşurken mi böyle konuşuyor diye. Onunla konuşurken de bizimle konuştuğu gibi. Değişen bir şey yok. Konuşurken heyecanlanıyor, korkuyor ya, ya kekelersen diye. O yüzden belki de herkesle konuşurken, hep kekeliyor” (Veli, 16).

III.3.2.6. Kardeşleriyle Konuşurken Görülen Kekemelik Derecesi

Görüşmeye katılan velilerin büyük bir çoğunluğu (22: %73) çocuklarının kardeşleriyle konuşurken, kekemelik sıklıklarında belirgin bir artış olduğunu ifade etmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarında artış olmasının nedeni, kardeşlerinde kekemelik sorunu görülmediğinden, kekeme çocuklarının normal konuşan kardeşleri karşısında heyecanlanmaları olabilir. Bu veliler, akranlarında olduğu gibi kardeşleriyle iletişimlerinde de yaşadıkları alay edilme ve dışlanma korkusunun da bir diğer neden olabileceğini düşündüklerini söylemişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının kardeşleriyle olan iletişimlerinin çok iyi olmadığını ve iyi geçinemediklerini de bu durumun nedeni olarak belirtmişlerdir. Bu çocuklar, kardeşleriyle konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu nedeni ile ev içindeki iletişimlerinde zorluklar yaşamakta ve hatta bu zorluklar, çocukların çevrelerindeki diğer kişilerle olan konuşmalarına da yansımaktadır. Bu durumda, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ablası ile anlaşamaz pek. Kavga ederler genelde. Anlaşamıyorlar bir türlü. Kavga, gürültü hiç eksik olmaz açıkçası evde. Belki iyi anlaşamadıkları içindir ablasıyla konuşurken daha çok kekelemesi.” (Veli, 11).

“Kardeşi, ablası onun gibi konuşmuyor. Doğruya doğru. Bazen dalga da geçerler konuşamıyorsun diye, gülerler. Ne kadar tembihlediysek olmadı. Nihayetinde çocuk. Bir şey yapamıyorsun bir yerde. Kekelemesi daha da artar onlarla konuştuğunda. Konuşmasına gülüyorlar diye daha çok kekelediğini düşünüyorum ben şahsen onlarla ” (Veli, 28).

Velilerin geri kalanı ise (8: %27) çocuklarının kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarında, diğer kişilere oranla belirgin bir farklılık olmadığını söylemiştir. Görüşülen bu veliler, çocuklarının kardeşleriyle konuşurken kekemelik sıklıklarında herhangi bir farklılık olmamasının nedenini, yine kekemeliğin konuştuğu kişiyle ilgili olmadığı, çocuğun kendi duygu (heyecan, korku) ve düşünceleriyle ilgili olmasına bağladıklarını belirtmişlerdir. Bütün bu nedenlerle bu

çocuklar, psiko-sosyal gelişimlerine yönelik olumsuzluklarla daha az karşılaşmaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kardeşini çok tembihledik sakın gülme, dalga geçme kardeşinin konuşmasıyla diye. Çok anlaşmazlar ama yine de severler birbirlerini. Öyle çok da kekelemez onunla konuşurken. Artmaz yani kekemeliği kardeşiyle konuşurken. Bizimle ne kadar kekeliyorsa o kadar işte” (Veli, 7).

“Bizim bu sonradan oldu. Ablası, ağabeyisi bayağı bir büyük. Çok üzülüyor onlar da çocuğun durumuna, kekelemesine yani. Severler, kollarlar, üzerine titrerler ama onlarla konuşurken de kekeler. Normalde çok ya da az kekeliyor diyemem ama. Bizimle konuşurken, herkesle konuşurken ne kadarsa o kadar kekeler yani” (Veli, 22).

III.3.2.7. Kendinden Küçüklerle Konuşurken Görülen Kekemelik

Derecesi

Görüşülen velilerin yarısından çoğu (18: %60) çocuklarının kendinden küçük yaştakilerle konuşurken kekemeliklerinde azalmalar görüldüğünü ifade etmişlerdir. Velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının kendinden küçük yaştakilerle konuşurken kekemeliklerinde azalmalar görülmesinin nedeni, çocuklarının kendilerini küçük yaştakilerden daha bilgili ve konuşmada daha yeterli hissetmeleri olabileceğini belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak bu veliler, çocuklarının kendilerinden daha küçük yaştakilerle konuşurken, kendilerine olan güvenlerinin yüksek olmasının da bir etken olabileceğini söylemişlerdir. Bu çocuklar, kendilerinden yaşça küçük kişilerle konuşurken daha az kekemelik sorunu yaşadıkları için, psiko-sosyal gelişimlerine yönelik olumsuzlukları da daha az yaşamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kendinden küçüklerle çok iyi anlaşır. Onlara ağabeylik yapmayı çok sever. Hikayeler, masallar anlatır. Onlardan büyük ya, daha çok şey biliyor ya. Onlar da onu çok sever. Daha az kekeliyor gibi geliyor bana onlarla konuşurken” (Veli, 9).

“Kardeşine ders çalıştırır mesela ödevlerini yaparlar beraber. Bir görseniz kocaman adam gibi olur onun yanında. Büyüğüüm, kardeşime bir şeyler öğretiyorum

diye daha çok güven duyuyordur belki kendine. Bu yüzdendir belki kekelemesinin azalması da” (Veli, 23).

Görüşmeye katılan velilerin yarısına yakını ise (12: %40) çocuklarının kendinden küçük yaştakilerle konuşurken kekemeliklerinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Görüşülen bu veliler, çocuklarının kendinden küçük yaştakilerle konuşurken, kekemeliklerinde herhangi bir değişiklik olmamasının gerekçesinin, çocuklarının kendilerine ve konuşmalarına yönelik olumsuz duygu ve düşünceleri olabileceğini belirtmişlerdir. Bu velilere göre, kekemelik sorunu yaşayan çocuklarının, kendisinden küçüklerle konuşurken daha önce de belirtildiği gibi alay edilme ve reddedilme gibi korkuları yaşamaları da bir diğer neden olabilir. Bu öğrenciler, bütün bu nedenlerle, kendinden yaşça küçük kişilerle konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarından, psiko-sosyal gelişimleri de olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bilmem. Değişmiyor kekelemesi sanırım. Küçüklerle de aynı. Öyle tek tek incelemedim tabi kiminle nasıl konuşuyor diye. Ama bence aynı. Korkuyor herhalde kekeleyeceğim diye, ondan oluyor bu” (Veli, 16).

“Yok, bir değişiklik olmuyor. Bizimle nasıl konuşuyorsa herkesle öyle konuşuyor. Küçüklerle konuşurken de değişmiyor bu. Aynı. Yine kekeliyor. Bence bu çocuk herkesle konuşurken aynı duyguyu yaşıyor. Yani kekeleyeceğim o zaman da benimle dalga geçecekler diye düşünüyor. Bu yüzden de herkesle konuşurken kekeliyor” (Veli, 19).

III.3.3. Konuşurken Gösterilen Bedensel Tepkiler ve Bu Tepkilerin Derecelerine Yönelik Görüşler

Bu bölümde, çocuklarının konuşurken gösterdikleri bedensel tepkilere yönelik veli görüşleri; jest ve mimiklere yansıma, vücudunda kasılmalara, tiklere, ellerinde titremeye neden olma, göz teması kurma ve vücutlarının bir yeriyle oynama alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.3.3.1. Jest ve Mimiklere Yansıma

Görüşülen velilerin tamamı (30: %100) çocuklarının konuşma sırasında konuşmanın tamamlayıcısı olarak görülen jestleri kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu veliler, çocukları kekeleyen veya çok daha az kekeleyerek konuşmak için çabaladıklarından, konuşmalarında uygun olan jestleri kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu çocuklar, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarına uygun şekilde jestleri kullanamadıklarından, konuştukları kişilerle olan etkileşimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bütün bu nedenlerle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Zaten doğru düzgün konuşmıyor ki. Konuşurken de genelde yere bakar. Kekeleyeyim diye uğraşiyor bir tek. Eliyle parmağıyla falan oynar ama öyle elini kolunu falan oynatsın. Görmedim hiç” (Veli, 8).

“Konuşabilmek, kekeleymeden konuşabilmek için o kadar çaba harcıyor ki, elini kolunu oynatmaya mecali kalmıyor. Şahsen ben görmedim hem konuşsun hem elini kolunu oynatsın” (Veli, 22).

Benzer şekilde görüşmeye katılan velilerin tamamına yakını (28: %93) çocuklarının konuşma esnasında ifade etmek istediklerini tamamlayıcı bir unsur olarak görülen mimiklerden de yararlanamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının bütün dikkatlerini kekeleymeden konuşmaya çalışmaya odakladıklarından bu nedenle de konuşmalarında mimiklerden yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, çocuklarının bütün ilgilerini söylemek istediklerini, tam anlamıyla anlatabilmeye vermelerinin de neden olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu veliler, mimiklerin ne olduğunu tam olarak bilemediklerini ifade etmişlerdir. Bu çocuklar, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarına uygun şekilde mimiklerini kullanamadıklarından, konuştukları kişilerle olan etkileşimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu durumda, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hayır, kullanmıyor mimiklerini. Sadece kekeleymeden konuşmaya çalışıyor, Şu anda tedavisine devam ediyoruz. Öncelikle amacımız konuşmasındaki kekemeliği düzeltmek. Yavaş yavaş düzeliyor. Önce bir onu halledelim. Konuşması düzelince mimikleri de kullanmaya başlar belki” (Veli, 2).

“Valla bazen gözleri seğirir. Doktor tik dedi. Konuşmak için zorlandığından oluyormuş. Psikolojik yani. O değildir herhalde mimik. Başka bir şey olmuyor yüzünde gözünde konuşurken. Ama yüzünü gözünü oynatamaz ki, hem de konuşmasına göre. Çocuğun tek amacı konuşurken kekelememek” (Veli, 24).

Görüşülen velilerin ikisi ise (2: %7) çocuklarının konuşma esnasında nadiren de olsa mimiklerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarının konuşma esnasında mimiklerden yararlanabildiklerini ifade eden bu veliler, çocuklarının kekemelik sıklığının az olmasının bunun nedeni olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu veliler, bazı dönemlerde azalma görüldüğünü bu nedenle de çevresindekilerle kişilerle daha rahat iletişim kurabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının kekemeliklerinin azaldığı ve çevresindekilerle daha rahat iletişim kurabildikleri dönemlerde de konuşmayı tamamlayan mimiklerden yararlandıklarını söylemişlerdir. Bu çocuklar, konuşma sırasında mimiklerini kullanabildiklerinden iletişimlerinde bu konuda herhangi bir aksaklık oluşmamakta ve psiko-sosyal gelişimleri de, bu konuda olumsuz etkilenmemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Dediğim gibi konuşurken öyle çok olmuyor kekemelik. Az görülüyor. O yüzden normal bir çocuğun konuştuğu gibi konuşuyor. Fark yok. Sadece bazen kekeler gibi oluyor. Mimikleri de kullanır yer yer. Şaka yaparken göz kırpar mesela” (Veli, 15).

III.3.3.2. Vücutunda Kasılmalara Neden Olma

Görüşleri alınan velilerin büyük bir çoğunluğu (26: %87) konuşurken çocuklarının vücutunda kasılmalar meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının vücutunda meydana gelen kasılmaların nedeni, çocuklarının özellikle konuşmak istemedikleri durumlar ve kişiler karşısında konuşmak zorunda kalmaları olabilir. Bütün bunlara ek olarak bu veliler, çocukların

kekelemeden konuşmak ve kelimeleri doğru çıkarmak için oldukça fazla güç sarf ettiklerini, bu durumun da çocuklarının vücuduna olumsuz yansıdığını belirtmişlerdir. Bu çocuklar, konuşurken vücutlarında meydana gelen kasılmalar nedeniyle, sınıfta yapılan ders ve etkinliklere de tam anlamıyla katılamamakta bu nedenle de akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Öyle birden bir soru sor bakalım. Kaskatı kesiliverir karşında. Cevap vereceğim diye düşünüyor herhalde ondan” (Veli, 1).

“Tanımadığı biriyle falan bir konuşsun. Doğru düzgün konuşamaz zaten ama bir görseniz keşke elini kolunu oynatamaz. Kasılır kalır. Yüzü bile kireç gibi olur” (Veli, 5).

Araştırmaya katılan velilerin bir kaçı ise (4: %13) konuşurken çocuklarının vücudunda herhangi bir kasılma olmadığını söylemişlerdir. Görüşleri alınan veliler, konuşurken çocuklarının vücudunda kasılma olmamasını, çocuklarının konuşmak istemedikleri ve kendilerini rahat hissetmedikleri durumlarda ve özellikle kekeleyeceklerini anladıkları zamanlarda konuşmamalarına bağlamışlardır. Bütün bu bilgilere ek olarak, çocuklarının kekemelik sıklıklarının fazla olmaması nedeniyle de kekemeliğin vücuduna kasılmalar şeklinde yansımadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Konuşurken vücutlarında herhangi bir kasılma olmayan çocuklar, psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından da herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hayır. Ne kadar zorlanırsa zorlansın konuşmak için kasıldığını görmedim” (Veli, 6).

“Kasılma olmuyor. Bizimkinin düzeyi öyle çok ileri değil. Doktor da öyle söyledi. Kekeleyeceğini anladığında susar, konuşmaz. Konuşmadığı için belki kasılmıyor, konuşsa olabilir. Belki” (Veli, 17).

III.3.3.3. Tiklere Neden Olma

Görüşülen velilerin büyük çoğunluğu (25: %83) özellikle konuşma anında çocuklarının yüzünde tikler oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu velilere göre, çocuklarının

yüzlerinde görülen tikler, çocuklarının konuşurken kekelemeye başladıkları zamanlarda meydana gelmektedir. Bu velilerin gözlemlerine göre, çocuklarının kekeleme anlarında yüzlerinde meydana gelen tiklerin büyük bir çoğunluğu, gözlerinde görülmektedir. Bu çocuklar, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu yüzünden yüzlerinde oluşan tikler nedeniyle, çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta bu durum da, bu çocukların kendilerine olan özgüvenlerini azaltmaktadır. Bu durum da bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bu çocukların, konuşurken yaşadıkları kekemelik sorunu, yüzünden yüzlerinde oluşan tikler, ders ve etkinliklerde de kendilerini tam anlamıyla ifade etmelerini engellediğinden akademik başarısızlığa neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hele ki dili bir takılmaya, dönmemeye görsün. Gözü seğirmeye hemen başlar. Bazen de ağzının yan tarafı seğirir” (Veli, 9).

“Zaman zaman görüyoruz yüzünde, gözünde tik oluştuğunu. Çok zorlandığı, kekemelikten utandığı, sıkıldığı durumlarda görülüyor genellikle” (Veli, 27).

Araştırma kapsamına alınan velilerin geri kalanı ise (5: %17) konuşma anında çocuklarında herhangi bir tik belirtisi olmadığını belirtmişlerdir. Konuşma anında çocuklarında herhangi bir tik belirtisi olmadığını belirten bu veliler, tik görülmesinin başka bir hastalık ya da hastalığın belirtisi olabileceğini, kekemelik görülmesiyle tiki bir ilişkisinin olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, konuşma anında herhangi bir tik belirtisi görülmediği için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Hayır, ne kadar kekelerse kekelesin tikle karşılaşmadım. Allah’a çok şükür tikleri yok. Konuşurken zorlanıyor. Kekeleyince üzülüyor ama tiki yok. Kekemelik her zaman olmadığından olabilir bana göre” (Veli, 3).

III.3.3.4. Ellerde Titremeye Neden Olma

Görüşmeye katılan velilerin yarısından çoğu (17: %57) konuşma esnasında çocuklarının ellerinde titremeler görüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu veliler,

çocuklarının konuşurken kekelememeye veya daha az kekelemeye çalıştıkları için heyecan, korku gibi olumsuz duygular yaşamaları nedeniyle, ellerinde titremeler görüldüğünü düşündüklerini belirtmişlerdir. Bir diğer ifadeyle, bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının ellerinde görülen titremeler, kekelemeden veya daha az kekeleyerek konuşmak için gösterilen bir tepkiden ibarettir. Bu çocuklar, kekemelik sorunları yüzünden, konuşurken ellerinde görülen titremeler nedeniyle çevresindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu çocuklar, ellerinde görülen titremeler nedeniyle el becerilerine dayalı ders ve etkinliklerde de başarısızlıklarla karşılaşmaktadır. Bu durum da, bu çocukların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekemeliğinin arttığı zamanlarda, kekelediğinde ağlamaya başlar. Bir taraftan da elleri tir tir titrer. Konuşurken çok zorlandığı zamanlar da olabiliyor ellerinde titremeler” (Veli, 9).

“Ellerinde titremeler görülüyor. Hatta bazen o kadar çok titriyor ki elleri. Elleri titremesin diye herhalde etrafında ne varsa, kim varsa vurmaya başlıyor elleriyle. Kekelemesine sinirleniyor sanırım” (Veli, 15).

Araştırma kapsamına alınan velilerin üçte birinden fazlası (11: %37) konuşma sırasında çocuklarının ellerinde titremeler olmadığını ifade etmişlerdir. Bu velilerin düşünceleri, çocuklarının kekemelik sorunuyla ellerinde titremeler görülmesinin arasında bir bağlantı olmadığı yönündedir. Bu nedenle bu veliler, çocukların ellerinde titremeler görülmemesinin doğal olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, konuşurken ellerinde titremeler görülmemesi nedeniyle herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekelemesine kızdığı, çok sinirlendiği zamanlar olmuştur ama ellerinin titrediğini görmedim hiç” (Veli, 8).

“Niye titresin ki elleri. Yok, görmedim ellerinin titrediğini. Konuşmamamak, kekeleyem başka bir şey, el titremesi başka bir şey. O başka bir hastalık. Allah korusun. Allah herkesi şifasını versin” (Veli, 23).

Araştırma kapsamına alınan velilerin yalnızca ikisi ise (2: %7) çocuklarıyla konuşurken, çocuklarının söylemeye, anlatmaya çalıştığı ifadelerle odaklandıklarını bu nedenle de, çocuklarının ellerinde titremeler olup olmadığına dikkat etmediklerini belirtmişlerdir. Buna ek olarak veliler, çocuklarının çok hareketli olduklarını özellikle konuşmaya başladıkları anlarda bu hareketliliklerinin daha da çoğaldığını bu nedenle de, çocuklarının ellerinde titremeler görülüp görülmediğini bilmediklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Oğlum çok hareketli bir çocuk. Öyle kolay kolay oturmaz. Duramaz yani yerinde. Eli kolu da öyle. Hani derler ya elini bağlasan kolu durmaz diye. Bizimki o hesap. Dikkat etmedim şahsen elinin titrediğine. O kadar hareketin arasında” (Veli, 6).

“Dedim ya ben çok geç geliyorum eve. Öyle çok vakit geçiremiyorum. Dikkat etmedim pek elleri titriyor mu diye” (Veli, 11).

III.3.3.5. Göz Teması Kurma

Görüşülen velilerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) konuşma anında çocuklarının konuştukları kişilerle göz teması kurmalarında herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu velilerden alınan görüşlere göre, çocukları her ne kadar kekeleyerek konuşsa da, konuşma anında konuştukları kişiyle göz teması kurmaktan çekinmemektedirler. Ayrıca bu veliler, çocuklarının konuştukları kişilerle göz teması kurmalarının nedenini, çocuklarının konuşurken karşısındakinin dikkatini konuşmalarına yani kekemeliklerine çekmemek olduğunu belirtmişlerdir. Bir diğer ifadeyle, bu veliler çocuklarının konuşmalarında görülen kekemeliğe olan dikkati dağıtmak için göz teması kuruyor olabileceklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu çocuklar konuşurken, konuştukları kişilerle göz teması kurmakta zorluklar yaşamadıkları için iletişimlerinde herhangi bir aksaklık oluşmamakta ve psiko-sosyal

gelişimlerinde de herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Genellikle konuşurken gözlerimizin içine bakarak konuşur. Çok nadirdir yani gözümüze bakmaması” (Veli, 1).

“Gözlerini ayırmaz bizimle konuşurken. Göz temasında sorun yok yani” (Veli, 18).

Görüşülen velilerin geri kalanı ise (9: %30) konuşma anında çocuklarının konuştukları kişilerle göz teması kurmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının konuşurken karşısındaki kişilerle göz teması kurmaktan kaçınmalarının nedeni, konuşma esnasında çocuklarının kekemelik nedeniyle kendilerine güvenlerinin azalması veya olmamasıdır. Bu velilere göre bir diğer neden de, çocuklarının, çekingen ve içine kapanık bir kişilik yapısına sahip olmalarıdır. Bu çocuklar konuşurken, konuştukları kişilerle göz teması kurmakta zorluklar yaşamakta, bu durum da bu çocukların, çevrelerindeki kişilerle olan etkileşimlerinde sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle de, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz olarak etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok çekingen bizimki. Utanıverir hemen. Sadece konuşurken değil başka zamanlar da bakmaz bize” (Veli, 2).

“Konuşurken göz teması kurmaz genelde. İçine kapanık ya ondan olabilir bence. Yere bakarak konuşur genellikle” (Veli, 17).

III.3.3.6. Vücutlarının Bir Yeriyle Oynama

Görüşleri alınan velilerin tamamına yakını (27: %90) konuşurken çocuklarının sürekli olarak vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynadıklarını söylemişlerdir. Araştırma kapsamına alınan bu veliler, çocuklarının çok hareketli olduklarını, özellikle konuşma sırasında bu hareketliliğin daha da arttığını ve bunun da çocuğun vücudunun bir yeriyle oynamasına yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu velilere göre, çocukları konuşurken, en çok giysileriyle, elleriyle veya ellerine aldıkları herhangi bir nesneyle oynamaktadırlar. Bu çocuklar, kekemelik sorunları nedeniyle, konuşurken sürekli olarak vücutlarının veya giysilerinin bir yerleriyle

oynadıkları için hem konuşmalarına hem de kendilerine yönelik düşük benlik algısı geliştirmekte bu nedenle de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Maalesef sürekli ya pantolonuyla oynar, ya saçıyla oynar, ya burnuyla oynar. Eli kolu durmaz yani konuşurken. Kendi de durmaz zaten yerinde. Çok hareketli” (Veli, 9).

“Evet, genellikle bluzunun koluyla oynar. Konuşurken sürekli olarak oynar. O kadar söylüyorum, uyarıyorum kızım yapma diye. Ama yine de oynuyor” (Veli, 15).

Görüşülen velilerin bir kaçı ise (3: %10) konuşurken çocuklarında vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynama görülmediğini beyan etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu veliler, çocuklarının konuşurken, vücutlarının herhangi bir yeriyle oynamamalarının nedeninin ne olduğu hakkında fikir sahibi olmadıklarını bildirmişlerdir. Bu çocuklar, konuşurken vücutlarının veya giysilerinin bir yeriyle oynamadıkları için psiko-sosyal gelişim yönünden önemli bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Konuşurken öyle bir yeriyle oynama, bir yerini çekiştirme olmaz. Sadece kekeleyor işte. Oynasa daha mı az kekeleler?” (Veli, 7).

“Hiç görmedim. Kekeleyerek konuşurken bile saçıyla, koluyla, başka bir yeriyle oynamıyor” (Veli, 19).

III.3.4. Kekemeliğin Başka Sorunlara Neden Olmasına Yönelik

Görüşler

Bu bölümde çocuklarında görülen kekemeliğin başka sorunlara neden olmasına yönelik veli görüşleri; çevre ile iletişim, içine kapanıklık, ders ve etkinliklerde görev alma, arkadaşları tarafından dışlanma, alay edilme, derse katılma, akademik başarı, yetişkinlerin olumsuz tutumu ve şiddet eğilimi alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.3.4.1. Çevrelerindeki Kişilerle İletişim

Görüşmeye katılan velilerin tamamına yakını (28: %93) çocuklarının çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmak istemediklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan bu velilerin düşüncelerine göre, çocukları kekeleyeceklerine yönelik korku yaşadıkları için çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmak istememektedirler. Ayrıca bu veliler, çocuklarının kekeledikleri zaman, konuştukları kişilerin kendilerine ve konuşmalarına yönelik olumsuz bir tutum takınacaklarını düşünmeleri nedeniyle çevresindeki kişilerle iletişim kurmak istemediklerini belirtmişlerdir. Hatta bu veliler, çocuklarının, olumsuz tutumlarla karşılaşacaklarını düşünmeleri nedeniyle çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan olabildiğince kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Bu çocuklar, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle iletişim becerilerini geliştirememekte ve kendilerine olan özgüvenleri de azalmaktadır. Bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca bu çocuklar, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmakta yaşadıkları zorluklar nedeniyle ders ve etkinliklerde de zorluklar yaşamakta ve bu nedenle de akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekeleyeceğini düşündüğü için sanırım elinden geldiğince az konuşuyor çevresindekilerle. Konuşmuyor bile diyebilirim o kadar yani” (Veli, 21).

“Çevresindekilerle konuşmak istemiyor. Korkuyor herhalde kızacaklar, bağıracaklar diye. Kekeleyerek konuşuyor ya” (Veli, 28).

Araştırmada görüşleri alınan velilerden yalnızca ikisi ise (2: %7) çocuklarının çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu velilerin görüşlerine göre, çocukların çevresindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamamalarının nedeni, yakın çevresindeki insanların büyük bir çoğunluğunun, çocuklarına kekemelik sorunu konusunda olabildiğince hoşgörülü davranmasıdır. Ayrıca bu veliler, çocuklarının çevrelerindeki kişilerin, çocuklarının kekemelik sorununa yönelik de herhangi bir olumsuz tutum sergilememesini de bir diğer neden olarak belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çevrelerindeki kişilerin, çocuklarının

daha da çok konuşması ve iletişim kurabilmesi için çocuklarını yüreklendirmeye çalışmasının da bir neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada herhangi bir sorun yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bizim hiç böyle bir sorunumuz olmadı. Her ne kadar kekelese de buna rağmen çekinmez kimseden. Konuşabildiği, anlatabildiği kadar anlatmaya çalışır. Çekimser kalmaz yani” (Veli, 6).

III.3.4.2. İçine Kapanıklık

Görüşmeye katılan velilerin tamamına yakını (28: %93) çocuklarının içine kapanıklık problemi yaşadıklarını belirtmektedirler. Araştırmaya katılan bu veliler, çocuklarının girişken bir yapıya sahip olmadıklarını, insanlarla mümkün olduğunca az iletişim kurmaya çalıştıklarını bu durumun nedeni olarak göstermişlerdir. Bir diğer ifadeyle, bu veliler çocuklarının utangaç bir mizaca sahip olduklarını, bu utangaç ve çekingen tavırlarının da içine kapanıklık problemi yaşamalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu veliler, bu içine kapanıklık sorununun özellikle yakın çevrelerinde olmayan ve sık sık görüşmediği kişilere yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocukları, yakından tanıdığı, görüştüğü insanlara karşı bu derece içine kapanıklık ve utangaçlık sorunu yaşamamaktadırlar. Bu çocuklar, içine kapanıklık sorunu yaşadıkları için çevrelerindeki kişilerle konuşmaktan kaçınmakta, bu durum da psiko-sosyal gelişimleri açısından da sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, sınıfta da içine kapanık tutumlar sergiledikleri için ders ve etkinliklere katılmakta da zorlanmaktadırlar. Bu nedenle de bu çocuklar, akademik başarılarında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok içine kapanır. Bir şey söyle hemen küser. İnattır da, kolay kolay barışmaz. Konuşmaz. Misafir geldiğinde soru sorsalar filan kekelese mesela konuşurken hemen odasına kapanır” (Veli, 16).

“İçine kapanıklığı var evet. Utanıyor herhalde kekemeliğinden. Birilerinin yanında kekeleyişinde oradan ayrılıncaya kadar konuşmaz bir daha. Utangaçtır da aynı zamanda” (Veli, 23).

Görüşleri alınan velilerin geri kalanı ise (2: %7) çocuklarının içine kapanıklığa dair bir problem yaşamadıklarını söylemişlerdir. Bu veliler, konuşurken kekemelik sorunu yaşasalar bile, çocuklarının girişken bir kişilik yapısına sahip olduklarını bu nedenle içine kapanıklık sorunu yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu veliler, çocuklarının çok hareketli olduklarını, bu hareketliliğin de içine kapanıklık sorunu yaşamlarını engellediğini ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamındaki bu veliler, bu tutum ve davranışların zamana, yere ve kişiye göre değişiklik göstermediğini de eklemişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının konuşmalarında kekemelik sıklığının az görülmesinin de buna neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu velilere göre, çocuklarının konuşmalarındaki kekemelik sıklıklarının az olması da, çocuklarının olumsuz duygu ve düşüncelere yönelmesini önleyerek içine kapanıklık sorunu yaşamamalarına neden olmaktadır. Bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle içine kapanıklık sorunu yaşamadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından bu konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Çok içine kapanıktır diyemem. Konuşkandır genelde. Çekinmez kimseden” (Veli, 1).

“Aslına bakarsanız içine kapanık değildir. Arkadaşlarıyla oynar, konuşur. Büyükleriyle, küçüklere de aynı. Çekinmez yani. Girişkendir çoğu zaman” (Veli, 13).

III.3.4.3. Arkadaşları Tarafından Dışlanma

Görüşmeye katılan velilerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) çocuklarının arkadaşları tarafından çoğu zaman dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Görüşleri alınan veliler, arkadaşlarının çocuklarını zaman zaman oyun oynarken bile aralarına almadıklarını, oyun oynamak için çocuklarının yerine oyuna alınabilecek başka bir kişi olması halinde, çocuklarını oyuna almadıklarını belirtmişlerdir. Velilerin bu düşüncelerine ek olarak, akranlarının özellikle sözel beceriye dayalı ya da konuşmayı

gerektiren takım oyunları oynarken kazanmak amacıyla oynadıklarını, kekemelik gözlenen çocuklarının ise oyunu kazanmalarını engelleyebileceğini düşünmelerinden kaynaklanabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Oyun haricindeki dışlanmalardaki nedenin ise, akranlarının, konuşmasında kekemelik görülmesi nedeniyle konuşmalarını tam olarak anlayamamaları ya da anlamak için uğraşmak ya da beklemek istememeleri olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, kekemelik sorunları nedeniyle, arkadaşları tarafından dışlandıkları için gerek sınıf arkadaşları gerekse diğer çevrelerindeki arkadaşlarıyla nitelikli zaman geçirememektedir. Ayrıca bu çocuklar, arkadaşları tarafından dışlandıkları için kendilerine yönelik olumsuz benlik algısı geliştirmekte ve hatta arkadaşlarına da kıskançlık, kin ve öfke gibi olumsuz duygular besleyebilmektedirler. Bu durumda da bu öğrencilerin, psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilenmektedir. Bütün bunlara ek olarak, bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlandıklarından, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almakta zorlanmakta veya görev almaktan kaçınmaktadırlar. Bu çocuklar, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almaktan kaçındıkları için de bildikleri ve yapabilecekleri konular da bile görev üstlenmemekte, ders ve etkinliklere katılmamaktadırlar. Bu durumda, bu çocukların, akademik başarılarına olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Geçen gün bahçede oyun oynuyorlarmış. Mehmet varmış bir tane diğer sınıftan yanlarına o gelince Mehmet oynayacak sen çık demişler. Çıkmış bizim çocuk da ne yapsın. Oynayacak kimse bulamayınca alıyor aralarına anlaşılın. Çok üzüldü yavrurum. Biz de üzüldük tabi” (Veli, 7).

“Geçtiğimiz yazdı çocuklar dışarıda oynuyorlar. Ağlayarak geldi çocuk eve. Ne oldu dedim. Oyun oynuyorlarmış. Sessiz oyun mu ne? Neyse. Altı kişi bunlar. Üç üç ayrılmışlar. Tam oynarken karşımızın oğlu inmiş. O inince sen çık yapamıyorsun demişler. Bütün gün çıkmadı evden” (Veli, 29).

Velilerin geri kalanı ise (9: %30) çocuklarının arkadaşları tarafından zaman zaman dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu veliler, konuşmalarında kekemelik sorunu görülen çocuklarının, arkadaşları tarafından hoşgörü ve anlayışla karşılanarak oyunlarda, etkinliklerde ve hemen her türlü faaliyette dışlanmadıklarını

belirtmişlerdir. Velilerin düşüncelerine göre, akranlarının kekemelik görülen çocuklarını dışlamalarında ailelerinin verdikleri eğitim ve öğretmenlerinin doğru bilgilendirmelerinin rolü olabilir. Bu noktada veliler, öğretmenlerin ve ailelerin çocuklarına verecekleri bilgi ve eğitimin ne kadar önemli bir faktör olduğunu da vurgulamışlardır. Bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle akranları tarafından dışlanmayla karşılaşmadıklarından, bu konuda psiko-sosyal gelişimleri açısından herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Arkadaşlarının dışladığını düşünmüyorum. Sürekli görüştüğü, oynadığı arkadaşları var. Birlikte güzel vakit geçiriyorlar” (Veli, 2).

“İlk zamanlar olmadı desem yalan olur. Ama öyle birkaç gün. Daha sonra öğretmenleri çocuklarla konuşmuş, anlatmış onlara sakın şöyle böyle yapmayın diye. Dışlamıyorlar beraber oynuyorlar. Allah öğretmen hanımda razı olsun” (Veli, 17).

III.3.4.4. Arkadaşları Tarafından Alay Edilme

Görüşmeye katılan velilerin tamamı (30: %100) çocuklarının arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan veliler, çocuklarının gerek okuldaki gerek sınıftaki gerekse diğer çevredeki arkadaşları tarafından sık sık alay edilmeye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu veliler, çocuklarıyla özellikle samimi olmayan akranlarının daha çok alay ettiklerini, çocuklarını yakından tanıyan arkadaşlarının ise çocuklarıyla alay etmediklerini belirtmişlerdir. Akranlarının, çocuklarıyla alay etmelerinin nedeninin de, çocukların yaşlarının çok küçük olması nedeniyle bu tür farklılıkları hoşgörüle karşılayamamaları olduğunu belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının akranlarının, çevrelerinde benzer şekilde konuşan kişiler olmamasının da bunun nedeni olabileceğini belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, aileleri tarafından insanların eksik ya da kusurlu yönleriyle alay edilmemesi gerektiğine yönelik bir bilgilendirme ve eğitimin yapılmamasının da bu duruma neden olabileceğini düşündüklerini söylemişlerdir. Bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kaldıkları için, sınıfta yapılan etkinliklerde görev alamamakta ve sınıftaki arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde

eksiklikler oluşmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, sınıftaki etkinliklerde görev almadıkları için arkadaşlarıyla iletişim kurabilme, gruplar oluşturma, grup içerisinde görevler üstlenme ve bu görevleri yerine getirme becerilerini de tam anlamıyla geliştirememektedirler. Ayrıca bu çocuklar, arkadaşları tarafından dışlandıkları için, kendilerine yönelik olumsuz benlik algısı geliştirmekte ve hatta arkadaşlarına da kıskançlık, kin ve öfke gibi olumsuz duygular besleyebilmektedirler. Bu durumda da bu çocukların, psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bütün bunlara ek olarak, bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle arkadaşları tarafından dışlandıklarından, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almakta zorlanmakta veya görev almaktan kaçınmaktadırlar. Bu çocuklar, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almaktan kaçındıkları için de bildikleri ve yapabilecekleri konular da bile görev üstlenmemekte hatta ders ve etkinliklere katılmamaktadırlar. Bu durumda, bu çocukların, akademik başarılarına olumsuz yönde etki etmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kekelediği zaman arkadaşları alay ediyorlarmış. Bazı arkadaşları sürekli yapıyor. Bazıları ise bazen alay ediyor. Hepsi çocuk. Ne denir ki? Dalga geçecek, eğlenecek yer arıyorlar” (Veli, 5).

“Üzülerek söylüyorum ki arkadaşları çoğu zaman konuşmasıyla dalga geçiyorlar. Keşke bunu yapmasalar. Çocuğum çok üzülüyor. O üzülünce bizde üzülüyoruz. Biz arkadaşlarıyla konuşuyoruz. Öğretmeni de okulda konuşuyormuş. Ama ne çare düzelmiyor durumu” (Veli, 18).

III.3.4.5. Ders ve Etkinliklere Katılma

Görüşmeye katılan velilerin büyük çoğunluğu (22: %73) çocuklarının bildikleri konular hakkında konuşmadıklarını, ders ve etkinliklere katılmadıklarını ifade etmiştir. Araştırma kapsamına alınan bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının bildikleri konular hakkında konuşmamalarının temel nedeni, konuşma sırasında kekeleyeceklerine dair korku duymaları ve eğer kekelerlerse çevresindeki kişiler tarafından olumsuz tutumlarla karşılaşacaklarını düşünmeleridir. Ayrıca bu veliler, çocuklarının yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle, konuşmalarıyla alay edilip kendisine güleceklerini düşündükleri için de bildikleri konular hakkında bile

konuşmuyor olabileceklerini belirtmişlerdir. Bu velilerin bütün bu düşüncelerine ek olarak, çocuklarının, bildikleri konular hakkında konuşmalarının yanı sıra kendilerine soru sorulduğunda sorunun cevabını bilseler dahi cevap veremediklerini belirtmişlerdir. Bu veliler, bütün bu nedenlerle, çocuklarının ders ve etkinliklere katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu çocuklar, ders ve etkinliklere katılmadıkları için sınıftaki arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde eksiklikler oluşmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, ders ve etkinliklere katılmadıkları için toplum karşısında konuşma ve rol üstlenme becerilerini de geliştirememektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bazen hafta sonları arkadaşlarla görüşürüz. Oğlumu da götürdüm birkaç sefer. Arkadaşları adını, yaşını işte bunun gibi şeyler sordular. Ağzını bile açmadı. Kekelerim, mahcup olurum diye korktu sanırım. Öğretmeni derslerde de konuşmadığını, konuşmak istemediğini söylüyor. Derslerde de bu yüzden konuşmuyor bence.” (Veli, 4).

“Öğretmeni derste herkesi tahtaya kaldırıp soru soruyormuş. Benim çocuğu da kaldırmış, soru soruyor cevap yok. Soru soruyor cevap yok. Tamam, o zaman benim sorduğum soruların cevabını yaz sen demiş, çocuk hepsini cevaplamış. Hem de doğru olarak. Biliyor, biliyor da söyleyemiyor. Kekeliyor diye arkadaşlarından ters bir tepki göreceğini mi düşünüyor artık” (Veli, 28).

Görüşmeye katılan velilerin geri kalanı ise (8: %27) çocuklarının bildikleri konular hakkında çekinmeden konuştuklarını, kendilerini ifade ettiklerini söylemişlerdir. Ayrıca veliler çocuklarının kendilerine soru sorulduğu zaman cevabı biliyorlarsa soruyu cevapladıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan veliler, çocuklarının bildikleri konular hakkında çekinmeden konuşmalarını, ailesi ve yakın çevresindeki kişiler tarafından sürekli olarak konuşmaya teşvik edilerek yüreklendirilmelerine, konuşmalarında görülen kekemelik düzeyinin az olmasına, çocuklarında içine kapanıklığın az görülmesine ve iletişim becerilerinin iyi olmasına bağlamaktadırlar. Bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle, bildikleri konular hakkında konuşmakta ve soru sorulduğu zaman sorunun cevabını biliyorlarsa cevap vermekte zorlanmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları açısından, bu

konuda bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bilmediği bir şeyse sorular susar. Ama bildiği bir şeyse anlatır da anlatır. Dili döndüğünce yani. Bilip de susmaz hani” (Veli, 6).

“Biliyorsa söyler. Öyle cevap vermemelik etmez. Ama biz çok konuştuk. Bu herkesin başına gelebilir. Sen konuştukça bu kekemelik azalacak diye. O yüzden herhalde bildiği bir şeyse illaki konuşur” (Veli, 13).

III.3.4.6. Ders ve Etkinliklerde Görev Alma

Görüşülen velilerin üçte ikisinden fazlası (26: %87) çocuklarının, okulda yapılan etkinliklerde görev almak istemediklerini ve görev almadıklarını belirtmişlerdir. Velilerin düşüncelerine göre, çocukları okulda yapılan bir etkinlikte görev alırlarsa, okuldaki diğer çocukların da konuşurken kekemelik sorunu yaşadığını bileceklerinden, kekemelik sorunu nedeniyle okuldakiler tarafından da alay edilmeye maruz bırakılacaklarından korkmaları nedeniyle okuldaki etkinliklerde görev almaya istekli olmadıklarını ve görev almadıklarını bildirmişlerdir. Sınıfta yapılan etkinliklerde bile sınıf arkadaşlarının alay etmesine ne kadar üzüldüklerini bildiklerini, okulda da aynı alaycı tavırlarla karşılaşılırsa çocuklarının okuldan soğuyacaklarını düşündüklerinden, veli olarak kendilerinin de çocuğun okulda yapılan etkinliklerde görev almamasının daha doğru olacağını düşündüklerini söylemişlerdir. Bu çocuklar, okulda yapılan etkinliklerde görev almadıkları için okuldaki diğer kişilerle olan iletişimlerinde eksiklikler oluşmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, okuldaki etkinliklerde görev almadıkları için toplum karşısında konuşma ve rol üstlenme becerilerini de geliştirememektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bildiğim kadarıyla okulda yapılan etkinliklerde hiç görev almadı. Öğretmen mi vermedi kendi mi almadı onu bilemem. Almasın da zaten. Sınıfta kekeleyince bile arkadaşları dalga geçiyor. Bir de okuldakiler mi geçsin” (Veli, 12).

“Okulda hiç görev almadı. Sınıfta aldı ama okulda almadı. Okulda görev almayı isteyeceğini de sanmam. Ben de istemem. Orada da kekelese kendine güveni çok zedelenir” (Veli, 24).

Velilerin geri kalanı ise (4: %13) çocuklarının, okulda yapılan etkinliklerde görev almaya istekli olmamalarına rağmen birer kez görev aldıklarını ifade etmişlerdir. Görüşülen veliler, çocuklarının okulda yapılan etkinliklere katılmaya istekli olmadıklarını, bu etkinliklerden olabildiğince kaçındıklarını, ancak öğretmenlerinin ısrar etmesi üzerine çocuklarının birer kez görev aldıklarını belirtmişlerdir. Bu çocuklara, okulda verilen görevlerin ezbere okumayı bildikleri andımız olmasının çocukların bu görevi başarıyla gerçekleştirmesini kolaylaştırdığını söylemektedirler. Velilerin düşüncelerine göre, öğretmenlerinin çocuklarına bu görevi vermesinin nedeni çocukların, okulun yani toplumun karşısında konuşabilmek için kendilerine güven kazanmalarını sağlamak olabilir. Bu çocuklar, okulda yapılan etkinliklerde birer kez görev almış olmalarına rağmen, toplum karşısına çıktıkları ve toplum karşısında konuşma yaptıkları zaman konuşurken kekeleyeceklerine ve okuldakilerin kendilerine olumsuz bir tutum takınacaklarına yönelik yaşadıkları korku ve heyecan nedeniyle benlik algıları olumsuz etkilenmektedir. Bu durum da bu çocukların, psiko-sosyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bir gün eve geldi. Öğretmeni andımızı yarın sen okut demiş. Bir heyecanlandı, bir heyecanlandı. Öğretmenine ben istemiyorum demiş. Kekelerim diye korktu herhalde. Ama öğretmeni olmaz demiş. Ben de gittim, dinledim. Kekelemedi. O gün eve geldiğinde çok mutluydu” (Veli, 5).

“Öğretmenler gününde tören yaptılar. Öğretmeni buna da bir şiir vermiş ezberlesin diye. Ezberledi. Sonra öğretmeni okuldaki törende okutmuş, kekeleymeden okumuş. O da biz de çok mutlu olduk” (Veli, 26).

Görüşmeye katılan velilerin üçte ikisinden fazlası (21: %70) çocuklarının, sınıfta yapılan etkinliklerde görev aldıklarını belirtmektedirler. Velilere göre, çocukları, sınıfta da görev almak için çok istekli bir tutum içinde olmamalarına

rağmen öğretmenlerinin isteklerini kırmamak için bu etkinliklerde görev almaktadırlar. Bu çocuklar, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almalarına rağmen, aldıkları bu görevleri gerçekleştirirken kekemelik sorunları nedeniyle konuşmaya dayalı görevlerde zaman zaman başarısızlıklarla karşılaşabilmektedirler. Bu durum da, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarılarında aksamalara neden olmaktadır. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınıfta görev alıyor. Öğretmeni anlattığı hikayeleri tekrarlattırıyor mesela. Canlandırıyorlarmış bir de onları. Şiirler, şarkılar okuyorlar. Çok fazla istemiyor. Korkuyor kekeleyeceğim diye ama öğretmenini çok sevince yapıyor” (Veli, 5).

“Öğretmeni ödev veriyor herkese. Geçenlerde kitap vermiş bunlara. Okuyun, iyice öğrenin sınıfta anlattıracağım demiş. Okumayı seviyor. Hemen okudu, bitirdi. Annesine öğretmenimi ara söyle bana anlattırmasın demiş. Annesi aramadı tabi. Öğretmen anlattırmış sınıfta. Çok fazla kekelememiş sınıfta anlatırken” (Veli, 24).

Görüşülen velilerin geri kalanı ise, (9: %30) çocuklarının, sınıflarında yapılan etkinliklerde görev almadıklarını belirtmişlerdir. Veliler, öğretmenleri ve kendilerinin ne kadar ısrar ederlerse etsinler, çocuklarını, sınıf etkinliklerinde görev almaya ikna edemediklerini belirtmişlerdir. Velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının sınıftaki etkinliklerde görev almamak için bu kadar kararlı olmalarının nedeni, sınıfta arkadaşları tarafından olumsuz bir tutumla karşılaşmaları olabilir. Bu çocuklar, sınıfta yapılan etkinliklerde görev almadıkları için sınıftaki arkadaşlarıyla olan iletişimlerinde eksiklikler oluşmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, sınıftaki etkinliklerde görev almadıkları için arkadaşlarıyla iletişim kurabilme, gruplar oluşturma, grup içerisinde görevler üstlenme ve bu görevleri yerine getirme becerilerini de tam anlamıyla geliştirememektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Şimdiye kadar hiç olmadı. Öğretmeni o kadar ısrar etmiş. Bize telefon açtı siz de söyleyin diye söyledik ama nafile. Ne öğretmenini dinledi ne bizi. Arkadaşlarından çekiniyor belki de” (Veli, 16).

“Sınıfta hiç görev almadı. Öğretmeni birkaç kez görev vermiş. Ama görevini yapmamış. İstemiyor sınıfta görev almak, konuşmak. Arkadaşları kekeleyince dalga geçiyor sanırım. O yüzden istemiyor bence” (Veli, 25).

III.3.4.7. Akademik Başarı

Görüşülen velilerin büyük çoğunluğu (19: %63) çocuklarının sınıfta yapılan etkinlik ve derslerde akademik başarısızlık gösterdiklerini belirtmişlerdir. Düşünceleri alınan bu veliler, bu akademik başarısızlıkların daha çok konuşmaya dayalı sözel etkinlik veya derslere yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocukları, kekemelik sorunları nedeniyle konuşurken kekeleyecekleri ve sınıftaki arkadaşları tarafından alay edilmeye maruz kalacaklarını düşündüklerinden ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermektedirler. Bu bilgiye ek olarak bu veliler, bu durumun da çocuklarının kendine olan güvenlerini olumsuz etkileyeceğini düşünmeleri nedeniyle sınıfta konuşmak istemedikleri için sözel etkinlik ve derslerde başarısız olduklarını düşünmektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri ve akademik başarıları olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Sınav falan olsa iyi not alıyor. Dersleri iyi aslında. Yeter ki öğretmeni sınıfta sormasın. Cevaplayamıyor mu cevaplamıyor mu bilmiyorum. Konuşmuyor. Konuşmada başarısı çok düşük” (Veli, 8).

“Çok güzel resim yapar. Her şeyi de bilir. Ama iş konuşmaya, anlatmaya geldi mi onu konuşturmayın da ne yaparsanız yapın. Sınıfta da öyleymiş, konuşmuyor derslerde de” (Veli, 27).

Görüşmeye katılan velilerin üçte birinden fazlası ise (11: %37) çocuklarının derslerde akademik başarısızlık göstermediğini ifade etmiştir. Çocuklarının akademik başarısı hakkında, öğretmenleriyle konuşan veliler, çocuklarında akademik başarısızlık görülmediğini öğrenmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının akademik

başarısını değerlendirdiklerinde de akademik yönden başarılı bulduklarını ve ayrıca karne notlarına bakıldığında da akademik yönden başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının öğretmenlerinden de aldıkları bilgilerin ışığında, çocuklarının hem sözel hem de sayısal becerilere dayalı etkinliklerde başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu veliler, evde çocuklarının derslerine yardımcı olmalarının ve onları konuşmak için teşvik ederek yüreklendirmelerinin, çocuklarının başarılı olmalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının başarılı oldukları zamanlarda, çocuklarına verdikleri ödülleri, çocuklarının akademik başarılarında etkili olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, kekemelikleri nedeniyle ders ve etkinliklerde akademik başarısızlık göstermedikleri için akademik yönden herhangi bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Dersleri gayet iyi. Öğretmeni çok memnun. Öyle başarısızlık falan yok. Karnesi de iyiydi” (Veli, 5).

“Öğretmeni bütün etkinliklere katıldığını söylüyor. Yani bazen yapmaya çalışıyor ama katılıyor. Çabalıyor bence. Öğretmeni etkinliklerde başarılı olduğunu söylüyor” (Veli, 26).

III.3.4.8. Yetişkinlerin Olumsuz Tutumu

Görüşmeye alınan velilerin büyük bir çoğunluğu (21: %70) çocuklarında konuşurken gözlenen kekemelik problemine karşı çevrelerindeki yetişkinlerin olumsuz bir tutum sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarında konuşurken kekemelik görüldüğünde onu dinlememeleri, sözünü keserek kendilerinin konuşmaya başlamaları bu olumsuz tutumlardandır. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının sözünü bitirinceye kadar konuşmasını beklemek yerine sözü kendilerinin tamamlamaları ve çocukları konuşurken kekelemeye başladığı zaman onu azarlamaları da, çevrelerindeki yetişkinlerin çocuklarına sergiledikleri olumsuz tutumlardandır. Bu veliler, yetişkinlerin sergilediği bu olumsuz tutumların, bu kişilerin sabırsız olmaları, kekemelik hakkında bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Bu veliler ayrıca, kekeme bir çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiğini bilmediklerinden ve çocuklarını diğer

çocuklarla, kendi çocuklarıyla hatta çocuklarının kardeşleriyle kıyaslamaları ile bağlantılı olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, kekemelik sorunları nedeniyle çevrelerindeki kişilerin konuşmalarına ve kendilerine yönelik olumsuz bir tutum sergiledikleri için, bu kişilerle konuşmak istememekte ve konuşmaya yönelik olumsuz bir tutum geliştirmektedirler. Ayrıca bu durum öğrencilerin özgüvenlerinin de azalmasına neden olmaktadır. Bütün bu nedenlerle, bu öğrenciler, psiko-sosyal gelişimleri açısından olumsuz yönde etkilenmektedirler. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Bakıyorlar çocuk konuşamıyor, kekeliyor. Dinlemiyorlar çocuğu. Kafalarını çeviriyorlar, başkasıyla konuşmaya başlıyorlar veya” (Veli, 3).

“Geçenlerde bir tanıdık geldi. Epeydir görüşmüyoruz. Çocukla konuşmaya başladı. Bizim çocuk kekelemeye başladı tabi yine. Kelimelerin sonunu bir türlü getiremiyor. Arkadaş tamamlamaya başladı bu defa sözlerini. Çok utandı çocuk” (Veli, 24).

Velilerin geri kalanı ise (9: %30) çocuklarında konuşurken gözlenen kekemelik problemine karşı çevrelerindeki yetişkinlerin herhangi bir olumsuz tutum sergilemediklerini belirtmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, yetişkinlerin kekemelik sorunu yaşayan çocuklarına yönelik, olumsuz bir tutum sergilemiyor olmalarının gerekçesi, kendi ailelerinde ya da yakın çevrelerinde kekemelik sorunu yaşayan bir kişinin olması bu nedenle de kekemelik sorunu gözlenen çocuklarına karşı hoşgörülü yaklaşmalarıdır. Bu veliler ayrıca, çocuklarının çevrelerindeki yetişkinlerin, kekemelik ve bu sorunu yaşayan kişiyle iletişim kurmaya yönelik bilgi sahibi olmalarının da çocuklarına yönelik olumsuz bir tutumla yaklaşmalarını önlediğini belirtmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çevrelerindeki yetişkinlerin, kekemelik sorunu yaşayan çocuklar için üzülenek, ona yardımcı olmaya çalışmalarını ve çocuğun kekemeliğini önemsiyor olmalarını da bunun nedenleri arasında göstermişlerdir. Bu çocuklar, çevrelerindeki kişilerin, kendilerine ve konuşmalarına yönelik olumsuz tutumlarıyla karşılaşmadıkları için psiko-sosyal gelişimleri de, bu konuda olumsuz yönde etkilenmemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ablamlar gelir mesela bize. Onlarla oturmayı, konuşmayı çok sever. Sözüünü kesmez onlar da gerçi, dinlerler onu kekelese de. Ablamın çocuğunda da var mesela. O da kekeler belki ondandır” (Veli, 17).

“Psikologa gitmeye başladıktan sonra bizimle de konuştu doktoru. Çocukla nasıl konuşmalıyız, ne yapmalıyız gibisinden. Görüştüğünüz, evinize gelen giden kişilere de anlatın dedi. Biz de hepsiyle konuştuk, anlattık tek tek. Anlayışlı davranıyorlar” (Veli, 24).

III.3.4.9. Şiddet Eğilimi

Velilerin büyük çoğunluğu (25: %83) çocuklarının akranlarına karşı şiddet eğilimi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu velilerin düşüncelerine göre, çocuklarının akranlarına yönelik şiddet eğilimi göstermelerinin nedenleri, akranlarının çocuklarıyla alay etmeleri ve onları yok sayarak dışlamalarıdır. Bu veliler ayrıca, çocuklarının akranlarının, çocuklarının konuştuğu gibi konuşmaya çalışarak onları taklit etmelerinin de buna neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çocuklar, yaşadıkları kekemelik sorunları nedeniyle akranlarına şiddet uyguladıklarından, bu kişilerle olan iletişimlerinde aksaklıklar meydana gelmektedir. Bu çocuklar, akranlarına şiddet uyguladıkları için akranları, bu çocukları aralarına almak istememekte dolayısıyla da akranları tarafından dışlanmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, akranlarına şiddet uyguladıkları için kendilerine kızmakta, öfkelenmekte ve öz benliklerine yönelik olumsuz tutumlar geliştirmektedirler. Bütün bu nedenlerle, bu çocukların psiko-sosyal gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Önceki gün müydü neydi. Okuldan eve bir geldi. Üstü başı perişan. Kavga etmiş. Ne oldu dedim. Anlatmadı önce. Sonra ısrar edince dalga geçmiş arkadaşları. Onun gibi konuşmaya başlamışlar. Çok sinirliydi” (Veli, 12).

“Çok kavga ederler arkadaşlarıyla. Hele biri konuşmasına bir şey söylesin. Tutuşuverirler kavgaya” (Veli, 26).

Görüşleri alınan velilerin bir kaçı ise (5: %17) çocuklarının akranlarına karşı herhangi bir şiddet eğilimi göstermediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan bu veliler, çocuklarının akranlarına yönelik şiddet eğilimi göstermemelerini,

akranlarıyla kurdukları olumlu iletişim ve etkileşim ile akranlarının olumsuz tutumlar sergilememelerine bağlamaktadırlar. Ayrıca bu veliler, çocuklarının sakin bir kişiliğe sahip olmalarını ve kendilerinin çocuklarına sürekli olarak bu konuyla ilgili telkinlerde bulunmalarını da, bu durumun nedeni olarak ifade etmektedirler. Bu çocuklar, akranlarına yönelik şiddet uygulamadıkları için, bu konuyla ilgili olarak psiko-sosyal gelişimleri açısından herhangi bir olumsuzlukla da karşılaşmamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Yok yok çok sakindir bizimkisi. Kavga falan etmez hani. Başına vur ekmeğini al derler ya. Hiç sesi çıkmaz. Dalga geçiyorlarsa bilmem ama. Kavga etmez yani. Şiddet midde görmedim” (Veli, 21).

“Okula başlamadan önce öğretmeniyle konuştuk kekemelik sorunu hakkında biz. Öğretimde çocuklarla konuşmuş. Anlatmış. Dalga geçilmez ayıp olur diye. Kızdıran, dalga geçen falan olmuyor yani. Belki o yüzden hiç görmedim kavga ettiğini. Evde de öyle. Öyle konuşmadığında falan olmuyor şiddet eğilimi. Kimseye zarar vermez. Susar genelde” (Veli, 28).

III.3.5. Kekemelik Sorunu Yaşadıklarında Gösterilen Davranışlara Yönelik Görüşler

Bu bölümde, kekemelik sorunu yaşadıklarında çocuklarının gösterdikleri davranışlara yönelik veli görüşleri; çocuklarının kekeledikleri zamanlarda gösterdikleri tepkiler alt başlıkları olarak sunulmaktadır.

III.3.5.1. Kekelediklerinde Gösterdikleri Tepkiler

Görüşmeye katılan velilerin tamamına yakını (28: %93) çocuklarının evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında şiddet eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan velilerin düşüncelerine göre; çocukları söylemek istediklerini anlatırken kekelemeye başladıklarında evdeki kişilere yönelik şiddet, akranlarına yönelik şiddet ve hatta zaman zaman kendilerine yönelik şiddet eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu veliler, evde konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında çocuklarının genellikle çevrelerindeki eşyalara yönelik şiddet gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bu veliler, çocuklarının, akranlarıyla

birlikte vakit geçirirken kekemelik sorunu yaşadıklarında, daha çok akranlarına yönelik şiddet gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu bilgilere ek olarak bu veliler, çocuklarının kendilerine yönelik şiddet eğiliminin her iki durumda da gözlenebildiğini belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının şiddete meyilli olmalarının nedeninin ise, anlatmak istediklerini anlatamadıklarında çok sinirlenmelerine ve çevrelerindeki kişiler tarafından olumsuz tutum ve davranışlarına maruz kalmalarına bağlamaktadırlar. Bu bilgilere ek olarak bu veliler ayrıca, çocuklarının sinirli bir kişilik yapısına sahip oldukları ve sinirlendikleri zaman kendilerine hakim olamadıkları için de şiddet eğilimi gösterdiklerini düşündüklerini söylemişlerdir. Bu çocuklar, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında evdeki eşyalara yönelik şiddet uyguladıklarından evdeki kişilerle iletişimleri bozulmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, evdeki eşyalara zarar verdiklerinden benlik algıları da zarar görmektedir. Bu çocuklar, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında evdeki kişilere yönelik şiddet uygulamakta, bu durum da bu çocukların, pişmanlık duyma ve kendilerine kızma gibi olumsuz duygular hissetmelerine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum, bu çocukların evdeki kişilerle olan iletişimlerini de zorlaştırmaktadır. Bu çocuklar, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında, kendilerine yönelik şiddet de uyguladıklarından benlik algıları ve kendilerine olan güven duyguları zarar görmektedir. Bütün bu nedenlerle bu çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Ooooo. Çok sinirlenir konuşamayınca. Kekelemesinden herhalde. Eline ne geçerse fırlatır” (Veli, 14).

“Kekelemeye başladığında kızıyor kendine. Kıpkırmızı oluyor bir görseniz. Önüne kim çıkarsa artık vurmaya başlar. Eli de titremeye başlar zangır zangır. Ona da sinirleniyor. Vurur ellerini duvarlara falan” (Veli, 26).

Velilerin yalnızca ikisi ise (2: %7) evde çocuklarının konuşurken kekemelik sorunu yaşadıklarında şiddet eğilimi göstermediklerini belirtmişlerdir. Bu veliler, çocuklarının konuşmada güçlükle karşılaştıkları durumlarda daha ziyade konuşmayı sonlandırarak evdekilerle sözel iletişimi kestiklerini ifade etmişlerdir. Bu velilerden alınan görüşlere göre, çocuklarının konuşma sırasında kekemelik sorunu yaşadıkları

zamanlarda, sözlerini keserek konuşmayı sonlandırmalarında içine kapanık bir kişilik yapısına sahip olmaları ve özgüvenlerinin düşük olmasının etkisi olabilir. Bu veliler ayrıca, çocuklarının, kekemelikleri nedeniyle kendisiyle alay edileceği korkusu duymaları da bu duruma neden olabilir. Bu çocuklar, kekemelik sorunu yaşadıklarında şiddet eğilimi göstermediklerinden, bu konuda psiko-sosyal gelişimlerinde herhangi bir sorun yaşamamaktadırlar. Aşağıda bu durumu yansıtan veli görüşlerinden kesitlere yer verilmiştir.

“Kardeşleriyle konuşurken sinirlenince mesela bazen. Kekeliyor ya. Konuşamayınca sinirlenir. Ama görmedim hiç onlara vurduğunu. Kimseye vurmaz” (Veli, 24).

“Gördüm desem yalan olur. Vurmaz kimseye. Kavga etmez. Kendine de yapmaz kötü bir şey. Yok yani şiddet” (Veli, 30).

Dördüncü bölümde araştırmadan ortaya çıkan bulgular tartışılacaktır.

BÖLÜM IV: TARTIŞMA

Bu çalışmada, 6-8 yaş kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlükleri ile ilgili öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerinden ortaya çıkan sonuçlar alt başlıklar halinde tartışılmıştır.

IV.1. Kekemelik ve Genetik İlişkisi

Araştırmadan çıkan sonuçlardan biri, kekemelik sorunu yaşayan çocukların tamamına yakınının sol elini kullanıyor olduklarıdır. Bu bilgiye ek olarak, araştırmaya katılan çocukların bir kısmı, sol elini kullanıyor olmalarına rağmen aileleri tarafından sağ ellerini kullanmaya zorlanmışlardır. Sağ ellerini kullanmaya zorlanan çocuklar, sağ ellerini kullanmaya başladıktan sonra ise, çocukların kekemelik şiddetinde belirgin bir artış gözlenmiştir. Alanyazını incelendiğinde de Öztürk'ün (2004) yaptığı araştırma, bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Pek çok solak veya iki elini de (ambilateral) kullanan bireyin, nörolojik olarak tam gelişmemiş (immatür) bireyler arasında olduğu ve böylece dilbilimsel (linguistik) olarak geri kalmış (retarde) çocuklar olduğu görülmektedir. Bu duruma ek olarak, sol elini kullanan çocukların, sağ ellerini kullanmaları için zorlanması, kekemeliğin başlangıcı olarak belirtilmiştir. Lateralizasyonla (beynin sağ ya da sol tarafında yer almak) ilgili bir diğer araştırmanın sonucuna göre, yirmi beş kekeleyen çocuk arasında çoğunluk sağ elini kullanmakla birlikte, sol elini kullananların oranı normal popülasyonda olduğundan fazla bulunmuştur (Güray, Sercan ve Sercan, 1986).

Araştırma bulgularından bir diğeri, araştırmaya katılan ve kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin ailelerinde en az bir kişide daha kekemelik öyküsüne rastlanıldığı ortaya çıkmıştır. Ailede kekemelik sorunu yaşayan diğer kişi, baba, anne gibi ilk derece yer alan aile bireyleri olabildiği gibi, teyze, amca, kuzenler gibi ikinci derecede yer alan akrabalar da olabilmektedir. Konuyla ilgili alanyazını tarandığında da D'Ambrosio'nun (2005) yaptığı çalışmayla benzerlikler gösterdiği görülmektedir. D'Ambrosio'nun (2005) yaptığı çalışmada, bu rahatsızlığın babadan çocuklarına kalıtım yoluyla geçtiği belirtilmektedir. Bu şekilde kız çocuklarında görülme oranı yüzde on (%10) iken erkek çocuklarında yüzde yirmi (%20) olduğu bilinmektedir. Alanyazında bu araştırmayla benzerlik gösteren bir diğer araştırma da Kaplan ve

Sadock (2004) tarafından yapılmıştır. Kaplan ve Sadock'un (2004) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre de, kekemelerin yakın akrabaları arasında da kekemelik görülme olasılığının yaklaşık yüzde elli (%50) olması yüksek ailevi sıklığa işaret eder.

IV.2. Kekemelik ve Bedensel Tepkiler İlişkisi

Araştırmada ortaya çıkan bir başka bulgu, araştırmaya katılan kekeme öğrencilerin konuşurken kekemelik sorunuyla karşılaştıkları anlarda, çocuklarda tik oluştuğu ve vücutlarının bir yerleriyle oynadıklarıdır. Araştırmaya katılan ve kekemelik sorunu yaşayan öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunu yaşadıkları zamanlarda sıklıkla el, parmak, yüz gibi vücutlarının bir yerleriyle oynamaya başlamakta ya da yüzlerinde özellikle de gözlerinde tik meydana gelmektedir. İlgili alanyazını incelendiğinde araştırmamızda ortaya çıkan sonuçla benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, Aksoy, İnal ve Kulak Kayıkcı'nın (2010) çalışmasında son zamanlarda ayırıcı tanıda kullanılan ikincil (sekonder) davranışlar, okul dönemi ve okul öncesi dönemi kekeme çocuklarda yüzde yetmiş (%70) oranında elde edilmiştir. En sık karşılaşılan davranışlar, el-ayak sallama, baş ve göz hareketleri, yumruk yapma ve kaş kaldırma şeklinde belirlenmiştir. Bütün bu davranışların kekemelik ile başa çıkma yöntemi olarak geliştirildiği ancak zaman içinde kalıcı olduğu ve bu durumun da çocuk ve ebeveynin kaygı düzeyinde belirgin artışlara neden olduğu düşünülmektedir. Kaplan ve Sadock'un (2004) yaptığı araştırmada da, göz kırpması, tikler, dudaklar ya da çenenin istemsiz titremeleri (tremor), kızgınlık, kaygı ve depresyonun süregelen kekelemesi bulunanlar arasında yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

IV.3. Kekemelik ve Cinsiyet İlişkisi

Araştırmada elde edilen bir başka sonuç da, araştırmaya katılan öğrencilerin kekemelik görülme sıklığının, cinsiyet farklılıklarına göre değişiklik göstermesidir. Araştırma bulgularına göre, kekemelik, erkek çocuklarda kızlara oranla daha fazla görülmektedir. Bu araştırmaya katılan kız ve erkek çocuk oranlarına bakıldığında da, bu durum açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kız çocuklarının sayısı on iken, erkek çocukların sayısı yirmidir. Bu bilgiye ek olarak araştırmaya

katılan erkek çocuklarda görülen kekemelik derecesinin de kız çocuklarına oranla daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırmadan çıkan bu sonuçlar alanyazınla kıyaslandığında, araştırmayı destekler nitelikte araştırmalarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, Bloodstein (1995) cinsiyet faktörünün, konuşmadaki bozukluğu anlamada ve özellikle erken çocukluk çağı kekemeliğinin özgül yönlerini ortaya çıkarmada bir kilit niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Kekemeliğe yönelik yaygın olan görüşe göre, konuşmada görülen bozukluk cinsiyet farklılıkları ile karakterize olmaktadır. Konuşmada görülen bu bozukluğun sıklığı, kız ve erkek çocuklarında belirgin oranda farklılık göstermektedir. Konuşma bozukluğundaki bu oran, okul çağı kız çocuklarında erkek çocuklarına oranla 1:6 ve 1:3 arasında değişiklik göstermektedir (Bloodstein, 1995). Ambrose ve Yairi'nin (1999) yaptığı bir diğer araştırma sonucuna göre de, konuşma bozukluğunun erken dönemlerinde, kızlarda erkeklere göre iki kat daha fazla kendiliğinden iyileşme gözlenirken, ilerleyen dönemlerde ve yetişkinlikte bu oran artarak dört-beş katına çıkmaktadır (Ambrose ve Yairi, 1999). Konuşma bozukluklarının, kızlarda kendiliğinden iyileşme oranının daha yüksek olmasına ek olarak, kekemelik problemi yaşayan çocukların yüzde yetmiş beşi (%75) kekemeliklerini, beş-altı yaş civarında herhangi bir müdahaleye gerek duymadan kontrol edebilmektedirler (Konrot, 2003; Yairi ve Ambrose, 2005a).

Kekemelikte cinsiyet faktörüyle ilgili kekeme çocuk ve gençler ile çalışan Blood, Blood, Tellis ve Gabel'in (2001) yaptığı bir başka araştırma sonucuna göre ise, kekemeliğe eşlik eden ikincil bozukluklar da görülmektedir. Yine aynı araştırmaya göre, kekemeliğe eşlik eden ikincil bozuklukların oranının –özellikle artikülasyon (konuşma seslerini yanlış veya eksik üretme) veya fonolojik bozukluk (çeşitli sesleri yanlış kullanma, seslerinin yerlerini değiştirme veya sesleri düşürme) gibi konuşma bozukluklarında- erkek kekeme çocuk ve gençlerde, kızlara göre yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Blood, Blood, Tellis ve Gabel, 2001). Bu bilgilere ek olarak, Geschwind ve Galaburda'nın (1985) yaptığı araştırmada da, testosteron hormonu (erkek cinsiyet hormonu) ile kekemelik arasında nedensel bir ilişki olabileceğini ileri sürmektedir.

IV.4. Kekemelik ve Dil İlişkisi

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan bir diğeri de, araştırmamıza katılan kekeme öğrencilerin en çok kelimelerin başında kekemelik sorunu yaşıyor olmalarıdır. Kekeme öğrencilerden alınan bilgilere göre, öğrenciler zaman zaman kelimelerin sonlarında takılıyor, kekemelik sorunu yaşıyor olsalar da çoğunlukla kelimelerin başında kekelemektedirler. İlgili alanyazını araştırıldığında çalışmamızın sonuçlarının Howell, Au-Yeung ve Sackin, (2000); Natke, Sandrieser, Ark, Pietrowsky ve Kalveram (2004), Wingate'in (2002) çalışmalarıyla benzer nitelikte olduğu görülmüştür. Howell, Au-Yeung ve Sackin, (2000); Natke, Sandrieser, Ark, Pietrowsky ve Kalveram (2004), Wingate (2002) tarafından sözcüklerin başındaki seslerin akıcısızlığı tetiklediği belirtilmiştir. Bloodstein (2002) de akıcısızlık davranışının, sözdizimsel birimlerin başlangıcında gerçekleştiğini ve son sözcüklerde gözlenmediğini ifade etmektedir.

Araştırmadaki bulgulardan biri, kekeme öğrencilerin kısa cümlelerde daha az kekemelik sorunu yaşamalarıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerden alınan bilgilere göre, öğrenciler uzun cümlelerde kekemelik sorununu daha fazla yaşamakta, kısa cümlelerde ise daha az kekelemektedirler. Alanyazını incelendiğinde araştırma sonucunu doğrular nitelikte çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Zackheim ve Conture (2003), çocuğun dil yeterliliğinin, kekemelik sıklığını etkilediğini belirtmektedirler. Otuz dört-yetmiş dört ay aralığındaki on çocukla yürütülen çalışmada da kekelenen sözcüklerin kekelenmeyen sözcüklere göre uzun olduğu ortaya konmuştur (Melnick ve Conture, 2000). Starkweather (2002) ise, cümle uzunluğunun kekemelik üzerindeki etkisinin büyük olduğunu belirtmiştir. Yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, uzun cümleler, kısa cümlelerden daha hızlı söylenmektedir.

IV.5. Kekemelik, Zeka ve Akademik Başarı İlişkisi

Araştırma bulgularına bakıldığında, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin akademik ve okul başarılarında önemli bir sorun yaşamadıkları ortaya konulmuştur. Kekemelik sorunu yaşayan öğrenciler her ne kadar akademik ve okul başarılarında sorun yaşamazlar da sözel ders ve etkinliklerdeki başarıları, diğer ders ve

etkinliklerdeki başarılarına oranla daha azdır. Alanyazını incelendiğinde araştırma sonucuna benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, Mc Dowell (1928) kekemelerle kekeme olmayanların zeka düzeylerini ve okul başarılarını karşılaştırmış ve aralarında bir fark bulunmadığını belirtmiştir. Schindler (1955) kekemelerin zeka düzeylerinin normalin biraz altında olduğunu buna karşın Travis ise (1959) kekeme çocukların ortalama zekalarının normalden anlamlı olarak yüksek olduğunu bulmuştur (aktaran Bloodstein, 1997). Okul çağındaki kekeme çocukların sözel ve sözel olmayan zeka testlerinden aldıkları sonuçların düşük olduğunu gösteren çalışmalar da vardır. Okasha, Bishry, Okasha, Kamel, Hassam (1974) tarafından yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlara rastlanmıştır. Buna karşın kekeme çocukların sözel olmayan testlerden de düşük puan almaları, kekemelikten kaynaklı iletişim sorunlarının, sonucu etkilediğini söylemeyi zorlaştırmaktadır (Bloodstein,1997).

IV.6. Kekemelik ve Kişilik İlişkisi

Araştırmanın bir diğer sonucu da, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin kaygı düzeylerinin yüksek olmasıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin kaygı düzeylerinin yüksek olmasının nedenleri, konuşurken kekeleyeceklerine ya da kekeledikleri anlarda çevrelerindeki kişilerin olumsuz tutumlar sergileyeceklerine yönelik duydukları korkulardır. Bütün bu nedenlerle, öğrenciler dışlanma korkusu da yaşadıklarından, çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçındıkları ortaya çıkmıştır. Alanyazını araştırıldığında da, çalışma sonucuyla aynı yönde çalışmalarla karşılaşılmıştır. Örneğin, Fletcher (1914) çalışmasında kekemeliği, anormal bir sosyal tepki olarak görmüştür. Sosyal açıdan uyumsuz davranışların sebeplerini oluşturan başlıca faktörler arasında, korku, dehşet, kaygı, aşağılık duyguları gibi belli tecrübelerle oluşmuş insanın duygu durumlarını saymıştır. Buna karşın kekemenin anormal tepkisini ortaya çıkaran şeyin genel bir korku veya kaygı olmadığını ancak belli şartlar altında konuşma gerekliliğinin öncesinde yaşanan kaygı olduğunu öne sürmüştür (aktaran Wischner, 1972). Kraaimaat, Vanryckeghem ve Van Dam-Baggen (2002), kekeleyen yetişkinlerde sosyal kaygıyı araştırmışlardır. Bir sosyal kaygı ölçeği olan “Inventory of Interpersonal Situations (IIS)” seksen dokuz kekeme ve yüz otuz bir akıcı konuşan yetişkine uygulanmıştır. Bu ölçekle, sosyal durumlarda

algılanan duygusal rahatsızlık ve verilen sosyal tepkilerin sıklığı araştırılmıştır. Kekeleyen kişilerin diğer gruba göre sosyal durumlarda, yüksek duygusal rahatsızlık ve gerginlik gösterdiği ve daha az sosyal tepkiler verdiği belirtilmiştir. Ayrıca kekeleyen bireylerin yüzde ellisinin (%50), sosyal kaygısı olan psikiyatrik hastalarla aynı oranda sosyal kaygı yaşadıkları bulunmuştur. Bir diğer deyişle, çalışmanın sonuçlarına göre, sosyal kaygı ölçüsü, kekeme bireyin değerlendirilmesinde önemli bir unsurdur.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuca göre, öğrencilerin çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçınmalarının da etkisiyle kendi içlerine dönük bir kişilik yapısı sergiledikleri aynı zamanda kendilerine olan güvenlerinin de düşük olduğu gözlenmektedir. Alanyazına bakıldığında daha önce yapılmış çalışmaların araştırmamızın sonucunu doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Bender (1942) “Kekemelikte Kişilik Yapısı” (The Stuttering Personality) adlı çalışmasında iki yüz kırk dokuz kekeme ve kekeme olmayan erkek öğrenciye “Bernreuter Personality Inventory” ölçeğini uygulamıştır. Bernreuter ölçeğindeki altı ölçüye göre, kekemelerin daha fazla nevrotik eğilimli olduğunu bulmuştur. Bu sonuca ek olarak, kekeme grup kekeme olmayan gruba göre daha fazla içe dönük, daha az baskın, daha az kendine güvenen ve daha az sosyal bulunmuştur.

Bir başka araştırma bulgusu da, çalışmaya katılan kekeme öğrencilerin kekemelik sorunu yaşamaları nedeniyle kendilerine yönelik kişisel yetersizlik duygusu yaşamalarıdır. Alanyazını incelendiğinde, Santostefano’nun (1960) yaptığı çalışmanın da sonucumuzu doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Santostefano (1960) on bir çocuğa Rorschach ve serbest çağrışım uygulamıştır. Kekemelik sorunu yaşayanların kendilerini olumsuz değerlendirdiklerini ayrıca çevreleri tarafından da böyle değerlendirildiklerini düşündüklerini belirtmiştir. Bu nedenle de kekemelik sorunu yaşayanların sürekli bir stres altında olduklarını ve bu stresin sürekli kaygı ve düşmanlık duyguları oluşturacağını öne sürmüştür. Santostefano (1960), Rorschach kişilik testinde kekemeleri kekeme olmayanlarla karşılaştırarak bu hipotezlerini doğrulamıştır. Kekemelerin kendilerine güvenlerinin daha az, korkularının ve kaygılarının daha fazla olduğunu, daha çok üzüntü duyma eğiliminde olduklarını ve diğer insanlara karşı içlerinde daha çok küskünlük ve düşmanlık olduğunu bildiren

sonuçlar elde etmiştir. Bu kaygı ve düşmanlık duygularının stres altındaki kişiyi olumsuz etkileyeceğini öne sürmüştür. D'Ambrosio (2004), kekemeliğin tedavisinde kişisel yetersizlik duygusunun önemli bir engel oluşturduğunu belirtmektedir. Kişisel yeterliliğin hissedilmemesi kaygıya sebep olabilmektedir. Bir işe girişmeden önce açık seçik veya üstü kapalı olarak o işin üstesinden gelinip gelinemeyeceği düşünülür. Kişisel yeterlilik ve olaylara yön verebileceği duygusu, bu anlamda bir farkındalık, kişiyi yapması gereken olaya hazır kılmaktadır. Olaylara herhangi bir şekilde etki edemeyeceği algısı ise kaygı yaratmaktadır.

Araştırma bulguları, kekeme öğrencilerin yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle saldırgan bir kişilik sergiledikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Öğrenciler kekemelik sorunu yaşadıklarında ya da çevrelerindeki tarafından olumsuz tutumlarla karşılaştıkları zamanlarda, kişilere ve eşyalara yönelik saldırgan davranışlar sergilemektedirler. Alanyazını incelendiğinde de bu sonuca benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Örneğin, Wilson (1951) ve Christensen (1952) kekeme çocukların nevroitik oldukları düşüncesine karşı çıkmışlar ve yaptıkları kontrollü araştırmada kekeme çocukların, akıcı konuşan çocuklarla aralarında nevroitiklik veya uyumsuzluk bakımından bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Ancak kekeme çocukların daha saldırgan ve kendilerine yönelik düşmanca duygularının daha fazla olduğunu bulgulamışlardır (aktaran Van Riper, 1971).

Bu araştırmada, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle zaman zaman kendilerine yönelik de şiddet içeren davranışlar içinde buldukları anlaşılmıştır. İlgili alanyazını araştırıldığında, araştırma sonucunun Abbott'ın (1947) yaptığı çalışma sonucuyla örtüştüğü ortaya çıkmıştır. Abbott (1947) kekemelerde, dinleyiciye karşı bastırılmış düşmanlık duygularının, bilinçaltı suçluluk duyguları doğurduğunu bulgulamıştır. Bu duruma ek olarak, kekemelik sorunu yaşayanların, kekeledikleri için çevrelerindeki kişilere karşı hissettikleri düşmanlık yüzünden yaşadıkları mahcubiyetten dolayı kendilerini cezalandırdıklarını öne sürmüştür. Bu varsayım yirmi beş kekeme üzerinde "Rozenzweig Picture Frustration Test"i uygulanarak denenmiş ve psiko-analitik olarak kekelemenin kendine yönelik saldırganlığa sebep olan anal-sadistik

eğilimlerle belirli bir rahatsızlık olduğu ortaya konmuştur (aktaran Beech ve Fransella,1971).

IV.7. Kekemelik ve İletişim Becerileri İlişkisi

Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerinden yola çıkılarak araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç, öğrencilerin yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle çevrelerindeki kişilerle sosyal ilişki ve iletişim sorunları yaşadıklarıdır. Araştırmaya katılan öğrenciler, konuşurken kekemelik sorunları yaşadıklarından çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmada da sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Alanyazındaki araştırmalar da bu noktada çalışmamızı doğrular niteliktedir. Embiyaoğlu (1976) “Kekemeliğin Psikolojik ve Psikanalitik Açından İncelenmesi” konulu doktora tez çalışmasında kekeme ve kekeme olmayan grupları karşılaştırmıştır. Çalışmada kekemelerde kekeme olmayanlara göre korku ve anksiyete (kaygı), oedipus kompleksi (karşı cinsteki ebeveyni sahiplenme ve kendi cinsinden ebeveyni safdışı etme), kastrasyon kompleksi (erkek çocuğun penisini kaybetme korkusu), anal kompleks, anaya bağlılık, kardeşlik kompleksi, oralite (yenilir ya da yenilmez her şeyi ağıza götürme, koklama, yalam ve yeme eğilimi), bağımsızlık çabası anlamlı ölçüde fazla bulunmuştur. Ayrıca ego zayıflığı, afektivitenin (duygusal tepkilerin görülme aralığı, yoğunluğu, değişkenliği) bozukluğu, toplumsal çevreyle ilişkilerin yetersizliği gibi nevrotik unsurlar da kekemelerde fazla bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarından bir diğeri, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin hayvanlarla konuşurken, kendilerinden küçük yaştakilerle konuşurken, şarkı, şiir ve tekerleme söylerken daha az kekemelik sorunu yaşamalarıdır. Alanyazında bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalar tarandığında da, bu yönde sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Kekemelerin dinleyicinin miktarına ve niteliğine göre kekemeliklerinin farklılaştığını, kendi kendilerine, evcil hayvanlarla ya da küçük çocuklarla konuşurken nadiren kekeledikleri bilinmektedir. Göreceli olarak konuşmanın kolay olduğu durumlar incelendiğinde bunun “iletişim sorumluluğunun olmadığı” durumlar olduğu ortaya konmuştur. Böylece kekemelerin kendi kendilerine veya grup olarak şarkı söylemekte neden zorlanmadıkları da açıklığa kavuşmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, iletişim amaçlı olmayan kelimeleri yüksek sesle söylemek, iletişim sorumluluğunu ortadan kaldırır (Sheehan, 1968).

IV.8. Veli ve Öğretmenlerin Kekemeliğe Yönelik Görüşlerinin Karşılaştırılması

Veli ve öğretmenlerin kekemelik hakkında yetersiz bilgilere sahip oldukları da araştırma bulguları arasındadır. Veli ve öğretmenlerden alınan görüşlerin ışığında, veli ve öğretmenlerin kekemeliğin azaltılması hususunda yapılması gerekenlere dair bilgilerinin de sınırlı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte veli ve öğretmenlerin birçoğu, bilgilerinin sınırlı olduğunu kabul ederek kendilerine kekemelik ile ilgili eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Veli ve öğretmenlere göre, çocukların kekemelik sorununun azalmamasında, gerek arkadaşlarının gerekse çevrelerindeki diğer kişilerin alay etme, dışlama, sözünü kesme, sözünü tamamlama, konuşmalarını dinlememe gibi olumsuz tutumlarının büyük bir etkisi olduğunu belirtmeleri de araştırmanın bir diğer sonucudur.

Veli ve öğretmenlerin düşüncelerinden ortaya çıkan bir diğer bulgu da, kekemelik sorunu yaşayan çocukların, konuşurken kekelemeye başladıklarında ya çevresine yönelik şiddet eğilimi göstermekte ya da konuşmalarını sonlandırarak uzun bir süre etrafındaki kişilerle iletişimlerini kesmeleridir. Veli ve öğretmenlerin belirttiklerine göre, çocukların şiddet eğilimi sırasıyla, en çok akranlarına, çevresindeki nesne ve eşyalara ve kendilerine yöneliktir.

Veli ve öğretmenler, çocuklardaki kekemelik düzeyinin azalması için çocukların olabildiğince çok konuşturulmaları gerektiğini, daha az televizyon izlemeleri gerektiğini, vakitlerinin büyük bir kısmını okuma ve konuşma çalışmaları yaparak geçirmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Bunlara ek olarak, veli ve öğretmenler, çocukların çevrelerindeki kişilerin daha olumlu tutumlar sergilemeleri gerektiğini, gerek sınıf gerekse diğer ortamlardaki arkadaşlarının onlara destek olmaları ve alay etme, dışlama gibi olumsuz tutumlar sergilememeleri gerektiğini de eklemiştirler. Veli ve öğretmenler ayrıca, çocuklarının psikolojik destek almaya gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada görüşleri alınan veli ve öğretmenlerin, çocukların kekemelik sorununa yönelik hemen hemen her konuda ortak düşüncelere sahip oldukları da

ortaya konulan bir diğer sonuçtur. Araştırma kapsamında görüşülen veli ve öğretmenler, araştırma sorularına hemen hemen her konuda birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Buna karşın veli ve öğretmenlerin düşünceleri bazı noktalarda ise birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğın, veliler çocuklarının öğretmenleriyle konuşurken ve ev ortamında daha az kekemelik sorunu yaşadıklarını düşünürken, öğretmenler ğrencilerinin velileriyle konuşurken ve sınıf ortamında daha az kekemelik problemi yaşadıklarını düşünmektedir. Bu cümleye ek olarak veliler, kendilerine kekemelik ile ilgili herhangi bir eğitim verilmesi konusunda görüş bildirmezken, öğretmenler hem kekeme çocukların velilerine hem de öğretmenlere kekemelik hakkında eğitim verilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

IV.9. Veli ve ğretmenlerin Kekemelik Tedavisine Yönelik Görüşleri

Bir diğer araştırma sonucuna göre veli ve öğretmenler, çocuklarında görülen kekemeliğın azaltılması ve tedavi edilmesi için çocukların psikolog veya kekemelik merkezlerinden yararlanmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak veli ve öğretmenlerden alınan bilgilere göre, bu hizmetlerden yararlanabilmeleri oldukça güçtür. Veli ve öğretmenler, çocukların psikolojik destek almak için daha ziyade devlet kurumlarını tercih ettiklerini ancak bu kurumlardan randevu alabilmenin de oldukça zor olduğunu, bu kurumlarda verilen hizmetin sadece kekemelik sorunu yaşayan öğrencilere yönelik olmadığını da belirtmişlerdir. Bu cümleden hareketle, kekemelik sorunu yaşayan çocukların, kekemelik alanında uzman kişiler tarafından verilmesi gerektiğini ve ihtiyaç duydukları anlarda görüşme sağlayabilmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Veli ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların kekemelik sorunuyla baş edebilmelerinde yararlanılacak yöntemlerden biri olan kekemelik merkezlerinin ücretli olması ve hatta ücretlerinin oldukça yüksek olması, çocuklarının bu merkezlerden yararlanabilmelerini zorlaştırdığını düşünmeleri de bir diğer araştırma bulgusudur. Veli ve öğretmenler, hem kendilerine hem de çocuklarına kekemelik hakkında yardım sağlayabilecek, sorunu azaltabilecek ve ortadan kaldıracabilecek ücretsiz bir merkezin gerekli olduğunu ancak Konya İlinde devlet himaye ve kontrolünde ücretsiz bir kekemelik merkezi açılmasının önemli ve gerekli olduğunu da eklemişlerdir. Beşinci bölümde sonuç ve önerilere yer verilecektir.

BÖLÜM V: SONUÇ VE ÖNERİLER

V.1. Sonuç

Bu araştırmadan çıkan sonuçlardan biri, kekemelik sorunu yaşayan çocukların tamamına yakınının sol elini kullanıyor olduklarıdır. Bununla birlikte bazı çocuklar, sol ellerinin yerine sağ ellerini kullanmaya zorlanmaktadırlar. Sağ ellerini kullanmaya zorlanan çocukların, sağ ellerini kullanmaya başladıktan sonra kekemelik şiddetinde belirgin bir artış gözlemlendiği ortaya çıkmıştır.

Araştırma bulguları gözlemlendiğinde, araştırmaya katılan ve kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin ailelerinde en az bir kişide daha kekemelik öyküsüne rastlanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç, araştırmaya katılan kekeme öğrencilerin konuşurken kekemelik sorunuyla karşılaştıkları anlarda, çocukların bir kısmının gözlerinde tik oluştuğu, bir kısmının ise sürekli olarak vücutlarının bir yerleriyle oynadıklarıdır.

Bu araştırmaya katılan öğrencilerin kekemelik görülme sıklığının, cinsiyet farklılıklarına göre değişiklik göstermesi de bir diğer bulgudur. Bu araştırma sonuçlarına göre, kekemelik, erkek çocuklarda kızlara oranla daha fazla görülmektedir. Bu araştırmadaki sonuçlardan biri, kekeme öğrencilerin kısa cümlelerde daha az kekemelik sorunu yaşamalarıdır. Buna ek olarak, bu araştırmaya katılan kekeme öğrenciler, en çok kelimelerin başında kekemelik sorunu yaşamaktadırlar. Bu araştırmanın sonuçlarından bir diğeri, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin hayvanlarla konuşurken, kendilerinden küçük yaştakilerle konuşurken, şarkı, şiir ve tekerleme söylerken daha az kekemelik sorunu yaşamalarıdır.

Bu araştırmada, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin akademik ve okul başarılarında önemli bir sorun yaşanmamakla birlikte sözel ders ve etkinliklerdeki başarıları, diğer ders ve etkinliklerdeki başarılarına oranla daha az olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmanın bir diğer sonucu, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin kaygı düzeylerinin yüksek olmasıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerinden yola çıkılarak araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç, öğrencilerin yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle çevrelerindeki kişilerle sosyal ilişki ve iletişim sorunları

yaşadıklarıdır. Bu duruma ek olarak, öğrencilerin çevrelerindeki kişilerle iletişim kurmaktan kaçınmalarının da etkisiyle kendi içlerine dönük bir kişilik yapısı sergiledikleri, aynı zamanda kendilerine olan güvenlerinin de düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmaya katılan kekeme öğrencilerin, özgüvenlerinin düşük olması nedeniyle de kendilerine yönelik kişisel yetersizlik duygusu yaşamalarıdır.

Kekeme öğrencilerin yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle saldırgan bir kişilik sergiledikleri de araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarından bir diğeri ise, kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin, yaşadıkları kekemelik sorunu nedeniyle zaman zaman kendilerine yönelik de şiddet içeren davranışlar içinde bulduklarıdır.

Bu araştırma sonucunda veli ve öğretmenlerin, çocukların kekemelik sorununun azalmamasında, gerek arkadaşlarının gerekse çevrelerindeki diğer kişilerin alay etme, dışlama, sözünü kesme, sözünü tamamlama, konuşmalarını dinlememe gibi olumsuz tutumlarının büyük bir etkisi olduğunu düşündükleri ortaya konulmuştur. Veli ve öğretmenlerin, çocuklardaki kekemelik düzeyinin azalması için çocukların olabildiğince çok konuşturulmaları gerektiğini, daha az televizyon izlemeleri gerektiğini, vakitlerinin büyük bir kısmını okuma ve konuşma çalışmaları yaparak geçirmeleri gerektiğini belirtmeleri de bir başka araştırma sonucudur.

Bu araştırmada görüşleri alınan veli ve öğretmenlerin, çocukların kekemelik sorununa yönelik hemen hemen her konuda ortak düşüncelere sahip oldukları da ortaya konulan kayda değer bir sonuçtur. Buna karşın veli ve öğretmenlerin düşünceleri, bazı noktalarda ise birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin, veliler çocuklarının öğretmenleriyle konuşurken ve ev ortamında daha az kekemelik sorunu yaşadıklarını düşünürken, öğretmenler öğrencilerinin velileriyle konuşurken ve sınıf ortamında daha az kekemelik problemi yaşadıklarını düşünmektedir.

Bu araştırmanın sonucunda, veli ve öğretmenlerin kekemelik hakkında yetersiz bilgilere sahip oldukları da ortaya konulmuştur. Bu cümleden hareketle veliler, kendilerine kekemelik ile ilgili herhangi bir eğitim verilmesi konusunda görüş bildirmezken, öğretmenler hem kekeme çocukların velilerine hem de öğretmenlere kekemelik hakkında eğitim verilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Veli ve öğretmenlerin, çocuklarında görülen kekemeliğin azaltılması ve tedavi edilmesi için çocukların psikolojik destek ve/veya kekemelik merkezlerinden yararlanmaları gerektiğini belirtmeleri de ortaya konulan önemli sonuçlar arasındadır. Veli ve öğretmenlerin, kekemelik merkezlerinin ücretli olması ve hatta ücretlerinin oldukça yüksek olması nedeniyle çocuklarının bu merkezlerden yararlanabilmelerini zorlaştırdığını belirtmeleri de bir diğer araştırma sonucudur.

V.2. Öneriler

Aşağıda bu araştırmanın sonuçlarına göre öneriler sunulmaktadır.

1)Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin akademik ve psiko-sosyal gelişimlerdeki sorunları azaltarak en aza indirmek için kekeme öğrencilerin velilerine Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce görevlendirilen yetkililer veya dil ve konuşma terapistleri tarafından kekemelikte baş etme ve kekeme çocuklarının ihtiyaçlarını sağlayabilmeleri konusunda bilgi sahibi olabilmeleri için seminer ve konferanslar düzenlenebilir.

2) Kekemelik sorunu yaşayan çocuklarının kardeşlerinin de Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce görevlendirilen yetkililer veya dil ve konuşma terapistleri tarafından kekemelik sorunu yaşayan kardeşleriyle iletişimlerinde sorun yaşamamaları için seminer ve konferanslara katılımları sağlanabilir.

3)Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin devam ettikleri eğitim kurumlarındaki akademik ve psiko-sosyal gelişimlerdeki sorunları azaltmak ve bu konularda öğretmenlerini bilgilendirmek için öğretmenlere Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından hizmet içi eğitim, seminer ve konferans olanakları sağlanabilir.

4)Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin psiko-sosyal yönden daha az sorun yaşamaları ve karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmelerini öğrenmeleri için sınıf içi ve sınıf dışı ders ve etkinliklerde öğretmenleri aracılığıyla akran eğitimlerine yer verilebilir.

5) Kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin sağaltımlarının bu alanda uzman kişiler tarafından yapılması bir gerekliliktir. Buna karşın kekemelik sağaltımı

yapabilecek uzmanların sayısının oldukça az olduğu bilinmektedir. Bu nedenle kekemelik sorunu yaşayan öğrencilerin sağaltımlarının yapılabilmesi için dil ve konuşma terapistliği uzmanları yetiştirilmesi sağlanabilir.

6)Türkiye genelinde kekemelik sorunu yaşayan çocukların psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal hayatlarının daha olumlu bir noktaya getirilmesi için illerde sürekli hizmet verebilecek kekeme çocuklara yönelik psikolojik destek merkezleri açılabilir.

7)Kekemelik sorunu yaşayan çocukların kekemeliklerinin azaltılması ve tedavi edilmesine yönelik Türkiye'deki devlet kurumları bünyesinde kekemelik merkezleri açılabilir.

8)Bu araştırma 6-8 yaş aralığında kekemelik sorunu gözlenen çocuklarla yapılmıştır. İlerideki araştırmalarda farklı yaş grubundaki çocuk, ergen ve yetişkinlerle aynı çalışma tekrarlanarak gruplar arasındaki farklar incelenebilir.

9)Bu araştırmada kekemelik sorunu gözlenen çocukların psiko-sosyal ve akademik yönlerden karşılaştıkları güçlükler değerlendirilmiştir. İleriki araştırmalar, kekemelik sorunu yaşayan çocukların diğer gelişim alanları incelenerek yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abalı, O.; Kınalı, G. ve Beşikçi, H. (2004). Kekemelik Bulunan Çocuk ve Gençlerde Kekemelik Şiddeti ile Zeka Gelişiminin Karşılaştırılması. Eskişehir: DİLKOM 2. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Bildiri Kitabı.

Abalı, O.; Madanoğlu, K. G.; Beşikçi, H. ve Ceren, M. (2006). Kekemelik ile Başvuran Çocuk ve Gençlerde Kekemelik Şiddeti Sözel IQ Performansı Değerlendirilmesi. Genel Tıp Dergisi, (16), 61-63.

Adams, M. (1988). Five-Year Retrospective on Stuttering Theory, Research, and Therapy: 1982-1987. Journal of Fluency Disorders, (13), 399-405.

Ahioğlu, N. (2008). Kültürel-Tarihsel Kuram Çerçevesinde Çocuk Gelişimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41 (1), 163-186.

Ainsworth, S. and Fraser, J. (1989). If Your Child Stutters: A Guide for Parents (3rd revised edition). The Stuttering Foundation of America, Memphis, TN.

Akçamete, G. (2003). İşitme Engellilerin Eğitiminde Öğretmen El Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Akgün, Ö. (2005). Anadili Türkçe Olan 3-6 Yaş Grubunda Kekemeliği Olan ve Olmayan Çocukların Konuşma Akıcılıklarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Akkuş, Z. (2005). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Özsaygı ve Denetim Odağı İle İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aksoy, S.; İnal, Ö. ve Kulak Kayıkçı, M. E. (2010). Kekeme Çocuklarda Duyu Bütünlüğünün Değerlendirilmesi. Fizyoterapi Rehabilitasyon, 21 (3):117-124.

Alm, P. A. (2004). Stuttering and The Basal Ganglia Circuits: A Critical Review of Possible Relations. Journal of Communication Disorders, 37 (4), 325-369.

Altınsoy, A. (2008). Kekemeliği Olan Ergen Ve Yetişkin Bireylerde Kekemelik Biçimlendirme Terapisinin Etkililiği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ambrose, N. G. and Yairi, E. (1999). Normative Disfluency Data For Early Childhood Stuttering. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, (42), 895-909.

Ambrose, N. G. and Yairi, E. (2002). The Tudor Study Data and Ethics. *American Journal of Speech Language Pathologies*, (11), 190-203.

Anderson, J. D. and Conture, E. G. (2000). Language Abilities of Children Who Stutter: A Preliminary Study. *Journal of Fluency Disorders*, 25 (4), 283-304.

Anderson, J. D.; Wagovich, S. A. and Hall, N. E. (2006). Nonword Repetition Skills in Young Children Who Do and Do Not Stutter. *Journal Fluency Disorders*, 31 (3), 177-199.

Andrews, G. and Tanner, S. (1982). Stuttering Treatment: An Attempt to Replicate The Regulated Breathing Method. *Journal Speech Hear Research*, (47), 138-140.

Andrews, G.; Craig; A.; Feyer, A.; Hoddinott; S.; Hoiwe, P. and Neilson, M. (1983). Stuttering: A Review of Research Findings and Theories Circa 1982. *Journal Speech Hearing Disorders*, 48 (3), 226-46.

Andrews, G.; Hoddinott S.; Craig A.; Howie P.; Feyer A. M., and Neilson M. (1991). Stuttering: A Review of Research Findings and Theories Circa 1982. In: E.C. Healey (Eds), New York: Readings on Research in Stuttering, Longman.

APA (Amerikan Psikiyatri Birliği). (2000). Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması Ve Sınıflandırılması El Kitabı. (Yeniden Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı), (DSM-IV TR), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Aral, N.; Baran, G.; Bulut, Ş. ve Çimen, Ş. (2000a). Çocuk Gelişimi 1. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.

Arı, R. (2003). Gelişim ve Öğrenme. Konya: Atlas Kitabevi.

Arı, R. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayınevi.

ASHA (American Speech-Language-Hearing Association). (1999). Terminology Pertaining to Fluency and Fluency Disorders: Guidelines. American Speech-Language-Hearing Association.

Atasoy, Z. ve Şenol, S. (1998). İletişim Bozuklukları. (Ed. Güleç, E., Köroğlu, E.), Psikiyatri Temel Kitabı, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Atkinson, R. L.; Atkinson, R. C. and Hilgard, E. R. (1995). Psikolojiye Giriş I, Çev: Atakay, M.; Yavuz, A., İstanbul: Sosyal Yayınları.

Atkinson, R. L.; Atkinson, R. C.; Smith, E. E.; Bem, D. J. and Nolen-Holeksema, S. (2008). Psikolojiye Giriş. (Çev. Alagon, Y.), Ankara: Arkadaş Yayınları.

Atlas, A. T. (2007). Türkçe Konuşan 5-7 ve 8-10 Yaş Gruplarında Kekeme Çocukların Akıcısızlık Sıklığı İle Akıcısızlık Tipleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Au-Yeung, J.; Howell, P. and Pilgrim, L. (1998). Phonological Words and Stuttering On Function Words. Journal Speech Language Hearing Research, (41), 1019-1030.

Au-Yeung, J.; Gomez, I. V. and Howell, P. (2003). Exchange of Disfluency With Age From Function Words to Content Words in Spanish Speakers Who Stutter. Journal Speech Language Hearing Research, (46), 754-765.

Aydın, B. (2000). Gelişimin Doğası. (Ed. Yeşilyaprak B.), Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Aydın, A. (2001). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Aydın, A. (2003). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Aydın, B. (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2005). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Beech, H. B. and Fransella, F. (1971). Research and Experiment in Stuttering, London: Pergaman Press.

Belgin, E. (1985). Çocuklarda Kekemelik ve Tedavi Metodları. Katkı 6 (6): 445-448.

Belgin, E. ve Güven, A. (1985). Kekemelik ve Terapide Ritim Metodunun Yeri. Türk Otorinolarenkoloji Derneği, Adana: XVII Milli Kongresi.

Bender, J. F. (1942). **The Stuttering Personality** American Journal of Orthopsychiatry, 12 (1), 140–146, January.

Bennett, E. M. (2006). *Working With People Who Stutter: A Lifespan Approach*. New Jersey: Pearson Merrill Hall.

Berk, L. E. and Winsler, A. (1998). *Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education*, Psychological Services for Internationally Adopted Children, Published in: *School Psychology International*, Washington, DC.: National Association for the Young Children, 19 (2), 189-191.

Blood, G. W.; Blood, I. M.; Tellis, G. and Gabel, R. (2001). *Communication Apprehension and Self-Perceived Communication Competence in Adolescents Who Sutter*. *Journal of Fluency Disorders*, 26 (3), 161-178.

Blood, G. W.; Ridenour, V. J.; Qualls, C. D. and Hammer, C. S. (2003). *Co-Occurring Disorders in Children Who Stutter*. *Journal Communication Disorders*, 36 (6), 427-448.

Bloodstein, O. (1993). *Stuttering: The Search For A Cause And Cure*. Needham Heights, Boston, M. A: Allyn and Bacon.

Bloodstein, O. (1995). *A Handbook on Stuttering (5th ed.)*. San Diego, London: CA: Singular Publishing Group Inc.

Bloodstein, O. (1997). *A Handbook on Stuttering, 5th ed.*, London: Singular Publishing Group, Inc.

Bloodstein, O. (2002). *Early Stuttering As a Type of Language Difficulty*. *Journal of Fluency Disorders*, 27 (2), 163-167.

Bloodstein, O. and Ratner, N. B. (2008). *A Handbook on Stuttering*. Thomson/Delmar Learning, Clifton Park, NY.

Blomgren, M.; Roy N.; Callister, T. and Merrill, R. M. (2005). *Intensive Stuttering Modification Therapy: A Multidimensional Assessment of Treatment Outcomes*. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, June, 48 (3) ProQuest Health and Medical Complete, 509.

Bodrova, E. and Leong, D. J. (1996). *Tools of the Mind: The Vygotskian Approach to Early Childhood Education*. Englewood Cliffs, NJ, Merrill/Prentice Hall.

Bolat, F. (1999). *Verbal Communication Pattern Differences Between Mother and Her Stutterer Child and Mother and Her Normally Fluent Child*. Ankara:

A Thesis Submitted to The Graduate School Of Social Sciences Of The Middle East Technical University.

Brosch, S.; Haege A.; Kalebne, P. and Johannsen, H. S. (1999). Stuttering Children and The Probability of Remission-The Role of Cerebral Dominance and Speech Production. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, (47) 71-76.

Büchel, C. and Sommer, M. (2004). What Causes Stuttering? *Plosbiology*, 2 (2), 46.

Carlo, E. J. and Watson, J. B. (2003). Disfluencies of 3-And-5-Year Old Spanish Speaking Children. *Journal of Fluency Disorders*, (28), 37-53.

Caruso, A. J.; Chodzko, W. J.; Bidinger, D. A. and Sommers, R. K. (1994). Adults Who Stutter: Responses to Cognitive Stress. *Journal of Speech and Hearing Research*, (37), 746-754.

Cebiroğlu, R. (1982). Çocuk Akıl Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları, Cilt 17, İstanbul: Sanat Matbaacılık.

Ciabarra, A. M.; Elkind, M. S.; Roberts, J. K. and Marshall, R. S. (2000). Subcortical Infarction Resulting in Acquired Stuttering. *Journal Neurol Neurosurg Speech Hear Disorders*, (48) 226-246.

Cirhinlioğlu, F. G. (2001). Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Cohen, L. and Manion, L. (2007). *Research Methods in Education*. (5th Ed). London: Routledge.

Corsini, R. J. (2002). *The Dictionary of Psychology*. Brunner/Mazel, New York: Taylor and Francis.

Curlee, R. F. (1993). *Stuttering and Related Disorders of Fluency*. New York: Thieme Medical Publishers.

Cüceloğlu, D. (1997). İnsan ve Davranışı- Psikolojinin Temel Kavramları. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2003). İnsan ve Davranışı. 12. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çelen, N. (2007). Ergenlik ve Genç Yetişkinlik. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Çimen, S. (2000). Ankara'da Üniversite Anaokullarına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişimlerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Çiyiltepe, M. (2005). Dil ve Kavram Gelişimi. (ed. Topbaş, Seyhun) Ankara: Kök Yayıncılık.

Dalton, P. and Hardcastle, W. J. (1997). Disorders Of Fluency And Their Effects On Communication. London: Edward Arnold Ltd.

D'Ambrosio, M. (2004). Il Senso di Autoefficacia Nella Gestione Della Fluidità Verbale, *I Care*, 29 (1), 9-15.

D'Ambrosio, M. (2005). Balbuzie, Percors Teorici ve Clinici Integrati. 1. Basım, Milano: Mc Graw-Hill Companies.

Dereboy, I. F. (1993). Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak. Özmert Ofset, Malatya.

Dinç, B. (2002). Okulöncesi Eğitimin 4-5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişimine Etkileri Konusunda Öğretmen Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Doğan, O. (1995). Ruhsal, Cinsel ve Ruhsal-Toplumsal Gelişim Dönemleri. Sağlık Alanında Davranış Bilimleri, Ekim, Sivas, s.119-28.

Drayna, D. T. (2001). Exciting New Developments in Genetics of Stuttering. Stuttering Foundation of America Newsletter.

Driscoll, A. and Nagel, N. G. (2002). Early Childhood Education, Birth-8: The World Of Children, Families, and Educators. MyLabSchool Edition, Allyn and Bacon.

DSM-IV-TR (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders). (2005). (Çev. E. Köroğlu), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Dumanoğlu, A. (2006). Kekemelerde Yaygın Kekemelik Tutumlarının Kaygı Ve Depresyon Düzeyleri Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Dworzynski, K.; Howell, P. and Natke, U. (2003). Predicting Stuttering From Linguistic Factors for German Speakers in Two Age Groups. *Journal Fluency of Disorders*, 28 (2), 95-113.

Dworzynski, K. and Howell, P. (2004). Predicting Stuttering From Phonetic Complexity in German. *Journal of Fluency Disorders*, (29), 149-173.

Embiyaoğlu, G. (1976). Kekemeliğin Psikolojik ve Psikanalitik Açından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü.

Enç, M. (1974). Ruh Sağlığı Bilgisi. Beşinci Basım, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Erden, M. ve Akman, Y. (1996). Eğitim Psikolojisi. (4. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi. (5. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erden, M. ve Akman, Y. (2002). Gelişim ve Öğrenme. (11. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergül, C. (2010). Erken Çocukluk Eğitimi. (ed. Doç. Dr. Diken İ.H.) 1. Basım, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Ertürk, S. (1984). Eğitimde Program Geliştirme, Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Eryavuz, A. (1998). Kekemelik Tedavisinde Pasif Hava Akımı Tekniği'nin Geçerlilik Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Felsenfield, S.; Kirk K. M.; Zhu G.; Statham D. J.; Neale M. C. and Martin N. G. (2000). A Study of The Genetic And Environmental Etiology of Stuttering in Selected Twin Sample. *Behavior Genetics*, 30 (5), 359-366.

Fıfıloğlu, A. ve Urgan, Ü. (1992). Kekemelik Nedir? Ne Değildir? 9-12 Yaş Arası Normal Konuşan Çocukların Kekemeliği Değerlendirmesi. *Psikoloji Dergisi*, Cilt 7, (28), 2-7.

Fitzgerald, H. E.; Djurdjic, S. D. and Maguin, E. (1992). Assessment of Sensitivity to Interpersonal Stress in Stutterers. *Journal of Communication Disorders*, (25), 31-42.

Flick, U. (2006). *An Introduction to Qualitative Research*, Third Edition, London: Sage Publications Ltd.

Friend, M. (2006). *Special Education: Contemporary Perspectives for School Professionals*. Boston: Pearson.

Gaines, N. D.; Runyan C. M. and Meyers S. C., (1991). Comparison of Young Stutterers' Fluent Versus Stuttered Utterances on Measures of Length and Complexity. *Journal of Speech and Hearing Research*, (34), 37-42.

Gardner, M. and Gardiner, H. (1995). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Geschwind, N. and Galaburda, A. M. (1985). Cerebral Lateralization. Biological Mechanisms, Associations, and Pathology: III. A Hypothesis and A Program for Research. *Arch Neurol*, (42) 634-654.

Grant, A. C.; Biousse, V.; Cook, A. and Newman, N. J. (1999). Stroke-Associated Stuttering. *Archieve Neurol*, (56), 624-627.

Gregg, A. B. and Yairi, E. (2007). Phonological Skills and Disfluency Levels in Preschool Children Who Stutterer. *Journal Communication Disorders*, (40), 97-115.

Gordon, P. A. and Luper, H. L. (1989). Speech Disfluencies in Nonstutterers: Syntactic Complexity and Production Task Effects. *Journal of Fluency Disorders*, (14), 429-445.

Goswami, U. (2002). *Inductive and Deductive Reasoning*. Goswami, U. (Ed.) *Blackwell Handbook of Children Cognitive Psychology*. USA: Malden, Blackwell Publishers Ltd.

Guitar, B. (2006). *Stuttering: An Integrated Approach to Its Nature and Treatment*. Baltimore: Lippincott Williams and Wilkins.

Güleryüz, F. F. (1995). 2-6 Yaşlarındaki Kekemelik Problemi Olan ve Olmayan Çocukların Artikülasyon Özelliklerinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.,

Güray, Ö.; Sercan, Y. ve Sercan, M. (1986). İlkokul Çocuklarında Kekemelik. Marmaris: XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi.

Hakim, H. B. and Ratner, N. B. (2003). A Standard Definition of Stuttering. Nonword Repetition Abilities of Children Who Stutter: An Exploratory Study. *Journal Speech of Hearing Research*, (29), 484-489.

Hall, N. E. and Burgess, S. D. (2000). Exploring Developmental Changes in Fluency As Related to Language Acquisition: A Case Study. *Journal of Fluency Disorders*, (25), 119-141.

Ham, R. E. (1999). *Clinical Management of Stuttering in Older Children and Adults*. USA Gaithersburg, Md: An Apsen Publication, (3th ed.).

Hedge, M. N. (1978). Fluency and Fluency Disorders: Their Definition, Measurement and Modification. *Journal of Fluency Disorders*, (3).

Howell, P. and Au-Yeung, J. (1995). The Association Between Stuttering, Brown's Factors, and Phonological Categories in Child Stutterers Ranging in Age Between 2 and 12 Years. *Journal of Fluency Disorders*, (20), 331-344.

Howell, P. (2006). Signs of Developmental Stuttering up to Age Eight And at 12 Plus. *Clinical Psychology Review*, (27), 287- 306.

Howell, P. (2007). Signs of Developmental Stuttering up to Age Eight and at 12 Plus. *Clinic Psychology Review*, 27 (3), 287–306.

Howell, P.; Au-Yeung, J. and Sackin, S. (1999). Exchange of Stuttering From Function To Content Words With Age. *Journal Speech of Language Hearing Research*, (42), 345-354.

Howell, P.; Au-Yeung, J. and Sackin, S. (2000). Internal Structure of Content Words Leading to Lifespan Differences in Phonological Difficulty in Stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, (25), 1-20.

Howell, P.; Au-Yeung, J.; Yaruss, Y. and Eldridge, K. (2006). Phonetic Difficulty and Stuttering in English. *Clinic Linguistic Phonetics*, 20 (9), 703-716.

Hubbard, C. P. (1991). Stuttering, Stressed Syllables, and Word Onsets. *Journal Speech Hearing Research*, (34), 1011-1016.

Hubbard, C. P. (1994). Word Familiarity, Syllabic Stress Pattern and Stuttering. *Journal Speech Hearing Research*, 37 (3), 564-571.

Huinck, W. J.; Langevin, M.; Kully, D.; Graamans, K.; Peters Herman, F. M. And Hulstijn, W. (2006). The Relationship Between Pre-Treatment Clinical

Profile and Treatment Outcome in an Integrated Stuttering Program. *Journal of Fluency Disorders*, 31 (1), 43-63.

ICD-10 (International Classification of Diseases-WHO). (1992). *Ruhsal ve Davranışsal Bozukluklar Sınıflandırması*. Ankara: Medikomat Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.

Ingham, R. J.; Fox, P. T.; Ingham, J. C. and Zamarripa, F. (2000). Is Overt Speech A Prerequisite for The Neural Activations Associated with Chronic Developmental Stuttering? *Brain and Language*, (75), 163-194.

Ingham, R. J. (2003). Brain Imaging and Stuttering: Some Reflections on Current and Future Developments. *Journal of Fluency Disorders*, 28 (4), 411-420.

İnceer, B. ve Kocadere, M. (1999). *Kekemelik ve Kekelemek Üzerine*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Janssen, P., Kraaimaat, F. and Bruten, G. (1990). Relationship Between Stutterers Genetic History And Speech-Associated Variables. *Journal of Fluency Disorders*, (15), 39-48.

Johnson, W. (1956). *Speech Handicapped School Children*. New York: Harper and Brothers .

Johnson, W.; Darley, F. and Spriestersbach, D. (1989). Iowa Scale for Rating Severity Of Stuttering, In *Stuttering Diagnostic. Information for Students*, University of Iowa: Department of Speech Pathology, 14.

Johnson, W. (1993). *Kekemelik ve Yapabilecekleriniz*. (Çev. Üsküdarlı, A.). İstanbul: Esbank Yayınları.

Jones, R. J. and Azrin, N. H. (1969). Behavioral Engineering: Stuttering As A Function Of Stimulus Duration During Speech Synchronization. *Journal Of Applied Behavior Analysis*, (2), Winter.

Kandır, A. (2003). *Gelişimde 3-6 Yaş*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kaplan, H. I. and Sadock, B. J. (1998). *Synopsis of Psychiatry*. (8th ed.). Middle East Edition, Egypt Williams and Wilkins.

Kaplan, H. I. and Sadock, B. J. (2004). *Klinik Psikiyatri*. (Çev. Ed: Abay E.), Nobel Tıp Kitabevleri.

Karacan, E. (2000). Çocuklarda Kekemelik ve Diğer İletişim Bozuklukları. *Psikiyatri Dünyası*, (4), 18-21.

Kehoe, T. D. (1996), *Stuttering: Science. Therapy and Practice*, Boulder, CO: Thomas David Kehoe.

Kehoe, T. D. (1998). *Stuttering: Science, Therapy and Practice*, Casa Futura Technologies, Boulder, CO.

Kehoe, T. D. (1999). *Stuttering: Science, Therapy and Practice*. Casa Futura Technologies, Boulder, (11).

Kesgül-Sercan, Y. (1988). Soyaçekim, Anne Tutumu, Anne Ruhsal Belirtileri ve Çocuk Ruhsal Belirtilerinin Kekemeliğe Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü.

Kidd, K. K. (1983). Recent Progress on the Genetics of Stuttering, *Genetic Aspects of Speech and Language Disorders*. C. L. Ludlow, J. A. Cooper (Ed.), New York: Academic Press.

Kloth, S. A. M.; Janssen, P.; Kraaimaat, F. W. and Brutten, G. J. (1995). Speech-Motor And Linguistic Skills of Young Stutterers Prior to Onset. *Journal of Fluency Disorders*, (20), 157-170.

Konrot, A. (1998) *Sözel Dil ve Konuşma Sorunları*, (Ed. Eripek S). Özel Eğitim. Anadolu Üniversitesi AÖF İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ünite 7.

Konrot, A. (2000). Erken Dönem Kekemeliğin Aile Eğitimi Yoluyla Sağaltımı. *Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Konrot, A. (2003). Okul Öncesi Dönemde Dil ve Konuşma Sorunları, In: *Çocukta Dil Ve Kavram Gelişimi*. (Ed. Topbaş S.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Köroğlu, E.; Güleç, C. ve Sayıl, M. (1997). *Psikiyatri Temel Kitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği Yayınları.

Kraaimaat, W. F.; Vanryckeghem, M. and Van Dam-Baggen, R. (2002). Stuttering and Social Anxiety. *Journal of Fluency Disorders*, 27 (4), 319-331.

Kudal-Ertas, İ. (1990). Ankara İli İlkokul Çağı Çocuklarında, Konuşma, Ses ve Akıcılık Bozukluğu Dağılımının İncelenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kulak Kayıkçı, E. M. (2007). Kekeme Çocuklarda Larengeal Fonksiyonların Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kulaksızoğlu, A. (2001). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ladoceur, R.; Cote, C.; Leblond, G. and Bouchard, L. (1982). Evaluation of Regulated Breathing Method and Awareness Training in the Treatment of Stuttering. *Journal Speech Hearing Disorders*, (47), 422-426.

Levenson, H.; Persons, J. B. and Pope, K. S. (2000). Behavior Therapy and Cognitive Therapy. In H. Goldman (Ed.), Los Altos, California: Review of General Psychiatry, (5th ed).

Lincoln, M.; Onslow, M.; Lewis, C. and Wilson, L. (1996). A Clinical Trial of An Operant Treatment for School-Age Children Who Stutter. *American Journal of Speech Language Pathology*, (6), 77-84.

Logan, K. J. (2001). The Effect of Syntactic Complexity upon the Speech Fluency of Adolescents and Adult Who Stutter. *Journal of Fluency Disorders*, (26), 85-106.

Louko, L. J.; Edwards, M. L. and Conture, E. G. (1990). Phonological Characteristics of Young Stutterers and Their Normally Fluent Peers: Preliminary Observations. *Journal of Fluency Disorders*, (15), 191-210.

Madanoğlu, K. G. (2005). Kekeme Çocuklar İçin Bir Tarama Çalışması ve Kekemelle Baş Etme Konusunda Hazırlanmış Bir Programın Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Mahr, C. G. and Torosian, T. (1999). Anxiety and Social Phobia in Stuttering. *Journal Of Fluency Disorders*, (24), 119-126.

Manning, W. H. (2001). Clinical Decision Making in Fluency Disorders. (2. Edition), Singular, (38), 49-50.

Mansson, H. (2000). Childhood Stuttering Incidence and Development. *Journal of Fluency Disorders*, 25 (1), 47-57.

Marshall, C. (2005). The Impact of Word-End Phonology and Morphology on Stuttering. *Stammering Research*, (1), 375-391.

Maviş, İ. (2005). Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozuklukları ve Öğrenmeye Etkileri, İşitme, Konuşma ve Görme Sorunları Olan Çocukların Eğitimi. Ü. Tüfekçioğlu (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Maviş, İ. ve Topbaş, S. (2005). Dil ve Konuşma Bozukluklarında 2000-2004 Yılları Dilkom Vaka Profili. 2. Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara: Kök Yayıncılık.

Maviş, İ. (2011). Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler. (ed. Doç. Dr. İ.H. Diken), Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim, 4. Baskı, Ankara: Pegem A Akademi Yayınları.

McAllister, J. and Kingston, M. (2005). Final Part-Word Repetitions in School-Age Children: Two Case Studies. *Journal of Fluency Disorders*, (30), 255-267.

Melnick, K. S. and Conture, E. G. (2000). Relationship of Length and Grammatical Complexity to The Systematic and Nonsystematic Speech Errors and Stuttering of Children Who Stutter. *Journal of Fluency Disorders*, (25), 21-45.

Miles, S. and Ratner, N. B. (2001). Parental Language input to Children at Stuttering Onset. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, (44), 1116-1130.

Nathan, L. (2003). *Understanding Stuttering*. Jackson, Mississippi: University Press of Mississippi.

Natke, U.; Grosser, U.; Sandrieser, P. and Kalveram, K. T. (2002). The Duration Component of The Stress Effect in Stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, (27), 305-318.

Natke, U.; Sandrieser, P.; Ark, M. V.; Pietrowsky, R. and Kalveram, K. T. (2004). Linguistic Stress, Within-Word Position, and Grammatical Class in Relation to Early Childhood Stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 29 (2), 109-122.

Nicolopoulou, A. (2004). Oyun, Bilişsel Gelişim ve Toplumsal Dünya: Piaget, Vygotsky ve Sonrası, (Çev: Dr. Bağlı M. T.), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37, (2), 137-169.

Nippold, M. A. (1990). Concomitant Speech and Language Disorders in Stuttering Children: A Critique of The Literature. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, (55), 51-60.

Okasha, A.; Bishry, Z.; Kamel, M. and Hassam, M. (1974). Psychosocial Study of Stammering in Egyptian Children. *British Journal of Psychiatry*. (124) 534-535.

Owens, R. E.; Metz, D. E. and Haas, A. (2003). Introduction to Communication Disorders: A Life Span Perspective. Boston: Allyn and Bacon, (252), 263-266.

Öge, Ö. (2004). İlköğretim 1. Basamak Dönemi Çocuklarda Dil ve Konuşma Bozukluklarının Öğretmenlerden Bilgi Alma Yoluyla Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ömeroğlu, E. ve Kandır, A. (2005). Bilişsel Gelişim. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Ömeroğlu, E. ve Kandır, A. (2007). Bilişsel Gelişim. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Öncül, R. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü, İstanbul: MEB Yayınları.

Özgür, İ. (2003). Konuşma Bozukluğu ve Sağaltımı. Adana: Nobel Kitabevi.

Özkan, S. (1973). Kekemelik ve Tedavisi. İzmir: Türk Oto-Rino-Larengoloji Cemiyeti XII. Milli Kongresi.

Özsoy, Y. (1982). Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. (2. Basım). Eskişehir: İ. T. İ. A. Yayınları, No: 4.

Öztürk, M. O. (1994). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. (5. Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği Yayınları.

Öztürk, B. (1999). Öğrenme ve Öğretmede Dikkat, Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi, Sayı 144.

Öztürk, M. ve Tüzün, Ü. (2000). Çocuklarda Sosyal Fobi. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 7 (1), 12-16.

Öztürk, M. O. (2004). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. (10. Basım). Ankara. Nobel Tıp Kitabevi.

Paden, E. P.; Yairi, E. and Ambrose, N. G. (1999). Early Childhood Stuttering II: Initial Status of Phonological Abilities. *Journal of Speech Language Hearing Research*, (42), 1113-1124.

Pamir, T. (1985). Kekemelik Tedavisinde Uyarlanan Geri Bildirim Tekniği ve 17 Denek Üzerindeki Sonuçları. *Psikoloji Dergisi*, (5), 24-30.

Pellowski, M. W. and Conture, E. G. (2002). Characteristics of Speech Disfluency and Stuttering Behaviors in 3- and 4-year-old Children. *Journal Speech Language Hearing Research*, (45), 20-34.

Perkins, W. H. (1990). What is Stuttering? *Journal of Speech and Hearing Disorders*, (55), 370-382.

Perkins, W.H.; Kent, R.D. and Curlee, R.F. (1991). A Theory of Neuropsycholinguistic Function in Stuttering. *Journal of Speech and Hearing Research*, (34), 734-752.

Peters, T. J. and Guitar, B. (1991). Stuttering: An Integrated Approach to Its Nature and Treatment. Maryland: Williams and Wilkins.

Peters, H. F. and Starkweather, C. W. (1989). Development of Stuttering Throughout Life. *Journal Fluency Disorders*, (14), 303-321.

Poyraz, H. ve Dere, H. (2001). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ratner, N. B. (1997). Stuttering: A Psycholinguistic Perspective. In R. Curlee & G. Siegel (Eds.), *Nature and Treatment of Stuttering: New Directions* (2nd ed.), Allyn & Bacon, Boston.

Ratner, N. B. and Silverman, S. (2000). Parental Perceptions of Children's Communicative Development at Stuttering Onset. *Journal Speech Language Hearing Research*, (43), 1252-1263.

Riaz, N.; Steinberg, S.; Ahmad, J.; Pluzhnikov, A.; Riazuddin, S. and Cox, N. J. (2005). Genome-Wide Significant Linkage to Stuttering on Chromosome 12. *The American Journal of Human Genetics*, (76), 647-651.

Riper, C. V. (1992). Stuttering? *Journal of Fluency Disorders*, (17), 81-84.

Riper, C. V. and Emerick, L. (1990). *Speech Correction*. 8th Edition, New Jersey: Prentice-Hall.

Roth, E. A. and Wisser, S. (2004). *Music Therapy, The Rhythm of Recovery*. *The Case Manager*, 15 (3), May-June, 52-56.

Roth, P. F. and Worthington, K. C. (2005). *Intervention for Fluency, Treatment Resource Manual for Speech-Language Pathology*. Texas: Thomson Delmar Learning.

Ruth, E. V. and Iris, L. (2004). *The Relationship Between Anxiety and Stuttering: A Multidimensional Approach*. *Journal of Fluency Disorders*, (29), 135-148.

Ryan, B. P. (1992). *Articulation, Language, Rate, and Fluency Characteristics of Stuttering and Nonstuttering Preschool Children*. *Journal Speech Hearing Research*, 35 (2), 333-342.

Santostefano, S. (1960). *Anxiety and Hostility*. *Journal of Speech and Hearing Disorder Research*, (3), 334-347.

Sarı, H. (2011). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. (Ed. İ. H. Diken), 4. Baskı, Ankara: Pegem A Akademi Yayınları, 449-496.

Sarı, H. (2012). *Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler ve Eğitimleri, Özellikleri, Tanılama ve Öğretim Stratejileri*. (Ed. Sarı H.), Ankara: Nobel Yayıncılık, 324-367.

Schwartz, M. F. (1990). *Akıcı Konuşma*. (Çev. İnceer B.), İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Seidman, I. E. (1991). *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers In Education and the Social Sciences*. New York: Teachers College Press.

Shames, G. H. (1990). *Disorders of Fluency*. Merrill Pub. Ohio: Columbus.

Sheehan, J. (1968) . *Stuttering: Research and Therapy*. New York: Harper and Row.

Seery, C. H.; Watkins, R. V.; Mangelsdorf, S. C. and Shigeto, A. (2007). *Subtyping Stuttering II: Contributions From Language and Temperament*. *Journal Fluency Disorders*, 32 (3), 197-217.

Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve Öğrenme*. (İkinci Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Selçuk, Z. (2001). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (1998). Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Özşen Matbaası.
- Senemoğlu, N. (2003). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. 9. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2005). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2007). Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. (13. Baskı), Ankara: Gönül Yayıncılık ve Matbaacılık.
- Shames, G. H.; Wiig, E. H. and Secord, W. A. (1998). Human Communication Disorders: An Introduction. (5 th Ed.), Allyn and Bacon Company, MA.
- Shapiro, D. A. (1999). Stuttering Intervention. A Collaborative Journey to Fluency Freedom (Pro. Ed), (48), 61-81.
- ShIPLEY, K. G. and McAfee, J. G. (2004). Assessment of Fluency. Assessment İn Speech Language Pathology. (Esperti, C. L. Ed.), United States Of America: Thomson Delmar Learning.
- Shugart, Y.; Mundorff, J.; Kilshaw, J.; Doheny, K.; Doan, B. and Wanyee, J. et al. (2004). Results of A Genome-Wide Linkage Scan for Stuttering. American Journal of Medical Genetics, (124A), 133-135.
- Silverman, F. H. (2004). Stuttering and Other Fluency Disorders. Waveland Press, Long Grove.
- Solso, R. L.; Maclin, K. M. and Maclin, O. H. (2007). Bilişsel Psikoloji. (Çev.Ayçiçeği Dinn A.), İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Solso, R. L.; Maclin, K. M and Maclin, O.H. (2009). Bilişsel Psikoloji (Çev. Ayşe Ayçiçeği Dinn). İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Spencer, E.; Packman, A.; Onslow, M. and Ferguson, A. (2005). A Preliminary Investigation of The Impact of Stuttering on Language Use. Clinic Linguistic Phonetics, (19), 191–201.

Starkweather, C. W. (2002). The Epigenesis of Stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, (27), 269-288.

Steffani, S. A. (2007). Identifying Embedded and Conjoined Complex Sentences: Making it Simple. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, (34), 44-54.

Suresh, R.; Ambrose, N.; Roe, C.; Pluzhnikov, A.; Wittke-Thompson, J. K.; Ng, M.; Wu, X.; Cook, E.H.; Lundstrom, C.; Garsten, M.; Ezrati, R.; Yairi, E. and Cox, N. (2006). New Complexities in The Genetics of Stuttering: Significant Sex-Specific Linkage Signals. *The American Journal of Human Genetics*, (78), 554-563.

Şengül, Y. (1997) Beş Farklı Yaş Grubu Üzerinde Somut İşlemler Devresiyle İlgili Bir Piagetçi Bilişsel Gelişim Testinin Standardizasyon Çalışması ve Wisc-R Testi İle Aralarındaki Korelasyon. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tavukçuoğlu, C. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Proje Hazırlama, Değerlendirme Kılavuzu*. Ankara: Kara Harp Okulu Basım Evi.

Tanner, D. C. (2003). *Exploring Communication Disorders: A 21st Century Introduction Through Literature and Media*. Boston: Allyn and Bacon.

Thaut, M. H. (2005). The Future of Music in Therapy and Medicine. *Annals of the New York Academy of Sciences*, (1060), The Neurosciences and Music II: From Perception to Performance, December.

Throneburg, R. N.; Yairi, E. and Paden, E. P. (1994). Relation Between Phonologic Difficulty and The Occurrence of Disfluencies in The Early Stage of Stuttering. *Journal Speech Hearing Research*, 37 (3), 504-509.

Topbaş, S.; Konrot, A. ve Ege, P. (2002). *Dil ve Konuşma Terapistliği: Türkiye’de Gelişmekte Olan Bir Bilim Dalı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Topbaş, S.; Konrot, A. ve Ege, P. (2002) *Dil ve Konuşma Terapistliği: Türkiye’de Gelişmekte Olan Bilim Dalı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 1333.

Turan, F. ve Akoğlu, G. (2011). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*, (ed. Prof. Dr. Necate Baykoç), Eğiten Kitap, Ankara.

Türnükli, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, (24), 543-559.

Uğurtay, A. (2007). Bracken Temel Kavram Ölçeği Gözden Geçirilmiş Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Van Riper, C. (1971). The Nature of Stuttering, New Jersey: Prentice Hall.

Van Riper, C. (1982). The Nature of Stuttering. Prentice-Hall, New Jersey: Eaglewood Cliffs.

Van Riper, C. and Emerick, L. (1990). Speech Correction. 8th Edition, New Jersey: Prentice Hall.

Variş, F. (1994). Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler. Ankara: Alkim Yayıncılık.

Ward, D. (2006). Stuttering and Cluttering: Frameworks for Understanding and Treatment. Psychology Press, Hove.

Watkins, R. V.; Yairi, E. and Ambrose, N. G. (1999). Early Childhood Stuttering III: Initial Status of Expressive Language Abilities. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, (42), 1125-1135.

Weber-Fox, C. (2001). Neural Systems for Sentence Processing in Stuttering. Journal Speech Language Hearing Research, 44 (4), 814-825.

Wingate, M. E. (1964). A Standard Definition of Stuttering, Journal of Speech Language and Hearing Research, 29 (4) 484-489.

Wingate, M. E. (2002). Foundations of Stuttering. San Diego: Academic Press, (31), 167-170.

Wischner, J. G. (1972). An Expectancy and Anxiety in Stuttering Behavior. Emerick, L. L, Hamre, L. E. (Ed.), An Analysis of Stuttering, 607-625, Danville: The Interstate Printers and Publishers, Inc.

Wittke-Thompson, J. K.; Ambrose, N.; Yairi, E.; Roe, C.; Cook, E. H.; Ober, C. and Cox, J. N. (2007). Genetic Studies of Stuttering in A Founder Population. Journal of Fluency Disorders, (32), 33-50.

Yairi, E., (2001). What is Stuttering? Journal of Speech Language and Hearing Research, (44), 585-597.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (1992a). A Longitudinal Study of Stuttering in Children: A Preliminary Report. *Journal of Speech and Hearing Research*, (35), 755-760.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (1992b). Onset of Stuttering in Preschool Children: Selected Factors. *Journal of Speech and Hearing Research*, (35), 782-788.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (1993). The Early Months of Stuttering: A Developmental Study. *Journal Speech Hearing Research*, (36), 521-528.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (1999). Early Childhood Stuttering I: Persistency and Recovery Rates. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, (42), 1097-1112.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (2001). Longitudinal Studies of Childhood Stuttering: Evaluation of Critiques. *Journal Speech Language Hearing Research*, (44), 867-872.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (2005a). *Early Childhood Stuttering*. (Pro.ed) Texas: An International Publisher.

Yairi, E. and Ambrose, N. G. (2005b). *Early Childhood Stuttering for Clinicians by Clinicians*. (Pro.ed) Texas: An International Publisher.

Yaruss, J. S. (1998). Describing the Consequences of Disorders: Stuttering and The International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 41(2), 249-57.

Yaruss, J. S. (1999). Utterance Length, Syntactic Complexity and Childhood Stuttering. *Journal Speech Language Hearing Research*, (42), 329-344.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazar, E. H. (1998). *Üç Ayrı Grupta Akıcı Konuşan İlkokul Çağı Çocuklarının Kekemeliği Değerlendirmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Young, M. A. (1984). Identification of Stuttering and Stutters. Curlee, R. F. And Perkins, W. H. (eds.), Nature and Treatment of Stuttering: New Directions. Boston: College-Hill Publication.

Zackheim, C. T. and Conture, E. G. (2003). Childhood Stuttering and Speech Disfluencies in Relation to Children's Mean Length of Utterance: A Preliminary Study. Journal of Fluency Disorders, (28), 115-142.

Zan, B. (2005). Adana İli Merkez Seyhan Ve Yüreğir İlçeleri İlköğretim Okullarının 1. Ve 2. Sınıflarına Devam Eden Öğrencilerin Konuşma Bozuklukları Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Adana.

Zebrowski, P. M. and Kelly, E. M. (2002). Manual of Stuttering Intervention. New York: Singular.

İNTERNETTEN YARARLANILAN KAYNAKLAR

Gallagher, C. (1999). Lev Semyonovich Vygotsky. Muskingum College, Department Of Psychology. <<http://fates.cns.muskingum.edu/~psych/psycweb/history/vygotsky.htm>>, internet adresinden 15.03.2012 tarihinde elde edilmiştir.

Newman, S. (2003). Stepping Out: Using Games and Activities to Help Your Child With Special Needs. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. <http://site.ebrary.com/lib/firat/Doc?id=10069823> internet adresinden 16.02.2012 tarihinde elde edilmiştir.

Pulaski, M. A. S. (1980). Understanding Piaget. N.Y: Harper and Row, Publishers. <<http://facultyweb.cortland.edu/andersmd/piaget/5.html>>, internet adresinden 19.06.2010 tarihinde elde edilmiştir.

Riley, G. (2003). Medical Aspects of Stuttering. www.stutteringhelp.org/research/olanzapn.htm internet adresinden 12.01.2012 tarihinde elde edilmiştir.

EKLER

EKLER

- Ek 1: Veliler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu
- Ek 2: Öğretmenler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu
- Ek 3: Öğrenciler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu
- Ek 4: Velilerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek
- Ek 5: Öğretmenlerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek
- Ek 6: Öğrencilerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek

Ek 1: Veliler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU (VELİLER İÇİN)

Sevgili Veliler,

Bu araştırmanın amacı; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Görüşme yaklaşık 30-60 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme kayıtları hiçbir kimseye gösterilmeyecektir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz samimi cevaplardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Arş.Gör.Özge PINARCIK

BÖLÜM I: KİŞİSEL BİLGİLER

1-Anne-baba durumu nedir?

Anne sağ ölü

Baba sağ ölü

Anne ve baba;

Beraber Ayrı

2-Annenin yaşı nedir?

25 ve altı 26-30 31-35 36-40 41 ve üstü

3-Babanın yaşı nedir?

25 ve altı 26-30 31-35 36-40 41ve üstü

4-Annenin öğrenim durumu nedir?

Okur yazar İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisans
üstü

5-Babanın öğrenim durumu nedir?

Okur yazar İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisans
üstü

6-Annenin mesleği nedir?

Ev hanımı Serbest meslek Memur İşçi Emekli Diğer

7-Babanın mesleği nedir?

İşsiz Serbest meslek Memur İşçi Emekli Diğer

8-Ailenin gelir durumu nedir?

0-500 TL 501-1.000 TL 1001-1.500 TL 1.501-2.000 TL
 2.001-2.500 TL 2.500 TL ve üstü

9-Kaç çocuğunuz var?

1 2 3 4 5 ve üzeri

10-Kekemelik problemi olan başka çocuğunuz var mı?

Evet Hayır

11-Akraba evliliği mi yaptınız?

Evet Hayır

12-Ailede kekemelik sorunu olan başka birey var mı? Varsa kim?

BÖLÜM II: KEKEMELİK İLE İLGİLİ VELİ GÖRÜŞME SORULARI

1-Çocuğunuzda kekemelik hangi durumlarda ve derecelerde görülmektedir?

- Konuşmanın başında?
- Konuşmanın ortasında?
- Konuşmayı sürdürmede?
- Kelimelerin başında?
- Kelimelerin ortasında?
- Soru sormada?
- Sorulara cevap vermede?
- Şarkı- tekerleme –şiir söylemede?
- Hayvanlarla konuşmada

Neden?

Neden Değil?

2-Çocuğunuz kimlerle konuşurken ve hangi düzeyde güçlük çekmektedir?

- Tanıdığı kişilerle?
- Tanımadığı kişilerle?

- Büyüklerle?
- Anne-babalarıyla?
- Öğretmenleriyle?
- Akranlarıyla?
- Kardeşleriyle?
- Kendinden küçüklerle?

Neden?

Neden Değil?

3-Çocuğunuzun konuşurken gösterdiği bedensel tepkiler ve dereceleri nelerdir?

- Jest ve mimiklere yansıma?
- Vücutta kasılma?
- Tik?
- Ellerde titreme?
- Göz teması kuramama?
- Vücudun bir yeriyle oynama?

Neden?

Neden Değil?

4-Çocuğunuzun kekemeliği başka sorunlara yol açıyor mu? Açıyorsa sizce derecesi nedir?

- Çevre ile iletişimsizlik?
- İçine kapanıklık?
- Arkadaşları tarafından dışlanma?
- Alay edilme?
- Ders ve etkinliklere katılma?
- Ders ve etkinliklerde görev alma?
- Akademik başarısızlık?
- Yetişkinlerin olumsuz tutumu?
- Şiddet eğilimi?

Neden?

Neden Değil?

5-Çocuğunuz konuşmada güçl¼kle karşılaştığında gösterdiği tepkiler nelerdir?

-Evde?

-Diğer çevrede?

Neden?

Neden Değil?

Ek 2: Öğretmenler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU (ÖĞRETMENLER İÇİN)

Sevgili Öğretmenler,

Bu araştırmanın amacı; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Görüşme yaklaşık 30-60 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme kayıtları hiçbir kimseye gösterilmeyecektir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz samimi cevaplardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Arş.Gör.Özge PINARCIK

BÖLÜM I: KİŞİSEL BİLGİLER

1-Yaşınız nedir?

25 ve altı 26-30 31-35 36-40 41 ve üstü

2-Kaç yıldır okulöncesi öğretmeni olarak görev yapmaktasınız?

1-5 5-10 10-15 15-20 20 ve üstü

3- Mezun olduğunuz okul nedir?

Lise Yüksek okul Üniversite Diğer (yazınız)

4-Daha önce kekeme bir öğrenciniz oldu mu?

Evet Hayır

5-Kekemelik hakkında bilginiz var mı?

Evet Hayır

6-Kekemelik hakkında bildiklerinizi nereden öğrendiniz?

Eğitim aldım Seminer/konferansa katıldım

Okuldaki bilgilerim Kitap/dergi/makale vs. bilimsel yayın

Medya

Kekeme öğrenciniz için ayrı bir program uyguluyor musunuz?

Evet Hayır

BÖLÜM II:KEKEMELİK İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞME

SORULARI

1-Öğrencinizde kekemelik hangi durumlarda ve derecelerde görülmektedir?

- Konuşmanın başında?
- Konuşmanın ortasında?
- Konuşmayı sürdürmede?
- Kelimelerin başında?
- Kelimelerin ortasında?
- Soru sormada?
- Sorulara cevap vermede?
- Şarkı- tekerleme –şiir söylemede?
- Hayvanlarla konuşmada?

Neden

Neden Değil?

2-Kekeme öğrenciniz kimlerle konuşurken ve hangi düzeyde güçlük çekmektedir?

- Tanıdığı kişilerle?
- Tanımadığı kişilerle?
- Anne-babalarıyla?
- Öğretmeniyle?
- Okuldaki diğer öğretmenleriyle?
- Akranlarıyla?
- Kendinden küçüklerle?

Neden

Neden Değil?

3-Öğrencinizin konuşurken gösterdiği bedensel tepkiler ve dereceleri nelerdir?

- Jest ve mimiklere yansıma?
- Vücutta kasılma?
- Tik?
- Ellerde titreme?
- Göz teması kuramama?

-Vücudun bir yeriyle oynama?

Neden?

Neden Değil?

4-Öğrencinizin kekemeliği başka sorunlara yol açıyor mu? Açıyorsa sizce derecesi nedir?

-Çevre ile iletişimsizlik?

-İçine kapanıklık?

-Arkadaşları tarafından dışlanma?

-Arkadaşları tarafından alay edilme?

-Ders ve etkinliklere katılma?

-Ders ve etkinliklerde görev alma?

-Akademik başarısızlık?

-Şiddet eğilimi?

Neden

Neden Değil?

5-Öğrenciniz konuşmada güçlkle karşılaştığında gösterdiği tepkileri nelerdir?

-Okulda?

-Diğer çevrede?

Neden?

Neden Değil?

Ek 3: Öğrenciler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU (ÖĞRENCİLER İÇİN)

Sevgili Öğrenciler,

Bu araştırmanın amacı; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Görüşme yaklaşık 30-60 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme kayıtları hiçbir kimseye gösterilmeyecektir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz samimi cevaplardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Arş.Gör.Özge PINARCIK

BÖLÜM I: KİŞİSEL BİLGİLER

1-Cinsiyetin nedir?

Kız Erkek

2-Yaşın nedir?

6 7 8

3-Devam ettiğin okulun adı nedir? .....

BÖLÜM II: KEKEMELİK İLE İLGİLİ ÖĞRENCİ GÖRÜŞME

SORULARI

1-Kekemelik hangi durumlarda ve derecelerde görülmektedir?

-Konuşmanın başında?

-Konuşmanın ortasında?

-Konuşmayı sürdürmede?

-Kelimelerin başında?

-Kelimelerin ortasında?

-Soru sormada?

-Sorulara cevap vermede?

-Şarkı- tekerleme –şiir söylemede?

-Hayvanlarla konuşmada?

Neden?

Neden Değil?

2-Aşağıdaki kişilerle konuşurken hangi düzeyde güçlük çekmekteisin?

- Tanıdığın kişilerle?
- Tanımadığın kişilerle?
- Büyüklerle?
- Anne-babanla?
- Öğretmenlerinle?
- Akranlarınla?
- Kardeşlerinle?
- Kendinden küçüklerle?

Neden?

Neden Değil?

3-Konuşurken gösterdiğin bedensel tepkiler ve dereceleri nelerdir?

- Jest ve mimiklere yansıma?
- Vücutta kasılma?
- Tik?
- Ellerde titreme?
- Göz kontağı kuramama?
- Vücudun bir yeriyle oynama?

Neden?

Neden Değil?

4-Kekemeliğin başka sorunlara yol açıyor mu? Açıyorsa sence derecesi nedir?

- Çevre ile iletişimsizlik?
- İçine kapanıklık?
- Arkadaşları tarafından dışlanma?
- Arkadaşları tarafından alay edilme?
- Ders ve etkinliklere katılma?
- Ders ve etkinliklerde görev alma?
- Akademik başarısızlık?
- Yetişkinlerin olumsuz tutumu?
- Şiddet eğilimi?

Neden?

Neden Değil?

5-Konuşmada güçlkle karşılaştığında gösterdiğin tepkiler nelerdir?

- Evde?

-Okulda?

-Diğer çevrede?

Neden?

Neden Değil?

Ek 4: Velilerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN KEKEME ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI PSİKO-SOSYAL VE AKADEMİK GÜÇLÜKLERİN ORTAYA ÇIKARILMASINA YÖNELİK YARI YAPILANDIRILMIŞ VELİ GÖRÜŞME FORMU

Sevgili Veli,

Bu araştırmanın amacı; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Görüşme yaklaşık 30-60 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme kayıtları hiçbir kimseye gösterilmeyecektir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz samimi cevaplardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Arş.Gör.Özge PINARCIK

Araştırmacı: Çocuğunuzda kekemeliğın hangi durumlarda görüldüğünden bahseder misiniz? Çocuğunuzda kekemelik ne zaman görülür?

Veli: Psikologa gitmeden önce çok kekelerdi. Kekemeliği geçsin diye hastaneye, psikologa götürdük. İlaç filan verdi, bize ne yapmamız, çocuğumuza nasıl davranmamız gerektiğini anlattı. Biz de bize söylediği her şeyi yaptık. Ondan sonra kekemeliği azaldı.

Araştırmacı: Psikologa gittikten sonra kekemeliği azaldı diyorsunuz. Peki psikologa gitmeden önce ne kadar kekelerdi?

Veli: Hemen her kelimedede kekeliyordu neredeyse. Hatta bazen kekemeliği yüzünden söylediği kelimeyi anlamakta biz bile güçlük çekiyorduk desem yeridir yani.

Araştırmacı: Psikologa gittikten sonra bir azalma mı oldu yani kekemeliğinde? Şimdi konuşurken ne kadar kekeliyor peki?

Veli: Oldu tabi. Şimdi söylediklerini önceye oranla daha iyi anlayabiliyoruz. E yine kekeliyor tabi. Ama öncekine göre az. Mesela önceden cümledeki her kelimedede kekeliyorsa Şimdi birkaç kelimedede kekelemeden konuşabiliyor.

Araştırmacı: Cümleye, kelimeye başlarken mi daha çok takılma, kekeleme oluyor yoksa cümleyi tamamlarken mi daha çok kekeliyor? Kekemelik cümlelerin ya da kelimenin neresinde daha çok görülüyor sizce?

Veli: Aslında çoğunlukla cümleye başlarken zorlanıyor bizim çocuk. Kelimenin, cümlelerin başını bir türlü söyleyemez, takılır kalır. Başta takılmasa aslında belki kekelemez de.

Araştırmacı: Soru sorarken kekeleme durumu nedir peki?

Veli: Soru sorarken de kekeliyor tabi. Ama daha az oluyor sanki.

Araştırmacı: Neden daha az oluyor sizce?

Veli: Soruyu öyle birden bire sormaz çünkü. Soru soracağı zaman bekler bir. Aklında ölçüp tartıyor mu artık bilemem o kadarını. Belki de o yüzden daha az kekeliyordur o yüzden. Kafasında tartıyor ya. Bence o yüzden yani.

Araştırmacı: Sorulan sorulara cevap verirken kekelemelik görülür mü?

Veli: Soru sorulmasını hiç sevmez kendine. Soru soruldu mu kekelemeye başlayıverir. Çok kekeler hem de sorulara cevap verirken.

Araştırmacı: Normalde kekelediğinden daha mı çok kekeler yani sorulara cevap verirken?

Veli: Evet, kesinlikle daha çok.

Araştırmacı: Peki sorulara cevap verirken neden daha çok kekeliyor sizce?

Veli: Aniden soruyorsunuz ya soruyu. Beklemiyor tabi kendisine soru sorulmasını. Heyecanlanıyor herhalde. Heyecanlandığı için herhalde daha çok kekeliyor.

Araştırmacı: Sorunun cevabını bilmediğinden daha çok kekeliyor olabilir mi?

Veli: O da olabilir aslında. Yok ama sanmam. Çünkü çok basit, cevabını kesin olarak bildiğı sorulara cevap verirken bile kekeliyor mesela. Adını sorsanız o zaman bile kekeliyor mesela yani. Cevabını bilmediğinden değil yani bence. Heyecanlanıyor bence. Herkes ona bakıyor ya da onu dinliyor ya cevap verirken. Heyecandan bence yani.

Araştırmacı: Şarkı söylerken kekemelik sorunu yaşıyor mu peki?

Veli: Ben çok duymadım şarkı söylediğini. Bir iki kere belki denk gelmiştir. Pek kekelemiyor ama sanki. Valla tam da bilemiyorum yani şimdi. Ne desem yalan olacak. Annesi iyi bilir şarkı söylerken kekelemesi nasıl. Ben tam bilemeyeceğim.

Araştırmacı: Çocuğunuz tekerleme söyler mi? Peki tekerleme söylerken kekemelik sorunu yaşar mı?

Veli: Tekerleme mi? Tekerleme söylerken ben bile kekeleyebilirim. O kelimeleri ardı ardına söylemek o kadar zor ki. Çocuk normal zamanda bile kekeliyor, tekerleme söylerken kekelemesi de çok doğal yani. Oğlumun tekerlemede kekelemesi gayet normal bence.

Araştırmacı: Çocuğunuzun hayvanlarla arası nasıldır?

Veli: Sever hayvanları filan. Sokağa çıktığında filan sever kedileri, oynar onlarla.

Araştırmacı: Evde evcil hayvan besliyor musunuz?

Veli: Yok, hiç beslemedik.

Araştırmacı: Çocuğunuz bir hayvanla konuşurken gördünüz mü hiç?

Veli: Dedim ya kedilerle filan oynar sokakta, sever onları. Konuşur da bazen.

Araştırmacı: Hayvanlarla konuşurken de yaşıyor mu kekemelik?

Veli: Hayvanlarla konuşurken kekelediğini duymadım hiç. Kısa kelimelerle konuşur hayvanlarla belki ondandır. Ondandır olabilir mi?

Araştırmacı: Nasıl kısa kelimelerle konuşur mesela?

Veli: Gel der mesela. pisi pisi der. Hadi koş der. Böyle kısa kelimeler işte. Böyle konuştuğu için kekelemiyor olabilir mi sizce hocam?

Araştırmacı: Olabilir elbette.

Araştırmacı: Çocuğunuz tanıdığı kişilerle nasıl konuşur? Kekeler mi?

Veli: Tanıdığı kişilerle konuşurken de kekeler.

Araştırmacı: Peki tanıdığı kişilerle konuşurken daha az mı kekeler daha çok mu kekeler?

Veli: Bence aynı kekeliyor. Değişmiyor yani kekemeliği. Kekeliyor işte yine. Bizimle konuşurken ne kadarsa o kadar yani.

Araştırmacı: Tanımadığı kişilerle konuşur mu ocuğunuz?

Veli: Hiç ekmez kendini. Ya ben doğru düzgün konuşamıyorum, kekeliyorum demez. Yeter ki birisi ona laf atsın, konuşsun. Seviyor konuşmayı çünkü.

Araştırmacı: Tanımadığı kişilerle konuşurken kekemeliği artar mı azalır mı?

Veli: Tanımadığı biriyle konuşurken artıyor sanırım kekemeliği. Heyecanlanıyor mu ne yapıyorsa artık. Ama yine de konuşur. Kekeliyorum diye susmaz.

Araştırmacı: Anneannesi, dedesi, teyzesi gibi kendinden yaşça büyük kişilerle konuşurken kekeler mi?

Veli: Onlarla konuşurken biraz daha az kekeliyor sanırım. Ama anneannesi de dedesi çok iyi davranıyorlar. Konuşamasa da kekelese de yani beklerler ki konuşsun. Bizimki de az kekeliyor onlarla.

Araştırmacı: Sizinle ya da annesiyle konuşurken kekemelik görülüyor mu?

Veli: Bizimle konuşurken de kekeliyor tabi.

Araştırmacı: Sizinle konuşurken artar mı azalır mı kekemeliği?

Veli: Pek değişmez aslında kekemeliği. Takıldı mı takılıyor bazen. Kekelemeye başlayınca yani. Benimle konuşurken de kekeler yani. Artmaz ama kekemeliği azalır da diyemem hani. Hep aynı şekilde işte.

Araştırmacı: Annesiyle konuşurken artar mı azalır mı?

Veli: Annesiyle konuşurken de aynı. Herkesle konuşurken ne kadarsa o kadar kekeliyor annesiyle de konuşurken.

Araştırmacı: Öğretmeniyle konuşurken kekeler mi peki?

Veli: Kekeliyordur bence. Herkesle konuşurken kekeler çünkü.

Araştırmacı: Öğretmeniyle konuşurken kekemeliği artar mı azalır mı?

Veli: Valla öğretmeni sınıfta konuşurken az kekeliyor demiş annesine ama. Ben görmedim hiç öğretmeniyle konuşurken. Bilemeyeceğim yani görmediğim için.

Araştırmacı: Akranlarıyla konuşurken kekemeliği artar mı azalır mı?

Veli: Arkadaşlarıyla mı yani?

Araştırmacı: Evet arkadaşlarıyla.

Veli: Konuşurken arkadaşları dalga geçiyormuş. Onlar dalga geçince de benimki de daha çok kekelemeye başlıyormuş. Hanım anlattıydı geçen gün. Çocuklar yine dalga geçmişler. Gelmiş eve ağlamış. Benim konuşmam niye böyle, niye dalga geçiyorlar benle diye. Üzülüyor çocuk ne yapsın. Kolay mı hoca hanım. Küçük çocuk. Sürekli dalga geçiyor arkadaşları. O zaman da daha çok kekeliyor bizimkisi zaten.

Araştırmacı: Kardeşleriyle konuşurken kekeler mi?

Veli: Kekeler.

Araştırmacı: Kardeşleriyle konuşurken ne sıklıkla kekeler?

Veli: Ağabeyiyle arası çok iyidir, çok iyi geçinirler. Onunla konuşurken çok takılmaz. Daha az kekeler yani. Ama bir küçüğü var. O da güler konuşmasına, eğlenir. E öyle olunca da kekeliyor çocuk. Onunla konuşmayı pek sevmez. Oyun da oynamazlar pek. Ağabeyiyle oynar daha çok. O kadar tembihliyoruz küçüğüne ama o da çocuk işte. Dinlemiyor, yine eğleniyor konuşmasıyla.

Araştırmacı: Kendinden küçüklerle konuşurken kekeleydiği olur mu?

Veli: Ben kendinden küçük bir tek kardeşiyle gördüm. Onunla kekeler işte eğleniyor diye herhalde. Başka görmedim kendinden küçüklerle nasıl konuşur. Annesi bilir tabi ama. Ben tam bilemiyorum yani.

Araştırmacı: Kendinden küçüklerle konuşurken kekemeliği artar mı azalır mı bilemiyorsunuz yani.

Veli: Tam olarak bilemeyeceğim.

Araştırmacı: Çocuğunuz konuşurken konuşmasına uygun jestleri kullanıyor mu?

Veli: Sinirlenince oynatır bir tek elini, kolunu. Onun dışında jest filan görmedim ben. Çocukçağız kekeleymeden konuşayım diye uğraşıyor tabi. Bir de onlarla nasıl uğraşsın.

Araştırmacı: Kullanmaz yani jestleri konuşurken öyle mi?

Veli: Kullanmaz.

Araştırmacı: Çocuğunuz konuşurken konuşmasına uygun mimikleri kullanıyor mu?

Veli: Valla bazen gözleri seğirir. Doktor tik dedi. Konuşmak için zorlandığından oluyormuş. Psikolojik yani. O değildir herhalde mimik. Başka bir şey olmuyor yüzünde gözünde konuşurken. Ama yüzünü gözünü oynatamaz ki, hem de konuşmasına göre. Çocuğun tek amacı konuşurken kekeleymemek.

Araştırmacı: Konuşurken vücudunda kasılmalar oluyor mu?

Veli: Zaman zaman oluyor hani. Her zaman değil ama. Böyle çok sinirlenirse filan. Ya da çok kekeleymeye başladığı zamanlarda olur bazen.

Araştırmacı: Konuşurken tik oluşuyor mu?

Veli: Yok tiki. Görmedim hiç. Psikologa gittiğimizde o da sormuştu. Tiki var mı diye. Daha sonra birkaç kez daha gittikten sonra yani o da tiki yok dedi. Yok yani tiki.

Araştırmacı: Konuşurken kekeleydiği zamanlar ellerinde titremeyle karşılaştırdınız mı?

Veli: Hayır, karşılaşmadım hiç. Elleri de titremiyor bildiğim kadarıyla. Annesi daha iyi cevap verir gerçi.

Araştırmacı: Çocuğunuz konuşurken konuştuğu kişiyle göz teması kurar mı?

Veli: Kekeleymediği zamanlar bakar çoğunlukla. Kekeleymeye başlayınca bakmaz ama kimsenin yüzüne. Başını önüne eğer. Konuşmaya alışır.

Araştırmacı: Konuşma esnasında vücudunun bir yeriyle örneğin, saçıyla, eliyle oynadığını gördünüz mü?

Veli: Yok, görmedim hiç. Oynamaz yle eliyle, saçıyla.

Araştırmacı: Çocuğunuzun çevresindeki kişilerle iletişimi nasıldır? Kekemeliği iletişim kurmasını engeller mi?

Veli: İçine kapanık bir ocuk değil bizimki. Konuşur herkesle. Çok sever konuşmayı. İletişim kurmakta sorun yaşamaz yani bir de şu kekemeliği olmasa. Kekeleyince zor oluyor tabi iletişim kurmak. Ama yine de konuşur. ekinmez yani.

Araştırmacı: Araştırmacı: Çocuğunuz içine kapanık mıdır?

Veli: Hayır.

Araştırmacı: Arkadaşları tarafından dışlandığını gözlemliyor musunuz?

Veli: Olmuyor desem yalan olur yani. Herkes gibi konuşamıyor ya. Bazen almıyorlarmış oyunlarına. Gelir anlatır bize. Beni oyuna almadılar diye. zlr böyle olunca. E biz de üzülüyoruz tabi.

Araştırmacı: Sizce arkadaşları çocuğunuzla kekemeliği nedeniyle alay ediyorlar mı?

Veli: Valla arkadaşlarını pek bilmem ben. Bir iki tane ismini duyduğum var. Ama okulda dalga geçenler oluyormuş bildiğim kadarıyla. Bizim hanıma anlatır ya okulda yaptıklarını. Hanımdan duymuştum. Oradan biliyorum.

Araştırmacı: Çocuğunuz sınıftaki ders ve etkinliklere katılır mı? Etkinliklerde görev alıp almadığını biliyor musunuz?

Veli: Öğretmeni ödev veriyor herkese. Geçenlerde kitap vermiş bunlara. Okuyun, iyice öğrenin sınıfta anlattıracağım demiş. Okumayı seviyor. Hemen okudu, bitirdi. Annesine öğretmenimi ara söyle bana anlattırmasın demiş. Annesi aramadı tabi. Öğretmen anlattırmış sınıfta. Çok fazla kekelememiş sınıfta anlatırken.

Araştırmacı: Sınıfta düzenlenen etkinliklerde görev aldığını belirttiniz. Peki okulda yapılan etkinliklerde görev aldığı oluyor mu?

Veli: Okulda hiç görev almadı. Sınıfta aldı ama okulda almadı. Okulda görev almayı isteyeceğini de sanmam. Ben de istemem. Orada da kekelerse kendine güveni çok zedelenir.

Araştırmacı: Çocuğunuzun derslerdeki durumu nasıldır? Başarılı bir öğrenci midir?

Veli: Sever okula gitmeyi. Kitap filan da okur yani. Derslerde bir sıkıntı yaşamıyor. Öğretmeni durumu iyi diyormuş bizim hanıma. Konuşurken zorlanıyor ya işte kekeliyor yani. Bir o sıkıntısı var. Onun dışında dersleri iyi.

Araştırmacı: evresindeki yetişkinler çocuğunuza nasıl davranır? Kekemeliği yüzünden olumsuz tutumlar sergilerler mi? Alay etme, kötü davranma gibi.

Veli: Psikologa gitmeye başladıktan sonra bizimle de konuştu doktoru. ocukla nasıl konuşmalıyız, ne yapmalıyız gibisinden. Görüştüğünüz, evinize gelen giden kişilere de anlatın dedi. Biz de hepsiyle konuştuk, anlattık tek tek. Anlayışlı davranıyorlar.

Geçenlerde bir tanıdık geldi. Epeydir görüşmüyoruz. ocukla konuşmaya başladı. Bizim ocuk kekelemeye başladı tabi yine. Kelimelerin sonunu bir türlü getiremiyor. Arkadaş tamamlamaya başladı bu defa sözlerini. Çok utandı ocuk.

Araştırmacı: Çocuğunuzun şiddet eğilimi var mı? evresindeki kişilere, arkadaşlarına şiddet uygular mı?

Veli: Yok şiddet eğilimi. Öyle dövüşken bir çocuk değildir. sakindir genelde. Kolay kolay sinirlenmez. E zaman zaman oluyor tabii arkadaşlarıyla kavga ettiği. Ama hangi çocuğun olmuyor ki. Öyle sürekli arkadaşlarına vuran, döven bir çocuk değildir.

Araştırmacı: Çevresindeki eşyalara şiddet uyguladığını gördünüz mü?

Veli: Hayır, görmedim.

Araştırmacı: Kendisine yönelik şiddet uygular mı? Kafasını duvara ya da yere vurma, ellerine, ağzına vurma gibi mesela.

Veli: Hayır. Bu dediklerinizin hiç birini yapmaz. Dedim ya sakindir genelde. Bir şeye çok sinirlendiyse ağlar bizimki sadece.

Araştırmacı: Çocuğunuz kekelediği zaman evdeyse nasıl davranır?

Veli: Kardeşleriyle konuşurken sinirlenince mesela bazen. Kekeliyor ya. Konuşamayınca sinirlenir. Ama görmedim hiç onlara vurduğunu. Kimseye vurmaz.

Araştırmacı: Çocuğunuz kekelediği zaman ev dışındayken nasıl davranır?

Veli: Ev dışında da aynıdır herhalde. Değişmez yani. Ben çalışınca pek dışarı çıkmayız birlikte. Dışarıda ne yapar pek bilmem ben yani. Ama evde nasılsa öyledir herhalde.

Araştırmacı: İlginiz ve verdiğiniz cevaplar için çok teşekkür ederim.

Veli: Ben de teşekkür ederim.

Ek 5: Öğretmenlerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN KEKEME ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI PSİKO-SOSYAL VE AKADEMİK GÜÇLÜKLERİN ORTAYA ÇIKARILMASINA YÖNELİK YARI YAPILANDIRILMIŞ ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Sevgili Öğretmen,

Bu araştırmanın amacı; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Görüşme yaklaşık 30-60 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme kayıtları hiçbir kimseye gösterilmeyecektir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz samimi cevaplardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Arş.Gör.Özge PINARCIK

Araştırmacı: Öğrencinizde kekemeliğin hangi durumlarda görüldüğünden bahseder misiniz? Öğrencinizde kekemelik ne zaman görülür?

Öğretmen: Sınıfta bir çalışma yapıyoruz örneğin. Hikaye okuma mesela. Hikaye okuma bittikten sonra muhakkak soru sorarım bununla ilgili çocuklara. Çalışma sonrasında ona sorduğumda kekeler. Ya da aniden ondan bir şey yapmasını istediğim zaman da görülüyor kekemelik. Heyecanlanıyor ani durumlarda. Artık daha da dikkat ediyorum. Elimden geldiğince ani sorulardan, durumlardan kaçınıyorum.

Araştırmacı: Cümleye, kelimeye başlarken mi daha çok takılma, kekeleme oluyor yoksa cümleyi tamamlarken mi daha çok kekeliyor? Kekemelik cümlenin ya da kelimenin neresinde daha çok görülüyor sizce?

Öğretmen: Kekemeliği son hecede de görülüyor. Ama kekemeliği en çok cümleye başlarken görülüyor. Kelimelerin başında daha çok kekeliyor yani. Durum böyle olunca da kelimenin, cümlenin devamında da kekemeliği aynen sürüyor.

Araştırmacı: Soru sorarken kekeleme durumu nedir peki?

Öğretmen: Sorulan sorulara cevap verirken ki kadar değilse bile soru sorarken de görölüyor kekemelik öğrencimde maalesef. Normal konuşmasında da çok sık görüldüğünden anormal gelmiyor bana şahsen soru sorarken de kekelemesi. Ama en çok sorulara cevap verirken kekeliyor bence. Soru sorarken daha az kekeliyor.

Araştırmacı: Neden daha az kekeliyor sizce?

Öğretmen: Heyecandan bence. Aniden soru sorulup konuşması beklenince daha çok heyecanlanıyor. Kendiliğinden konuşurken ya da soru sorarken söyleyeceklerini düşünüp hazırlıyor. Hazır olduğunda da konuşuyor. O yüzden de daha az kekeliyor olabilir. Oysa ki sorunun ne zaman sorulacağını bilmiyor. Aniden sorulunca da cevap verirken daha çok heyecanlanıp kekeliyor.

Araştırmacı: Sorulan sorulara cevap verirken daha çok heyecanlandığı için daha çok kekelediğini belirttiniz değil mi?

Öğretmen: Evet, sorulara cevap verirken heyecan yüzünden çok fazla kekeliyor.

Araştırmacı: Peki sizce sorulara cevap verirken kekelemesi heyecandan başka bir nedenden kaynaklanıyor olabilir mi? Sorulan sorunun cevabını bilmemek gibi örneğin.

Öğretmen: Hayır, sanmıyorum.

Araştırmacı: Neden böyle düşünüyorsunuz?

Öğretmen: Çünkü çocuğun zeka seviyesi gayet normal bence. Ders ve bilgi yönünden yaşlılarından eksiğı olduğunu düşünmüyorum. Sınıfta sorulan her sorunun cevabını bildiğinden eminim. Kaldı ki öğrencime adını bile sorsanız aniden sorulduğunda kekemelik görülebiliyor. Bu nedenle de sanmıyorum. Sorunun cevabını bilmediğinden kekelediğini. Sorular aniden sorulunca cevap vermek için heyecanlanıyor. O yüzden kekeliyor bence.

Araştırmacı: Şarkı söylerken kekemelik sorunu yaşıyor mu peki?

Öğretmen: Hayır, şarkı söylerken kekemelik sorunu yaşamıyor. Bu oldukça normal bir şey tabii. Kekemelik sorunu yaşayanların şarkı söylerken kekelememeleri kanıtlanmış bir gerçek günümüzde. Hatta bildiğim kadarıyla bununla ilgili bir tedavi şekli bile var. Şarkı söyleme ritmi gibi bir ritim oluşturup konuşmasını sağlıyorlar çocuğun. Benim öğrencimde de görülüyor şarkı söylerken kekemelik.

Araştırmacı: Peki ya şiir okurken kekeler mi?

Öğretmen: Şiirdi, tekerlemeydi eve ödev olarak veriyorum bunları. Çocuklar da evde çalışıyorlar, öğreniyorlar. Çoğu zamanda ezberleyip geliyorlar. Sınıfta daha çok konuşsun, başkalarının yanında konuşmaya alışsın diye. Özellikle kekeleyen öğrencime de okuttururum. Şiir okurken kekelediğini duymadım hiç. Oldukça kekeler oysa konuşmalarında.

Araştırmacı: Öğrenciniz tekerleme de söylüyor yani.

Öğretmen: Dediğim gibi tekerleme ödevleri veriyorum eve ödev olarak.

Araştırmacı: Peki tekerleme söylerken kekemelik sorunu yaşar mı?

Öğretmen: Pek sayılmaz. Kekelediğini söyleyemem. Ezberliyorlar nihayetinde tekerlemeleri. Tekerlemeyi öğretir öğretmez okutmam ama kekeme öğrencime. O zaman okutsam belki kekeler ama. O zaman da kendine olan güveni azalır, belki bir daha tekerleme söylemek bile istemez. Biraz süre tanırım yani ona tekerlemeyi çalışsın, öğrensin diye. Belki de ondandır tekerleme söylerken kekelememesi.

Araştırmacı: Öğrencinizi bir hayvanla konuşurken gördünüz mü hiç?

Öğretmen: Hayır, aslına bakarsanız görmedim.

Araştırmacı: Peki sizce hayvanlarla konuşurken de yaşıyor mudur kekemelik?

Öğretmen: Tam olarak bilemeyeceğim doğrusunu söylemek gerekirse. Bir hayvanla konuşurken görmedim çünkü hiç. Ama hemen her durumda kekelediğini düşünürsek hayvanlarla konuşurken de kekeleyebilir. Emin değilim yine de gerçi. Kekelemiyor da olabilir.

Araştırmacı: Öğrenciniz tanıdığı kişilerle nasıl konuşur? Kekeler mi?

Öğretmen: Evet, tanıdığı kişilerle de konuşurken de kekeliyor.

Araştırmacı: Tanımadığı kişilerle konuşur mu öğrenciniz?

Öğretmen: Tanımadığı kişilerle konuşurken görmedim hiç onu. Zaten çok konuşan bir çocuk da değildir. Konuştuğu arkadaşlık ettiği birkaç kişi var sadece. Onun dışında da mecbur kalmadıkça pek konuşmaz tanımadığı ya da samimi olmadığı kişilerle. Samimi olmadığı arkadaşlarıyla bile konuşmaz sınıfta.

Araştırmacı: Peki tanımadığı kişilerle konuşurken kekeler mi sizce?

Öğretmen: Tanımadığı kişilerle mecbur kalmadıkça konuşmadığını söylemiştim. Anca mecbur kaldığı durumlarda konuşuyor. O zaman da evet kekeliyor.

Araştırmacı: Tanıdığı kişilerle mi konuşurken daha çok kekeler yoksa tanımadığı kişilerle konuşurken mi?

Öğretmen: Tanımadığı kişilerle konuşurken daha çok kekeliyor elbette ki. Tanıdığı kişilerle konuşmayı kanıksamış durumda. Bu nedenle onlarla konuşurken kendini daha rahat hissediyor olabilir. Bu nedenle de tanıdığı kişilerle konuşurken daha az kekeliyor bana kalırsa.

Araştırmacı: Sizinle konuşurken kekemelik görülüyor mu?

Öğretmen: Okula ilk başladığı zaman benimle konuşurken de çok sık kekeliyordu. Son zamanlarda epeyce azaldı diyebilirim kekemeliği benimle konuşurken. Bunun için çabalamadım desem yalan olur ama. Çok uğraştım onu rahatlatmak, benimle konuşmasını sağlamak için. Uğraşlarım da sonuç verdi bence. Şimdi benimle konuşurken daha rahat. Onunla daha iyi iletişim kurabiliyorum. Ve tabii ki daha az kekeleyerek konuştuğunu da söyleyebilirim.

Araştırmacı: Anne ve babasıyla nasıl konuştuğunu biliyor musunuz? Kekeliyor mu onlarla konuşurken?

Öğretmen: Babasını hiç görmedim. Okula gelmedi hiç. Annesi gelir bazen çocuğun durumunu sormaya ya da bazen ben çağırırım konuşmak için. Benim

yanımda annesi ile konuştuğunu da görmedim. İçine kapanık bir çocuk biraz. Kolay kolay konuşmaz genelde. Annesi gelir konuşuruz ve gider. Öğrencimin benim yanımda annesiyle konuştuğunu hatırlamıyorum doğrusu. O yüzden bilemeyeceğim onlarla konuşurken ne kadar kekeleytiğini. Ancak annesiyle konuşmalarımızdan çıkarttığım sonuç evde konuşurken daha çok kekeleyormuş.

Araştırmacı: Diğer öğretmenleriyle konuşurken kekemelik görülüyor mu?

Öğretmen: Başka öğretmenleriyle konuşmaz ki. Tanımadığı kişilerle konuşmaktan olabildiğince kaçındığını söylemiştim.

Araştırmacı: Yanlış hatırlamıyorsam tanımadığı kişilerle konuşmaya mecbur kaldığında konuştuğunu söylemiştiniz değil mi?

Öğretmen: Evet, doğru.

Araştırmacı: Peki mecbur kaldığı zaman kekeleyor mu konuşurken?

Öğretmen: Mecbur kaldığı zamanlarda da ya susup kafasını öne eğer ve ayrılır oradan ya da tek kelimeyle cevap verir.

Araştırmacı: Nasıl tek kelimeyle cevap verir peki?

Öğretmen: Tamam, evet, hayır gibi kelimelerle cevap verir duruma göre.

Araştırmacı: Anlıyorum, peki akranlarıyla konuşurken kekemelik görülüyor mu?

Öğretmen: Çok arkadaşı olan bir çocuk değil zaten. Konuştuğu birkaç arkadaşı var. Onun dışında pek kimseyle konuşmaz. Oldukça çekingendir, içine kapanıktır. Samimi olduğu, sürekli konuştuğu arkadaşlarıyla konuşurken kekemelik sorununu daha az yaşıyor. Samimi olmadıklarıyla da konuşmuyor zaten. Konuşsa da çok kekeleyor zaten.

Araştırmacı: Kendinden küçüklerle konuşurken kekemelik görülüyor mu?

Öğretmen: Kendinden küçüklerle konuştuğunu görmediğim için bu konuda fikir yürütemem. Bilemiyorum yani küçüklerle konuşurken kekeler mi?

Araştırmacı: Öğrenciniz konuşurken konuşmasına uygun jestleri kullanıyor mu?

Öğretmen: Kekelememek için çok büyük bir çaba harcıyor. Bunun için bu kadar çaba harcarken jestleri de kullanabilmesi çok zor bence. Zaten kullanmıyor da.

Araştırmacı: Kullanmaz yani jestleri konuşurken öyle mi?

Öğretmen: Hayır, kullanmıyor.

Araştırmacı: Öğrenciniz konuşurken konuşmasına uygun mimikleri kullanıyor mu?

Öğretmen: Mimiklerini de kullanmıyor daha doğrusu kullanamıyor maalesef. Bence onun tek amacı, çabası kekelemeden ya da daha az kekeleyerek konuşmak. Onun dışında bir şeye veremiyor kendisini.

Araştırmacı: Konuşurken vücudunda kasılmalar oluyor mu öğrencinizin?

Öğretmen: Evet, bazen karşılaşıyorum kasılmalarla.

Araştırmacı: Peki ne tür kasılmalar bunlar ve ne zamanlar oluşuyor?

Öğretmen: Nasıl kasılmalar? Daha çok şöyle oluyor. Konuşmak isteyip de konuşamadığı yani kekelediği zamanlarda vücudunun hiçbir yerini hareket ettiremiyor. Öylece yüzünüze bakıp kalıyor. Hareketsiz gibi, hareket edemezmiş gibi. Birkaç kere bir şey mi oluyor diye dokunmaya çalıştım. Semsert olmuştu vücudu. Kasılıp kalıyor söylemek istediklerini söyleyemediği zamanlarda. Kekemeliği yüzünden oluyor bence bu durum.

Araştırmacı: Konuşurken tik oluşuyor mu?

Öğretmen: Hayır, tiki yok. Hiç karşılaşmadım.

Araştırmacı: Konuşurken kekelediği zamanlar ellerinde titremeyle karşılaştınız mı?

Öğretmen: Evet, zaman zaman oluyor ellerinde titremeler.

Araştırmacı: Peki ellerindeki bu titremeler ne zaman oluyor?

Öğretmen: En çok konuşmakta zorluk çektiği, takıldığı yani kekemelik sorunu yaşadığı zamanlarda gözlemliyorum ellerinin titrediğini. Zaten öğrencimde gözlediğim bütün sorunlar, sıkıntılar kekemelik yüzünden oluşuyor. Kekemelik sorunu yaşamıyor olsa sınıftaki diğer öğrencilerimden hiçbir farkı yok bana göre.

Araştırmacı: Öğrenciniz konuşurken konuştuğu kişiyle göz teması kurar mı?

Öğretmen: Göz göze gelmez kimseyle. Hele de konuşma anında. VeleV ki gözleriniz kesişti hemen eğer başını yere. Kekemelik insanın kendine olan güvenini de azaltıyor normal olarak. Bu nedenle göz teması yok öğrencimde sanırım.

Araştırmacı: Konuşma esnasında vücudunun bir yeriyle örneğin, saçıyla, eliyle oynadığını gördünüz mü?

Öğretmen: Hayır, böyle bir durumla hiç karşılaşmadım. Öyle vücuduyla, saçıyla, eliyle, koluyla oynamak gibi adeti yoktur öğrencimin.

Araştırmacı: Öğrencinizin çevresindeki kişilerle iletişimi nasıldır? Kekemeliği iletişim kurmasını engeller mi?

Öğretmen: Çevresindeki kişilerle iletişim yönünden oldukça zorlanıyor tabi. Genelde hep aynı kişilerle konuşur. Birkaç tane arkadaşı var zaten sınıfta konuştuğu, arkadaş olduğu. Diğerleriyle iletişimi yok denecek kadar az. E yaşadığı kekemelik iletişim kurmasını da engelliyor çevresindekilerle normal olarak. Konuşmak istiyor, kekeleydiği için söylemek istediklerini tam olarak söyleyemeyince bu kez içine kapanıp susuyor. Kimseyle konuşmak istemiyor kekeleyeceğim diye. Karşısındakiler de anlayamıyor tabi ne dediğini tam olarak. İki taraftan da kaynaklanıyor yani bu iletişim bozukluğu.

Araştırmacı: Öğrenciniz içine kapanık mıdır?

Öğretmen: Evet, oldukça içine kapanıktır hem de. Okula ilk başladığı günden beri böyle maalesef. Ne yaparsam yapayım bu durumu değiştiremedim maalesef.

Araştırmacı: Ne yaparsam yapayım içine kapanıklığını değiştiremedim dediniz. Bu durumu değiştirmek için neler yaptınız peki?

Öğretmen: Oooo, Neler yapmadım. Grup çalışmaları, grup ödevleri verdim. Sınıftaki tüm etkinliklere katılmasını sağlamaya çalıştım. Sürekli başka başka arkadaşlarıyla konuşmasını sağlamaya çalıştım. Belki o zaman biraz da olsa değiştirebilirim dedim içine kapanıklığını. Ne kadar uğraşırsam uğraşayım olmadı.

Araştırmacı: Arkadaşları tarafından dışlandığını gözlemliyor musunuz?

Öğretmen: Evet, maalesef. Hepsi hemen hemen aynı yaşta. Yaş ilerledikçe belki biraz daha hoş görülüyor böyle durumlara karşı. Ama dedim ya aynı yaşta ve birbirlerine hoşgörüyle yaklaşmaları, farklılıkları kabullenmeleri o kadar kolay olmuyor maalesef. Çocuk kekeleyiği için diğer çocuklar da anlayamıyorlar onu. E anlayamadıkları için de oyunlarına dahil edip konuşmak, vakit geçirmek istemiyorlar çok fazla. Zaman zaman oyunlarına almadıkları bile oluyor arkadaşlarını.

Araştırmacı: Sizce arkadaşları öğrencinizle kekemeliği nedeniyle alay ediyorlar mı?

Öğretmen: Olmuyor diyemem açıkçası. Oluyor elbette ki. Öğrencim bazen gelip anlatıyor bana. Öğretmenim benimle dalga geçiyorlar, bana böyle diyorlar, böyle yapıyorlar diye. Ağlıyor da bir taraftan. Üzücü bir durum. Benim de karşılaştığım durumlar oldu birkaç kez. O kadar konuşuyorum arkadaşlarıyla, söylüyorum alay etmeyin diye. Ama ancak bir yere kadar mani olabiliyorsunuz.

Araştırmacı: Öğrenciniz sınıftaki ders ve etkinliklere katılır mı? Etkinliklerde görev alıp almadığını biliyor musunuz?

Öğretmen: Çok istekli değil maalesef sınıfta görev almaya. Ancak benim zorlamamla birkaç şey yaparsa yapıyor işte. Ben istiyorum ya, beni üzmemek için yapıyor bence. Çok sever çünkü beni. Ben de onu seviyorum. Üzülüyorum da durumuna.

Araştırmacı: Sınıfta düzenlenen etkinliklerde görev aldığını belirttiniz. Peki okulda yapılan etkinliklerde görev aldığı oluyor mu?

Öğretmen: Hayır, okulda yapılan etkinliklerde görev almadı daha önce. Benim de görev alması için bir çabam ve isteğim olmadı açıkçası. Zaten içine kapanık bir çocuk. Okulda herkesin önünde kekeleyiverirse bir de iyice kapanır içine bence. O yüzden önce sınıf etkinliklerine dahil ederek güven kazandırmaya çalışmak gerekir diye düşünüyorum.

Araştırmacı: Öğrencinizin sınıftaki durumu nasıldır? Başarılı bir öğrenci midir?

Öğretmen: Aslına bakarsanız diğer öğrencilerimden pek bir farkı yok. Konuşması dışında. E tabi bir de kekelemesi nedeniyle konuşmaya yönelik durumlarda görev almak istememesi dışında. Zeka ve bilgi yönünden hiçbir farkı yok ama bence diğer öğrencilerimden. İsteyip de yapamadığı hiçbir şey yok. Diğer çocuklar neler yapıyorsa o da yapabiliyor. Bir tek konuşmasıyla ilgili sorun yaşıyoruz. Onun dışında gayet başarılı bir öğrenci diyebilirim. Özellikle matematik dersinde sınıfın en iyilerinden.

Araştırmacı: Matematik dersinde sınıfın en iyilerinden olduğunu söylediniz. Matematik dersinde bu kadar başarılı olmasının nedeni ne sizce?

Öğretmen: Sanırım daha az konuşma gerektirdiğinde. Malum matematik dersinde konuşmak yerine sayılarla işlem yapılıyor. Üstelik konuşmanıza da gerek yok. İşlemi ya tahtaya ya da deftere yapıyorsunuz. Bu nedenle sıkıntı yaşamıyor matematik derslerinde.

Araştırmacı: Öğrencinizin şiddet eğilimi var mı? Çevresindeki kişilere, arkadaşlarına şiddet uygular mı?

Öğretmen: Zaman zaman gözlemliyorum arkadaşlarıyla kavga ettiğini, ya da onlara vurduğunu. Teneffüs bitip de sınıfa girdiğim zamanlar karşılaştığım oldu. Baktım kavga ediyorlar. Çektim ikisini de karşıma niye kavga ediyorsunuz dedim. Arkadaşı konuşmasıyla dalga geçmiş. Diğer çocuklara taklidini yapıyormuş. Kekeme öğrencim de kalkmış vurmaya başlamış. İkisine de kızdım tabi.

Araştırmacı: Çevresindeki eşyalara şiddet uyguladığını gördünüz mü?

Öğretmen: Hayır, eşyalara yönelik herhangi bir şiddet eğilimi görmedim.

Araştırmacı: Kendisine yönelik şiddet uygular mı? Kafasını duvara ya da yere vurma, ellerine, ağzına vurma gibi mesela.

Öğretmen: Hayır, kendisine yönelik de şiddet eğilimi olduğunu görmedim. Kendine vurma, zarar verme gibi bir huyu yoktur.

Araştırmacı: Öğrenciniz kekelediği zaman sınıfta nasıl davranır?

Öğretmen: Kekelemeye başladığında genelde keser konuşmayı. Susar yani. Hele bir de konuşurken kekelemeye başladığında arkadaşlarının güldüğünü, alay

ettiğini hissetsin, görsün o gün bütün gün boyunca ağzını bıçak açmaz. Ne yapmanız konuşturamazsınız.

Araştırmacı: Öğrenciniz kekelediği zaman sınıf dışındayken nasıl davranır?

Öğretmen: Sınıf dışında görmüyoruz tabi çocukları çok fazla. E teneffüslerde de yanlarında değiliz normal olarak. Bilemiyorum bu nedenle sınıf dışındayken kekelediğinde nasıl davrandığını.

Araştırmacı: İlginiz ve verdiğiniz cevaplar için çok teşekkür ederim.

Öğretmen: Ben de teşekkür ederim.

Ek 6: Öğrencilerle Yapılan Görüşme Kayıtlarından Bir Örnek

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN KEKEME ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIKLARI PSİKO-SOSYAL VE AKADEMİK GÜÇLÜKLERİN ORTAYA ÇIKARILMASINA YÖNELİK YARI YAPILANDIRILMIŞ ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Sevgili Öğrenci,

Bu araştırmanın amacı; okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden kekeme öğrencilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve akademik güçlüklerin ortaya çıkarılmasıdır. Görüşme yaklaşık 30-60 dakika kadar sürebilecektir. Görüşme kayıtları hiçbir kimseye gösterilmeyecektir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara vereceğiniz samimi cevaplardan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Arş.Gör.Özge PINARCIK

Araştırmacı: Sence en çok ne zamanlar kekeliyorsun?

Öğrenci: Ben kkekelemem ki. Kkkekeme değilim ben. Bazı kelimelerde bbbirazcık zorlanıyorum, sssöööyleyemiyorum. Eeen ççoook kkkonuşmaya başlarken aaama. Oookula giidiyorum derken diyemiyorum mmmeesela. Sesli harflerde daha ççoook zorlanıyorum.

Araştırmacı: Cümleye başlarken mi daha çok kekeliyorsun yoksa cümleyi tamamlarken mi? Cümlenin ya da kelimenin neresinde daha çok kekeliyorsun?

Öğrenci: Bbbabbaşlarken daha çok kkkkekeliyorum.

Araştırmacı: Peki neden başlarken daha çok kekeliyorsun sence?

Öğrenci. Onu (boşluk) bbbilmiyorum.

Araştırmacı: Konuşacağım diye heyecanlandığın için olabilir mi?

Öğrenci: Olabilir.

Araştırmacı: Peki başka neden olabilir?

Öğrenci: Bbbilmiyorum.

Araştırmacı: Soru sorarken kekeler misin peki?

Öğrenci: Birazcık kkkkekeliyorum.

Araştırmacı: Soru sorarken neden kekeliyorsun sence?

Öğrenci: Hhhher zaman bbirazcık kkkekeliyorum. Sssoru sorarken de birazcık kkkkekeliyorum.

Araştırmacı: Soru sorarken neden birazcık kekelediğini biliyor musun?

Öğrenci: Kkkkonuşacağım ddiye (boşluk) hhhheyecanlanıyorum da ondan.

Araştırmacı: Sorulan sorulara cevap verirken de kekeler misin?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Ne kadar kekelersin peki?

Öğrenci: Biraz.

Araştırmacı: Her zaman kekelediğin kadar biraz mı yoksa biraz daha fazla mı?

Öğrenci: Bbbiraz daha fazla.

Araştırmacı: Peki neden biraz daha fazla kekeliyorsun sorulara cevap verirken?

Öğrenci: Kkkkekelerim diye kkkkorkuyorum da oondan.

Araştırmacı: Şarkı söyler misin sen?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Sever misin peki şarkı söylemeyi?

Öğrenci: Çok (boşluk) severim.

Araştırmacı: Şarkı söylerken kekeler misin peki?

Öğrenci: Hayır. Çççok severim ya şşşarkı söylemeyi zaten. Kkkekelemem de hem.

Araştırmacı: Şiir okur musun?

Öğrenci: Bbbazen. Öööğretmenim öğretir bbbize.

Araştırmacı: Şiir okurken kekeler misin peki?

Öğrenci: Bazen kkkkekeliyorum. Aaama (boşluk) çççok değil.

Araştırmacı: Neden kekeliyorsun sence peki Şiir okurken?

Öğrenci: Hhhheyecanlandığım için ooolabilir.

Araştırmacı: Neden heyecanlanıyorsun peki?

Öğrenci: ŐŐŐŐşırırım ya da kkkkekelerim diye.

Araştırmacı: Tekerleme nedir biliyor musun?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Tekerleme söyler misin peki?

Öğrenci: Evet. Ooonu da öööğretmenim öğretir.

Araştırmacı: Öğretmenin de ne kadar çok ve güzel Şey öğretiyormuő size.

Öğrenci: Evet. Çççok ssseviyorum (boşluk) öööğretmenimi.

Araştırmacı: Sever misin peki tekerleme söylemeyi?

Öğrenci: Sssseverim.

Araştırmacı: Tekerleme söylerken kekeler misin peki?

Öğrenci: Biraz kkkkekelerim.

Araştırmacı. Tekerleme söylerken neden kekeliyorsun sence?

Öğrenci: Üffff sssöylüyorum ya (boşluk) korkuyorum kkkkekeleyeceğim diye.

Araştırmacı: Hayvanlarla aran nasıldır? Sever misin hayvanları? Onlarla oynamayı?

Öğrenci: Hhhhem de çççok ssseverim.

Araştırmacı: Konuşur musun peki onlarla?

Öğrenci: Bazen kkkkonuşurum.

Araştırmacı: Ne konuşursun mesela?

Öğrenci: Sssüt (boşluk) veririm oona yyyesin diye. Hhhadi gel sssüt iç
derim.

Araştırmacı: Evde evcil hayvan besliyor musunuz?

Öğrenci: Hhhayır, annem iiziz (boşluk) vermiyor çççünkü.

Araştırmacı: İster miydin peki?

Öğrenci: Ççççok isterdim.

Araştırmacı: Hayvanlarla konuşurken kekeler misin peki?

Öğrenci: Kkkekelemiyorum.

Araştırmacı: Hayvanlarla konuşurken kekelemiyorsun yani?

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Neden hayvanlarla konuşurken kekelemiyorsun peki?

Öğrenci: Ççççünkü onları ççççok ssseviyorum. Hhhem onlar bbbenim ne
dediğimi aaaanlamazlar ki. Kkkekelediğimi de anlamazlar.

Araştırmacı: Tanıdığın kişilerle nasıl konuşursun? Kekeler misin?

Öğrenci: Kkkekelemiyorum ben. Bbbazen takılıyorum kkkonuşurken.

Araştırmacı: Tanıdığın kişilerle konuşurken takılır mısın peki?

Öğrenci: Bazen.

Araştırmacı: Az mı takılırsın çok mu peki?

Öğrenci: Az.

Araştırmacı: Neden takılıyorsun tanıdığın kişilerle konuşurken?

Öğrenci: Hhheyecandan. Bbbir de (boşluk) kkkorkudan.

Araştırmacı: Neden heyecanlanıyorsun ya da korkuyorsun?

Öğrenci: Kkkonuşamayacağım diye.

Araştırmacı: Tanımadığın kişilerle konuşur musun?

Öğrenci: Kkkkonuşurum tabii kkki.

Araştırmacı: Onlarla konuşurken de takılır mısın peki?

Öğrenci: Biraz.

Araştırmacı: Ne kadar mesela. Az mı çok mu?

Öğrenci: Bbbbiraz çok.

Araştırmacı. Tanımadığın kişilerle konuşurken neden biraz daha çok kekeliyorsun sence?

Öğrenci: Bilmiyorum.

Araştırmacı: Anneannen, deden, teyzenle yani kendinden konuşurken kekeler misin?

Öğrenci: Daha az kkkkekelerim.

Araştırmacı: Neden peki?

Öğrenci: Ççççünkü onları çççok ssseviyorum. Oonlar da bbbeni çok ssseviyor. Kkkkızmıyorlar bana hhhehhem.

Araştırmacı: Annenle konuşurken kekeliyor musun?

Öğrenci: Ççççok az kkkkelıyorum.

Araştırmacı: Neden sence?

Öğrenci: Ççççünkü bbben en çok annemle kkkkonuşurum. Aaanemle kkkkonuşurken korkmam. Kkkkekelesem de sssever bbbeni annem. Hhheehhep dinler beni.

Araştırmacı: Babanla konuşurken kekeler misin?

Öğrenci: (boşluk) Biraz.

Araştırmacı: Biraz az mı biraz çok mu?

Öğrenci: Biraz işte.

Araştırmacı: Annenle konuşurken mi daha çok kekelersin babanla konuşurken mi?

Öğrenci: Bbbabamla.

Araştırmacı: Babanla konuşurken daha çok kekeleyorsun. Neden sence?

Öğrenci: Bbbbabam her zaman eevde değil. Aaannem kadar çok kkkonuşmuyorum onunla. Bbbir de babam bbbiraz sinirli. Kkkkızır bbbana.

Araştırmacı: Neden kızır?

Öğrenci: Dddüzgün kkkkonuş diye.

Araştırmacı: Öğretmeninle konuşurken kekeler misin peki?

Öğrenci: Öğretmenim kkkekelediğim için bbaana kızmaz, hem (boşluk) sakın kkkoonuşur. Az kkkekelerim beebeen de bbaana (boşluk) kkkızmadığı için. Kkkoormuyorum  çünkü öğretmenim bbbana kkkızacak diye

Araştırmacı: Arkadaşlarınla nasıl konuşursun peki? Kekeler misin?

Öğrenci: Biraz.

Araştırmacı: Ne kadar biraz mesela. Az biraz mı çok biraz mı?

Öğrenci: Erdemle (boşluk) kkkkonuşurken az. Hhhhüseyinle de az. Bbbbazılarıyla daha  ama.

Araştırmacı: Erdemle ve Hüseyinle konuşurken az kekeleyorsun yani.

Öğrenci: Hı hı.

Araştırmacı: Neden?

Öğrenci:  onlar bbbbenim een iyi arkadaşlarım. Hhhhep oyunlar oooynarız biz.

Araştırmacı: Diğer arkadaşlarınla oyunlar oynamıyor musun peki?

Öğrenci: Oynuyorum. Bbbebben herkesle oynarım. Oooyun oynamak  güzel. (boşluk) Arkadaşlarımı da sssseverim hem.

Araştırmacı: Neden diğer arkadaşlarınla konuşurken daha çok kekeleyorsun peki?

Öğrenci: Bilmiyorum.

Araştırmacı: Kardeşin var mı?

Öğrenci: Yok.

Araştırmacı: Ağabeyin ya da ablan?

Öğrenci: Ablam var bbbbir tane.

Araştırmacı: Sever misin ablanı?

Öğrenci: Sssseverim.

Araştırmacı: Oyun oynar mısınız onunla?

Öğrenci: Hhhher zaman değil. Oonun da aaarkadaşları var onlarla
ooooynar o. Eeevdeyken oynarız ablamla bbbiz.

Araştırmacı: Ablanla konuşurken, oyun oynarken de kekeler misin?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Ne kadar?

Öğrenci: Ççççok az.

Araştırmacı: Neden çok az kekeliyorsun ablanla konuşurken?

Öğrenci: Ççççünkü o bbbbenimle güzel güzel kkkkonuşur. Bbbbeni dinler,
bbbenimle oynar. Ççççok eğleniriz biz.

Araştırmacı: Kızmaz yani sana.

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Heyecanlanır mısın peki ablanla konuşurken ya da korkar
mısın?

Öğrenci: Hhhheyecanlanmam da kkkkorkmam da. Nnneden kkkkorkup
heyecanlanayım ki. Ablam o bbbbenim.

Araştırmacı: Haklısın.

Araştırmacı: Kendinden küçüklerle konuşur musun?

Öğrenci: Kkkonuşurum.

Araştırmacı: Hımm. Anladım. Peki küçüklerle konuşurken kekeler misin?

Öğrenci: Kkkekelemem küçüklerle kkoonuşurken. Az kkeekelerim yani. Amcamın (boşluk) oğulları var benim. Küçükler bbeebenden. Çok iyi anlaşıyoruz. Gülmüyorlar hheem kkoonuşmama. Gülmedikleri için de az kkkeekeliyorum onlarla kkoonuşurken.

Araştırmacı: Bir şey söyleyeceğim. Mesela ben seninle konuşurken, konuşma sırasında yani ellerimi hareket ettiriyorum. Gördün mü?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Konuşurken sen de yapıyor musun bunu? Ellerini kollarını hareket ettirir misin yani konuşurken?

Öğrenci: Hayır. Kkkkıpırdatmam bbbben. Hhhhareket de ettirmem. Kkkkonuşurum sssadece.

Araştırmacı: Peki diyelim ki bir arkadaşına şaka yapıyorsun. Şaka yaparken diğer arkadaşlarına şaka olduğunu belli etmek için göz kırpar mısın mesela?

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Konuşurken vücudunda kasılmalar olur mu?

Öğrenci: Nnnnasıl yani?

Araştırmacı: Yani vücudunu hareket ettiremediğin, elini kolunu oynatamadığın olur mu?

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Konuşurken tik oluşuyor mu?

Öğrenci: Tttik (boşluk) ne?

Araştırmacı: Yüzünde, gözünde bir hareket olur mu yani konuşurken?

Öğrenci: Bbbbilmiyorum. Anneme sssorun.

Araştırmacı: Konuşurken kekelediği zamanlar ellerinde titreme olur mu?

Öğrenci: Çok zorlanmıyorum kkkkoonuşurken. Az kkeekeliyorum ya. Dayımın (boşluk) kızı var mmmesela. O çok kkkeekeler. Herkes dalga (boşluk)

geçiyor onunla. Onun eelleri titriyor. Dalga geçilirse titrer yani el. Bbeenimle geçmiyorlar ki.

Araştırmacı: Konuşurken konuştuğun kişinin gözüne bakarak mı konuşursun?

Öğrenci: Bbbazen evet bazen hayır.

Araştırmacı: Ne zaman bakmazsın gözlerine?

Öğrenci: Takılıp kkkkonuşamadığım zamanlar.

Araştırmacı: Takıldığın zaman neden bakmıyorsun peki gözlerine?

Öğrenci: Utanıyorum.

Araştırmacı: Neden utanıyorsun?

Öğrenci: Kkkkkonuşamadım diye.

Araştırmacı: Konuşma esnasında vücudunun bir yeriyle örneğin, saçınla, elinle oynar mısın?

Öğrenci: Kkkekelemiyorum ya ben şşimdi kkonuşurken az kkeekeliyorum yani işte. Ondan herhalde. Elimle filan oooynamam. Çok kkeekelesem olurdu bbbeelki. Kkeekemeliğim fazla olmadığı için eelimle oynamıyorum galiba.

Araştırmacı: Çevrendeki kişilerle aran nasıldır? Bazen takılıp konuşamıyorsun ya. Bu durum çevrendekilerle konuşmadığın, konuşmak istemediğin olur mu?

Öğrenci: Bir sssürü arkadaşım var bbbenim. Biriyle tanışırsam hhheemen oyun oynarız. Ççoook seviyorum oyun oynamayı. Oyun oynarken kkeekeliyorum ama az. Kkonuşurken de az kkeekeliyorum.

Araştırmacı: Kekeleyerek konuştuğun için arkadaşlarına ya da ailene küsüp konuşmadığın olur mu?

Öğrenci: Az kkeekeliyorum ya ben. Gülen filan (boşluk) olmaz kkkoonuşmama. Arkadaşım vvvaar bir sürü. Ben de onlarla oooyun oynarım, güleriz, kkoonusuruz.

Araştırmacı: Derslerde başarılı bir öğrenci misin sence?

Öğrenci: Bbbaşarılıyım tabi. Kkkkarnemin (boşluk) hepsi beş.

Araştırmacı: Büyüklerin nasıl davranır peki sana? Kekelediğın için kızan, seni üzen, alay eden olur mu?

Öğrenci: Hayır. İiiyi davranırlar.

Araştırmacı: Arkadaşlarınla kavga ettiğın, onlara vurduğın olur mu peki?

Öğrenci: Hayır, bbbben arkadaşlarımı (boşluk) çok ssseverim.

Araştırmacı: Konuşamadığın zamanlarda çevrendeki eşyaları yere fırlattığın olur mu mesela?

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Peki konuşamadığın için kafanı duvara ya da yere vurur musun?

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Konuşamadığın için ellerine, ağzına vurduğın olur mu?

Öğrenci: Hayır.

Araştırmacı: Evdeyken kekelediğın zaman ne yaparsın?

Öğrenci: Kkkkonuşmaya devam eederim (boşluk) ne yapayım.

Araştırmacı: Peki kekelediğın zaman ev dışındaysan nasıl davranırsın?

Öğrenci: Değışmez kkkki.

Araştırmacı: Yine konuşmaya devam mı edersin?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Peki kekelediğın zaman sınıftaysan ne yaparsın?

Öğrenci: Üfffff. Yyyine aynı işte. Bbbbaşka ne yapayım.

Araştırmacı: Yoruldun biraz değıl mi?

Öğrenci: Evet.

Araştırmacı: Peki o zaman seni daha fazla yormayalım. Teşekkür ederim cevap verdiğin için.

Öğrenci: Bbbir şşşşey değil.